

PERKINS LIBRARY

Duke University

Rare Books

LB 541, 597

With 5th very finely engraved
half-page emblems, after v.d. Dinn
by v.d. Pisse, Galle etc.

Brune

Prize 188

Landwehr 1866

Nat. An. Berl. No. 4546

Digitized by the Internet Archive
in 2013

Iohannis de Brunes I.C.
EMBLEMATA of Sinne-werck:
voorgheftelt.

*In Beelden, ghedichten, en breeder uyt-legginghen.
tot uyt-druckinghe, en verbeteringhe van
verscheyden seijlen onser eeuwe.*

Den twee den druck met nieuwe plaaten en eenige Zedsefrucken vermeerdert

T AMSTERDAM,
bij Ian Iacobfz Schipper op de Keyfers gracht. 1663.

Tot God, en de Lezer.

DE sprenckels van de geest, die veel tot Venus-jancken
En wulpsheyd leggen aen, als eer de Heydens de'en,
Geef dat ick, Heer, die wend van al die snoode rancken,
Op dat ick die, met vrucht, mach tot dijn eer beste'en.

Engly, o gunstigh man, die hier misschien mocht smaken
Zoo eenighsins wat zoets, ten aenzien van de stof;
Bid God, dat hy verweck', die ons wat konnen maken,
Met meerder konst en geest, tot zijner grooten lof.

Den Erentfesten, Achtbaren, Wijzen, Voor-zienigen
en Door-zienigen Heer, de Heer

R.B.R.
Do
3894E
C.1

STEVEN TENYS,

Gecommitteerde Raed van de Edele Mog. Hee-
ren, mijne Heeren de Staten van Zeeland, ende der
Admiraliteyt, wezende te Middelburgh.

MY N H E E R

Gelijck een yegelick goed man, en meer een
goed burger, en meest van al een goed Christen,
gehouden is alle dertelheyden wrotte redenen,
uyt zijn herte en mond te verbannen; also houd' ick voor
de beste man, burger en Christen, die de stemmige zedigheyd
met de eerlicke genuchte zoo weet te matigen en te mengen,
dat hy, aen d'een zijde, niet aen en trecke het kleed en den
naem van een straffe en viezen orck; en, aen d'ander zijde,
alle vuyle onbeschoftheyd weet van sich te weeren. De rech-
te wijsheyd, mijns oordeels, bemint een vry en open borst, die
gekeert en gekeirt zijnde van alle vleeschelicke ydelheyd, het
gemoed kan in-spannen en uyt-spannen: en die de deugd niet
af en meet uyt een gefronst voorhoofd, of opgetrocken wijng-
brauwe, maer uyt de ware oprechtigheyd, en vriendelicke
onnoozelheyd. Want gelijk ick niet prijzen en kan een Phi-
losooph, die noyt en lacht; also beminn' ick zoodanigh zoet
vermaek, dat alle oneerlikheyd uyt-sluyt. Deze temperinge
hebb' ik hier doorgaens gezocht te volgen: en, naer de wijze
van wijze Medecijnen, de gezonde drancken zo aen-gebo-
den,

den, dat ick met eenen den kelck met eenigh lieffelick z ap be-
strecken hebbe, op dat ook zommige, hares on-wetens, de nut-
tigheyd genieten mochten. De beelden meesten-deel schijnen
niet anders te dienen, als tot verlustinge der zinnen; maer
die, onder haer schorffe, de ziele berichten, en by velen (die
alle dingen a verechts en tegen de wolle nemen) te veel stem-
migheys bedecken zullen. 't Is een maniere van schrijven,
die wel ingestelt zijnde, geluckelik bedriegt: en die, onder een
kinderlick mom-aenzicht, een mannelicke tucht verborgen
houdt. Maer gelijk de oesters, die aen rotsen of zee-hoofden
gehecht zijn, het leven verliezen, wanneer haer de schelpen
af-getrocken wert; alzo en zijn die beelden maer enckele
beuzelingen, zoo zy alleene, en zonder hare toe-passinge,
aen-gemerckt werden. Niet dat ik hier my zelven zottelik
wil behagen; of alle deze dingen voor gereeden banck-geld
wil op-dringen. dat en is de meeninge niet. Want gelijk de
kinderen, wanneer zy des avonds van bijtebauwen en cal-
verhaymans hooren kouten, des nachts die schijnen te zien:
zo heb ick my zomtjds ruymte en vryheyd gegeven, om te
spreken van dingen, die op hooren zeggen berusten, en die
misschien alleenelick in bedriegelicke inbeeldingen bestaen.
't Is oock zoo verre daer van, dat hier door mijn ooren naer
eenige lof-tuytingen jeucken zouden, dat ick zelfs bekenne
vergiffenisse en verschooninge van doene te hebben. want
het geheele werck is een vrucht, die, over langen tijd, meest
onder de hand ontfangen, en onder de scherpte van de penne
geboren is: en die oock hier en daer zoo swack en on-staltigh
is

is van leden , dat ick die meer schijne , als een stortelingh, af-gedreven , als een rechtschapen vrucht gebaert te hebben. Hoe-wel oock zomtijds de dingen die by der herten, en, zonder bijtinge van nagelen, uyt-gestort werden , gelukkiger van aerd en geboorte zijn , als die met de hand voor 't hoofd , en met grootte zorge , bearbeyt en gevijlt werden. Zoo nu eenige van zoo teere mage zijn , die de geringheyd van de beelden met de hoogheyd van de stoffe niet en kan vereenigen , en tot een gijl of masse brengen , dien laet ick haer eygen oordeel met vrede genieten.

Immers zodanig als dit werk is, hebb' ik goed gevonden, onder de voogdye van U E. name te verweezen; daer toe getrockenen genougzaam gedreven zijnde, door U E. aengeborene beleeftheyd, en vriendelicke goed-willigheyd, die een yegelick nodet om U E. te beminnen, en die my altoos eenen vryentoe-gang geopent hebben, om mijne gedachten en beramingen wortel, en vaste voet te geven. Wiens vriendschap niet nieuwelicks van my gemaekt, maer van mijn ouders naer-gelaten, geluckelick aen-ge-erft, en van mijn wiege en eerste bondfelen begonnen is: maer nu voornemelick zaete en stijfte gekregen heeft, door een zoo nauwe en echte verbintenisse, dat ik de eere zal mogen genieten, om U E. naer dezen met de name van Oom te begroeten, en als een naeste trouw-verwant aen te spreken. Maer meest van al ben ick hier toe aengestout en verstout geweest, door den goeden reuck van uwe loffelicke verdiensten, daer mede ons gemeene vader-land dageliks aen U E. verplicht wert. Want

★ 3

gelijk

gelijk de naelde van een kompas, aen de zeyl-steen gestreken zijnde, geduerig draeyt naer het noorden; zo keeren ook geduerig uwe gedagten en begeerten, aen-geraekt door de liefde van onze Godsdiensf en gemeene vryheyden, tot de welstand en voorfpoed van het gemeene beffe. Waer door gy ook genoegzaem betoont hebt, hoe-wel van zachten en teeren aerd, hoe on-vertfaegt een goede gewiffe is, om, als 't nood is, de borst en het voor-hoofd te bieden aen het gevaer, daermen, ampts en eeds halven, toe geroepen wert: zelfs tot het lichaem des vader-lands met zijn eygen te bedecken. In tegen-deel van zommige, die daer niet eens naer vragen en zouden, al verdronck en versmoorde ons geheele staet-lig-haem, als zy maer met haer pak aen land geraken konden.

Wilt dan hier Eerw. Heer, uwe hooge bezigheyd een weynigh slaken, en als nu en dan, wanneer U E. ooren door d' Abdyefche onruste te veel geflagen en vermoeyt zijn, uwe gedachten een weynigh peyfteren en uyt-fpannen in deze ernstige beufelingen: doende gelijk de lede-fnijders getuygen van de oogte; welcke, door een kristalijsche vochtigheyd, alle dingen grooter vertoont, als zy wel in der daed zijn. Zoo zal de kleynheyd van dit fchrift, door U E. vriendelick en bedriegelick voor-oordeel op-getrocken, voor de Lezer aen-biedelicker zijn: en ick met heeter yver aen-gesteken werden, om op andere tijden yets te doen, dat my minder berouw, en meereere verwecken mochte.

U E. eere en dienst-schuldige

JOH. DE BRUNE.

Aen de Lezer.

ICK zie alreede, gunstige Lezer, watter voor my geboren en gekooct is. Zommige dickhuydige menschen, die van zot meel en koud water gekneden zijn, zal ick hier door-gaens te hooge rijzen, en schijnen uyt-druckelick verstaen te geven, dat ick niet en wil verstaen hebben: alleenelick om dat zy hier eenigh Duytsch vinden zullen, dat haer swacke herffsens niet gewent en zijn, noch haer bedorven mage en kan verdouwen. Zulcke lieden, zoo zy niet weenen en kunnen, gebied ick loock en ajuyn te gebruycken; en zoo zy schoen-makers zijn, niet verder te oordeelen als van de schoen. Even-wel om oock die, eenenige andere, hoe-wel anderzins niet onwetende, die het zelve gevoelen getrouwt en in-genomen hebben, eenighzins te vernougen, wil ick yet wes, tot rechtveerdige van mijn ongemeen schrijven, te vooren leggen.

Sedert dat ick de oude en geleerde talen deur-loopen, en meest alle de Europeſche, die by ons gebruyckelick zijn, gesmaect hebbe, heb' ick my dickwils verfoeyt, dat onse natie (een volck dat anderzins in konsten en wetenschappen geen andere en wijckt) zo naer-latigh en verzuy-migh geweest is, om onse tale op te bouwen, en haer behoorlick en meugelick cieraed te geven: voornemelick ziende, en als nu en dan beproevende, datter nauwelick yet fraeys of uyt-nemende by andere gevonden en wert, dat van ons niet zoude kunnen naergevolgt, en by naer met even-veel woorden even-aerdigh uyt-gedruckt werden. Hier van hebb' ick zoo wat henen, naer dat ick versichelick de memorie met dit of dat besprenght, en gedrenckt hadde, genoeghzame preuve gegeven: immers, al een stoute bracke, het veld ontdeekt, daer wel-geoeffende verstanten, mijns oordeels, een nuttelicke en vermaeckelicke jacht vinden zullen. Want ick hebbe hier en daer, naer mijn geringh oordeel, de fijnste bloeme van goede boecken gezaeyt, mengende, foo veel door mijn begrijp doenelick is, de Attische zoetigheyd met de Laconische kortheyd.

't Is zeker, dat onse tale bequaem is, om op hooge schoenen te treden, en allerley vercierffel aen te nemen; jae, dat meer is, om te dragen het gewichte van de grootste in-beeldingen, die in een menschelicke ziele vallen kunnen. Ons en ontbreekt niet, als dat wy niet durven, of en willen van andere nemen, dat zy, zonder haer verlies en verminderinge, ons mildelick aen-bieden: zonder dat wy eenigh ander woord, als onse eygen, en by ons geburgert, hoeven te gebruycken. Zoo hebben eer-tijds

tijds de Latijnen geluckelick gearbeyt , om uyt te putten de schatten van de Grieksc̃he welspreeckentheyd : en zoo leeren noch dagelicks de Franssen , en andere nabuerige volckeren , in haer eygen tale , uyt de Grieksc̃he ende de Latijnsche spreken. Waerom zullen wy dan altyds even kindsch , in de luyren blijven liggen , en *Taetjen* blijven krijten , daer wy bequamelick en mannelick *Vader* kunnen zeggen ? 't Is wel zoo , dat de talen gevonden of in-gefelt zijn , op dat wy d'een den anderen de innerlicke gedachten onzes herten zouden te kennen geven : en dat het genoegh is , dat wy , door een slechte en verstaendelicke tale , onze meeninge met den anderen verwisselen , en gemeen maecken. Maer hoy moet hy eten , en aerde en water werden , die niet en verstaet , darmen een wind-meulen met blaesbalcken niet en kan doen omme-gaen : datter heel veel aengelegen is , met wat kracht van woorden vele menschen bejegent en geroert werden. Een leege , straetsche , en gepeupelsche reden zal , voor een hoogh verstand , ter aerden vallen , zonder slaghe te geven , of yet te verwinnen. 't En is jae oock niet genoegh , dat een reden mergh en vleesch heeft : zy moet dickwils wat gesmuckten verciert werden , door het pinceel van een effen en ronde tale. En gewisselick , zoo die niet verheven en werd met levendige couleuren , de verdiepingen en verschielingen (het byzonderste van de tafereelen) en kunnen niet vermerckt werden. Want gelijk het goud of yvoor zijn waardije verdobbelt , door de hand en konste van de werck-meester ; alsoo vermeerdert by velen de prijs van zaecken , die door een wel-sprekende tonge voorgedragen werden.

Ick wil dan alle geluckige verstandenen kloecke geesten gebeden hebben (voornemelick die haer wel-geboren aerd geholpen en gestijft hebben , dooreen hardneckige neerstigheyd , en diepe bedenckingen) dat zy eyndelick de goede hand daer toe willen aen-wenden , dat onze tale (die noch al kruypende langhst der aerden sleeyt) mocht op-getrocken werden , tot het tsoep en kruyn-punt van hare grootheyd : op dat wy niet alleene met onze na-bueren in gelijcke lid treden , maer oock zelfs de pertifane dragen mochten. Vaert wel , en draeght my gunste.

EMBLEMATA

I.

Wie zal 't passen, als die 't koren doet wassen.

Wie zal het heden-daeghs van passe kunnen koken,
 En saussen naer de smaeck van deze vieze lien?
 Dat noyt geen reuck en gaf, dat hebben sy gheroken,
 En dat onzienlick is, dat hebben sy ghezien.
 Hoe dat het yemant maeckt, hy kan zich noyt verweeren,
 Voor dees hy al te ruym, voor die te nauwe leeft:
 Wat wonder? op een ey daer vint-men zelfs te scheeren.
 Elck een heeft wol genoegh, oock die geen wolen heeft.

A

Uyt-

Uyt-breydinghe.

DIe zijn herffens niet ledig en hout, en zijn oeffeninge maeckt, van te bemercken den menschelicken omgangh, en de nucken en tücken, die daer met nijt en strijt gedreven werden, zoude wel goede reden hebben, te wenschen, waer het meugelick, buyten de werelt gestelt te zijn, ja wel geen mensche te wezen, zoo hy anders geen Christen en ware. Slaet uw oogen, werrewaerts gy kont, qualick gae het my, zoo ghy 't allesins niet qualick en ziet gaen.

Maer het grootste verdriet van alles, en dat de meeste tranen verwecken moeste, is hier in gelegen, dat de innerlicke oprechtigheyt met de kladde van geveynstheyt; de uytterlicke, doch onnoosele vryheyt, met het slijck van Epicuerische swijnen, beworpen wort. Niemand is te vreden, dat *de mensche stae en valle zijnen Heere*. Wy dringen in eens anders herte, daer wy het onze niet vatten en kunnen; en stellen een ander voor onze vier-schare, die wy zelve niet en willen onderworpen zijn, immers die daer, voor ons zelve, noyt geen dagh van rechte en beleggen. *De werelt is vol van luyden, die de lampen snuyten, en geen olie daer in endoen: en die daer meenen genoegsaem haer eere te doen groeyen, als zy eens anders besnoeyen, of t'eenmael uyt-roeyen.* Dese pijnelicke bedenckingen deden my, t'anderen tijde, dese veersen uyt-gieten.

Elck een roert zijn dunne lip,
En zit met eens anders slip,
Die hem hoort te zijn in weerd,
In de affschen van den heert.
Vint ghy ergens twee of dry,
Zijn-ze maer een weynigh vry,
't Is van duysent qualick een,

Of sy bijten dees of geen,
Met een vinnigh tant-getreck
In den rugh, of in den neck.
Zoo-z' oock, met een kleyn gezegh,
Yemandt prijzen, by den wegh,
't Is altijdts, het ware wat,
Zoo hy die feyl niet en hadt.

*Let hier op, Commeer-geflacht,
Dood'lick broedfel van de nacht;
Yemand, die langh, on-belet,*

*Door quaed-spreken is ghevet,
Magert eynd'lick in zijn quaed,
Eer hy noch by velen gaet.*

Daer en is heden geen gemeender Schilder-konst, als die de lasteringe, met swarte kolen, af-teyckent. Deught en ondeugt werden even-eens, met de zelve trecken gehaelt. De menschen sieck van herffens zijnde, en daeromme niet bemerkende, dat hare zielen verstuickt of verwrongen zijn, verdenken in een ander te wezen, dat zy in haer zelve hebben, en evenwel niet zien en kunnen.

De Poëten verzieren, dat, in de Siciliaensche zee, een zeer schoone dochter is, die zy Scyllam noemen, wiens engenissen geduerig, van een deel verwoede honden, aen-gebast, en gebeten werden. Het welcke ons af-schildert den rechten aert van onze lasteraers, en de gelegentheyt der gener, daer zy 't meest op geladen hebben. Want, zonder lasteringe gesproken, wat zijn 't anders, als hontsche gedierten, die zoo schandelick en schadelick, met tonge en tanden, in eens anders geruchte vliegen? Ende aen wien willen zy 't meest? zijn 't niet, die daer meest in deugden uytmyten, en die met alle neerstigheyt betrachten *den Keyser te geven, dat des Keyfers is; ende Gode, dat Godes is?*

Daer zijn eenige on-gheluckelick benaude menschen, die haer arme ziele geduerigh prangen, en een wet zoecken in te voeren, die noch Godt, noch de natuere, noch eenigh verdrag van redelicke menschen, oyt erkent en hebben. Deze en kunnen niet lijden, dat yemant buyten de voore wijcke, die zy onlangs met den ploegh van haer hals-starrige on-wetenheyt gemaect hebben. Menschen, die over-al, gelijkmen zegt, 't *Magnificat* verbeteren willen, en die te poste loopen, zoo haest zy, op haer peerdeken *Betmeter*, geseten zijn. Iffer ye-

mant, diens staet ofte gelegentheyte toe-draegt, in het gewoel en geticktak dezes werelts, te leven, en met onruste zijn evenmensche te dienen, zoo hy maer haer meesterlicke regels niet naer en volgt, gelijk hy niet en moet, noch en doet; 't is terstont, een on-Christelick leven hem aen te wrijven; te verwonderen over de on-gefatalte van zulck een ziele; en zijn gewisse te verdoemen, diens oordeel Godt de Heere voor hem zelve alleen behouden heeft.

Ik en wil hier niet bysonderlick uyt-loopen, om deze menschen, haer on-tijdige Godtvruchtigheyt, ofte hooveerdige onwetenheyt, voor te leggen; dewijle zy verre de minste zijn, en misschien eenige verschooninge verdienen, om dat zy op God en den hemel, hoe-wel met leepe oogen, zien. Maer deze werelt-lingen en zijn immers niet te lijden, die recht-draets tegen godvruchtige zielen gekant zijn, om dat zy, door het hemelsche licht van een vernieuw leven, de dicke duyfternisse van hare godloosheyt ontdekken. Maer ô duyvelsche wapenen, inde helle gesmeet, waer mede zy haer verweerde en verwerde borst bedecken, en den rechten Gods-dienst de oorloghe aen doen! Waer heeft de Heere, zeggen zy, zulck een prame, zulck een pijn-banck voor de arme menschen gestelt, dat wy zo benauwt en in-getrocken moeten gaen henen sleypen, en gelijk ons leven achter-aen trecken? dat wy ons zelve moeten uyt-mergen deur pijnelicke gepeynzen, en swaer-bloedige in-beeldingen, die ons de gezontheyt verswacken, en ons leven verkorten? Neen, neen, dit leven is ons gegeven, niet alleen, om dat wy het lichtelik, met d'uytterste lippen, smaken zouden, maer ter goeder trouwen, met lustige tanden, kauwen en er-kauwen, en in ons zelve nemen zouden, tot dat wy alle het pit en de kracht daer uyt-getrocken hebben. De natuere zelve heeft dat moederlick verzorgd, dat alle de werken,

ken, die zy ons op-gelegt heeft tot onze noot-druft, en voortplantinge van ons ander-zelfen, ook zouden vermaeckelick zijn: en zy noodigt ons daer toe, niet alleen door de reden, maer oock door natuerlicke treck: 't is on-rechtveerdigheyt haer wetten om te stooten.

Het schijnt hier aen haer geluyt, dat zy wonder goet spel hebben, en stoffe genoegh, om noch over-tolligheden opte leggen. 't Is genoeg wints gebroken. Een reden moet tot het eerste in plaetse van allen wezen: *Het Koninkrijke der hemelen moet geweld lijden, en die geweld doen, die zullen 't in-nemen.* wat is dat gezeyt? *Let op geweld doen, en lijden.* Daer en wert geen gemeyne fleur des levens, geen slordig of achteloos bedrijf, geen ordinaris treyn van zijn gebueren; maer een byzondere vlijt, voorzichtig beleyt, storm en geweld versocht, gelijk het aen belegerde steden placht te geschieden, die met levende kracht, en stormender-hant werden in-genomen. Willen wy dan eenmael de heerlikheyt des hemels bezitten, wy moeten ze hier beweldigen: wy moeten alle de heyr-krachten van lijf en ziele te zamen brengen, en zo lange wy deze lucht in de neuze trecken, den eenen storm op den ander brengen, het een werck op het ander op-werpen, tot dat wy, met den laetsten snick dezes levens, in eygendom mochten aen-grijpen, daer toe wy van Godt de Heere gegrepen zijn.

Maer even-wel en is dit noch prame, noch pijn-banck, gelijk hier uyt-gespogen wert. *Des Heeren jock is vriendelick, en zijn last is licht,* voor een recht-schapen gemoet, dat het in-drucksel van dien Goddelicken arts-zegel ontfangen heeft. De moeyte en pijn van dien strijt wert weg-genomen, door de onseylbare hope van een eyndelicke, en geheele victorie. Ende hoe-wel het leven van deze hemelsche Campioenen, dikwils met veel verdriets en on-gemacx over-dwerfcht wert; dat haer

voor-hoofst gefronst, haer leden veroudert en gelijk verkert zijn, zoo en is daer even-wel geen benaude ellendigheyt oyt te vermoeden. Want, zeggen zy, *Is't dat onze uytterlicke mensche verderft, zoo wert nochtans onze innerlicke mensche van dage tot dage vernieuwt. Want onze zeer lichtelick vergaende verdruckinge werckt, in ons, een uytter-maten on-begrijpelicke groote der eeuwiger heerlickheyt. Dewijle wy niet en zien op het zienelicke, maer op het on-zienelicke. Want wat zienelick is, dat is tijdelick; maer dat on-zienelick is, is eeuwig. Men oordeelt van den dagh niet, uyt den morgen-stont; (ten ware by tegen-stelligh besluyt) soo en behoort-men geen vonnisse te uytten, uyt de stucken en getuygenissen van dit glasigh, en verganckelicke leven.*

En of oock nu yemant, deur een teere swackheyt der gewisse, den wegh, in eenigen deele, wilde nauwer nemen, als ons die Godt de Heere zelfs, in zijne heylige Wet, heeft af-gesteken, en open-gestelt? wat doen onze oogen daer zeer van? wat schelden wy onzen broeder, daer voren Godt gestorven is? laet ons liever zijne bezorgzame vreeze verwonderen, en zijn krancke over-heyligheyt verbidden. Wy blijven misschien zoo vele aen deze, als hy aen gene zijde uytwijckt: en noch is meer te houden van by-geloovige Godtvruchtigheyt, wanneer zy niet uyt eygen-dunckende verwaentheydt voort en komt; als te hellen aen de helsche zijde van ongebonden roeckeloosheydt. De ruyme wegh heeft, in dezen deele, veel meer plaetse van dolinge en verderffenisse, als de enge voet-pat. *'t Is zelfs een deel van verkorting des geestes, als wy ons zelven vernoegen, zeght ergens yemandt. Een rechtschapen Christelicke ziele vint altijds wat te her-stellen, of te vermaken aen dit bedriegelicke leven. 't Is verschoonelick, zoo zy dan, haer zelven niet konnende vol-doen, eenige middelen bedenckt, om haer selven in meerder geru-*

gerustheydt te stellen. Laet ons een weynich bysonderen.

Huyden ten dage wert by ons gekrackeelt en geredent, over het vieren ende onderhouden van den Christelicken Rust-dag. De zommige zijn hier zoo mede-lijdelyck bekrompen, dat zy zelfs den ouden naem uyt haren mondt bannen, en daer wy plachten *Zon-dagh* te zeggen, vinden zy noodigh, den *dagh des Heeren* te noemen, of immers zulck een woord te gebruycken, dat in de H. Schriftuere uyt-gedruckt staet: op dat zy die Heydensche namen, en die van on-herboren menschen verzint zijn; niet alleenelyck uyt haer herte, maer oock van hare tonge mochten weeren. Hebbe oock geweten daer toe gebruyckt te zijn de woorden van den sestienden Psalm, *Ick en wil haers (der vremde Goden) danck-offers, met den bloede niet offeren, noch haren naem in mijnen monde voeren*. Buyten den zin, mijns oordeels, en het rechte verstant van die plaetse, daer simpelick gemeynt wert, *Ick en sal geen Heydensche offerhanden voor God brengen, noch hare Af-goden met mijn tonghe prijzen, of aen-roepen, &c.* Wederom, daer andere voor geoorlooft houden, naer den openbaren Gods-dienst; haer geeft en zinnen zoo wat te vermaecken, door wandelen, of eenige andere eerlicke, en kort-wijlighe oeffeningen, waer door zy te wackerder des anderes daegs, tot haer gewoonelyck werck keeren mochten, sluyten haer deze vrome luyden in huys, alwaer zy, met haer huysgezin, haer zelve bezich houden met het lezen van Godes woord, met het zingen van Psalmen, en Lof-zangen, met gebeden, en diergelijcke Godvruchtige oeffeningen. Wie kan, met reden, dit bestraffen? ja wie en behoorde zich niet veel eer te verwonderen, en God de Heere groot te maecken, over zulcke geheyligde zielen, die hy ons binnen onze mueren verleent, tot onzer zekerder bewaringe. Swijge dan de verwijtinge van Sab-batarissen, en watter van sulcke woorden meer zijn, waer door

de Godtvruchtigheyt verhatelickt wert, en een deure ge-
 opent tot on-getoomde vryheyt. Laet alle laster-reden den
 hals gekrockt werden, ende middelen der liefde, ende goet-
 willige genegentheyt, by der hant genomen werden. Daer
 en is niet dat ons zo zeer vervremt van alle menschelicke be-
 leeftheyt, als dat wy ons even-beelt, met een quaet-duydige
 tonge, quetsen, en, zo veel in ons is, vyandelick onder-druc-
 ken. PLINIVS, die groote Orateur, sprekende van zulke wan-
 geboorten, noemt haer *verdoemelicke slacht-beesten, die-men behoor-*
de te offeren voor de gemeene ruste. En de goede Keyser TRAIANVS
 hadde zulck een schrick van zulke on-menschen, dat hy-ze,
 tot straffe, en exempel, dede werpen in een af-gesleten schip,
 onverzien van want, van zeylen, van roer, en watter meer,
 tot het bestier van zulk een vat, noodig is; op dat zy mochten
 d'on-genade van zulck een wreet element over-gegeven zijn,
 en daer beproeven de on-stuymighe verwoedtheydt, die
 zy, t'anderen tijde, tegen d'arme onnoozele menschen ge-
 bruyckthadden.

Om een eynde te maecken: zoo ick, door dit vry-borstige
 schrift (daer in ick niet anders gezocht en hebbe, als een eer-
 lick vermaeck, en stichtelicke nuttigheyt) even-wel de swar-
 te galle van zommige quaet-willigers, getergt zal hebben,
 die hebbe dit toe-schrift, in plaetse van alle wraecke: *De la-*
sleraer heeft den Duyvel tot zijn groot-vader; den hoogh-moet tot zijn
vader; de nijdigheyt tot zijn moeder; eens anders deugt tot stoffe; en geen
ander uyt-komste, als een tijdelicke ende eeuwige vloeck.

Het Houw'licks bedt zy onbesmet.

Als ghy, twee-eenigh, zijt, door echten bant, gesloten
 In 't geen uw brandigh hert tot heylich water leydt,
 Al-eer ghy noch de vrucht des houw'licks hebt genoten,
 Doe by u zelf beloft van eeuwig eerbaerheydt.
 Het houw'licks bedt en is geen goot van vuyle lusten,
 Maer daer, die 't wel gebruyckt, elckeen in maeghdom
 blijft.

Als ghy dan, beyd' bedeckt met eerbaer root, gaet rusten,
 Zie dat ghy dan te zaem geen over-spel bedrijft.

B

Uyt-

Uyt-legginghe.

Ie en ziet niet, met innerlicke verwonderinge, de groote zorge, die God de Heere gebruyckt, om zijn volk, de ware kinderen Israëls, tot reynigheyd en heyligheyt des levens, aen te leyden? Getrouwde en ongetroude, mans ende vrouwen, waekende en slapende, een yegelick is zijn zuiverheyd en reyninge voorgeschreven. Hoe anders? hy is de heyligheydende reynigheyd zelve: hy wilt oock dan met reden, dat wy *heylich zullen zijn, gelijk hy heyligh is.* Zulcke een vader, zulcke kinderen. En om de waerheyd te zeggen; isser eenige deugd ter wereld, die den mensche gelijk ver-engelt, om niet te zeggen vergodet, 't is de reynigheyd, en eerbaerheyd. Een deughd zoo hemelsch, en overprijzelick, als zy op der aerden zeldsaem, en schaerfelick te vinden is. De menschelicke natuere schijnt gekneet te zijn in den trogh van vleeschelick bedrijf, en gebacken in den oven van vierige lusten. Een machteloze zieckte, een dulle koortse heeft haer wezen geteelt: en zo baert sy noch stadelick stinkende sweët, en on-reyne hitte; ick meene vleeschelicke gedachten, en geesteloze redenen. En hoe zal oock yemand *wijn-druyven van doornen, of wijnen van distelen lezen?* alzo en wachte niemand van een natuerlick mensche, *die uyt den bloede, of uyt den wille des vleeschs, of uyt den wille des mans gheborn is,* dat van hem eenige matige reynigheyd, in woorden, of in wercken voort komme.

De wijsheyd des hemels, om deze on-geregeltheyd eenig-sins te breyden, en ons ten dezen aenziene oock in te scherpen, hoe dat wy *onze vaten heyliglick bezitten zullen,* heeft den houwelicken staet verordent, waer in de mensche, een met een zijnde, de ongetoomde uyt-sprongen des vleesches mochte be-

te bepalen , en gelijk een dam schieten , op dat wy niet afen weyden, buyten het veld en de gemeet-taelen , die ons zijne voor-zienigheyd gelieft toe te eygenen. Hier en sluytet niet ; twee meesters op een winckel , twee groote masten tot een schip , te hebben: hoewel de Oud-vaders, onder de wet, deur eengroove swackheyd, haer zelve hier in leelick mis-grepen hebben.

Evenwel , wanneer nu yemand, in dit gewijde perck , van bovengestelt is , en moet hy zich terstont niet in-beelden , dat hem daer een misfinck bereyd is, om zich zelve , als een vercken , zonder schaemte , zonder voor-hoofd , daer in te wentelen. Hier zijn oock wetten en palen gehecht , die een wel-gebouwde ziele Godvruchtelick moet waer-nemen. Maer ick en kan maer half-monds , en tusschen tanden hier van spreken , om geen oly , in plaetse van water, in 't vyer te gieten. Zoodanig is de guyttery der menschen , dat zy oock zom-wijlen , de bestraffinge der zonden , tot aen-ritfels gebruycken. En, om dit, in't voor-by-gaen, niet achter te laten; 't en is niet lange gebeurt , dat een over-treffelick Leeraer , hebbende een deur-wrochte Predicatie, op het verbod, *Ghy en zult geen over-spel doen* , nauwelick en heeft konnen ont-gaen, of hy zoude daer over berispt , en heftelick aen-getaft geweest zijn, als ergernisse, en ont-stichtinge gegeven hebbende: daer hy, mijns oordeels , zulck een geleerde voor-zichtigheyt gebruyckte, en alles zoo Godvruchtelick voor-stelde, alsser van een gestelick gemoed , en een wel-sprekende tonge , konde verwacht werden. 't Is , als de heylige letters zeggen: *Alle dir-gen zijnden reynen reyn ; maer den on-reynen , en on-geloovigen en is geen dirck reyn , maer oock haer gemoed en gewisse is on-reyn.*

Het houwelick dan, naer den val, wert in het meeren-deel der menschen, veroorzaeckt, of beter genoodzaeckt, door de

onverdraegzaamheyd van de scherpe prickelen des vleeschs, die haer byzonderlick , in haer meeste kracht openbaren, wanneer de hooghe jaren het lichaem noch niet verswaert hebben, noch de geestelicke weder-geboorte de zelve ghe-noegzaam verstormt heeft. In zulcke gelegentheyd gelt de zet-reghel van dat groote vat des Heeren: *Is't dat yemand hem niet en kan ont-bouden, laet hem trouwen; want het is beter te trouwen, dan te branden.* Evenwel zoo moet die heylige staet gebruyckt werden, niet tot uyt-blusschinge van onze natuerlicke warmte, maer tot verkoeling van on-matige hitte; niet tot vermoeying van onze leden, maer tot matige verquickinge; niet tot uyt-merginge van ons eerst-boortighe zap, maer tot tempering van den over-vloed. Reyne ooren zullen my goedichlick dragen, en noch hare nuttigheyd wegh-dragen: *maer die bevreest is, dat hy noch bevreest werde.*

Wie kan dan lijden dien heyl-loozen roem van die on-besneden monden, die niet en laten in alle gezelschappen uyt te tuyten, de beestelicke on-gebondenheyd, die zy, binnens gordijns, gebruycken? die daer durven met volle kaken uyt-spouwen de onmenschelicke krachten van haer kriele der-telheyd: dat is, die durven roemen hoe verre de beesten in vuyligheyd van haer overwonnen werden.

*Quis furor est, quæ nocte latent, in luce fateri,
Et quæ clam facias nocte, referre palam.*

Dit is de zin van die heydensche Poët:

*Wat grooter razerny, wat duylheydt is't, te noemen,
Het geen de nacht verbergt, jae't self in 't licht te roemen:
En 't geen ghy, on-betuyght, in 't duyster hebt gedaen,
Daer van te doen, voor 't volck, een openbaer vermaen.*

Deze geven nochtans voor, naer den ghemeynen zangh van
zulcke

zulcke vogels , dat het voornaemste ooge-merck van haer houwelick, dit is , dat zy mochten kinderen teelen, en erfgenamen nalaten : maer dit is veel eer de handen aen zich zelve schenden ; den boom te dooden , op dat hy vruchten voort brenghe. Wie en weet niet, dat onze eeuwe verscheyden van zulcke dood-flagers gezien heeft? En waer van kommen oock die menigvuldige gebreken, die de kinders, hier en daer ; van haergeboorte medebrengen ; als dat die arme onnozeltjens betalen moeten de schult van haer ouders ongetemperheyd. De fonteyne van alle reynigheyd heeft uyt-druckelick eenige tijden uyt-gekeurt, op welcke het ongeoorlooft is, tot zijn vrouwe te naecken: maer wie zal my wijs maecken, dat deze wet, by onze menschen, niet en is afgeschafft, als ick de redenen hoore, en de uyt-wercken bemercke, die in niet weynige kinderen te zien zijn. Daerom en hadde **DIOGENES** geen on-recht, als hy een on-tuchtigh Jongelingh verweet, dat zijn vader hem, droncke zijnde, geplant hadde. En de Carthagineesche wet wert van **PLATO** verhaelt en gepresen, de welcke opentlick verboot, dat niemand zich verstouten zoude, om wijn te gebruycken, wanneer hy voorren hadde de houwelicksche schuld te betalen. Gewisselick, daer is zeer veel aengelegen, niet alleen in't byzonder, de ouders en de kinderen, maer oock de geheele regeeringe, daer wy onder leven. **LYCURGUS**, de Wet-gever van Lacedemonien, gelijk in vele ander dingen, heeft oock hier in, zorgvuldelick voor-zien. Dit was een van zijn staetsche wetten; *De nieuw-getrouwde man zal gestolen tot de bruyd kommen, en kortelick weder tot zijn vrienden keeren.* Hy en geeft den Bruydegom geen vryheyd, tot zijn nieuw-getrouwde Bruyd te kommen, wanneer 't hem zoude mogen lusten, of oock by haer te blijven, zoo lange, als 't hem zoude goed duncken ; maer hy gebied

dieftelick en bedecktelick by haer te kommen, zonder tabernakelen te maecken, of aen de bed-tijcke te blijven hangen. Dit zijn de woorden, die PLUTARCHUS in de Griekfche tale gebruyckt: *De Bruydegom niet fwaer van wijn, noch door wel-luftige leckernyen over-laeden, maer nuchterigh en matigh zijnde, quam met fchaemte en vreeze tot zijn echte Bruyd; en ont-doende haren maegdelicken gordel, lichte haer op, en droegk-ze op het trouw-bedde, alwaer hy weynig tijds blijvende, weder-keerde naer zijn maegfchap; gaende fapen, daer hy van te vooren altijds gewent was. Het welcke geen en kleenen tijd en duerde, maer de zommighe vol-berden daer in zoo langhe, dat zy haer vrouwen noyt by daghe en zaghen, tot dat zy al eenighe kinders van haer geteelt hadden. Het welcke van yemand in verwonderinghe getrocken zijnde, is hy van LYCURGO met deze antwoorde vol-daen gheweest: Dese dinghen strecken hier toe, op dat de mannen kloeck en fterck van leden zouden blijven, van geen volte of verzadinge vermoeyt; maer dat de liefde altijds jeughdich en groen blijvende, zy kloecke en wel-gebouwde kinderen, voor de Republijcke mochten voort-brenghe.*

Maer hier op zal my yemand voor-werpen, ghelijck dat oock t'anderen tijde gebeurt is, de woorden van den Apostel Paulus: *De vrouwe en is haers eyghen lichaems niet machtigh, maer de man: desgelijcks en is de man oock zijns eyghen lichaems niet machtigh, maer de vrouwe. En ont-boud malkanderen niet, het en ware uyt beyder bewillinghe, tot eenen zekeren tijd, om utot vasten ende bidden te voeghen: ende komt wederom te zamen, op dat de Sathan u niet verzoecke, om uwer kranckheyd willc.* Hier uyt besluyt een Venus der-telingh, dat-men zich zelve plotfelick mach storten, en wentelen in de vleeschelicke vereeninge, zonder wet, zonder mate: en dat dien volghende, een van beyden zooghenegen zijnde, de andere daer toe het lichaem moet leenen, zonder weygeringe ofte tegen-fpreken. Maer hoe wert dit

zoo vleeschelick verwrongen, en verkeerdelick by den hay-
 re getrocken? de heylige man en spreekt niet, in het laetste
 veers, van de houwelicke vergaderinge; maer hy laet al-
 leenelick toe, dat man en vrouwe, een dack, een tafel, een
 bedde gebruyckende, by wijlen haer zelve, voor een wey-
 nig tijds, en uyt beyder bewillinge, van malkanderen mo-
 gen af-zonderen, op dat zy door die onderlinghe gemeen-
 schap, in haer Godvruchtigh voor-nemen niet gestoort en
 wierden, maer te beter mochten waecten, ende in-gespan-
 nen zijn tot alle heylige bedenckingen, ende Godvruchtige
 oeffeningen. 't Is oock zoo, dat twee echte en wettelick ge-
 hechte luyden, aen malkanderen zoo nauw en vastelick ver-
 eenight, en gelijk door den anderen gemengt en vervormt
 zijn, dat zy, gelijk een lichaem maeckende, alle de leden
 gemeen, en geen eygen en hebben, daer zy alleene meester-
 schap zouden over gebruycken. Des mans leden kommen de
 vrouwe toe; zoo doen oock der vrouwe leden den man. Maer
 niemand en is zoo opperlick meester van zijn leden, dat hy
 de zelve mach misbruycken, naer zijn in-beeldinge, en wel-
 gevallen. De Keyserlicke wetten hebben over zulcke wel-
 strenge straffen in-gevoert, gelijkformelick den woorde
 Gods, en de billickheyd van alle goede reden. Zeer wel
 zeght MARTIALIS:

*Scire suos fines matrona & femina debet
 Ne vagus a thalamis conjugis erret amor.*

Het zy my geoorlooft, een weynigh by de over-zettinge te
 voegen:

*Een vrouw, in echt getrouw, die moet haer eynden weten,
 Op dat haer bed-genoot van haer niet af en dwaelt:*

Zy

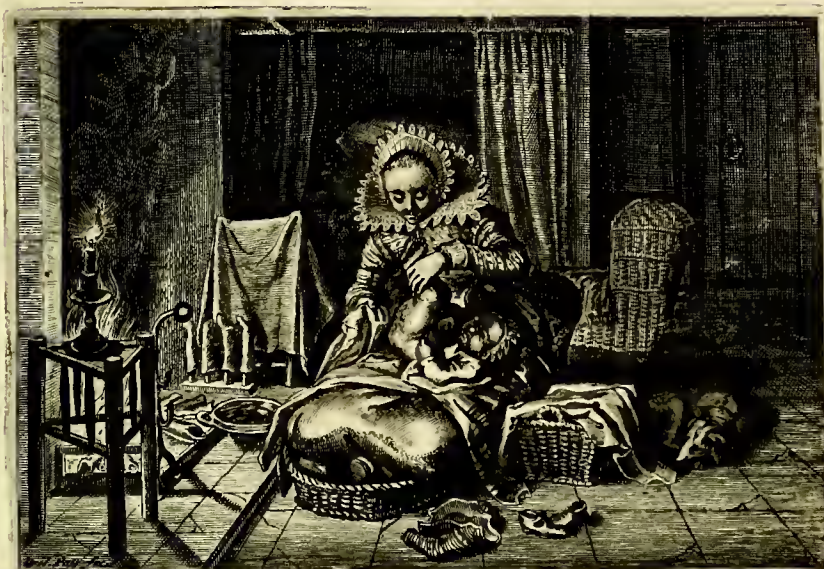
Zy moet oock niet haer ſchuld, uyt luſt des vleefchs, af-meten,

Op dat zy niet haer mans, en Godes haet en hael.

Daerom en wert oock niet geprefen de Ketterye, die in Afrijcken, ten tijde van den Oud-vader AUGUSTINUS verzint en in-gevoert wiert, van een ſoorte van breyn-ziecke menſchen, die ABELITEN genoemt wierden; om dat zy hielden, dat Abel, van zijn broeder Cain, vrouweloos, en kinderloos gedoodet was. Deze trouwden wel vrouwen, maer en bekenden-ze niet. Elck een van haer, op dat oock haer geſlachte verjaren, en vereeuwen mochte, nam tot zich, als eygen kinderen, een knechtjen, en een meysken, oock met dit bedingh, dat zy haer oock noyt, met yemand vleefchelick vermengen zouden. Deze maeckten zy erfgenaemen van haer naem, en alle haer goederen. Het welck zy lichtelick konden doen, dewijle allezins veel arme luyden gevonden wierden, die voor een groot geluck achteden, van de ſware laſt der kinderen verlicht te werden, en de zelve in een eerlick bezit van goede middelen geſtelt te zien. Maer waer heeft de Heere zulcks geboden? jae waer heeft hy oyt zulcks toe-gelaten, dat het voornaemſte eynde des houwelicks, het welck is, naer zijne in-ſtellingen, *waſſen en vermenich-vuldigen*, zoude alzo vergeeffchs, en vruchteloos gemaect werden? Daerom wiert oock Onam van God de Heere metter dood geſtraft, om dat hy het zaed, dat zijn ſwagerinne toe-quam, liever op der aerden wierp, als dat hy, daer door, zijns broeders naem, en aen zich zelve nakommelingen, verwecken zoude. Is yemand zijner luſten machtigh, dat hy-ze dan niet en terge: kan hy zonder vrouwe leven, dat hy-ze dan niet en trouwe.

III.

Dit lijf, wat ist, als stanck en mist?

Ziet hier, ô Courtiz aen, hier licht de Afgoddinne,
Die ghy aen-bidt en smeeckt met over-aerdsche
minne.

Sy zy Gravin, Princes, en van het hooghste bloed,
Van leden noyt zoo schoon, van wezen noyt zoo zoet;
Sy is (met eer gezeyd) in duyster schaemt' gewonnen,
In vuyligheyd verwarmt, uyt on-reyn bloed geronnen:
En als sy nu al is, met smerte, voort-gebracht,
Sy drijft en smelt daer heen van vuyle mist en draght.

C

Uyt-

Uyt-legginge.

Alle gedierten werden van natuere tot haer weder-
gaede gedreven. 't Is een mis-val, of wel een storte-
lingh van een mensch, die dese beweginge of door
moedwille verzaeckt, of door flauwigheyd niet voe-
len en kan. Ik spreke van het pit, en de kracht des jeugds: wan-
neer het bloed noch geheelick in zijn volle vaten is, en de na-
tuere door on-gemack, verdriet, of eenige andere oeffeninge,
niet verminckt of gebroken is. De *vrouwe* zegt ARISTOTELES,
heeft een trecken en begeerte naer den man, gelijk de eerste, vorm-looze stoffe,
om een fatsoen en gedaente te krijgen. Waerom niet oock het zelve
van de mans gezeght; die niet meer uyt een block of rotse ge-
houwen zijn, als dat teere geslachte, 't welck wy vrouwen
noemen? Elck een verbeelde, en vermomme zich, als hy wil,
is hy maer een mensch, hy moet oock deze, dat is, mensche-
licke bewegingen hebben.

Dus verre mooght ghy de schoot vieren, en binnen de pa-
len van zedigheyd en Godzaligheyd blijven. Maer gaet oock
hier ten ancker, en bemerckt onder de louwte van het heyli-
ge land of de zeylen niet te groot naer het schip; de riemen
naer de schuyte zijn. Het is te verwonderen, wat af-goderyen
de menschen met de menschen plegen: en voornemelick, die
jonge dertelingen, die door de hitte van dat vleeschelick vier,
als door een horzel gesteken zijnde, gedachten en woorden
verzinnen, die den hemel bespotten, en God gelijk uyt zijnen
throon werpen. Een staeltjen zy in plaetse van duyzenden.

*Cessez mortels de soupirer,
Ceste beauté n'est pas mortelle.
Il est permis de l'adorer,
Mais non pas d'estre amoureux d'elle.*

*Les Dieux tant seulement
Peuvent aymer si hautement.*

Iffer misschien yemand zoo arm van talen, die dit zes-dicht niet en verstaet, die neme in plaetse deze over-zettinge.

<i>Stervelingen, houd vry stille,</i>	<i>Op haer meught ghy niet gelieven,</i>
<i>Vante zuchten met gesteen;</i>	<i>Maer 't aen-bidden staet u vry;</i>
<i>Deze schoonheyd, dwing uw wille,</i>	<i>Goden hebben alleen brieven</i>
<i>Heeft geen stervelicke le'en.</i>	<i>Van zoodanigh hoogh gevry.</i>

Vandeze en dier-gelycke in-legsel, zijn de huyden-daegsche boecken, die meest by de jonge lieden gesleten werden, vervult: van zulcke woorden klincken de tongen der gener, die van liefde glimmen, en het hof, gelijk-men zeght, op de schoodt van de Joffrouwen maecken. Die het woord niet en weet, en mach niet medegaen. 't Is gemeenelick, mijn hert, mijn troost, mijn oogh, mijn licht, mijn beckje, mijn zoeter-tje &c. Maer die op hooger schoenen treden, willen oock hier in verheven zijn. 't Is kootjes volck, die op de gemeene weg wandelen. Deze en spreken maer van Princeffen, Koninginnen, Sterren, Engels, Goddinnen: en wilt ghy 't al hooren, zy noemen die haer Al, die niet met allen is, als dreck in goud gewentelt; of, als de wijsheyd spreeckt, *een vercken met een goud juweel*. Voor deze menschen en is noch grond, noch oever. De heylige Geest zegt: *En zijt niet als een peerd, of als een muyl-ezel, zonder verstand: wiens muyl men toe-snoert met een gebit en toom*. Maer deze loopen gantsch on-gebonden daer henen, geen ander wet hebbende, als zonder wet te leven. 't Is by haer een Courtisaensche wijsheyd gerekent, daer van de gekapte narren bykans schaemte zouden hebben.

Ik hebbe van een gehoord, die met ernst zulk een op-schrift op een minne-brief stelde: *Aen de heylige Majesteyt van de Koninginne mijnes berten*. Wie zal die onder redelicke menschen

tellen , die zulcke nietige dwaesheyd voor een geestige wijsheyd rekenen? Maer wilt ghy noch een groffe en tastelicke poeve van deze herffenlooze dulheyd hebben? Hoort wat een aerdige hoffscheyd een Ioncker gebruyckte , diens opperste deel met zulcke mist benevelt was. Hy wilde quansuys den bet-weet spelen , en in plaetse , dat andere haer zalaede met olye van vley-steerten toe-bereyden , wild' hy de zijne met een middelbaere scherp-zoete fausse begieten. Schrijvende dan aen een edel Jonck-vrouw , zijn matresse , en denckende by hem zelven, dat haer den tijtel te geven van *doorluchtige*, te veel was , en de lof van *eerbaere* veel te weynig, verzinde recht tusschen hemel en aerde te vlieghe, mids schrijvende, *Aende bykans door-luchtighe*. Tot zulck een pot, zulck een decksel. Die oock yets van beter smaecke van deze hoofdelooze minnaers verwachten wil; voege hem vryelick by dien boer , welcke vertoefde dat de vliet zijnen loop eyndigde, op dat hy mochte droogs voeds daer over gaen. Soo daer evenwel noch eenig deel van wijsheyd gespeurt wert , die zal hier in vervat zijn , dat de sommige van passe zo wijs zijn , dat zy haer zelven merken ganschelick niet wijs te zijn. Van zulcken slag was die Gezelle , welcke tot zijn lieve Vrijster dorste zeggen , *Ick ben zonder God, zonder u, en zonder my*. Te weten, *zonder God*, om dat ick hem niet aen en bidde , maer u : *zonder u* , om dat ick u niet en hebbe : *zonder my*, om dat ghy my hebt, en ick niet my zelven. Goddelooze guyten , die haer opperste goed stellen, en haer grootsten dienst besteden, in het vuyl gebruyck van het gene met eerbaerheyd niet en magh genoemt werden : maer vermenschte Duyvels, die haer zelven uyt schudden, en God tot de helle zenden, op dat zy haer tonge tegen den Hemel mochten uyt-steken, en een Gods-dienst op-rechten , daer van den Af-gode een on-reyn schepfel , de dienaers een uyt-braecksel

van

van de helle, en het eynde van allen, een on-sterffelick berouw is, en een eeuwigh-duerende smerte!

Keert tot u zelve, ellendige ziel-moorders, die verloren zijt in den dool-hof van uw ydele gedachten: ont-wert u uyt de stricken, die ghy u zelve zoo schadelick en schandelick gevlochten hebt. En om u zelve nu voor-by te gaen, en de schuldige plicht, die ghy uwen oppersten Leen-heer schuldig zijt, bemerckt in een heylige stilheyd, hoedanig, en wat zy is, die ghy voor uw' Goddinne houdt. Een vrouwe, van een vrouwe geboren; een worm en een worm-aes; stof en kaf van den wind gedreven; hoy en gras; en wilt ghy wat meer hebben, een bloeme des velds, die ghy heden ziet, en morgen te vergeefs zoekt. Zy is, gelijk wy alle te zamen, een voor-beeld van swackheyd, een roof des tijds, een speel-tuygh van de wind, een bobbel, een teere water-bieze, een schildery van on-geftadigheyd; en om in 't korte veel te zeggen, een weynig slijm en fluymen, met bitter galle te zaem gemenght. Arme menschen dan, die noch de hoornen willen op-steken, en met de Pauw, zich in haer vederen spiegelen! weest zone of dochter van een Koninck of Keyser, en watter goods ter wereld kan genoemt werden; ghy zijt eerstelick gevormt in een slijmigh vat, en hebt daer gedreven tusschen de uyt-worpselen, die van spijsz ende dranck over-blijven: gevoet van het gene de Schriftuere eygenlick *wegh-doenffel* noemt, en dat eertijds niemand naken en mocht, zonder on-reyn te zijn. Daer vlot dit moedig meester-werck, als in de barningen, tusschen duyzent klippen en vuylens: in geduerigh gevaer zijnde, om alle ooghen-blick schip-braecke te lijden. De minste val, of het verrecken van de moeder, is ghenoegezam, om het zelve, door de weereld, uyt de wereld te zenden. Het snuytsel of het uyt-gaen van een keerse kan dit vazel lichtelick

verfticken , jae al heeft het fchoon nu vafte leden ontfangen. Is het dan , de ronde van zijnen tijd vervult zijnde, uyt de banden van deze duyfter kercker uyt-gebroken, met de overlickfte fmerte, en de alder-grootfte fchaemte van zijn moeder, die de fwackheyd en de eerbaerheyd van een vrouwe lijden kan; ziet, zo ligget daer henen, als een klompjen van rood vleefch, geen ander beweginge hebbende , als de zee-gallen , of diergelijke twijffel gedierten , die een ziele in plaetze van zout gegeven is , alleenelick om dat zy niet verrotten en zouden. Andere gedierten en zijn zoo haeft niet geworpen, of uyt haer fchaele gekropen , zy loopen tracks , uyt haer zelve , naer haer voedzel ; en gelijk zy haer kleeren gemaect, zoo vinden zy oock de tafel al gedeckt. Maer dit erbarmig fchepfel , naeck en kael, gantsch hulpeloos van zich zelve, moet daer jaren en dagen , in zijn eygen ftanck en vuyligheyd liggen. Zijn lieffens moeten werden geviert, zijn oorkens gereynigt, zijn oxels , jae alle zijn ledekens , moeten met pluyffels en doeckskens bezet zijn; of anders moest het in draght verfmetten , en in zijn vuyligheyd verrotten. Eyndelick , gelijker niet grootscher en is als de menfch , zoo en iffer oock niet ellendiger. En wat willen wy anders zeggen, wanneer wy deze onreyne romp en ramp, zoo gierlick toyen, en zoo koftelik opfmucken , als dat wy fchandelick en on-volmaect zijnde van ons zelve, onze volkomentheyd van de beeft en leenen, en met ons lichaem om prijs roffiaenen willen. Let hier wel op , ydele licht voeten , die u zelve wilt gedoopt hebben met de naem van Courtifanen , en uw ambacht maeckt , met de Joffrouwen te hoven , en in haer oogen te leven.

Dat ghy aen-bidt , en zoekt te vieren

Gelijk yet Godd'licks , zonder vleck :

En noch zoo fchoon tracht op te gieren

't Is anders niet als ftanck en dreck.

EM-

IV.

Nu, hola, mond! niet al te bond.

GHy zegt, ghy draeght een pack, en gaet dus omme-
vragen,
Wie dat het zelf, quansuys, in uwe steed' zal dragen:
Elck een ziet wat ghy jaegt; een duyvig beck-getreck,
Op dat ick niet en zeggh', een innigh tong-geleck.
Maer zijt ghyniet beducht, wie dat op hem zal laden
Dat drouvig zond-gewicht, die helsch-geneygde daden,
Daer in ghy ligt verstrickt? Wel wilt ghy zijn bevrijt?
Kust Godes Zoon, gelooft, en zijne gramschap mijd.

Uyt-

Uyt-legginghe.

Het is een eerlick, en trefflick houwelick, wanneer de zedigheyd en geneughte malkanderen trouwe sweeken, of wanneer de zoetigheyd en nuttigheyd, met onderlinge om-helzingen, de zelve lijnen trekken. Ik houde-ze voor vyanden van 't menschelicke geslachte, die het vermaeck t'eenemaal uyt de weereld bannen, en de nordsche straffigheyd een eeuwige heerschappye op-dragen. Onze groote Meester en wilt niet; dat wy altydts met gefronste voor-hoofden, en op-getrocken wijng-brauwen, de tucht-meesters zullen spelen. Hy heeft ons gezichte al-zoo geschapen, dat wy te gelijcke Hemel en aerde konnen aenschouwen, op dat wy-ze beyde zouden gebruycken; doch noyt de aerde van den Hemel af-scheydende. Men mach dit tijdelick leven wel smaken, en de saussen oock proeven, die ons de wijsheyd der natuere bereyd heeft: die zijnde de eerste oorzaeke, niet zonder oorzaeke, maer alles met gewigte, mate, en getal, wonderbaerlik gevoegt heeft. Wy en moeten ons buyten ons zelve niet stellen, en de menschelickheyd geheel ont-glippen, om ons zelve op een ander vorme te gieten. Ick en spreke nu niet van onze zondige verdorventheyd.

De jongen was een jongen, zeght de heylige Geest van Samuel. De mensche is een mensche, dat is uyt ziele ende lichaem bestaende. Dit gebouw en moet niet ont-daen, maer met een broederlicke verbintenisse te zamen gehouden werden. De ziele is de man, het lichaem de vrouwe. Deze en moeten geen scheydbrief maecken, door twist, of nijdigheyd; maer veel eer, met gemengde om-halzingen, malkanderen by-staen, en alle hulpe en gunste bewijzen.

Maer

Maer hier is de swarigheyd, en de oorsprongh van tranen; dat wy, ghelijck in alle ander dinghen, oock ingeneughte geen mate en houden. 't Is een by-voeghsel, en wy maecken het grooter, als het voornaemste stuck-wercks: 't is een kant, maer die breeder gheweven wert, als het binnenste laecken. De Schrifture noemt den mensche enckelick *ziele*; maer dus doende, mach hy wel enckelick *lichaem* ghenoemt werden, ghelijck het zelve de Rabbijnen, als van dien heerlicken tijtel beschaemt zijnde, ghedaen hebben; die den mensche *Gouf*, dat is; lichaem, heeten: ghelijck hy oock in de boecken onzer zaligheyd, *vleesch* genoemt wert. Wel te rechte; als die dat Goddelicke deel, deur den roock, en het roet van de vuyle schouwe des lichaems, ghelijck verstickt, en geen ander leven ghelaten hebben, als om onze vleeschelicke wel-lusten in 't leven te behouden.

Doch om deze woeste zee in geen putjen te willen leyden; laet ons maer een weynigh onder de jongeluyden verkeeren. Bezie wat een ghetater, en dertele sijmelinghen daer veel-tijds omgaen; wat kout, wat ghespel, wat aenraeckinghen daer verzint en gepleeght werden. En, om ons zelve noch naerdere te besnijden, merck wat een menighe van wulpsche zoen-konstjens op de bane rijden, die de longmans des nachts in hare herffens smeden, om hare duystere wercken der wel-lust te lief-koozen, en dat teere volcxken, deur een ghemaect fatsoen, aen te wrijven, dat zy anders met zoeten ernst verwerpen zouden. Ick en wil dit papier niet bekladden, met alle die dertele bootsinghen; maer hier alleenlick verdoemen dat Sodomitisch over-spel, dat zommige met de mond bedrijven, teghen den danck, en met spijgh verdriet van eerbare Ionck-vrouwen, die haer mond moeten leenen, tot een spoel-vat, en speel-vat van vuyle, en

zomtijds oock pockige tongen , die zy uyt een vodde-kot mede-gebracht hebben.

*De geyle mond des vleeschs is geestigh om te dincken ,
 Al wat zoo eenighzins schijnt naer zijn smaeck te swincken ,
 Zijn eenigh hemel-rijck : daer uyt hy pompt het nat ,
 Tot vulffel van zijns weerds verrot en vunstich vat.
 De kus , die anderfins , gantsch middelbaer kan wezen ,
 Iae oock met reden is in d' oude eeuw geprezen ,
 Wert tot een gift des vleeschs van velen nu gepleeght ,
 Die alleen deur de hitt' der nieren zijn beweeght.*

Wie en weet niet , wat oock menigh-mael op zulcke zoentjens naer-volght. Hoor, wat **TIBULLUS**, van de Ionck-vrouwen zijner eeuwe , zingt :

*Rapta dabit primò , post offeret ipsa volent
 Post eliam collo se implicuisse volet.*

Dat is:

*Zy zal eerst , als het schijnt , met vinnigh tegen-streven ,
 V laeten zoo een kus , maer haer gelaet is vals :
 Daer naer zal zy van zelfs , ulieve kusjens gerven ;
 Daer naer oock willigh zijn te hangen om uw bals.*

En wat anders hier naer , als wercken , die niet geoorloft en zijn , als tusschen twee echtelieden. Kusjens ,

*Niet die een zuster geeft aen haren straffen broeder ,
 Maer die een zachte vrouw geeft aen een bitfigh man ;
 Niet als **Diana** krijgt van **Phebus** , of haer moeder ,
 Maer zoo on-kuyfch , als Mars zijn **Venus** geven kan.*

Zoo

Zoo spreekt de Poët in zijn eygen taele , diens zoet-rol-
ligheyd niet wel en kan uyt-gedrukt werden :

*Qualia nec fratri , tulerit germana se vero ,
Sed tulerit cupido mollis amica viro :*

*Qualia credendum est non Phœbum ferre Dianæ ,
Sed Venerem Marti sæpe tulisse suo.*

Hier zullen voornemelick de jonge Maegden , wiens on-
gekoockte bloed noch in zijn eerste zode is , haer oudelick en
koudelick te dragen hebben , om de eerste beginsselen van
schaemteloze on-kuysheyd geen plaetse te geven , op dat zy
van de laetste on-eere niet ver-rascht en werden. Zedigheyd
en schaemte is het schoonste lijf-teecken der jonge luyden ,
maer voor-nemelick der maegden , die natuere gewilt heeft
de swackste te wezen. Verloren is zy , die de schaemte verlo-
ren heeft.

*Dochters weest doch nimmers moe' ,
Maer zijt altoos op uw hoe' ,
Dat u nergens eenigh quant ,
Onder schijn van echten band ,
Onder 't kleed van zoete weeld ,
Al uw goed , uw eer ont-steelt .
Aldat ghuyren , al 't gepleem ,
Aldat streelen , aldat zeem ,
Al de kusjens , al 't getast ,
By geen eerbaer lien en past .
Ioffrouw stae op sintinel ,
En wat anders hier uyt spel :
't Zijn de voor-boon , 't is de boogh ,
Die daer zoet' lick laght om-boogh ,*

*En allenghskens water pompt ,
 Tot by op 'u neder-komt.
 Wat is 't doch van al uw schoon ,
 Als ghy mist uw' eerc-kroon ?
 Wat is 't daer een maeghd med' roemt ,
 Als zy een-mael is ont-bloemt.*

Maer, om by den draed te blijven, laet ons den oorsprong van het kussen onder-zoecken. De wijze van kussen is van oude tijden, jae van de uytterste memorie der menschen, bekend geweest. Zy heeft haer af-komste getrocken uyt het ingewand, en de innerlicke genegentheyd van Adams kinderen, onder malkander. Men ziet, daer over-groote vriendschap is, voor-nemelick in de eerste aen-komsten, of laetste af-scheydingen der vrienden, dat het bloed naer de uytterlicke deelen des lichaems komt uyt-geschoten, en byzonderlick zijn vertreck, of gelijkmen spreeckt, zijn *rendez-vous* neemt, daer de natuere alle de zinnen by den anderen gestelt heeft, ende het welcke, onder alle volcken des werelts open-gedragen wert. Dewijle het bloed dan uyt zijn eygen vaten niet en kan verlaten werden, en nu ten eynde van zijn vrydom gekomen is, zoeckende even-wel naerder gemeynschap te hebben, met het gene, daer mede het wilde in een gesmolten en vereenight zijn; beweget den wille, om den mond, gelijk als de deure der zelve, te naerderen, en zoo niet anders, ten minsten de aezemen; als lichamelicke geesten, door den anderen te doen loopen, op dat zy alzo een vaste, doch dunne band zijn zouden, om deze twee te zamen te stricken.

Om deze vereeninge, doch op een geestelicke wijze, zucht de Bruyd Christi, in dat Hooge Lied Salomons, begeerende met haren Bruydegom, deur een kus, dat is op het alder-nauwste

nauwſte vereenight te zijn. Alzoo beſtond de aertſch-vader Iacob zijn Rachel met een kus te groeten: en daër hy tot noch toe on-bekent was geweest, zijn kenniſſe, ende liefde gelijckelick daer mede te beginnen. Ende alzoo hebben alle die oude Heyligen, mans en vrouwen, malkanderen begroet, en veeltijds oock hare brieven beſloten, met een ernſtige begeerte, dat d'een den anderen kuffen zouden. Hoewel daer oock gevonden zijn, die deze heylighe wijze, tot verraed en moorderye gebruyckt hebben: als daer zijn geweest Ioab, en die ſchrickelicke Gods-moorder, die *den Heere der heerlickheyd*, onder zulck een vriendelick mom-aenzicht, zoo valſchelick, als verdoemelick, in de handen zijner vyanden over-gelevert heeft. Anderſins zoo was de kus een heyligh, en eerbaer ken-teecken van de liefde, die-men yemand van herten toe-droegh. De heylige Papieren geven getuygeniſſe, dat wanneer zich Ioseph zijnen Broederen bekend gemacckt hadde, dat hy-ze alle om den hals viel, en met weenende oogen, kuffede. Gelijckerwijs oock Iosephs zonen van haren Groot-vader om-helſt, en met een kus ontfangen wierden. Zulcke exempelen zult ghy met menigte vinden, in beyde de uytterſte willen, daer ons de erve des Hemels gemaect is.

Maer gelijck de kus een ken-penning was van onderlinge liefde, zoo is hy oock gebruyckt geweest, tot bewijs van een vrywillige gehoorzaamheyd en eer-dienſt, die de mindere aen de meerdere, de Onder-danen aen de Opper-machten ſchuldig waren. *Kuſſet den zone*, zeght de Geest des Heeren, *op dat hy niet en toorne*: dat is, bewijſt hem niet alleen een teere liefde, maer eert hem oock met alle onderwerpinge en gehoorzaamheyd.

VVelaen dan, dertel jeughd, die u verheught in't kussen,
 En uwen heeten brand, door vuylgebruyck, te blussen,
 Keer van die rots en klip, die hooghe zanden mijd;
 Houd strack een ander streck, al-eer ghy schip-braeck lijd.
 Roep steeds om Godes hulp, streck uyt uwe slappe handen,
 Heff op uwe trage knyen, ont-worstel uyt de banden
 Van't vuyl bejagh des vleeschs; weck Iesum, grijp hem aen,
 Of denck vry, en geloof dat ghy haest zult vergaen.
 Om-helst dat zoete Lam, dat u zijn mond komt bieden;
 Volgh, waer het henen gaet, wil uyt zijn spoor niet vlieden;
 VVeest altijd van zijn treyn, gelijk die hoofsche lien,
 Die altijd willen zijn van hare Prins gezien.
 Ghebruyck voor al't gebed, waer door ghy zult toe-slyten
 De poorten van der hel; het water doen ont-spruyten,
 Dat uyt de hemel vloeyt, en noyt en zal vergaen;
 Een levend' water-stroom zal uyt uwe buyck ont-staen.
 Ghy zult, al wert ghy oock als nu en dan bestreden,
 Van druck en tegen-spoed, des Duyvels kop vertreden:
 En wilt ghy't al in't kort, ghy zult, met klaer bescheyd,
 Van nu aen Gode zien, en in al eeuwigheyd.

't Is al te kleyn, als 't is ghemeyn.

H Et kind vertoont zijn aerd, korts naer het is geboren:

Het wilt daer enckel in, en met geweld deur-boren,
Daer't meest gesloten is. De wegh, die open leght,
Is al te veel gemeen, te effen en te slecht.

Waer wilt ghy menschen heen? den Hellen weg des Heeren
Verstoot ghy met de voet; het duyster wilt ghy leeren,
En wat verborgen is, in Gods verholen raed:
Daer ghy, het geen alleen u noodigh is, versmaet.

Uyt-lëgginge.

MEn zeght, dat eertijds EUCLIDES, devader van de wis-konste, on-tijdelick van de gelegentheyd der Góden gevraeght zijnde, dit voor een andwoorde gaf, *Het gene ghy my vraeght, en weet ick niet: dat eene weet ick, dat zy over te keur-wijze vertoornt zijn.* Een gelijk-duydige spreucke met die van SOCRATES; *Quæ supranos, nihil ad nos.* Dat boven ons is, en raecht ons niet. Maer verstaet dit gezondelick. De meyninge van die natuerlicke lichten en is niet geweest, om de menschen t'eenemael afte leyden van de kennisse Gods, ende der Goddelicker dingen; maer om te reugelen, en in te binden die uyt-swierige vermetelheyd der gener, die als vremdelingen levende by haer eygen zelven, vermaerde burgers wilden wezen in die dingen, daer toe zy geen toe-gangh en hadden; maer die voor haer verstand, als grondelooze kolcken, en verflindige wielingen zijn.

De oogen bevinden zich qualick, als zy de klaerheyt der zonne starlincx willen aen-zien: alzoo wert het gezichte onzer zielen verftomt, en uyt-gebluscht, wanneer wy ondernemen vermetelick te dringen in die hooge dingen, die de Hemel voor ons heeft willen verbergen. *Die de Majestejt onderzoeckt, zeght de wijsheyd, zal van de heerlickbeyd onder-druckt werden.* De enghen van de menschelicke ziele en konnen de on-metelicke wijde van die Goddelicke grootheyd in het minsten niet om-helzen of begriipen *De mensche en zal my niet zien, en leven, zeght de Heere.* Hy is aen-biddelick, maer niet onder-zoeckelick: zijn heymenissen zijn te eeren, maer niet te naerderen. Hoor den Apostel: *Dat niemand en gevoele, boven het gene, dat hy behoort te gevoelen; maer dat zijn gevoelen zy tot matigheyd, naer dat God een yegelick de mate des geloofs geleydt heeft.*

Want

Want willen wy ander-zins de stock buyten het bereck van onze spronck, en natuerlicke krachten, uyt stellen, de gaep-grond van de on-diepte der hellen zal ons verswelgen. Wel terecht zeght die kloecke penne, in zijn bouck van de Standvastigheyd: *Vt papiliones, & minuta quadam animalcula vespere lucernæ lumen circum volitant, donec amburantur, sic vagamens, per curiosam curam, lascivit circa arcanam mysteriorum flammam.* Verstaet het: Gelyck de muggen, en zommige andere kleyne dierkens, des avonds gins en weder, rontom het licht der keerffe vliegen; alzo dertelt het swermigh gemoed, door een over-keurige zorge, ontrent de heymelicke vlamme der verborgentheyden. Daerom oock SOCRATES, om zulcke goddelooze wijsheyd in te toomen, certijds gevraeght zijnde, wat dat in de helle gedaen wiert, gaf voor antwoorde, *Ik en hebbe daer noyt geweest, noch oyt met yemand gesproken, die van daer gekomen is.* Evel-eens als AUGUSTINUS dien uyt-zendelingh des Duyvels bejegende; die van hem zocht te weten, wat God voor de Scheppinge der wereld dede: *Hy maeckte, zeyde hy, een helle, om zulcke on-tijdige vragers in te werpen.*

Daer en is niet ter wereld dat onze zinnen meer verbijstert, dan als wy ons zelve aen-dragen, den voor-hangh van het heylighdom der heyligen te scheuren, en met on-gewiede herffens in Gods heymelickheyd te booren. De duyvel heeft enough op onze ziele gewonnen, wanneer wy zoo verde geleyt zijn, dat wy de Goddelicke dingen met de korte elle van ons kleyn begrijp willen uyt-meten; en de on-eyndelickheyd vormen, naer de leeft van een geschapen ziele. Wy reyen naer God, maer wy werden bereyckt van Gods artschvyand: wy stijgen naer den hemel, maer wy dalen in de helle. THALES, een van de Griecksche wijzen, heel noustigh en bezigh zijnde, in het aen-schouwen des hemels, is in een gracht gevallen. Het welcke van zijn dienst-bode gemerckt zijnde,

zeyde zulcks wel verdient te hebben : om dat hy geen acht flaende, op die dingen, die voor zijn voeten lagen, arbeyde den hemel te kennen, die boven zijn bereyck was.

Dit kan, met bondigher waerheyd, van onze huydige menschen gezeght werden, die de geopenbaerde dingen des hemels nauwelicks waardigh en achten haer betrachtin-ge, en met een reuzige op-geblazentheyd de hooge diepten Gods zoucken te door-gronden. Wat isser algehouden en geweert geweest, over die on-begrijpelicke verborgentheyden van Gods verkiefsinge, en die pointen die daeraen kleven? wat goddelooze vermetelheyd is daer door te voorschijn gekomen? wat heylooze redenen zijn daer uyt-ge-rezen? wat twist, wat nijd, wat vyandschap is daer uyt-gebroeyt? en dat alles, door een goddeloos gekittel, om alles te weten, dat niet geweten en wert, als met niet te weten. Een Egiptenaer gevraegt zijnde, wat dat hy onder zijn mantel gedeckt droegh: antwoorde, met een gereede aerdigheyd, *dat het daerom bedeckt was, om dat niemand weten en zoude, wat het was.* Dit behoorden wy in deze ghelegentheyd te dincken, dat God de Heere deze diepe heymenissen voor ons swack begrijp verborghen heeft, op dat wy ons geen-zins bemoeyen noch te vergeefs vermoeyen zouden, om de zelve te onderzoucken. Hier in is te prijzen, de zedige Godvruchtigheyd van SPINEUS, zeggende, *dat het tot stichtinge van onze gewissen enough is, (aen een zijde gestelt zijnde die hooge, en over-keurighe onder-zouckinghe van de on-begrijpelicke oordeelen Gods) dat wy weten, dat de personen van God niet aen-gezien en werden, maer dat, onder alle volckeren, wie hem vreesst, en gerechtigheyd werckt, hem aengenaem is. Dat hy wilt, dat alle menschen behouden werden, en tot de kennisse der waerheyd kommen. Dat, wie in hem geloofst, niet en zal verdoemt werden, en diergelijcke redenen meer,*

meer, die ons verzekeren van zijne genegentheyd tot onze zaligbeyd, en onze gemoederen bevrijden van alle quetst-steentjens, en pijnelicke twijffelingen.

't En is niet met alle van ons; 't en is maer beuzelinghe van al ons menschelick verstant. Het is zoo verre van daer, dat onze krachten die Goddelicke hooghte vatten zouden, dat van alle de wercken onzes Scheppers, die best van alle zijn merck-teecken dragen, en meest de zijne zijn, die wy alder-minst verstaen. 't Is de Christenen een oorzaeck van te gelooven, wanneer zy, in de Goddelicke cohieren, on-gelooffelicke dingen ontmoeten: te meer zijn die naer de reden, als zy zijn tegen de menschelicke reden. Het verstand des vleesch is een vyandschap tegen God, het en wert de Wet Gods niet onder-danigh: het en kan oock niet. Zoo Gods wercken, naer de reden waren, 't en zouden geen verborghentheyden zijn: zoo zy eenigh exempel of even-beeld hadden, zoo en waren zy niet yet byzonders. P L A T O zelve, die acht dat het een feyle van Goddeloosheyd is, al te keurigh Gods wonderen te onder-zoucken, en de oorzaeken van alle dingen te willen weten. Men ziet oock, dat alle staten hare heymenissen hebben, zonder de welcke zy qualick zouden geregiert werden. Waerom willen wy die God onthouden, en zijn rijke van erger en minder voor-recht, als de onze maecken?

Te dede Deo : quæ capere haud potes, remitte.

Intensio fuit ista remissio, vel acris.

Id sat tibi sit, scire ; quod hoc scire, negatur.

Quo sumere frustra temerarium laborem?

Captare, quod unquam haud capias ; fitis bibendo est.

Dat is:

Begeeft u onder God: laet dat ghy niet kont waeten,
 Die slackheyd zal u hier, als een strack spanfel, baeten.
 Dit zy voor u enough, te weten; dat ghy niet,
 Noch geenzins weten meught, het geen' u God verbiet,
 Waer toe daer heen geport, daer toe ghy noyt zult komen?
 Waer toe veel moeyt' en pijn licht veerdigh op-ghehouden?
 Te grijpen naer het geen' ghy nimmers en begrijpt,
 Is dorst, die ghy altoos, door 't drincken, scherper slijpt.

Ick en kan hier niet naer-laten een gedicht by te vougen,
 dat ons de Fransche Ovidius beschreven heeft. Maer om
 het bancket tot het tweede gerichte te behouden, laet deze
 over-zettinge voor-gezet werden.

Men zeght dat Iupiter vergramt op 't mensch-geslachte,
 Dat, met een stout bedrijf, tot in den hemel brachte
 Zijn re'en, en weder-re'en, op dat het mocht bespien
 De hooge dingen Gods, die niemand en magh zien:
 Zijnd' eens vol lust en drift, gingh voor zijn lief verkiezen
 Me-vrouw Vermetelheyd; daer zy sliep in de biesen,
 Ontrent den hemel-bergh: en kussend' haer, ontfingh
 D'Opiny, voor den mensch een zeer vergiftigh dingh.
 Vrouw Meenen was de Min: en wert geleyd ter scholen,
 By Trots, en Fantazy, op zotte Ionckheyds molen,
 Daer zy zoo hoogh op-swol, dat zy, vol onverstand,
 Haer eygen ouders zelfs deed' beven, onder d' hand.
 Zyscheen in haer gezicht een fiere beest te dragen:
 Haer hoofd was vol van wind, van roock, en vreemde vlagen:
 Haer herte was gebroet van ydel Zucht, haer peet:
 En deckt' Eer-gierigheyd met een gebreckigh kleed.

Haer

Haer aenzicht was heel schoon, en wonder fraey besneden :
 Zy hadd' een zoete mond, vol lieffelicke reden :

Haer rugge was verciert met vlercken hoogh en breed.

Haer voeten waren niet met vleesch of been bekleet ,
 Maer met kattoen, en wol, van flosse teer en zochte :
 Op dat wanneer zy gingh, haer niemand hooren mochte.

Zy nam haer Leger-plaets ('t was wonder om te zien)

In 't heymelick vertreck der Gods-geleerde lien,
 Dat nieuw-Rabbijnsche volck, en werdd' haer hoofd', en zeden,
 Door veel verscheydenheyd van schriftelicke reden :

Op dat het wiert gestraft ; mids dat het was verkeert ;

En, met een Reus-bedrijf, den hemel hadd' beleert.

Dit monster maeckt den zoon tweedrachtigh met den vader :

Dit monster maeckt dat broe'rs on-eenigh zijn te gader :

Ont-zustert zusters hert : stelt recht-sweers in vershil ;

Zoo dat zich d'een in 't bloed van d'ander wasschen wil.

De oom die haet zijn neef ; de knecht die haet zijn heere ;

De vrouw en geeft niet meer aen haren man zijn eere :

De kinders, zonder re'en, die twisten van 't geloof :

De orden is ontschaeckt ; de wetten zijn ten roof.

Men ziet den Ambachts-man zijn wercken neeringh staecken :

De Boer verlaet zijn vee ; de Advocaet zijn zaecken ;

De Koop-man zijn bedrijf ; de Schipper schip en schuyt ;

De vrome wert on-vroom ; d'oprechtheyd is wyt.

Het school-volck sich on-tucht ; de Lants-man maeckt een degen

Van zijn krom-tandigh mes, daer med' hy was verlegen :

Zijn scherp-gepunte eggh', die smeed hy tot een pijck ;

Zijn ploug-scheer tot een mes, of yet wat zulcks gelijk.

Vermogentheyd is dood : elck een leeft naer zijn wyze,

En maeckt dat overal veel on-geschicktheyd rijze.

*De lust, de gierigheyd, de dolingh on-bebeert,
Die hebben op en neer de wereld om-gekeert.*

Dit zijn de eygen woorden van de Poët:

*On dit, que Iupiter fasché contre la race
Des hommes, qui vouloient par curieuse audace
Envoyer leurs raisons, jusqu' au ciel, pour sçavoir
Les hauts secrets divins, que l'homme ne doit voir ;
Vn jour estant gaillard choisit pour son amie
Dame Presomption, la voyant endormie
Au pied du mont Ohympe, & la baisant soudain
Conceut l'Opinion, peste du genre humain.
Cuider en fut nourrice, & fut mise à l'escolle
D'Orgueil, de Fantasia, & de jeunesse folle.*

*Elle fut si enflée, & si pleine d'erreur,
Que mesme ses parens faisoit trembler d'horreur.
Elle avoit le regard d'une orgueilleuse beste,
De vent & de fumée avoit pleyne la teste,
Son cœur estoit courvé de vaine Affection,
Et sous un pauvre habit cachoit l'Ambition.
Son visage estoit beau comme d'une Sereine,
D'une parole douce avoit la bouche pleine :
Legere elle portoit des ailes sur le dos :
Ses jambes & ses pieds n'estoient de chair ny d'os ;
Ils estoient faicts de laine & de coton bien tendre,
Afin qu' a son marcher on ne la peust entendre.*

*Elle se vint loger par estranges moyens
Dedans le cabinet des Theologiens,
De ces nouveaux Rabins, & brouilla leur courage,
Par la diversité de cent nouveaux passages ;*

Afin

*Afin de les punir d'estre trop curieux,
Et d'avoir eschellé, comme Geans, les cieux.*

*Ce monstre arme le fils contre son propre pere ;
Le frere factieux s'arme contre son frere :
La sœur contre la sœur, & les cousins germains
Au sang de leurs cousins veulent tremper leurs mains.
L'oncle hait son nepveu, le serviteur son maistre :
La femme ne veut plus son mary recognoistre :
Les enfans sans raisons disputent de la foy,
Et tout a l'abandon vasans ordre, & sans loy.*

*L'Artisan par ce monstre a laissé sa boutique,
Le Pasteur ses brebis, l'Advocat sa pratique,
Sa nefle Marinier, son trafiq' le Marchant,
Et par luy le preudhomme est devenu meschant.
L'Escolier se desbauche, & de sa faux tortue
Le Laboureur façonne une dague pointue,
Vne pique guerrier il fait de son rateau,
Et l'acier de son coudre il change en un couteau.*

*Morte est l'autorité : chascun vit en sa guise :
Au vice desreiglé la licence est permise :
Le desir, l'avarice, & l'erreur insensé
Ont sans dessus dessous le monde renversé.*

E M B L E M A T A

VI.

Eendracht maeckt macht.

T Wee Sloupen heel gelijk, die beyd' om beste roeyen,
 De een van achter mart, de ander ziet men spoeyen:
 Maetroos, quansuys, belaeu, die werpt een touwtjen
 uyt,

Om zoo dees kacke-nest te halen aen zijn schuyt.
 Waer van is dit verschil? Regierders wilt het mercken:
 Gelijck een-dracht maeckt macht, twee-dracht ver-
 breeckt de stercken.

De Sloup, die achter-blijft, zijn riemen on-lijck slaet;
 Het land, dat niet en treckt een lijn', zeer licht vergaet.

Uyt-

Uyt-legginge.

En goet burger moet altijs voor oogen, en in zijn herte hebben, die gulden spreucke, van PLATO eerst-mael verzint, en van CICERO verhaelt en geprezen, *dat de menschen niet alleen voor haerzelven geboren zijn, maer dat het vader-land een deel zich toe-draeght; een deel de kinderen; ende een deel de ouders ende vrienden.* Het Vader-land gaet, met goed recht, in 't eerste gelid, dat wy altijs, onder Godt, alles schuldigh zijn, voor het welcke wy niet twijffelen moeten, als de gelegentheyd zulcks vordert, goed en bloed, en alles uyt te storten, dat lief en aengenaem kan gezeyd werden. Wy moeten daerom het gemeene besten als een schip houden, alwaer niet alleen de Stier-man de hand aen 't roer, en de ooge in 't zeyl heeft, maer daer alle het volck, zelfs tot de passagiers en med'-gangers haer hulpe bewijzen, naer dat de nood vereyscht, en het gevaer dat mede brenghet. Deze een-moedigheyd, vergezelschapt met hulp en by-stand, is de eenige oorzake (onder den hemel) van de behoudenisse des schips; en volgens oock van alle die gene, die haer goed en leven daer in verpant en gewaeght hebben. Geeft uw land het rijckste in-kommen des werelts; begroot toll en accijzen, zoo veel als ghy wilt; telt renten en thienden zonder getal; 't en zal alles niet gedijden, noch baten, zoo ghy geen goede, dat is, eendrachtige burghers en stelt, die alles om het gemeene vader-land willen lijden, en uyt-voeren. Het welcke SCILLURUS zeer levendig voor oogen stelde: de welke zieck zijnde tot der doot, en nu al-reede af-gesleten van jaren, dede voor hem kommen zijn vier-en-twintigh zonen, of ghelijck andere schrijven, tachtentigh, alle uyt zijn lichaem voort-gheteelt: ende ghenomen hebbende, naer het getal,

een buffel met pijlen , naer het getal der zelve vastelick by een gebonden , gaf de zelve byzonderlick aen elck een van haer , bevelende dat zy die gelijckelick breken zouden : het welcke van haer geweygert , als niet in haer macht zijnde , heeft hy alle de pijlen byzonderlick , d'een na de ander genomen , en zeer licht gebroken. Waer mede hy , door een naeckst voor-beeld , haer vermaent en bewezen heeft , dat zoo lange zy , door liefde en eenigheyd te zamen zouden verbonden blijven , door geen sterckte , of listigheyd , en zouden verbroken ofte over-wonnen werden : maer in tegendeel , zoo zy oock door onderlinge on-gedraegzaamheyd , malkanderen niets te wille zijnde , quamen met den anderen te twisten , en dien band der eenigheyd los te maecken , geen twijffel en zouden slaen , of zy zouden haestelick , of door haer eygen , of vremder handen , verscheurt en vernielt werden. Een treffelicke lesse , en die oock onze Heeren Staten tot onder-richtinge gestreckt heeft , om onze Neder-landsche Leeuw een pijl-buffel in de klauwen te stellen , met deze by-gevoegde wapen-spreucke , *Concordiâ res parvæ crescunt* ; Dat is : Door eenigheyd werden kleyne dingen groot. Een reden , die een-stemmigh is met dat oude woord , zeggende ; Dat een staet-gemeynte een beeste is van langh-düerig leven , jae zelfs on-sterffelick , zoo zy haer zelve door on-gelijck en scheuringe niet om en brengt. *Roomen* , zegt ergenseen , zoude on-twijffelick eeuwig geworden zijn , zoo de on-eenigheyd geen toe-gangh en plaetze onder haer gevonden hadde : welcke schijnt een vergift te wezen , dat den hemel , door een heymelick schicksel , over de machten des werelts uyt-schiet , om haer verganckelick en sterffelick te maecken. Want men bevint , dat de Romeynen , zoo lange zy een-stemmelick , onder de gunste der eenigheyd , haer banieren en arend-standaerts tegen

gen haere vyanden uyt-gedragen, en de behoudenisse van haere gemeyne staet gezocht hebben, dat zy de gantsche wereld wetten gestelt en over-heert hebben: maer sedert, dat zy tegen haere eygen in-gewant hebben beginnen te woe- len, en met de tanden der eergierigheyd dit burgerlick li- chaem hebben bestaen te trecken en te sleuren, zijn zy in haer eygen bloed, door haer eygen handen, onder haer eygen ge- welt, neder-gevallen, en ellendiglick vergaen.

Door-wandel maer eens, als wat anders doende, de Ro- meynsche geschiedenissen, ghy zult terstond gewaer werden, dat wanneer CINNA zijn eer-zucht op het tooneel gebrocht heeft; SYLLA zijn rolle beginnen te spelen; MARIUS zijn vlees-slachtygh treur-spel voor den dagh gebrocht heeft; en die twee groote Helden, die in den eersten trap met den an- deren vermaeghschap waren, de eene zijns gelijk, de ander zijn groter niet en konde verdragen, dat deze wereld-Hee- ren, den spot en de verwoestinge van haere vyanden onder- worpen zijnde, een droevigh exempel van de waerheyd de- zer spreucke hebben naer gelaten: *Discordiarum maxima dilabun- tur*, Dat is: *Door twee-dracht werden de grootste dingen t'onder-gebracht*. Niet beter en verging het aen die van *Athenen*: welcke, door twistige scheuringe, malkanderen niet willende te gemoete kommen, zijn van haer verheerde over-heert geweest: want de Lacedemoniers, langen tijd onder haer jock gezucht en gebogen hebbende, veel minder in getal, in sterckte, en rijk- dom zijnde, hebben haer bestaen met levendig geweld aen te tasten; en de uyt-komste is oock met zege-tekenen gekroont geweest.

Neem dit vast op: de eenigheyd is gelijk de wallen en bol- le-wercken van een on-verwinnelicke stad; gelijk torens, sterckten van Diamant-steenen gebouwt, zoo wijt vermaert,

en by de Poëten beschreven: die niet en konden gemijnt, bestormt, of door eenigh geweld van geschut, ja zelfs niet, gelijk de zelve zeggen, door Iupiters blixem, neder-gevelt werden. Daer-om oock **AGESILAUS** van yemand gevraeght zijnde, uyt wat reden de Stad van *Sparten* niet geen vesten omcingelt en was? heeft de eenigheyd en de kloekheyd der Burgers getoont, zeggende; deze zijn de wallen en de mueren van *Sparten*: te kennen gevende, dat de staet-gemeynten door geen sterckte zekerder en zijn, als door de deught van overeen-dragende burgers. Maer van de on-eenigheyd magh wel de aen-sprake gebruyckt werden, die de arts-Poët, tegen een van de helsche goddinnen, uyt-dondert.

*Tu potes unanimes armare in praelia fratres,
Atque odiis versare domos: tu verbera tectis,
Funerea sique inferre faces: tibi nomina mille,
Mille nocendi artes.*

Met deze zin:

*Ghy kont der broeders hert tot strijd en wapens voeren:
Ghy kont, door haet en twist de huizen omme-roeren:
Ghy brengt een drouvigh vier, veel slagen, veel verdriet,
Alwaer-men wven schrick, en uw' geveerte ziet.
Ghy hebt veel list en konst, ghy hebt veel duyzend streken,
Om sbaed en leed te doen, te vellen en te breken.*

Doehier by:

*Geen sterckte, geengheweld en kan u tegen-staen:
Daer ghy maer toe-gangh hebt, daer moet het al vergaen.*

Hier op slaet die ernstige genuchte, die **PLUTARCHUS**, in zijn staet-regels, ons heeft naer-gelaten. Hy verhaelt, dat eenen

nen **LEO BYZANTIUS**, een zeer geleert man, en die de schole der wijsheyd, langen tijd, betreden hadde, te *Athenen* gekomen is, alwaer de burgers, door on-eenigheyd, tegen den anderen verdeelt waren. Hy daer gesonden zijnde, om de stadt tot vrede, en eenigheyd te brengen, op een verheven plaetse geklommen, om van daer het volck te bequamelicker aen te spreken, heeft ter eerster in-gang, door zijn kleyn en verneutelt lichaem, in stede van een statige aen-dachtigheyd, een yegelik tot een schetterig gelagh bewogen. Welcke schielicke en on-verwachte bejegeninge, by den hayre grijpende, heeft hy dus zijn aen-sprake aen-gevangen: Hoe, mannen van *Athenen*! hoe zoudet ghy aen-gaen, zo ghy dan mijn huys-vrouwe zaegt? die zoo kleyn en in-gedrongen is, dat zy nauwelicks tot mijn knyen kommen en soude. Door welck verhael, al-zoo zy noch in veel grooter gelach uyt-bersteden, heeft hy met deze reden gevolght: maer ons, zoo kleyne zijnde, als wy zijn, zoo wanneer wy on-eenig zijn, en kan de heele Stad van *Constantinopelen* niet vatten. **PHILOSTRATUS** verhaelt dit een weynig anders, en noch geneughelicker: Namelick, dat deze man, tot de *Athenensers* gekomen zijnde, om haer de een-dracht aen te raden, dat hy terstond, door zijn oubollige gestalte, alle het volck tot lacchen verweckt heeft; niet om zijn kleynigheyd, als **PLUTARCHUS** zeght, maer om dat hy een ongeschickt, vet lichaem, en een grooten, overhangenden buyck hadde: waer op hy on-versteld, en met een stemmigh wezen, terstont gezeght heeft: waerom lacht ghy doch, *Atheensche* mannen? mijn huys-vrouwe is noch veel vetter, als ick ben; nochtans, als wy eenigh zijn, kan ons wel een beddeken vatten; maer on-eenigh zijnde, het heele huys niet. Hadde hy ten tijde Christi, ende een Christen, by de Christenen geweest, hy hadde oock wel kunnen zeggen:

Zoo ghy malkanderen bijt ende eet , ziet toe , dat ghy van malkanderen niet vertecrt en wert. Alzoo is eertijds het erf-deel Gods van den anderen ghescheurt. *Manasse was tegen Ephraim ; Ephraim tegen Manasse , ende zy alle beyde tegen Iuda.* Maer wat wijn is uyt zulcke druyven geperst? Sy zijn eyndelick al te zamen een spot en roof van hare vyanden geworden. Een levendigh voorbeeld van het gene naer-maels de Heere Jesus zeyde : *Een yegelick Koninckrijk , dat tegen hem zelven gedeylt is , wert verwoest: ende een yegelicke stad , of huys tegen hem zelven gedeylt , en zal niet bestaen.* Het welcke de vermakelicke leer-gedichtfelen van de PHILOSOPHEN oock aerdelick uyt-gedrukt hebben. Zy schrijven, dat eer-tijds drie vette offen, in groote eenigheyd, te zamen weydeden, waer deur zy, bevrijd zijnde van alle in-loop en geweld van wilde gedierten, zelfs de leeuwen niet en ont-zagen: maer eyndelick on-eenigheyd tusschen de zelve gerezen, en de vriendschap gebroken zijnde, zijn zy elck in't byzonder, van stercker beesten, verscheurt ende verflondengeworden. Te kennen gevende, dat de twee-dracht gelijk een smettelicke ziekte is, de welcke het herte der menschen door haet en vyandschap op-etende, vernielt oock dien geest der eenigheyd, die gelijk de eygenschap en gedaente is, die de burgerlicke gemeenschap haer wezen geeft. Want gelijckerwijs de gene, die een gezond, en wel-gefeld lichaem in twee of drie stucken neder-velde, zoude niet alleenelick het lichaem, maer oock alle de leden dooden, en zonder gebruyck maken; alzoo oock de on-eenigheyd, die de burgers van een stad of land van den ander scheyt, en de zelve in velen verdeylt; en vernielt niet alleenelick het lichaem des lands, maer oock alle de huys-gezinnen, jae oock een yegelick in't byzonder.

Gelukkighe dan, en drie-dubbel geluckige Eenigheyd,
doch-

dochter der godvruchtigheyd , zufter der gerechtigheyd ,
 moeder van alle voor-fpoed en wel-varen ! door de welcke
 het gene fwack is , wert fterck gemaect ; het gene in gevaer
 is , verzekert ; het gene flaef-dienftigh is , in vryheyd gefteft
 wert : Eenigheyd , deur welcke niet alleenelick groote din-
 gen behouden , maer oock de alder-kleynfte groot werden :
 Eenigheyd , door welcke de menfchen van verfcheyden
 aerd , en gelegentheyd , in eene genegentheyd en wille ver-
 eenight werden , de burgers gelijk als broeders en bloed-
 vrienden , en de ftad gelijk als een huysgezin gemaect wert :
 Eenigheyd , on-waerdeerlicke fchat , waer door de fteden in
 rijkdom bloeyen , tot groot-achtinge verheven , en in groo-
 ter weerdigheyd behouden werden . Derhalven weerde bur-
 gers , en land-genooten , elck een biede de hand , elck een
 bringefteenen aen , om een eeuwigen tempel voor deze he-
 melfche vrouwe op te richten . Den hemel gebied ons zulcks ,
 de nood prickelt ons , en de vruchten nooden ons daer toe .
 Geen rijke of land en iffer oyt vergaen , daer de eenigheyd
 ongefchonden is gebleven : geen en iffer oyt verwoeft , dan
 daer on-eenigheyd voorgegaen is . Leeft ghy , dat Adam van
 God uyt het Paradijs verdreven is ; ghy leeft oock daer voo-
 ren , dat hy van God fcheyde , door on-gehoorzaemheyd , en
 een band met de Duyvel maeckte . Vint ghy , dat de wereld
 vergaen is , door de algemeene zond-vloed ; ghy bevint oock ,
 dat zy eerft verdeylt was , door het tegen-ftrijdigh leven , dat-
 ter was , tuffchen de kinderen Seth , en de kinderen van Cham .
 Was Egypten verwoeft , doen het hoofd , en de voor-naemfte
 des rijcks , in de roode zee verdronken wierden ; ghy ziet ook ,
 datter haet en on-eenigheyd was , tuffchen de Egyptenaeren ,
 en de kinderen Ifraëls . Gods volck is in Babylonien gevan-
 gen wegh-gevoert ; maer het gefchiede , na dat eerst de thien
 ftam-

flammen van de twee af-gescheyden waren. Het gaet zoo
 toe in natuerlicke lichamen; zoo lange de elementen, daer
 zy uyt bestaen, haer behoorlicke temperinge, en vriendelicke
 eeninge behouden, zullen de zelve in wezen, en goede ge-
 stalte blijven; maer zoo wanneer zy beginnen tegen-strijdigh
 te werden, en dat het een, over het ander eenige heerschap-
 pye zoekt in te voeren, 't is gedaen met dat lichaem, zoo
 daer in tijds geen hulpe toe-gebracht en werde. Wie en weet
 niet, dat de on-eenigheyd der Christenen, den Turck den
 Scepter in de hand, en het geweld gegeven heeft, daer mede
 hy machtigh genoegh is, om de heele wereld te doen beven?
 Wie van ons, diens aders van Christelick bloed niet uyt-ge-
 drooght en zijn, en betreurt niet de ellendige verwoestinge
 van dat groote rijke van Duyts-land? niet anders veroor-
 zaeckt zijnde, als door de on-eenigheyd der Princen, en losse
 on-gebondenheyd van vele onder-zaten. 't En zy wy liever
 de woorden gebruycken, die CRISPUS by CÆSAREM voort-
 brenght: *Ick achte, zeght hy, in zijn Roomsche tale, dewijle alle*
dingen die op-staen, wederom i' onder-gaen, ten tijde wanneer het nood-lot
van den onder-gangh der stad Roomen zal gekomen zijn, dat de burghers
met de burghers hand-gemeyn zullen werden: dat zy zoo vermoeyt, ende
uyt-gebloed, eenigen Koningh of natie zullen ten roove werden. Ander-
zins noch de heele klood des werelds, noch alle de volckeren by-een-gehoopt,
en zouden dat rijke niet kunnen bewegen, of verpletten. 't Is alzoo: wy
moeten altijd tot de eerste oorzake klimmen, die de Heyde-
nen Fatum, of Nood-lot, wy God, en den Schepper aller
dingen noemen; die arm maeckt, ende maeckt rijke: die vernedert,
ende verhooght: die den nood-druftigen uyt het stof verheft, en den
armen uyt den dreck verhooght, op dat hy hem zette onder de Vorsten, ende
den stoel der eeren erven late. Maer als wy de tweede ende onder-
oorfaken aen-zien, door de welcke God de Heere de dingen
 deses

deses werelds gelieft teregieren, wy en kunnen anders geen oordeel noch reden geven, als dat zy door on-eenigheyd en scheuringe zoo jammerlick verdorven liggen.

. *Publica belli*
Semina, quæ populos semper mersere potentes.

Dat is:

*Twee-dracht, het rechte zaed der oorlogh, en de smis;
Door welck, al't machtigh volck altoos verdroncken is.*

Wie en ziet oock noch niet de schandelicke lid-teeckens (en God geve, dat de rove nu van de wonde gevallen zy) van het staet-lichaem, daer van wy ons verblijden levendige leden te zijn? hoe verre zijn wy van een al-gemeyn bloed-bat, van een onderlinge vleesch-flachtinge geweest? en waerom doch? als om de bittere partyschap, en een deel breyn-ziecke hoofden, die liever hadden gezien de om-keeringe van onze staet, als de uytkeeringe van hare vervuylde mage te verlaten. Wel te rechte past hier deze treur-zangh:

*Defleta vetustis, iterum novis querelis,
Regina poli, sponsa Dei, regula rerum,
Iesu domus olim, modo spelunca latronum,
Quondam jacuit lacerata hostico furore:
Rurusque resurrexit ab impiis ruinis.
Nunc unde salus, dividua spesque salutis:
Quenam Panace Asclepia, qualis hygieia
Tollat corpore vulnera purulenta sancto?
Non nunc alieno cadit impetu: sed eheu!
In sua viscera, non sua, sua dextera sevit.*

Laet ons zien, hoe onze Duydsche tale dit uyt-brengen zal:

Des hemels Koningin', de maet van alle zaecken,
 Gods bruyd, en Iesu huys, eer-tijds een woonst der draecken,
 Een moorders den', en schrick, door oude klacht betreurt,
 En wederom door nieuw', lagh voor-maels gantsch verscheurt,
 Dooreen vyandsch geweld: maer is weerom verberen
 Vyt haer god'looze val. Maer waer is nu gebleven
 Ons heyl, waer is de hoop' (ó hopelooze rouw!)
 Die ons dees bress', en breuck nu weer op-maecken zouw?
 Wat al-genezigh kruid, wat balssem zal de zeeren,
 Zal uyt dit heyligh lijf, de wrotte wonden weeren?
 Ten valt door niemand vremds: eyles, zijn eygen hand
 Steeckt in zijn eygen hert, niet eygen, dezen brand.

E M B L E M A T A

VII.

Al te scherp maeckt schaerdigh.

Groot zondaer, groot verstand: groot konstenaer,
groot boeve:

Geleert, zoo zeer verkeert; 't is een gemeyne proeve:

Het weelderighste land het meeste wieduyt-geeft:

Fae meest wat meest uyt-muyt, de meeste feylen heeft.

Dit leert ons oock de kaes (hoe-wel de dertel' menschen,

Door een verdorven smaek, naer 't on-gedierte wenschen)

De beste die-men vind van maejen leeft en krielt.

Toont my de grootste geest, 't is licht de grootste fielt.

Uyt-legginghe.

Alle hooge en groote dingen treffen, en trecken ons, met verwonderinghe, en eerbiedinge. Het schijnt ons yet Goddelicks en hemelsch te wezen, zoo wanneer wy yets ontmoeten, dat ons het hoofd in de necke doet leggen, of ander-zins de gemeene onderhoudinghe onzer zinnen te boven gaet. De eerste tale, en de boucken onzer zaligheyd hebben zich oock hier naer onze in-vallinge ghedragen: welcke hooghe boomen, en groote bergen, *boomen en bergen Gods* noemen. Gelijckerwijs oock de Griecken en de Latijnen, alle uyt-muytende en groote dingen, door het woord *heyligh*, benamen. Alzoo zagh Samuel de ghestalte en de groote van Eliab aen, om hem tot een Koninck te zalven, hoe-wel hem God verworpen hadde: *Want het en gater niet toe*, zeght de H. Geest, *als een mensche ziet, die alleen aer-ziet wat voor oogen is*: dat is, het gene in zijn oogen groot en wonderlick is. Het gaet alsoo met ons: wy zijn gelijck verschrickt, als wy ons zelven in-beelden die hooghe duysterheyd van de Cederen van Libanon: gelijck wy oock verachten de eesters, en dat leeghe spruytgewas, dat altijds by der aerden blijft. Onder de voghelen geven wy den meesten lof aen de Arenden, om dat zy zich alder-verst boven ons gesicht verheffen. Te meer een dingh den hemel naerdert, te meer wy het zelve prijzelick en achtbaer houden. Maer, boven alle dingen des werelts, en isser niet, dat wy billicker, en met meerder recht, verwonderen, als die hoogh-dragende en wijd-voerige verstande, die zich ten hemel op-dringen, en deze aerdsche dingen, met een on-veranderlick gezichte, verachten, en van haer afwijzen. Alzoo ziet-men Iupiters voghel, met een moedigh herte

herte begaeft, nergens anders herbergen, als op den bergh Taurus, of op de geberghten van Scythien, en andere verheven plaetzen; die haer kruyne ontrent den hemel gestelt hebben: en zoo-men hem op der aerden ziet neder-dalen, 't is alleenelick, om te storten op een konijn, of ergens op een haes, die hem tot een aes verstrecken mochte. Niet anders en gaet het met die edele natueren, die God de Heere met een over-treffelicke ziele verrijckt heeft: zy werpen, en schieten zich gestadelick; boven de nevel en de dampen van deze leege plaetsen, en klieven, met de vlercken des verstands, de hoogewolcken, om altijds ontrent haer geboort-plaetse te leven: nimmermeer ter aerden zijgende, dan wanneer het van noode is, de breucken van dit bouw-vallige huys des lichaems op te richten.

Och of dit alle groote geesten gegeven ware! Maer het is te beweenen en te jammeren, dat de spreucke van de wijze Keyser AURELIUS maer al te waer en is: *De bordeelen, zeght hy, werden vervult met de schoonste vrouwen: de kloeckste mannen werden roovers en plonderaers: de scherpste geesten werden dieven: en die het levendighste en wackerste verstand hebben, werden veel-tijds zot.* De beste wijnen, zeggen de wijn-koopers, zijn het ruylen en ros werden onder-worpen; en de zoetste vruchten werden eerst met de worm gesteken. Zoo gaet het veel-tijds met de beste verstanden: zy verliezen haer zelve door spits-sinnigheyd, en storten neder in alle vuyligheyd en ongebondenheyd. 't Is een wonder-teecken, zucht een wijs man van onze eeuwe, een groot en levendigh verstand te vinden, dat wel geregelt en gematight is: 't is een zorgelick sweert, voor die het niet wel en kunnen voeren; en daer van alle mis-or-den, tegen-spanigheyd, kettery, en allerley verstooringen in de wereld zijn.

Magni errores non nisi ex magnis ingeniis.

Et

Magnum ingenium suscitatur in die tenebras:

Et nigra facit candida, & hac in illa

Vertit.

Dat is:

Alle feylen, alle schanden,

Daer in dat de wereld draeft,

Rijzen niet als wyt verstanden,

Die van God meest zijn begaest.

Die verwecken, en vermeeren

In den dagh, veel duysterheyd:

Die het wit in 't swart verkeeren,

En het swart in wittigheyd.

De verwerringe en om-keeringen van alle staten, zijn die niet gemeenelick deur de kloeckste verstanden te wege gebracht? Daerom zeght THUCIDIDES, dat de Middelbare geesten, jae zelfs die onder de middelbare gestelt zijn, veel bequamer tot de regieringe zijn, als verheven, en over-vliegende verstanden, die niet en dienen, als andere, en haer eygen zelve, vreeze en ongeval toe te bringen. Verstaet altyds, wanneer de zelve door Gods geest niet geregiert en werden, alleenelick de Gods-dienst tot een mantel gebruycken, om haer goddelooze eer-gierigheyd te bedecken. Want anders, een vernuftige ziele, van boven weder-geboren, en met godvruchtigheyd deur-droncken zijnde, 't en is niet te gelooven, wat voor-deel en nuttigheyd daer van te verwachten is, als zy maer in tijds tot de regieringe gevoordert wert.

Beziet oock in alle tijden, wie de Kercken, en de heylige ver-

vergaderingen gestoort ende verwoest hebben: het zijn de broedfels van dat listige Serpent; *de kinderen dezer eeuwen, die wijzer zijn, dan de kinderen des lights, in haer geslachte*: die met een eer-gierigen duyvel bezeten zijnde, niet anders voor en hebben, als God alle eere te ontfelen, en die haer zelve in haer grootsheyd toe te meten. Laet die dit gebed leeren:

Major volui, maximus esse concupivi:

Quid restat? nisi minimum me velim ac ministrum.

Vt sic doceas crescere me, diminuendo.

Dat is:

Ick hebb', met groote lust, begeert, ó Heer geprezen,

Veel grooter als ick ben, ja zelfs de grootst te wezen.

Wat nu? als dat ick wensch de minste knecht te zijn,

Op dat ick groeyen magh, als ick in my verdwijn.

Slaet uw oogen op de Koop-luyden en Winckeliers: zijn 't veel-tijds niet de subtiylste verstandenen, en de gauwste Bouck-houders die eerst breken, en de schendelickste die-verye plegen? Men verstaet wel wenck, al en is 't met geen schuer-deure. Zulcke gauwroenen willen een yegelick botte-muylen, en geven haer zelve schoon spel, in alles wat zy voor-nemen. Zy kussen haer eygen handen, en roocken hare netten: maer God toont daer naer, wat een zorgelicke riet-staf een mensche is, die alleen op zijn vernuft lenet.

Merkt eyndelick op alle staten van menschen, die ghy wilt, ghy zult bevinden, dat gelijk de grootste deughden, alzo oock de grootste feylen van de grootste verstandenen voortgebracht werden. THEMISTOCLIS aerd was van zijn meester wel gevat, en geoordeelt, wanneer hy zeyde: *Ghy en zult, zone, niet middel-matigh wezen, maer ghewisselick of een groot licht*

licht van uw vader-land, of een groote peste. Maer het is wel zoo zeldzaam in onze ooghen, als het stoffe geeft van Godes groot-maeckinge, wanneer-men een diep-grondige godvruchtigheyd, in een groote ziele, geherberghzt ziet. Hoor, wat een geluyd dat groote vat des Heeren geeft: Ghy ziet uwe beroupinge, broeders, dat niet vele wijze naer den vleesche, niet vele machtige, niet vele edele geroupen zijn. Maer het dwaze der wereld heeft God uyt-verkoren, om de wijze te beschamen: ende het krancke des werlds heeft God uyt-verkoren, om het stercke te beschamen; ende het on-edele der wereld, ende het gene dat niet en is, om het gene dat is, te niete te maecken: op dat geen vleesch voor hem en roeme.

E M B L E M A T A

VIII

Des menschen zijn, is maer een schijn.

En zeldzaem monster-dingh, deur-naeyt met duy-
zend naelden

*Van boosheyden bedrogh, is't menschelick gemoed:
Geen scherpheyd of verstand oyt tot de grond en daelden,
Daer altoos schijn-gelaet, en leugen wert gebroet.*

*Och of wy met een boor het zelve mochten steken,
Gelijck het met de kaes en boter wel geschiet;
En proeven met ons smaeck zijn goetheyd en gebreken!
Maer swijght, ô ydel mensch! de hemel wilt het niet.*

H

Uyt-

Uyt-legginge.

VEynzen en ont-veynzen, zijn de ghemeenste en grootste staet-regels van deze huydige eeuw. Die in deze konsten niet gheoeffent en is, mach wel t'huys woonen, om buyten niet voor zot gekeurt te werden. Die zijns eygen voor-hoofds zoo on-machtigh is, of zoo rond-uyt van oprechtigheyd, dat hy zijn aen-zicht geen ander verwe en kan, of en wilt geven, als die met het hert-pinceel getrocken wert, och arm! hy mach zich wel, binnen zijn schelpen geruſt houden, en laten de wereld rollen op sulcke schijven, als de dobbele menschen, door Gods byzondere toe-latinge, gedraeyt hebben. Want wilt ghy u hier onder mengen, ghy moet zoo wel, naer het Griekscſche spreek-woord, aen het graf over uw stijf-moeder, als over u eygen ouders weenen; zoo wel uw aen-zicht leeren, dat ghy minst met der daed zijt, dat ghy meest met de schijn uyt-wijſt. Bedrogh, on-trouwe, meyneedigheyd, en diergelijke wanschepfels der helle, zijn nu zoo diepe in de mensche gehecht, dat het schijnt wat nieuwste wezen, een oude oprechtigheyd te vinden. Op welcker bemerckinge, my t'anderen tijde dit ont-vallen is:

*Wie en ſiet niet met zijn leed,
Dat-men alle trouw vergeet;
Dat-men op ſijn voor-hoofd ſchrijft
Anders als in 't herte blijft.
't Is een helsche Duyvels vond;
Voort-gekomen uyt den mond
Van Lijsander, dat-men magh
Bonden breken, en verdragh;*

*Dat-men kinders, naer de noot,
Mach bedriegen, met een koot,
Maer de mannen met een kleed
Van een valsche geveynſden eed.
Stieren bint-men met een koord,
Menschen met haer eygen woord:
En die zich met dezen band
Niet en houdt vast verpand,*

Maer

Maer daer mede, by geval, | Houd' ick vast en on-bevreesft,
Speelt als met een lichten bal; | Voor een on-gezelligh beest.

Maer'tis vergeefs geklaecht, daer-men niet weenen en wilt; te vergeefs met de fluyte gespeelt, daer men niet dansen en wilt. Men meent nu den hoogsten top van de voor-sichtigheyd bereyckt te hebben, wanneer-men zich op het nauwliete met het bedrogh vermaeghschapt heeft: maer ey-laes! het eynde pleecht zijn meester ellendelick, doch weerdighlyck te beloonen. Want zulke menschen, zeght de wijsheyd des hemels, *ontfangen haren loon, in deze tegenwoordige wereld.*

Hier tegen moeten wy ons, met een serpentsche voor-zichigheyd wapenen: op dat wy daer door niet en bedriegen, noch oock bedrogen en werden. *Wacht u voor de zuer-deesse men der Pharizeen.* Getrouwe waerschouwinge van onze Meester. Want gelijk de klippen, die haer kruynen in de zee verbergen, veel zorgelicker voor de Zee-luyden zijn, als die hoog en klaer haer zelve op-doen: alzo doen de geveynsde schijn-deugden veel meer quaeds, als die met een open voorhoofd, en on-gedeckten hoofde, zich tot alle goddeloosheyd verkocht hebben. Dit zijn die *geschilderde graven* van de heylige Schrift, die van buyten cierlick verlicht en gewit zijn, maer van binnen niet anders als vuyligheyd en verrottinge besloten hebben. Die *tot den Heere naerderen met haer lippen, maer haer herte is verre van hem.* Schoone, wel-gemaeckte putten, maer die geen water en houden. Water-looze wolcken, en die met den wind van allerley ydelheyd om-gedreven werden. Zyende potten, maer die noch al haer schuym en vuyligheyd by haer hebben. Koecken onder d'assehen, gelijk Ozeas spreeckt; die niet om-gekeert en zijn. Medail-len, die maer op een zijde gezien en werden. Bedriegelicke bogen. Fraey-gedruckte, doch broozet-riets-stocken, welcke

terstont breken, en door de hand schieten der gener, die daer op steunen willen. Van binnen *Nerones*, van buyten *Catones*, en geheel monster-dieren. Of, gelijk *HIERONYMUS* zeght.

*Her eerste deeleen Leeuw ont-deckt,
 Het tweede komt een Draeck vertoonen,
 Het derd' op een Chimere treckt,
 Die niemant immer zal verschoonen.*

Deze zijn, daer de heydensche Poëten zoo heftigh, en def-tigh van schrijven,

*Qui Curios simulant & Bacchanalia vivunt. Et
 Castigant turpia, cum sint
 Inter Socraticos turpissima fossa cinædos. Qui denique
 De virtute locuti,
 Clumen agitant.*

Dat is, by een vergadert :

*Die zober, kuysch, en vroom zich veynzen met gelaet,
 Maer die, als Bacchus volck, zich dragen met der daed.
 Die on-geschickte re'en, noch on-tucht kunnen lijden,
 En die mans met de mans zich schandelick verblijden.
 Die sprekend' van de deughd, met een on-kuysch gedril,
 Tot brand en over-spel bewegen haren wil.*

Het herte des mensches is zoo verwert en gemenght, datmen noch grond noch stael daer van weten kan. Zoo dat die groote Capiteyn, met groote reden, in zijn wapen dede stellen den Dool-hof van *DÆDALUS*: om te kennen te geven, dat de menschelicke ziele zoo bedeckt, en on-uyt-leggelick is, als die vol-keerigen hof, zijnde daer in zoo veel span-veren, die haer werck doen moeten, eer zy kan geopent worden; zoo veel hoecken en winckels; zoo veel wegen en by paden, ter in-

in-ganghs en ter uyt-ganghs, dat-men oock natuerlick gedwongen wert de waerheyd aen te nemen, die daer van, door den mond van dat groote vat des Heeren, geuytet is: *Niemand en weet het gene des mensches is, als de geest des mensches, die in de mensche is.* En welterechte roept SENECA:

*O vita fallax! abditos sensus geris,
Animisque pulchram turbidis faciem induis.*

Dat is, in Duydsche woorden:

O leven vol bedroghs, ô gantsch verkeerde leven!

Ghy draeght een duyster zin in u vervalscht gemoed:

W voor-hoofd schijnt met vreughe, en blyschap heel beschreven;

Maer in uw hert' en is niet als een bitter roet.

't Is waer, dat elders de Poët zeght:

Difficile est tristi fingere mente jocum.

't Is heel moeyelick en swaer,

Als de droefheyd ons doet quelen,

Dat wy dan, met blygebaer,

Zouden toonen jock en spelen.

Maer wanneer de nood en de nuttigheyd zulcks rader, wie isser zoo van alle menschelickheyd uyt-getogen, (of zeght liever, over-wonnen) die geen ander mom-aenzicht en kan aen-trecken? Dit gaet vast, ô mensche!

Ghy houd uw oude huyd, en met een effen wezen,

Deckt ghy een schalcke vos in een verdorven hert:

Ghy kond wat anders doen in uw gezichte lezen,

Als dat in uw gemoed van u geschreven wert.

Daerom werden wy oock zeer aerdigh, maer tot bewijs van onze veraerdinge, van den Apostel, *dipsuchoi*, dat is, *twee-zieligh*, of *dubbel-hertigh*, genaemt; gelijk of wy, naer de wijze

der Manicheen, die daer geloofden, datter twee Goden waren, eene de oorzaecker alles goeds, de andere van alle quaed, alzoo oock een herte hadden, dat volgens zijn eerste scheppinge, heyligh en op-recht zoude zijn; een ander, van ons zelve geteelt, dat boos en verkeert zijnde, met een valsch gelaed zich zelve wist goed en schoone voort te doen. maer het is al het zelve herte, doch met verscheyden aen-zichten. THEOPHRASTUS, naer het zeggen van AULUS GELLIUS, verhaelt, dat in Paphlagonia alle Pertrijssen twee herten, ende in Bisaltia, alle Haezen twee levers hebben. Met zulcke dieren konden wy bequamelick, en zonder on-gelyck, vergeleken werden. Dit schrijft SOLINUS van de Pertrijssen; onse jagers en wey-lieden mogen daer van oordeelen: *Zoo eenige mensche tot de pertrijssen naerdert, wanneer zy haer jongen broeyen, de moeders van de nest komende, bieden zich van zelfs aen, en gelatende een swackbeyd van beenen of vlercken, weynzen zy traegbachtighe treden. Met deze leugen bekoren en bedriegen zy die hun te gemoete komen, tot dat zy verde geweken van hare nest af-dwaelen. In de jongen en is oock geen loomer vlijt, om zich te boeden: want als zy bevroeden gezien te wezen, zich om-keerende, nemen zy kluytjens in haer voeten, deur welcker beschut zy zoo listelick bedeckt werden, dat zy, zelfs betrapt zijnde, niet gevonden en werden. Wy oock, wanneer wy de lieve jongen onzer zonden uyt-broeijen, wy weten die zoo te verschoonen, en de menschen van alle vermoedinge af te leyden, als of wy noch over-schot van deught en recht hadden. Wy en derven oock de luys in de pels van onze kinders niet zetten: zoo haest als zy spreken kunnen, weten zy de ouders, ick en weet niet wat bloemkens op de schoot te leggen, en haer vuyligheyd zoo listelick te bedecken, dat moertjen daer op niet te zeggen en vint. OLAUS MAGNUS verhaeld van de Hazen, dat daer zy, in*
de

de Noordsche quartieren, des zomers grauwn van hayr zijn, des winters, als de sneeuw begint te vallen, een wit en sneeuwigh koleur aen-nemen, en zoo te weyniger, in haer leger, betrapt en gevonden werden. Is dit oock niet den aerd der menschen, dat zy haer wit by de witte, dat is, deugdzam by de deugdzame gelaten, op dat haer swarte ende leelicke feylen niet ont-deckt en wierden? Den Haze schijnt oock een drouvigh en swart-zuchtigh gedierte te wezen, maer die onder-tusschen in brandige paer-zucht alle andere gedierten te bovengaet. Wy zeggen oock van de menschen; *Stille wateren, diepe gronden. Slaepende wateren, stinckende wateren.* En diergelijcke spreek-woorden meer, die den aerd van onze schijn-heyliche aerdelick uyt-drucken. Hoe vele gaender onder ons, die met gefronste wijngbrauwen de aerde statelick aen-zien, en onder-wijlen de oogen ten hemel opflaen, die nochtans in't heymelick, als-men zeght, op alle merckten verlieven, en zoo zoet van zout zijn, dat zy in de aen-schouwinge der vrouwen haerzelve verliezen.

Wiens voor-hoofd dat den stoel van schaemte schijnt te thoonen;

Maer in wiens hert de Heer veel over-spel ziet woonen:

Die met een statigh oogh bewijzen eer en tucht,

En die een winckel zijn van alle geyle zucht.

Een ander slag van menschen gelaten haer met de eere dezewerelds gantsch on-bekommert en on-bemoeyt te zijn: spreeckt met haer van ampten en staten, het schijnt dat zy gelijk medelijden hebben met het valsche geluck der gener, die in hoogheyd verheven zijn; en onder-tusschen woelt en bruyfcht in haer een zee van on-geregelde eer-tochten, die haren even-naesten, tot eenigh ampt verhooght, met de oog houcken slijks doet aen-zien, en verkeerdelick spreken

van

van die gene, die boven haer gestelt zijn. De valcken, wanneer zy een vogel zien, en vliegen niet recht-streecks naer hem toe, maer het schijnt, dat zy eerst van hem vluchten; doch wanneer zy haer kanffe schoon, en den vogel zonder zorge zien, werpen zy haer zelven draed-recht daer op, trecken hem ter aerden; en scheuren hem in stucken. Zoo doen de geveynsde huychelaers, die geen eere noch waerdigheyd en zoeken, maer schijnen daer van te vlieden, op dat zy, naer de wijze van de schippers, die een schuyte roeyen, omgekeert zijnde, met meerder kracht, haer hooghte krijgen zouden. Alsoo geliet hem Josua, dat hy van de stadt Aij vluchte, op dat hy-ze te zekerder, en met beter gelegentheyd zoude aen-tasten en over-winnen. De Heere Christus toont over al, dat hy een hooft-vyand is van valscheyd, en bedriegelicke dobbel-hertigheyd, gelijk in de heylige Registers over al te zien is. Alsoo verklaren zommige dereden te wezen, waerom den Joden van God de Heere verboden is geweest, dat zy geen mengel-kleeren dragen en zouden, daer lijnen en wolte te zamen in geweven is: namelick, op dat alle dobbelheyd en gemenghde treken van haer geweert zijnde, zy haer herte op haer voor-hoofd dragen, en geensins haer uytterlick gelaet een ander verwe geven zouden, als die met het pinceel van haer herte zoude getrocken zijn. Daer en konnen geen vremer monsters gevonden werden, als die haer ambacht maken, altyds anders te wezen van buyten, als van binnen, gelijk TIBERIUS dede. Door de zulke werden gemeenelick de Princen bedrogen, de staten verkeerdelick bedient, en alle verwerringen in-gevoert. Het zijn duyvelsche staet-regels. *Geveynstheyd is de moeder der voorzichtigheyd; en, Die niet en kan peynzen, die en moet om geen heer-schapp-peynzen.* Wat is dit anders als een waerschouwinge, dat de

de looze, en het woord van zulke wan-menschen, niet anders en is, als leugen en bedrogh. 't Is gewis, zoo alle dingen oprechtelick en on-geveynsdelick toe-gingen, men zoude wel haest een ander regieringe vinden. Hoor ARIOSTO:

*Se come il viso, si mostrasse il core,
Tal ne le corti é grande, e gli altri preme,
E talé in poca gratia al suo signore,
Che la lor sorte muteriano insieme:
Questo umil diverria tosto il maggiore;
Staria quel grande infra le turbe estreme.*

Dat is:

*Indien het duyster hert van ons gezien mocht wezen,
Gelyck het aen-gezicht voor yder een is bloot,
De wereld zou wel haest van veel gebrecks genezen;
Die zoude kleyne zijn, die nu te hov' is groot.
Dezulcke, die altyds moet in on-gunste blijven,
Zou haest met glans en eer veranderen zijn staet;
Die nu licht gantsch om leegh, zou haest om hooge drijven,
En die verheven is, zou haest'lick zijn versmaet.*

Maer die dat verbeyden wil, mocht eer een nieuwe wereld in de mane op-richten, en maken zulcke burgers als zijn bewerp en malle mede-brenght.

E M B L E M A T A

IX.

Ondanckbaer' lieden zal elck een vlieden.

Ziet , een Romeynsche slaef , met koude vrees , ontvolden
 den (bloed,
 De wreedheyd van zijn heer , snack-dorstigh naer zijn
 Verlaten, zoo het scheen, van menschen en van Goden,
 Wert van een wreede leeuw zorghvuldighlick gevoet.
 Zoo was dit fel gediert met danckbaerheyd bewogen,
 Om dat hy uyt zijn voet een doorn hadd' geweert.
 Waer zijt ghy, die een mensch , een mensch zijnd' , hebt
 gezogen?
 Kom by dees beest te school , en danckbaerheyd hier leert.
 Uyt-

Uyt-legginghe.

DE geschiedenisse, die hier wert aen-geraeckt, is zoo vol verwonderens, als zy weynigh geloove schijnt te verdienen. Maer is, naer het Latijnsch spreek-woord, een geoogde getuyge veel meer, alsthieng geoorde; waerom zullen wy den geleerden **APPION** alle trouwe ont-nemen, die rondelick betuyght, dit zeldzaam werck, te Roomen, met zijn eygen oogen gezien te hebben? Ick zal zijn Latijnsche woorden met Duytsche treden op-volgen, gelijk die zelve **A. GELLIUS** ons bewaert heeft. In het grootste speel-perck, zeght hy, wiert het volck een gevecht van een treffelicke jacht gegeven. Hier van, by gevalle te Roomen zijnde, hebb' ick zelve aen-schouwer geweest. Daer waren veel wreede beesten, in grootheyd uyt-muytende: alle hebbende een ongewoonelicke gestalte, of felheyd. Maer boven alle andere, was de grouwelicke grootte der Leeuwen, een yegelick tot verwonderinge; en boven alle de reste, eenes byzonderlick. Deze Leeuw, hadde door het geweld en woestheyd zijnes lichaems, door het schrickelick en geluydigh gebriesch, door zijn tuyten en neck-hayr, een yeders gemoed en oogen tot zich gekeert. Daer wiert, onder meer andere, tot dit beest-gevecht, een slave van een oud Burgh-meeester in-gebracht, wiens name was **Androclus**. Dezen de Leeuw van verre ziende, is schielick, als verwonderende, stilgestaen: en daer naer allenghskens en stillekens, als kennisse dragende, tot den mensche gekomen: alwaer hy, naer de wijze van vleyende honden, zijnen steert, zachtelick en zoetelick, roerende, zich by het lichaem van deze mensche gevoeght, en de beenen en handen van dezen, half-dood van vreeze, zoetelick gestreelt heeft. **Androclus**, onder de lief-laffen van zulck een wreed gedierte, zijn verloren asem weder-krijgende, heeft allengskens de oogen gestelt, om den Leeuw aen te zien. Doen, als onderlinghe her-kenninge gemaect zijnde, sack-men den Leeuwen

den mensche, verblijd, engelijck malkander geluck wenschende. Hier door, als een saecke gantsch wonderlick zijnde, isser een zeer groot geroep des volcks ontstaen. Androclus wert van Cæsar ontboden, en de reden afgevraeght, waeromme die alder-wreedste Leeuw hem alleene gespaert hadde. Daer op verhaelt Androclus een zeldsame en wonderbare saecke. Doen mijn Heere, zeyd hy, Afrijcken, als Burgh-meesters Ste-bouder, regierde, ben ick daer, door de on-rechtveerdige en dagelicksche slagen, tot de vlucht gedwongen geweest: en op dat ick van mijn Heere, President van dat land, my zekerder verbergen zoude, ben ick geweken in de eenigheyd der velden en zanden: ende zoo my spijs ont-broken hadde, hadd' ick besloten de dood, op wat wijsse het wesen mochte, te soecken. Alldoen, de middagh-sonne sterck en brandende zijnde, hebb' ick een afgesonderde, en heymelicke speloncke bekomen, daer in ick my zelven in-drongh, en verberghde. En, niet lange daer naer, is dese Leeuw tot de selve speloncke gekomen, met een swacke en bloedige voet, suchten en murringen uyt-gevende, die de pijn en de smerte van de wonde medelijdelick maecten. Ende daer, seyde hy, dat zijn gemoet ter eerster aensieninge van de Leeuw, verschrickt en verslagen was. Maer naer dat de Leeuw, in zijn wooninge, gelijk het met der daed gebleken is, gekomen zijnde, my van verre schuylende gezien heeft, is hy zacht en tam genaerdert, en scheen zijn op-geheven poot te toonen en voort te brengen, als of hy hulpe begeert hadde. Daer, zeyd hy, hebb' ick een groote splinter, in zijn klauwe gehecht, uyt-getrocken; en de etter uyt het binnenste van de wonde uyt-gedrukt hebbende, hebbe nu zonder groote vreeze, het bloed gantsch uyt-gedrooght en af-geveeght. Hy dan, door mijn hulpe, en genees-middel, verlicht zijnde, heeft, de voet in mijn handen geleyd hebbende, neder gelegen ende gerust. En van dien dag af, hebbe ick en de Leeuw in de selve denne, en van de selve kost geleeft. Want de beste en vetste leden der wilde dieren, die hy ter jaght vingh, brocht hy my tot de denne, die ick, geen wyer hebbende, door de middagh-sonne gebraden zijnde, plach te eten. Maer doen my, zeyd' hy, dat wilde leven began

te verdrieten, de Leeuw ter jaght gegaen zijnde, hebb' ick de denne verlaten; ende by naer een wegh van drie dagen af-geleyd hebbende, ben ick van de Soldaeten gesien ende gevangen, ende uyt Afrijcken naer Roomen, by mijn Heere gebracht: die heeft terstont te wege gebracht, dat ick, als schuldigh van een hals-zaecke, de beesten zoude over-gegeven werden. En nu bemerck ick, zeyd hy; dat deze Leeuw, ick van hem gescheyden, gevangen zijnde, my nu danckbaerheyd bewijst van wel-daed en genezinge. Dit verhaelt Appion, dat Androclus zoude gezeyd hebben: en verklaert dat alle deze dingen geschreven, en in eentafereel om-gedragen geweest zijn: ende dat daerom, op aller verzouck, Androclus los gelaten, en van de straffe bevrijd is; en dat de Leeuw, door de stemmen des volcks, hem gegeven is. Daer naer, zeyd hy, zagen wy Androclum en de Leeuw, aen een dunne band gebonden, door de gantsche Stad, om de buy-sen gaen: dat Androclus met geld begifticht, den Leeuw met bloemen bespreyd; en dat men by-kans over al zeyde: Deze Leeuw is de weerd van de mensche; dese mensche is de genees-meester van de Leeuw.

O wonderbare geschiedenisse, en meer als menschelicke verwonderinge weerdigh! Maer wy zien hier, gelijk in vele andere vremdigheyden, dat God de Heere, oock onder de Heydenen, door krachtige wonderen, zich zelve niet en heeft on-betuygt gelaten. En wat kunnen wy, uyt deze bemerkinge, anders zeggen, als dat vele menschen verbeest, ja beneden de beesten gestelt zijn; vele beesten vermensch, ja boven de menschen verheven zijn? Niet en is dat ons God en de menschen behagelicker maeckt, als de erken-nisse der weldaden, en het bewijs van een danckbare ziele. Deze begrijpt alle deughden, en vermeestert alle feylen: zoo dat zy on-gedragelick is met het vuyle tot der kinderen des duyvels, diens eerste en hoogste lesse is, weest on-danck-baer.

En wilt ghy, Adams kind, met korte woorden weten,
 Hoe dat ondanckbaerheyd met reden is verdoemt?
 En zeght geen vloecken meer, en geeft geen ander beten:
 't Is al gezeyd, wanneer ghy een ondanckbaer noemt.

Hoort, wat SENECA zeght, *Erunt homicidae, tyranni, fures, adulteri, raptores, sacrilegi, proditores: infra ista omnia ingratus est, nisi quod ista omnia ab ingrato animo sunt, sine quo vix ullum magnum facinus accrevit.* Wacht ghy de verduytschinge? Daer zullen, zeyd hy, moorders zijn, dwingelanden, dieven, overspeelders, roovers, kerck-schenders, verraders: een ondanckbaer mensche is beneden die alle. ten zy men zegge, dat die alle van een ondanckbaer mensche ontstaan, zonder wien qualick (zonder qualick) eenigh groot schelm-stuck op-gewassen is. Danckbaerheyd is het byzonderste, ick zegge het eenige deel der gehoorzaamheyd, die God van onze handen eyscht. Christus hield hem zelve voldaan, doen de Samaritaen, dien hy van melaetsheyd gereynigt hadde, voor zijne voeten viel, hem danckende. Maer hy bethoont oock de duyvelsche ondanckbaerheyd van de andere negen, die niet en verweerdighden, met een enckel woord, dien grooten genees-meester te erkennen. Zijn daer, zeyd hy, geene gevonden weder-keerende, om Gode eere te geven, dan deze vremdelingh? en zijnder niet thiene gereynight? waer zijn dan de negene? Een ernstigh verwijt, en drouvigh mede-lijden van zulck een geslagen ondanckbaerheyd, die onder vele beesten niet en zoude gevonden werden. De kinderen Israëls, gelijk zy op andere tijden, dit pestigh vergift in hare herten ingetrocken hadden; zoo hebben zy oock, in tegen-deel, die liefvelicke lucht der danckbaerheyd ingelaten, en God de Heere, als een aen-genaem reuck-werck, toe-gezonden. Ziet, als zy van dat on-lijdelick jock, uyt die Egyptische steen-hovens, bevrijd waren, en door het mid-

midden der wateren , dwers door die dorre woestijne , door on-eyndelicke wonderen , in dat langh-beloofde land gekomen waren , hebben zy , zonder eenigh uyt-stel , God den Heere , eengodvruchtigen lof-zang gezongen , die haren leyds-man Moses , met een hemelsche vierigheyd , kortste vooren gedicht hadde. Hier in heeft zich oock die Jeseaensche held , die hemelsche strijder , kloeck-vaerdigh gedragen : want wanneer hy wel verdiendelick het heele geslachte Saulis vyandelick vervolgde , heeft hy Jonathan , door wiens hulpe ende raed hy menighmael behouden was , danckbaerlick gespaert , en onder zijne gunstelingen , en heymelicke min-genooten toe-gelaten. Hier mede wert bevestight het zeggen van PLINIUS : *Vt faba & lupinum non exhaurit , sed stercoat agrum , in quo alitur : ita gratus meliorem reddit fortunam ejus , à quo beneficio adjuvatur , & refert , quod accepit.* Verstaet het : Gelijck de boonen en wicken den acker niet uyt en putten , maer mesten : zoo verbetert een danckbaer mensch de gelegentheyd des genen , daer van hy met weldaed is geholpen geweest : en geeft zoo weder , dat hy ontfangen heeft. De Heydenen , die de danckbaerheyd , met reden , tot de rechtveerdigheyd , als tot haer geslachte , gebrocht hebben , en hebben geen deugt zoo hooge , noch oock zoo noodzaeckelick geacht. Hare boecken zijn bezaeyt , en op-gepropt met groote hoopen van haren lof ; diens geheugenisse zy noyt en hebben willen laten verouderen.

Immemor illorum vestri non immemor unquam ,

Qui mala sollicitè nostra levatis , ero.

Semper inoblitâ repetam tua munera mente ,

Et mea me tellus sentiet esse tuum.

Zoo zoude de Minne-meester in onze tale , doch met een zoeter tonge , gesproken hebben :

Noyt

Noyt zal ick, lieve vriend, dijns ongedachtigh wezen,
 Die al ons on-geluck zorgvuldelick verlicht.
 Ick zal in mijn gemoed uw weldaed altijds lezen,
 En deze aerd' zal zien, dat ick u ben verplicht.

Maer die beluft zijt, den heelen draed van dit klouwen te ont-winden, die gae by **SENZAM**, en putte uyt de borne van die wijze ziele de heele gelegentheyd van deze zaecke. Docheven-welen ont-houd ick my niet eenige zijner woorden hier te vertalen uyt eenen brief, dien hy aen **LUCILIUM** schrijft. Een wijs man zal alles by hem zelven over-wegen, hoe veel hy ontfangen heeft, van wien, wanneer, waer, op wat wijze. Derhalven loochenen wy, dat yemand kan danck weder-geven, als een wijs man. Dat zekerlick, zeggh' ick, komt de rechtveerdigheyd toe, een yder het zijne te geven; de weldaed danck; het on-gelijck gelijke straffe, of zeker quaden danck. Alle danckbare en weten niet genoegh een weldaed schuldigh te zijn. Want dat en vermagh niet een die on-voorsichtig, die rouw, en uyt het gepeupel is. Hy en weet niet hoe veel hy voor u schuldigh is. Een wijs man is bekend, hoe veel elck dinck moet geschat werden: want een dwaes, hoe-wel hy van goede wille is, geeft of minder weder, als hy behoort, of niet op zulck een tijd of plaetze, als hy behoort: hy giet uyt, en werpt wegh, dat hy behoorde weder te geven. Niemand en kan dan danck weder-geven, als de wijze: maer de dwaes is danckbaer, naer dat hy weet, of gelijk hy kan. de wetenschap ont-breekt hem meer, als de wille. De wijze zal alles onder malkander vergelijken, of yets grooter of minder zy, hoe wel het zelve zy, van tijd, van plaetse, van oor-zaecke. Ick ben danckbaer, niet op dat een ander my te geerender yet doen zoude, door een voor-daed verweckt zijnde, maer op dat ick een gantsch geneugelicke zaecke doen zoude. Laet ons dan gelooven, datter niet eerlicker en is, als een danckbaer gemoed. Dat zullen alle steden, alle volckeren uyt Barbarische landen roepen. Zy zullen alle met eenen

mond

mond bevestigen, dat-men de wel-verdiende moet danckbaerheyd bewijzen: hier in is het on-stemmigh volck een-stemmigh.

*Schout dan on-danckbaerheyd meer als een booze slange,
Of wel meer als een hond, van dulheyd heel verwoed.
Die hier van is gewont, blijft eeuwig in dees prange,
Dat hy van God en mensch gehaetet leven moet.*

Ghewisselick de on-danckbaerheyd is als een scherpe Noorde wind, die de wateren van Godes liefde op-drooght, en door een bijsige lucht de menschen van haer jaeght. Met wat lecliker smette konde A R I S T O T E L E S beklad werden, als dat hy van zijn Meester P L A T O, een on-danckbaer muyl-ezel is genoemd geweest? De Veulen groot geworden zijnde smijten van achter, zonder onder-scheyd, moeders en andere beesten: zoo verknaegde dit groote vat der wijsheyd (in dezen een af-grond van bittere dwaesheyd) het geruchte en de daed van zijns Meesters hooge wetenschappen, die hy meynde te zeer zijn licht en dagh te benemen. Alzoo werdender vele gevonden, die als zy, met geleende schouders, tot eenige hoogheyd geklommen zijn, t'eenemael vergeten de hulpe en den dienst der gener, die haer tot een ladder gestreckt hebben: ja menighmael de zelve uyt de zale werpen, gelijk-men zeght, die haer t'andere tijden, te peerde gheholpen hebben. Die gene, die zonder andere boosheyd niet en erkent de weldaet, is on-wetende; die-ze vergeet, is een ezel; die-ze bedeckt, boos-aerdigh; en noch erger, die-ze loochent: maer de gene die quaed bejaeght, aen die gene, van wiens hand hy veel wel-daden heeft ontfangen, is erger dan een duyvel. 't Is een misdaet, 't is een boosheyd, 't is een onwetenheyd, en een zoo grove ezelheyd dat sy niet en kan ont-moeten zoo geweldige en wreede straffe, als zy wel verdient heeft.

Maer zulcke on-danckbaerheyd , die over al gezaeyt , en gelijk met volle schooten gestort is, en moet daeromme niet de Godvruchtige zielen af-keeren, om minder zich Gode en haer zelve gelijk te stellen. Overdenck deze reden:

*Beneficia in vulgus cum largi institueris,
Perdenda sunt multa , ut semel ponas bene.*

Die geen Latijn en kunnen, zullen haer hier mede behelpen:

*Wilt ghy een goede naem van mildigheyd verkiezen,
En van goed-dadigheyd ontfangen rechte vreughd:
Ghy moet als nu en dan veel wel-doens eerst verliezen,
Op dat ghy die eens wel, en werdigh leggen meught.*

En noch en zeght dit gedicht niet al de waerheyd. Want ick zegge, dat geene weldaden, (die zulcken naem met rechte voeren) verloren of wegh-geworpen werden. Een weldaet is haer eygen loon, en moet alleenelick om haer eygen zelfs wille gedaen werden. Die belooninge verwacht, heeft de wel-daet terstont verloren; alzoo hy geen rechte deugd, maer schendige woecker heeft willen plegen.

E M B L E M A T A

X.

Schreeuw, in de nood, naer s'hemels brood.

W At onrust en gequel, wat zorgh', wat moeyt', wat
braecken!

Het kind, dat schreyt en schreeuwt, om by de borst te naken.

De moeder legget aen; de vader zingt en sust,

En wandelt langhst de vloer, tot dat het kintje rust.

Wanneer wy oock, des nachts, gedrukt met ziel-dorst
woelen; (voelen:

God zooght ons met zijn woord, zijn gunst wy haest ge-

Hyneemt ons op de hand, en zingt een vrolick lied,

Het leven van de dood, den dood van al verdriet.

Uyt-legginge.

Yt alle voor-vallen, Godvruchtige bedenckingen. Het eerste aen-zicht van dit zinne-beeld, schijnt zoetigheyd en gelagh te beloven. Maer zoo doet het oock: doch voor die gene, die geen ander aen-zichthebben, als om spotterye te verwecken, of te voeden. Ick zegget elders, en het komt hier weder te passe: *Wie bedleekt is, dat hy noch bepleekt werde.* Maer gae zoo te werck in vrolicke geselschappen, en zie wat u zal ont-moeten. Ick weet datter veel verhemelde zielen, en Goddelicke verstanden, onder de Joffrouwen, gevonden werden, die niet alleen haergelid, nevens de Jong-mans, en mogen houden, maer oock vry wel de pertizaene dragen: doch (om ons geslachte niet te vieren, dat in allen deele den prijs van on-geschiedt-heyd wegh-draegt) zulcke werden-der oock gezien, die de stoffe, en de gramschap, in dit volgende gedicht, gestort hebben.

Hoe magh't komen, Joffrouw maegt,
 Dat ghy u zoo zeer behaeght,
 By een, die een Venus-wicht
 Niet als vuyle rancken slicht:
 By een, die gantsch onbesuyst,
 Deur't gezelschap loopt en ruyst,
 Die geen ander kout uyt-giet,
 Als van't houwelick geniet,
 Of zich dertelick te voen
 Met een mond, ja tongh-gezoen?

Daer ghy die, met al zijn kracht,
 Naer des hemels raden tracht,
 En de tijdelick genucht
 Pooght te mengen met de vrucht
 Van des Heeren vrees en wet,
 Houd voor een onnoozel slet:
 Voor wien, dat ghy stuer en doof,
 Zit en noemt hem Filosoof;
 Dien ghy, als een mensch-verdriet,
 Niet als schouder-vleesch en biet.

Maer tot onze webbe. Zoo wie hier smaken wilt de eerste-lingen van dien on-eyndelicken oogst der vreugden, die na
 deze

deze tijdelicke verderffenisse , van des hemels gunstelingen , zal gemaeyt werden; die moet, by tijds, met roepen en zuchten den hemel door-breken , en alzoo den wegh met tranen af-wasschen, om een reyne ziele daer boven te zenden. *Zaligh zijt g'ly, die nu weent , want ghy sult lacchen , zeyt de erf-genaem van de Alheyd.*

*Wel zaligh is de mensch, die, in dit dal der tranen,
Met tranen zich deur-weeckt, met zuchten zich verbreekt,
Die op-geweekt van zond' , zijn ziel ter deugd laet manen,
Wiens bedde, stadig nat, van tranen vloeyt en leekt!
Wel zaligh is de mensch, wiens spijs, by nacht en dagen,
Een bad ter tranen is, in deze ballings aerd'!
Die in zijn eygen zelf daer over heeft mis-bagen,
Om dat hy noch zijn land, door Iesum , niet is waerd.
Wel zaligh is de mensch, die, door geduerigh klagen,
Bewatert ziel en lijf, in dit ellendigh dal!
Wat hoeft hy om te zien, wat wilt hy zijn verflagen?
De rechte zijde-wol van't Lam hem droogen zal.*

Drooge, en verbrande landen brengen doornen en distelen voort, voeden oock serpente[n] en allerley vergiftige en schadelicke gedierten: geen beter vruchten en zal oock de acker onzer zielen voort-brengen, zoo wy den zelve[n] niet en bevochtigen met de wateren , die , door een benauwt gemoed, uyt de oog[en] gedrukt werden. *Alle vleesch was verdorven*, getuygen de heylige letteren. Wat raed , wat bate wert hier toegevonden? de Heere zent de wateren des zond-vloeds, en reynigt alzoo de aerde van hare vuyligheyd. Alzoo en kunnen wy oock van de wrotte onreynigheyd der zonden niet verlost werden, ten zy wy alle de sluyzen onzer zielen open stellen , en wegh spoelen, met een stercke stroom , al

wat ons verduystert, en on-bequaem maeckt, om God te zien. Esauw bitterlick weenende, beweegde zijnen vader zijnen zegen aen hem te geven: hem wiert toe-gezeght, dat hy een vette wooninge zoude hebben op der aerden, ende den dauw des hemels van boven. Wy oock insgelijcks zullen Gods zegen verwerven, zoo wy met zuchten en schreyen tot hem naerden. Geen aerdsche wooninge en hebben wy te verwachten; maer dit weten wy, is't dat ons aerdsche huys dezès tabernakels gebroken wert, zoo hebben wy een timmeringe van Gode, namelick een huys, dat zonder handen gemaect, ende eeuwich is in de hemelen. Doch de wegh, die ons hier toe leydet, moet gestadigh besproeyt werden met het water van een gesmolten ende gebroken herte, op dat het stof der zonden ons het gezicht niet en verbijstere, of, door zijn scherpheyd, uyt en bijte. Want gelijk het regenachtigh weder zeer tegen is den genen, die een stad bevechten, of belegeren willen; alsoo zijn de tranen tegen dien genen die ronstom ons gaet als een brieschende leeuw, zoeckende wien hy verflinde. *Geluckige tranen*, zeght BERNARDUS, die de goedertieren handen des Scheppers zullen af-wisschen; en geluck-zalige oogen, die gekozen hebben daer in te smelten, liever dan verheven te werden tot hooveerdye, dan alle hoogteyd te zien, dan de gierigheyd en dertelheyd te dienen!

.
*Est quædam flere voluptas.
 Expletur lacrymis, egeriturque dolor.*

Dit meent de Poët:

*Het is een soort van vreugde, te weenen, met geduld:
 Want droefheyd wert hier door verdreven en vervult.*

Dit geschiet door natuerlicke oorzaken: wanneer de oogen uyt-geput van vochtigheyd, en de herffsens gelijk uyt-gedampt, geen stoffe meer en hebben, om deze vloed te onderhou-

houden: waer door het hoofd verlicht, en het herte ontlast van sware dompen, die het zelve drucken, begint, met hulpe van den tijd, die alles slijt, te verluchtigen, en vlijtig te werden. Zoo dit elders gespeurt wert, zoo wert het voornemelijk bevonden, wanneer wy gewasschen in boet-tranen, ons zelve voor God de Heere neder-storten, en beklagen, dat wy zijne Goddelicke majesteit, in den hooghsten trap, gequetst hebben; begeerende, met een oprechte droefheyd over onze zonden, door 't bloed des Lams, daer van gereynigt, en alzoo met hem verzoent te wezen. Daer is geen twijffel aen, zoo de droefheyd met ons te bedde gaet, de vreugten blijdschap zal met ons op-staen. De zonne der gerechtigheyd, Iesus Christus, zal boven de kimmen onzer zielen des morgens op-drijven, en ons bestralende met een Goddelicke hitte, de mist en nevelachtige swarigheyd, die ons noch op het herte legt, tot niet doen verdwijnen. Dan bevinden wy ons zelve in die voor-feeste des hemels, en proeven de voor-smake van dien nieuwen wijn, die hier na-maels met volle bekers zal gedroncken werden: dan schijnen wy gelijk opgetogen.

Quo procures abiere pii, quaque integer olim

Aufon. *Raptus quadrijugo penetrat super aethera curru*

Elias, & solido cum corpore praevious Enoch.

Dan schijnen wy, zegg' ick, gestelt te zijn, daer Paulus dingen hoorde, die niet verzeggelick en waren:

Alwaer dat groote volck, die goddelicke helden,

Alwaer een vier-ge-span den vorst Eliam stelden:

Waer Enoch langh voor hem, verr' boven onze lucht,

Met lichaem noch vereent, genomen heeft de vlucht.

De godvruchtige, zegt ergens een, zijn gelijk de mieren, die eerst moede, en dan blijde zijn: maer de godlooze, gelijk de
sta-

stapels, of sprinck-hanen, die eerst zingen, en dan droeve en bekommert zijn. Doen SOCRATES van de boeyen en yzers ontlast was, daer hy lange was in-gefloten geweest, voelde hy, ick en weet wat leckernye in dat ketelachtigh gejeucksel; dat hem de nepe ende swaerte in zijn beenen veroorzaekt hadde. Alzoo gevoelen wy een levendiger vreugd, en die aen de ziele klemmt, wanneer wy ons door tranen verlicht vinden van het sware pack der zonden, dat ons geerne in de helle dubben zoude. De vleeschelicke blijdschap vertereert den mensche, gelijk het licht de keerse: hy wert daer deur, gelijk een visch aen den geafden angel; als een vogel in het net: de beste schepselen Godes gedijden hem tot middelen van een zeker verdoemenisse. Hebt hier al de vreugd des werlds, en die op-getrocken in haren hooghsten toon, ghy zult bevinden, t'eynde rekeninge, dat zy niet anders als een korte ydelheyd en is. Het is on-mogelick, daer God niet en is dat daer ware blijdschap zy. Haman verheughde en ververblijde zich in de groote gemeenschap, die hy met de Koninck Assuerus hadde; en met namen, doen hy hem zelve voor-stelde, alleen weerdigh bevonden te werden, om, nevens den Koninck, de Koninginne te vergefelschappen: maer dit was het naeste voor-spel van zijn schandelicke val, en uytterlicke uyt-roeyinge. Absalon verheugde zich in sijn hayr, dat daer naer de strop wiert van zijn verworginge. De philistijnen verheugden zich over den blinden Samson, de zichtbare oorzaak van haer onder-gang en verderffenisse. Maer die daer om-helzen de grond-vaste vreuchd, die scheute en wortel heeft, vervelen en stincken die oogen-blickige wel-lusten, die in een rechtschapen ziele gemeenelik verwecken een af-keer en vermoeyinge van dit tegenwoordige leven.

*Vt messis habet sollicitum lenta colonum,
 Quem torquet inanem famis impetus procacis,
 Noctique diem turbidus assuit precando,
 Vota increpitans irrita: solesque morantes:
 Sic desiderium mora cruciatibus urit,
 Cui vitæ ista famelica pigra tempora sordent,
 Et spes saturi secula possidere cæli.*

Dat is:

Gelyck een tragen ooghs, die lang vertoeft te rijpen,
 Den acker-man ont-stelt, en groote zorgh' vergaert;
 Byzonder als de tocht zijn maegh' begint te rijpen
 Die door een gierigh' hitt' van honger wert gebacrt:
 Hy gantsch verklempt van hert, beroert in al zijn zinnen,
 Naeyt, door veel biddens kracht, den nacht en dagh by een,
 De zon schijnt hem te lang zijn tegen-lien te minnen,
 En dat hy God belooft, beschelt hy met geweën;
 Zoo brant een langh vertoef, met smerten, ons verlangen,
 Die deze luye eeuw, vol hongers, gantsch verveelt;
 Wanneer wy met een hoop' des hemels zijn bevangen,
 Die van zich zelven vol, ons oock verzadingh' teelt.

Want, om recht te spreken, wat is deze wereld? hy en miste niet, die-ze noemde een tooneel van allerley on-geval, en een vertrek van alle quaed Daer en is niet ter wereld, dat ons naeckter af-beeld den schuymigen Oceaen, vol van buyen en tempeesten, als deze wereld. De zee en heeft noyt meer schip-brake veroorzaecht, als de wereld ziel-brake, en verdömenisse van menschen. De zee en heeft niet meer beweging, als de wereld onruste. Daer en zijn zoo veel klippen en bancken niet in de zee, alffer gevaeren on-geluck in de wereld is. ISOCRATES placht te zeggen van zijn stad van Athenen, dat-ze fraey en schoon was, om daer in te wandelen, en

deur te gaen; maer dat-ze ten uytterften zorgelick was, om daerte woonen. Dit magh oock van de wereld gezegt werden. 't Is een groote stad, die fraey en bequaem is vooreenen deur-gang, maer daer vry wel zorge te dragen is, om geen tabernakels te maken. Daerin wy moeten verkeerren, gelijk Jacob in Mesopotamien, dienende in het huys Labans: niet om daer eeuwelick te blijven, maer om naer duyzend moeyten en on-gemacken, naer ons Vader-land te trecken.

Wanneer nu een herboren ziele, door het wind-aes van Godes geest op-getogen zijnde, by haer zelve gaet overflaen, hoe aerd en nagel-vast zy aen deze wereld geweest is, en noch ten grooten deele gehecht blijft; en dat zy daer de kudde Labans, ick meene de wel-lusten dezes werlds, met de wereldlingen gedient heeft, heeft zy dan geen breede stoffe genoeg, om in tranen uyt te bersten, en den hemel met zuchten en gebeden te vermoeyen? Maer dien oock den aerd van deze droefheyd bekent is, en zal de zelve niet schouwen, noch zoeken te ont-duyken, als vyandigen af-breuckig van de menschelike natuere; maer zal met voor-raed, en wel bereyde zinnen, zich uyt-druckelick daer toe stellen; wetende, dat zulcke *droefheyd, die naer God is, een on-berouwelicke beteringe ter zaligheyd uyt-werckt*. Endat niet alleen; maer zulcke droefheyd behoorde zelve gezocht te werden, om haer eygen zelfs wille. Die haer tonge, en gehemelte niet te zeer bedorven en hebben, door de moere en gift dezes werlds, mogen van haer sinake oordeelen. Want die hemelsche droefheyd is menighmael zoo onder-sneden, en gemengt met die altoos-nieuwe wijn van Godes gunste ende barmhertigheyd, dat wy, gelijk een zyende pot, die, door de hitte des viers, zijn water niet vatten en kan, van hemelsche blijdschap, een beke van heete tranen, deur de oogen, uyt-werpen. Het rechte vloed-water van de

de Iordaan, die de melaetsche Naamans van haer on-reynigheyd kan genezen, en een gave ziele den Heere toe-bereyden.

Deze oeffeninge, gelijk zy te geen en tijde, ontijdigh ende onbequaem is, zoo schijnt zy, by nachte, veel ernstelicker en bedachtelicker gepleegt te werden. De schrick en de stilte des nachts, gelijk zy ons wijzer maect, naer het zeggen van de wijze, zoo schijnt zy oock meer godvruchtigheyd toe te bringen. Vele menschen beklagen zich, dat zy, des nachts, vele uren zonder slaep, met groote onruste verliezen. Maer wat tijd-verlies kan by die gevonden werden, die zich by haer zelven, en by God vinden? Die altoos een zee van zonden in haer zelven kunnen zien, die zy met een ware boetveerdigheyd kunnen uyt-droogen. Dien nimmermeer Gods vriendelicke tegenwoordigheyd ont-breken en kan, als zy haer zelven niet en ontbreken. Die God, by maniere van spreken, uyt den hemel op haer bedde kunnen doen neder-dalen, als zy in haer zelven neder-dalen, om hem te zoeken.

*In te ora, tibi vacuus ceteris negotiis,
Plenusque deo. Temporis haud quare recessus.
Omne tibi tuum tempus erit. Cetera desint:
Non ipsum deerit. Cave te prodere rebus:
Non deesse sat est. Animum colligens vagantem,
Tecum habita, spatiare per ambulacra cordis.
Ita cœlum tibi tute, ita te Deum videbis.*

Dat is:

*Bid in u zelven, lee'gh in ander werck bezijden,
Vol hemels, vol van God. Zouck geen vertreck van tijden.
Alwyt tijd is voor u. Als alle dinck ontbreeckt,
De tijd ont-breeckt u noyt, hoe dat hy loopt of leeckt.
Ver-raed u door geen dinck: enough is't niet t'ont-breken.
Woon met u zelf: vergaer uw ziel, zoo wijt geweken.
Deur wandel heel u hert, deur-zouck haer innigh slot
Zoo zult ghy zien u zelf een hemel, ja een God.*

E M B L E M A T A

XI.

De mensch vint baet, in anders quaed.

F*Y, van dit helsch gespuys! die met een bitter nijden,
De deughd, de eer en lof, moed-willigh gaen bezijden,
En hechten zich aen quaed, dat yemand onverhoet,
Of zelden heeft gedaen, of met berouwen boet.
Een rechten Egels aerd, die't vuyle bloed af-trecken,
En, met ons quade zucht, haer gierigh vel uyt-recken:
Die aen ons vleesch geleyt, daer blijven aen verklift,
Tot dat haer lange dorst met volheyd is geslist.*

Uyt-

Uyt-legginge.

In wonder, hoe vernuftigh de mensche is, om zijn kleyne deughdekens, met de groote elle uyt te meten, en zijn grove feylen zoo konstelick te verwen, dat-ze by velen lichtelick, als gekeurde zeden werden aen-gezien. Weynige werden met haer eygen wezen, vele met bedriegelicke mom-aen-zichten bevonden. Zoo speelt een yegelick den roffiaen met zijn eygen zelven, en vertoont een bloemigh, wel-ge vleescht gelaet, daer de vuyle mieren in zijn gebeente steken, en allengskens zijn mergh, en eerst-geboortigh zap uyt-zuygen. Hoe dick-wils werden wy bedrogen in ons oordeel, wanneer wy onze oogen werpen op het uytterlick gezicht van die on-reyne pockeniers, en die half gesleten merrien, die haer lichaem den menschen, haer ziele den duyvel te koope stellen! maer hoe menigh-mael dick-wilder zijn wy uyt-gestrecken, als wy onzen azem, en stemme geven, over de gestalte van het innerlick deel der menschen, daer van de Schriftuere zeght, dat voort-kommen *booze gedachten, moord, over-spel, boererye, die versey, valsche getuygenissen, lasteringen!* Wel met reden, zeght de Geest des hemels: *Het herte des mensches is een snoed en door-trapt dingh: wie kan het door-gronden, als hy alleen, voor wiens oogen, alle dingen des werelts naeckt ende bloot staen?*

Deze swackheyd des oordeels, is t'eenemael vergevelick, alzo wy de zelve van onze geboorte mede-bringen. Struykelen, schemelen, veranderen, blind zijn in on-zienelicke zaken, zijn deze natuere zoo eygen, als zy den Auteur van dezelve vreemd, en van zijn wezen verscheyden zijn. Maer wie kan dat verschoonen, dat wy onze wetenschap beliegen, en ons eygen oordeel tegen-gaen, wanneer wy kon-

den de deughd van onzen even-naesten licht geven, en zijn eere haer schuldige eere doen?

't Is een zeer bedroefde zaeck,
 Dat een yeder steeckt den draeck,
 Dat een yeder lacht en grijft,
 Met het geen de hemel prijft.
 Maer 't is oock niet minder quaed,
 Dat een nijdigh tongh ver-raed,

Dat een boos gemoed ont-steelt,
 En gelijk een roover keelt,
 Al het leven van de deughd,
 Alde eere, alde vreughd,
 Die een deughd saem man of vrou,
 Vyt het wel-doen trecken zou.

Een neus-wijze veel-doeningheyd vervoert ons gemeenlick, om eens anders gelegentheyd op te zoeken: niet om ons voordeel daer mede te doen, en de vremde deughd in onze eygene te keeren, of de feylen te beteren, en van ons te weeren; maer op dat wy stoffe hadden voor een vergiftige tonge, en voedsel voor kittel-booze ooren.

*Die van een bitter gal, of scherpe zucht gesteken,
 Vol nijd, vol jeloerzy, gaen ander lien gebreken,
 Her-kauwen in den mond, en met een kort gekuch
 Van een vervuylde loos', steeds braecken achter rugh.*

In somma, ons en quelt geen ziekte zoo zeer, als de gezontheyd van onzen even-mensche: de gezondheid zegg' ick van een recht-schapen ziele, die geen ander gemerck en heeft, als de voldoeninge van een goede gewisse, en de betrachtinge der eynden, daertoe zy van God de Heere geschapen is. Maer hapert-er dan yet in het minste, de tuyn light terstont open, men dringht daer van alle kanten in, niet om de reten te stoppen, maer om verder af te breken, en het goed geruchte zoo doodelick te wonden, datter niet anders over en blijft, als tot de Celle-broers te zenden.

*Hier in is 't grootst on-beyt der menschen meest gelegen,
 Dat zy altijd van huys, staegh zyn op anders wegen:
 Het schijnt, dat zy quansuys met ander zyn belaeen,
 En niemand is bereyd, om in zich zelf te gaen.*

De regel van rechten zegt uyt-druckelick: *hy en is niet zonder schult, die zich bemoeyt in zaken, die hem niet toe en kommen.* Wat willen wy dan wroeten in eens anders mis-put, daer wy t'huys, tot de ooren toe, in de modder steken? Onzen eygen hof is vol on-kruyd van booze gedachten; vol steenen van verkeerde begeerten; vol gruyts van wereldsche tochten; uyt-gemergelt van alle hemelsche vettigheyd; on-betuynt van alle zedigheyd, ende Godvruchtigheyd. En noch willen wy de bequame spelen, en de deughdsame maken, en dat noch op de kosten en schade van eens anders eere. Gewisselick, hebben wy zulcke uyt-puylende oogen, diens stralen altijd schieten op het leven, en het wercken van andere menschen, laet ons dan die partijdige een-zijdigheyd af-leggen, en zoo wel eens anders deughd, en loffelicke daden, verwonderen, en behoorlicke eere geven, als wy zijne feylen weten te begrooten, ende hem, boven zijne verdiensten, verfoeyelick en hatelick maken.

Men vint menschen, die in haer herffens niet verdouwen en konnen, *dat wy (volgens de woorden van onze eerste leer-beginselen) geneyght zyn, God, ende onsen even-naesten te baten.* Maer om nu van God niet te spreken, ick houdet voor een makeloofse blindheyd, die de middaghsche klaerheyd uyt de wereld bant, zoo wie hier van geen onder-vindingh en heeft. Ia, dat meer is, hoe naerder zich yemand by God vint, hoe naerder hy den haet, en de af-gunste van de natuerlicke menschen is. De beste dingen werden verkeert tot oorzaecken van de quaedste genegentheiden. Daerom zeyde
 de

de zelf-waerheyd: *Ghy zult gehaet zijn van alle menschen, om mijns naems wille.* En wat willen wy ons zelve hier over in pijn stellen? vijf duyzend jaren aen een volgende, hebben dat den anderen verkondight. De derde mensche van de wereld konde in plaetse van alle bewijs zijn: Cain hatede zijnen broeder, en sloegh hem dood: en waerom dood hy hem? *om dat zijne wercken boos, en zijns broeders goed waren.* Merck, dat deughd, de on-deughd baert; en dat, gelijk de waerheyd de moeder is van haet, oock alle godvruchtige wercken nijd, en af-gunste voort-brengen. Zoo wie *quaed doet*, zeght Godes bouck, *die haet het licht, ende en komt tot den lichte niet*: de reden werterby-gevougt, *op dat zijne wercken niet bestraft en wierden.* Alle goede wercken zijn een stil verwijt, aen de boosdoenders, en kinderen dezès werelds, waer door zy van haer leven over-tuygt, en gelijk met een scherpe roede, gegeesfelt werden. Hier door wert menigh-mael de gewisse, die gerustelick in slape lagh, schielick; en met hortige sprongen, wacker-gemaect; de doove gevoel-loosheyd, tot het leven, geprickelt; en alzoo de geheele mensche, in schrickelick alarm gestelt. Dit haet de mensche van natuere, diens opperste goed, in ruste, en onveranderlicke wel-lust, gelegen is. Zoo was de Leyds-man, en de uyt-wercker onzer zaligheyd, van de wereld gehaet, om dat hy *betuyghde*, zoo met daeden, als met woorden, *dat hare wercken boos waren.* Maer wat staet haer eyndelick te verwachten, als den vloek des genen, wiens kinderen zy zoo hatelick vervloecht hebben? De Heere zal slaen de lendenen der gene, die hem tegen Levi verheffen, en der gene, die hem haten, dat zy haer niet op en richten. Hoe dus dan? hoor uwen name spellen, en leer de grootheyd van deze zonde kennen. Zoo wie *zijnen broeder haet, die is een dood-slager: ende geen dood-slager en heeft het leven in zich blijvende.*

Maer

Maer hier ont-moeten my de vernuftige lasteraers, die haren haet met een aerdigh kleed van liefde tot de waerheyt, en mede-lijden tot den persoon, weten te bedecken. Iffer yemant, zullen zy wel zeggen, die zich niet geschaemt en heeft, dit ofte dat te bedrijven, waerom zoud' ick my ont-zien het zelve te verhalen? is het on-geoorloft geweest te doen, 'ten is daerom niet on-geoorloft te zeggen. Maer weet ghy niet, ô ydel mensche, dat *de liefde vele zonden bedeckt?* dat de feylen niet en mogen verhaelt werden, als tot stichtinge van de hoorders, en verbeteringe des zondaers? zie doch eens, of dit het wit, of dit het voor-werp van uwe rugh-bijtige propoosten is. Neen voor-zeker, haet en nijt zijn de zulpher-priemen, die uwe serpentsche tonge aen-steken, niet tot verwarminge der liefde, maer om den name van uwen Even-naesten te brand-tekenen, en alle zijnen arbeyd vruchteloos te maken.

Alzoo is dat groote licht van Geneven menigh-mael bejegt geweest in zijnen trouwen dienst. Hy hadde, gelijk het schijnt, in zijn eerste jaren, de ongeregeltheyd van zijn vleeschelicke tochten te veel ruymte en spelens gegeven: en, dat hem de meeste swarigheyd maeckte, de zelve dagh gegeven, door den druck. Dit moest hem altijd voor de schenen springen, op dat de godvruchtigheyd te meerder in haren loop mochte gestuyt werden. Deze boet-vaerdige ziele hadde zich, door veel zuchten en tranen, met God verzoent, en vergevinge verkregen: maer verkeerde menschen werden daer door te meer verhit in lasteringen. Menschen, die alles tegen den draed en wollen nemen, die, daer zy geen vuyligheyd en vinden, stanck en vuyligheyd maken. Zulckers monden en schriften zijn geladen geworden, met den ouden zuer-deessem van dat jongelick leven: eenige veersen en gedichten, die de wallende hitte van dat ziedende bloed uyt-

M

ge-

gebobbelt hadde, zijn verscheyden mael onder de persse gebrocht, en alle de wereld ten thoone gestelt, op dat den ougft, dien God door den heyligen arbeyd van dezen man, nader-hand gezaeyt hadde, als met een uyt-stortige slaghtegen, zoude werden neder-gevelt. Wat is hemel-stormery, wat is reuzen-strijd, zoo het dit niet en is? En ghy, godvruchtigh hoofd, dat ick in mijn oogen, en in mijn herte drage, verbelgh u niet, zoo u yet desgelijcks over-gekommen is: uwen dienst en wert daerom niet schaersfelicker gezegent, als yemant van uwe mede-broeders, die met u, in de zelve loop-bane gestelt zijn. Ghy weet, en toont oock wel dat ghy't weet, dat ghy stadigh moet voort-gaen door eere en on-eere, door lasteringe en prijs. Zoo heeft Paulus, zoo heeft Christus, zoo hebben alle wel-geboren Christenen, dit zelve moeten uytstaen. De beste wrake van al is, die zelve Gode op te geven: en middeler-tijd uwe vyanden lief te hebben; zegenen, die u vervloecken; wel-doen den genen die u haten; en bidden voor de gene die u verdrucken en vervolgen. Want zulck betaemt de kinderen des vaders die in de hemelen is: die zijn zonne doet op-gaen over de booze ende goede, ende regent over de rechtveerdige, ende on-rechtveerdige. Het ander behoedfel, en rechte baet-middel, bestaet in een grootmoedige verachtinge van zulcke hatelicke lasteringen.

*Mordear opprobriis falsis, mutemne colores?
Falsus honor juvat, & mendax infamiat terret,
Quem, nisi mendosum & mendacem?*

Zoo zoude ons Neer-land zeggen:

*Hoe, werd ick, hier of daer, van lasteringh gebeten,
Zoud' ick daerom terstont verand'ren van couleur?
Wie helpt een valsche eer, wie heeft yet valsch gespeten,
Als die vol valscheyd is, en leugen deur en deur?*

Een wel-gebouwde ziele, die een goed stael, en rechte zaete genomen heeft, en zal door zulcke lichte tongh-stucken, neder-gevelt, of uyt haer plaetse gedreven werden. Door verdraeghaemheyd, werden zulcke dieftige konst-meesters van lasteringe de mond gestopt, en haer scherpe mond-pijlen verstomt, en tot haer schutter weer-gezonden. Daer en is geen geneughelicker accord voor de ooren, als wanneer de eene lastert en quaed-spreeckt, dat het dan de ander zijn capproen laet hooren. 't Is een kluchtige bejegeninge die ons **SENECA** van een oud Stoicien verhaelt. Ick zal zijn eygen woorden stellen, gelijk die in zijn brieven te lezen zijn: *Eleganter Demetrius noſter ſolet dicere, eodem loco ſibi eſſe voces imperitorum, quo ventre redditos crepitus: nihil enim referre, an ſurſum, an deorſum ſonent.* Verſtaet ghy 't niet? dit zeght hy: *Demetrius placht fraeyelick te zeggen, dat de ſtemmen der onbedrevene by hem in de zelve plaetſe gehouden wierden, als het gekraeck, dat uyt den buick voortkomt: want daer niet aen gelegen en is, of het om hooge, of om leege gegeluyd geeft.* Niet meer en moeten die ſnoode ylen gerekent werden, die haer zelve voeden, met ander lieden feylen, en die noch dickwils in valsche winckels gefmeet en verzint zijn: diens meeste vreughd hier in beſtaet, dat zy eens anders gebreken in-zuygen, om daer van in geſelſchappen uyt te berſten, en die alzo licht te geven, tot ſmaet van haer even-naeſten, maer tot eeuwige vervloekingē van haer eygen ziele. Maer 't is genoegh van zulcke gal-spouwers, en baſſende honden; om niet de krekē met de vlercken te nemen, en de horſelen op my te halen, daer zy nu miſſchien ſtillekens op een vremden dreck zitten. Zy zijn dan haer zelve bevolen, en de ſtoffe die zy lief hebben.

E M B L E M A T A

XII.

Veel drucks, veel gelucks.

Hoe gaet dit zoo te werck? 't fisset is wyt-getogen,
De wijn staet als een muer, zijn aerd die schijnt ont-
vlogen.

De kuyper weet den treck: de wijn wil zijn geperst,
Dan is 't dat hy eerst loopt, en wyt zijn volheyd berst.
Wat staen wy hier versuft? wy zijn dees volle vaten,
Die door weeld' on-getemt, Goden ons zelven haten:
Dan zijn wy vromelien, als God ons meest verdruckt.
Want heyl en heyligheyd vergaet, daer 't al geluckt.

Uyt-

Uyt-legginge.

In is niet te verwonderen, dat de natuerlicke mensche veel over-dwersheyd ont-moetet, en dat hy in zijn verdorven oordeel, gelijk als met een wervel-wint, geschut en geslingert wert, naer dat hy de winden van voor-spoed, en tegen-spoed, als nu en dan ziet over de menschelicke dingen, gedreven werden. Vleesch is hy, en zoo zijn oock alle zijn gedachten: zijn ooggen zijn beschelt, en gelijk als met een duystere nacht overtrocken, waer door hy verhindert wert die dingen aen te zien, die met een geestelick gezicht moeten onderscheyden werden. Maer *de welke niet uyt den bloede, noch uyt den wille des vlees, noch uyt den wille des mans, maer uyt Gode geboren zijn*, die zien en voelen blijdschap in droefheyd, rijckdom in armoede, verhooginge in vernederinge, en recht een tegen-deel van alle het gene, de diepste wijsheyd van het menschelick vernuft zoude kunnen beseffen. Zy alleen kunnen bemercken de waerheyd van het gene de groote Apostel zegt: *De Heere kastijt hem, dien hy lief heeft; ende geesselt eenen yegelicke zone, dien hy aenneemt. Is't dat ghy de kastijdinge verdraeght, God zal u als kinderen aen-gaen. Want waer is een zone, dien de vader niet en kastijt? Maer is't dat ghy zonder kastijdinge zijt, daer van zy alle deelachtigh zijn, zoo zijt ghy dan bastaerden, ende niet kinderen, &c. Zy weten alleene, dat alle kastijdinge, als zy tegenwoordigh is, geen vreughde, maer droefsenisse schijnt te wezen, alzo nochtans, dat zy daer na geeft een vreedsame vrucht der gerechticheyd, allen die daer door geoeffent zijn. Dit is het Goddelick bescheyd:*

*Als ghy, Christen, bijght en krocht,
Van Gods sware hand bezocht,*

*En voelt in het diepst' dijs hert,
Niet dan pijn en groote smert;*

Houd dan wijslick dees ellend,
 Als een heylzaem element,
 Als een hemelsch voor-gericht
 Van dat eeuwigh zoet-gezicht.
 Want die wijze Meester-beer
 Doet ons dan noch min, noch meer,
 Tot ons winningh en gebouw,
 Als een trouwe voester-vrouw,

Die als een van d'oude zeght,
 Mostaert aen de tepels leght,
 Of yet anders scherp en zuer,
 Terghsel va een teer natuer,
 Om zoo door een zoet bedrogh,
 't Kind te sphenen van bet zogh
 En te buygen, als een ranck,
 Tot een vaster stijls en dranck.

DEMETRIUS placht te zeggen, datter geen ellendiger menschen en waren, als die noyt geen ellende geproeft en hadden: noemende haer leven, een doode zee, die door haer slapende ledigheyd, niet anders als wrottinge, en vuyle ongedierten voort en brenght. Het gaet even met ons, als met de schapen, die-men zeght in magere en dorre weyden, best te gedyen, en vetst te werden: zookrijgen wy een goede gestalte der zielen, wanneer wy zom-wijlen, onder Gods sware hand, zuchten en stenen. De put-eemer wert wel om leege gelaten, maer 't is om vol te werden; wy werden oock terneder-geworpen, maer om dat wy een-mael zouden verhooght werden. wat heeft anders de Apostelen beweeght blijde te zijn in hare verzoeking, en Gode te dancken, dat zy weerdigh gevonden waren, in zijnen name, verdruckinge te lijden? Alzoo heeft Moses liever verkozen, met Gods welck quaed te lijden dan tijdelicke nuttigheyd der zonden te gebruiken: achtende de versmaetheyd Christi meerder rijckdom te zijn, dan de schatten van Egypten: want hy zagh naer de vergeldinge des loons. De wereld, en alle hare voort-plantingen en konnen niet bestaen als onder de gunste van een eeuwige oorloge, die daer is onder de elementen; en zoo daer maer een weynigh stilstand en ware, en schorting van tegen-strijd, dat groot gebouw zoude beswijken onder zijn gewichte, en gelijk ver-

verfmelten in een vorm-looze on-geftalte: alzo en kan-
 der oock geen deughd, of yet goeds in ons woonen, als
 door tegen-ftandigheyd van verdruckingen, en on-ge-
 mack: zoo weynigh vrede als de voor-fpoed daer onder
 menght, fchaed ons terftont, en vertraeght ons in den loop
 der zaligheyd. APPIUS CLAUDIUS, een zeer vermaert, en
 geacht man onder de Romeynen, zeyde eertijds, dat de
 oorloge voor de grootheyd des Roomfchen rijcks veel nut-
 tiger was als de vrede: defgelijcks mach-men oock zeggen,
 dat de on-rufte, ende het vyer der bezoekinghe, veel voor-
 deeliger zijn voor de zaligheyd onzer zielen, als diezoete
 Zuyde-windekens, en die lieffelijkfte aen-lockfels der aer-
 den. Men ziet, hoe lichtelick de menfche zich vergeet wan-
 neer't hem alles voor de wind gaet. Het zijn gewiffelick-
 ftercke beenen, die weelde dragen konnen. Want vele, dien
 het zoo heel fwaer niet en valt deze tijdelicke verdruckin-
 gen te lijden, zouden befwijcken en verfticken, onder dien
 grooten laft van voor-fpoed. Dit heeft een Godzaligh man
 met deze Veerfen uyt-gedrukt:

Optio fi detur fortis mihi, femina princeps

Dicebat, mediâ vivere forte velim.

Sinequeam mediâ, tum durâ vivere malim;

Quam nimîâ rerum prosperitate frui.

Egregium sane dictum: ratioque perinde

Egregia, & clarâ principe digna fuit.

Non defunt miseris folatia, dixit: at illum,

Qui nimis est felix, mens bona sæpe fugit.

Dit hebb' ick met zoo veel Veerfen, in onze moeder-tale,
 naer-gezongen.

Indien, zeyd' een Princes, my keure wierd gegeven,

Ick wilde liever zien een middelbare ftæet:

Zoo dat niet magh geschien, zoo zoud' ick liever leven

In tegen-spoed, als wel in voor-spoed zonder maet.

Een treffelicke spreuck: en zoo was oock de reden.

Niet minder, maer gewis zulck een Princeesse weerd.

Geentrooft, zeyd' zy, ont-breeckt den mensch met druck bestreden;

Maer die te luckigh is, een goede ziel ont-beert.

Het gaet gemeenelick alzo: gelijk de aeren die gulzighlick wassen, en meest geswollen zijn, lichtelick kroken; en de tacken die meest geladen zijn, door haer gewichte dickwils breken: alzo en kan het menschelick gemoed de geduerige weelde en voor-spoed niet dragen, zonder dapper en zorgelick gequetst, ja menigh-mael grondelick verdorven te werden. Geen on-geluckiger dinck, als te groot geluck. Daeromme de Oud-vader AMBROSIVS, doen hy, op zekeren tijd, zijn herberge, by een rijck man, uyt vriendschap, genomen hadde, ende van hem verstaen hadde, dat hem het geluck geduerigh zoo hadde toe-gelacchen, dat hy in zijn gantsche leven, noyt eenige tegen-spoed geleden hadde, is hy terstond, met de zijne, van daer geweken, zeggende de oor-zake te wezen, op dat hy met deze mensche niet mischien, op staende voet, en zoude vergaen. 't Is oock geschiet, dat zijnde deze heyligeman niet verre noch van daer, dat hy zich om-keerende, het huys met alle die daer in waren zagh nedergezonden, en onder de aerde verflonden. Een zeldzaam en schrickelick oordeel des Heeren, die de menschen daer deur heeft laten waerschouwen, hoe gantsch onzeker en zorgelick zijn zaken zijn, die altoos van de fortuyne getroetelt en gevleyt wert. Niet zekerderen is zijne staet, als des genen, die op een glad ijs gestelt, zich nauwelick roeren en kan, zonder groote vreeze van nederte vallen. 't Is moeyelick, ja on-mogelick, zeght AUGUSTINUS, dat yemand de tegenwoordige ende toekomstige goede-

goederen zoude genieten; dat hy hier zijn buyck, en daer zijn ziele zoude vervullen; dat hy van d'eene wellust tot de andere gaen, en in beyde eeuwen de eerste zijn zoude; dat hy op der aerde, ende in den hemel heerlick zijn zoude. Gods rechtvaerdigheyd en laet zulcks niet toe, dat degene die hier verdruckinge lijden, en het over-blijffel des lijdens Christi in haren vleesche dragen, beyde in dit, ende in het toe-kommende leven, het zelve verdriet en on-gemack zouden onderworpen zijn; ende in 't tegen-deel, dat die haer deel in dit verganckelick leven ontfangen hebben, in het eeuwige het zelve oock zouden bezitten. De Konincklicke Propheet, of immers de zangh-meester Assaph, bekomert zijnde in den voorspoed der godloozen, zeght, dat hy schier gestruyckelt hadde met zijn voeten, ende dat zijne treden by-na geslibbert hadden. Het verdroot my van wegen de groot-sprekers, doe ick zaggh, dat het den goddeloozen zoo wel gingh. Want zy en zijn in geen pe-rijckel des doods, maer staen vast, als een palleys. Zy en zijn niet in on-geluck als andere lieden, ende en worden niet als andere menschen geplaegt: en gelijk daer meer in 't breede naer-volght. Maer hy en scheyt hier niet ongetroost af. Ick dachte daer naer, (zeyd hy) dat ick 't begripen mochte, doch het was my te swaer. Tot dat ick gingh in het heylighdom Gods, ende merckte op haer eynde. Voorwaer ghy zet-ze op het glatte, ende stort-ze te gronde. Hoe werden zy zoo haest te niere? sy gaen onder, ende nemen een eynde met verschricken. Als een droom, wanneer yemand ont-waecht; zoo maect ghy, Heere, haer name versmaet. Het was deze man Gods nuttigh, van de Heere gestraft te werden, want daer door leerde hy beter op sijne wetten letten. Want, naer veel oorlogen en overwinnin-gen, gerustelick te Ierusalem, allerley gemack en geneuchte genietende, heeft hy dat schendigh over-spel met Bathseba begaen, dat hy oock met een schrickelicke moort bezegelt heeft.

*Luxuriant animi rebus plerumque secundis :
Nec facile est, equâ commoda mente pati.*

Dat is by ons :

*Men ziet des menschs gemoed verweeld' ren t' allen dagen,
Wanneer het door geluck en voor-spoed is gestreelt :
Gewis, 't en is niet licht, een-moedelick te dragen,
Het geen' in over-vloed Fortuyn' ons stadigh deelt.*

Beziet, als Gedeon zich kleyntjens aen-stelde, en in het sweet zijns aenschijns zijn broot wan, is hy een vroom, godzaligh man geweest: de Engel des Heeren heeft hem doen verweerdicht te kommen bezoeken in de scheure, daer hy zijn graen dorsche: maer naer dat hy, door de kracht des Heeren, groote dingen uyt-gevoert heeft, is zijn herte oock groots en trots geworden, zoo dat hy de gulden hooft-spanfelen van de Ismaëlitzen genomen heeft, en eenige andere kostelicke cieraeden, daer van hy een Gods-dienstig kleed gemaect heeft, welck hy in zijn stad tot Ophragezet heeft. *Ende gantsch Israël,* zegt de Schriftuere, *bedreef daer hoererye mede, ende het wert Gedeon, ende zijnen huysse ter ergernisse.* De kracht des tegen-spoeds bedwingt ons te wijcken uyt dat on-tuchtige Sodom dezes werlds, om ons te behouden van het vyer en sulphur van de eeuwige wrake. Want, zonder dat, wie zoud' ons daer uyt rucken? ja wie, en wat en zoude ons daer niet vastelick verhechten? Geen stier-man of Piloot en hebben haer kunste binnens havens, of in de kalmte geleert: een mensche oock en wert geen ware mensche, dat is stand-vastig en godvruchtig, als in het gedrangh en perssinghe van tegen spoed. De verdruckinge leert hem kennen, de kracht ofte swackheyd, dien hy heeft: zy slaet uyt de mensche, gelijk de vyer-key uyt het stael, die sprinckelen van het Goddelicke vyer, dat hy in zijn herte

herte draeght, en doet alzoo uyt-schetteren de beginsselen der volkommenheyd, die God de Heere gelieft heeft in hem te wercken. Behalven dat onze hemelsche Meester hier grootelicks deur vereert wert, als hy zijn macht in onze on-macht te kennen geeft. Alzoo onze Heere ergens voor-by-gaende, *zach hy eenen mensche blind van der geboorten aen. Ende zijne discipulen vraeghden hem; Rabbi, wie heeft u gesondicht, deze, of zijn ouders, dat hy blind geboren is? Iesus antwoorde: noch deze en heeft gezondicht, noch zijn ouders: maer op dat de wercken Gods in hem zouden geopenbaert werden.* En hoe geheugelick is het omaen-zien, wanneer wy een godvruchtigh mensche te bedde, door kranckheyd, geworpen zijnde, zijn swackheyd en Godes sterckte in hem, hooren, met een blijde mond, belijden. Zoo zijn lichaem met koude en titteringe aen-getast wert, hy thoont dat hy vol is van hemelschen brand, door Gods liefde aen-gesteken: meent de hitte zijn in-geboren zap uyt te droogen, en zijn gebeenten uyt te mergelen; hy bewijst hoe zeer de hitte van zijn vleeschelicke tochten verflauwt, en geduerigh af-neemt: alles wat hem over-komt, streckt hem tot zijner verbeteringe, en Godes vereeringe.

Maervoornemelik en is oock deze vrucht niet in de wind te slaen, dat wy onder de gunste van tegen-spoed, de hoogste en de noodzakelickste deughd ter wereld, welcke is de Nedrigheyd, van God de Heere geleert werden: daer wy andersins, op-geblazen deur den wind van een kittelige moedigheyd, zouden met een trotse voet, en gelijk met veron-weerdinge, de aerde betreden, zonder te erkennen, het gene wy van haer behouden, welk is de aertsche vuyligheyd. Ons lichaem een stinck-gat der zonde, ende een sware klomp van alle on-reynigheyd, vereenigt met een geestelicke doch helsche ziele, wert droncken, en gelijk verzopen in het zorgelick ver-

gift van voorſpoet, wanneer het niet vernuchtert en wert door de heylzame wateren van verdruckingen, en ſware bezoekingē. Merckt, wat dien grooten Apoſtel weder-waren is. Hy was van God, of in den lichame, of buyten den lichame, tot den derden hemel, tot het Paradijs op-genomen; alwaer hy on-uyt-ſprekelicke dingen gehoort hadde, die een menſche niet ſpreken en mochte. Groote ſtoffe van roem, dienende tot een blaes-balck van hooghmoed, en op-ſwellingen des herten. Zoo ſwack is de menſche, en dat zelve oock in Goddelicke ende geestelicke zaken. Wat doet de Heere? de Apoſtel zeght: *Op dat ick, door de uyt-nemende openbaringen, my niet boven maten en zoude verheffen; zoo is my gegeven een ſpruyte in het vleeſch, de Engel Sathan, dat hy my met vuylten slaen zoude, om dat ick my niet hooge verheffen en zoude.* Het voor-beeld van Nabuchodonosor kan ons oock tot een goed bericht verſtrecken. Want hy in allerley weelde en dertele voor-ſpoed, levende, heeft zich boven het menſchelick bereyck geſtelt, en door een windrige hoogh-moed op-geſwollen, heeft zich zelve toe-gemetē, daer van hy God de Heere de eere hadde behooren te geven: maer zoo wanneer hy beneden de menſchen geworpen is, en onder de on-redelicke dieren vernedert, heeft hy alſdoen zijn oogen ten hemel beginnen te verheffen, en God den Heere de eere toe te ſchrijven, die hy hem tot noch toe on-weerdelick ont-houden hadde. Ick beſluyte dan met de ſpreucke van HIPPOCRATES: *Gelijcker wijs in een gantsch goede geſtalte des lichaems, dick wils een merckelicke vreeze van ziekte is; alzo en iſſer niet weyls of zekers in de grootbeyd van voor-ſpoed.*

EMBLEMATA

XIII.

Ledigh en laf, een levend' graf.

GHy klaeght, ô mensch! vergeefs, van zoo veel quae
gebreken,

Die diep tot in het mergh van uw gebeente steken,
En drijven heen en weer. de voort-komst van dit quaet,
Niet wyt een vremd gebroet, maer uyt u zelf ontstaet.

Ghy dertelt al te veel, en boelt met loome perten,
In leegheys vruchtbaer schoot, baer-moeder van veel
smerten.

Vraegt ghy, waerom ons hert een nest des duyvels wort?
't Is dat het leegh en laf, zich tot geen wercken port.

Uyt-legginge.

DE hyaerd, zeght een vernuftigh man van onze tijd, *en is niet anders als een koude aerde; gemenght en geweeckt in slapende water, en die niet van de mensche en heeft, als de gedaente en de spraecke.* Het aerdsch gewichte zijnes lichaems treckt de ziele neder, en verhindert hare geestelike vlucht ten hemel; waer toe zy niet minder geschapen is, als een vogel om in de lucht te vliegen. Alle zijn leden zijn gelijk verkleunt en stijf van koude, geen ander beweginge noch leven hebbende, als die de natuerlike nood in-blaeft. Aerde is hy, en zoo heeft hy oock aerdsche loomigheyd: de ziele en streckt hem nergens toe, als om hem van haestige wrottinge te bewaren. De stroom-wateren, en alle loopende rivieren, brengen vaste, gezonde visschen voort: maer hy als een vuyl en stilstaende poel, en broet niet anders als vorsschen en padden, en watter meer is van zulcke on-gedierten. Uyt de stanck van wrotte, morassche wateren, wort de lucht vergifticht en verpest: maer deze droom-poel schiet zijn quade lucht door ziele en lichaem, en smoortse te samen door zijn vette dompen. Eyndelick, als hy wel gezien, en door-zien wert, ghy zult hem bekleedt vinden met een uytterlike gestalte, die op een mensche treckt: maer de wesentlike vorme, daer van een mensche benaemt wert, zal hem t'eenemaal ont-breken.

Laet ons dan, tot ons gebruyck, het leven en on-bebrieff van deze wan-schepfels wat naerder aen-mercken: op dat wy, door haer ont-ledinge, verschrickt zijnde, onzen geest te beter mochten ont-roesten, en de lemmer onzer ziele klaer houden, tegen alle aen-sprongen, die door de ledigheyd en doen-nieterye veroorzaeckt werden.

*De luyaerd, zeght de wijze Koningh, steeckt zijn hand in de scho-
tel: hy en brengt se zelfs tot zijn mond niet weder.* Ziet daer alreede
een schoone thoon-ploye van dit stuck wercks! het magh
misschien, in, of, voor dien tijd, gebeurt zijn; dat yemand van
die leuye buycken, hem zoo over-smeert en verbrast heeft,
door lange zitten, dat zijn oogen, door een laffe slaep, bekro-
pen zijnde, zijn hand in de schotel gebleven is: of wel, dewij-
le hy, met ydele zinnen, de kruymen op de tafel telde, vergat
hy misschien, dat zijn hand in de schotel was, of en mocht de
pijne niet, om die daer uyt te trecken. Zulcke beesten vind-
men enough, die anders geen zorge en hebben, als om geen
zorge te hebben; en dien alles enough is, om quabzigheyd
en on-lust te verwecken. Men vind-ter, die tot de middagh
in haer pluymen uyt-gestreckt liggende, geen ander bezig-
heyd gehad en hebben, als om te verzinnen, hoe dat zy haer
uren best verquisten zullen. Hebben zy noch yet anders ge-
daen, 't is dat zy de witte pleckxkens van haer nagelen over
en weer-over, getelt hebben; of, in de strepen en quasten
van haer bed-stede, eenige mannekens, of vremde beelde-
kens gezien hebben; of, dat zy in de ruyten van haer vensters,
ick en weet wat orden, of parcketjens gemerckt hebben, die
zy in haer hof, dien zy niet en hebben, noch oyt hebben en
zullen, te passe willen brengen.

Ick spreke van niet-doenders; maer neen, het zijn wel on-
moetige veel bedrijvers, die groot belet en zorge baren, daer
zy geen en vinden. Daerom onder-zoecken zy dick-wils
by haer zelve, wat orden, wat beleyt zy gebruycken zou-
den, zoo zy Princen of Koningen waren. Daer verhit haer
koude aerde, en stellen haer gelijk in het bezit van een Ko-
nincklick paleys, dat zy in haer herffens getimmert hebben.
Een groot leger van allerley wan-beelden werden daer
voor

voor haer vier-schare gedachvaert. Zy knoopen en ont-knoopen wel vijf-en-twintigh mael de zelvezake: en als het al wel over-dacht en genoemt is; het is een groot beflagh van moeyelicke beuzelingen, die niet mogelick en zijn te vinden, of, in de natuere gestelt te werden. Wel te rechte, zegt de wijsheyd; *De wegh des luy-aerts is als een dorn-hegge*. Hy verstrickt en verwickelt hem in zijn eygen garen; en daer hem andere in ruste laten, prickelt hy zijn ziele, met pijnelicke doornen, die zijn mis-drachtige vruchtbaerheyd gestadigh uyt-werpt. Niet zoo vreemt, of verre van den anderen gelegen, dat deze meesters niet te zamen en doen loopen. Haer macht en begrijp is zoo groot, dat zy in een oogen-blick, ooft en west, en alle de hoecken des werelts te zamen binden.

. *Velut ægri somnia, vana*
Finguntur species.

*Niet anders, als wanneer een man,
Die door de keortse niet en kan,
Yet heb'licks dincken, droomt en ziet,
Van als, dat door zijn herssens vliet.
't Welck als het al is t'zaem-gebracht,
't Is maer een ydel wan-gedacht.*

Maer ziet wat on-geluck en gevaer deze menschen over het hoofd hanght. Het is on-mogelick, dat de ziele, een eyndelooze beweginge zijnde, te eeniger tijd, ledigh of werckeloos blijve. Zy is, gelijk een molen, die gestadigh maelt, al watter in-gebracht wert: werpter yet goeds in, zy zal u oock goed meel, dat is, goede gedachten weder-geven: maer zoo zy oock ledigh is, zy zal gelijk een ydele mage, allerley quade vochtigheyden naer haer trecken. Van wicken en linzen en komt noyt geen tarw-meel; soo is 't on-mogelick

gelick dat van ydele gedachten , yet goeds zoude voort-
spruyten. De genees-meesters verhalen , dat de vrouwen ,
noch reyn zijnde van eenigh mannelick gezelschap , zomtijds
wel een on-geschickte klomp vleeschs voort-bringen : maer
om een wel-geschapen vrucht te baren , is diens gemeen-
schap van noode, dien zy tot een hulpe gegeven zijn. Alzoo
is't met onze geest : want zoo hy hem-zelfen alleen gelaten
werd , hy ontfanght , ick en weet wat af-grijzelicke lompen,
die uyt het zaet des duyvels gestremt en geronnen zijn. Hy
moet met eenige bezigheyd om-zet werden , die hem als een
toom dwinge en weder-houde : anders zal hy dwerssch velds
loopen, tot dat hy dijk vinde, of hem-zelfen verlieze.

Want nergens is de man, gewis,

De welck' in alle plaetsen is.

Een ledigh mensche is het wit en de schiet-pinne des duy-
vels; of wilt ghy zachter woorden hebben , zijn bedde en zijn
oorkussen. *Geest den duyvel geen plaetse*, zegt de Gezant des Hee-
ren. Maer deze ruymen alles wat zy kunnen , op dat dezen
boozen Geest geen plaetse en ont-breke. En daer deze in-
komt , daer volgt het volle heyr-leger van allerley vuyle ge-
breken.

. *Si non*
Intendas animum studiis, & rebus honestis,
Invidia vel amore, vigil, torquebere.

Dat is :

Zoo ghy met goed gepeyns, en eereclike dingen,
Dijn geest niet bezigh houd, en op u zelve let ;
De vleeschelicke liefd' en nijd zal u bespringen,
Wanneer ghy ledigh waecht, gedoken in uw bet.

Merckt ; zoo lange hem Salomon bezich hielt , met de za-
ken des rijcks te bestieren , en zijn paleysen te bouwen en te

vercieren, en leeft-men niet, dat hy den Heere tot gramschap verweckt heeft: maer zoo haest als hy gerustelik zijn geneuchte wilde nemen, van alles, dat hy door langen tijd, en neerstige zorg, gemaect en bekomen hadde; is hy, door de ledigheyt, in alle on-tucht en af-goderye vervallen: waer door hy ons noch on-zeker gelaeten heeft, wat wy van zijn zaligheyt te gevoelen hebben. Zijn Vader oock te vooren, die anders een man was naer Godes herte; ledigh, naer den middagh, op het gewelf van zijn Konincklick paleys wandelende, heeft hem, door een zorgelicke sprongh, in de schoot des duyvels geworpen, dien hy nochtans van herten vyandt was. Want hier door is veroorzaect dat schendigh overspel, en die schrickelicke moordt van dien Edelen Ridder, diens vrouwe hy mis-bruyckt hadde.

Queritur, Ægyptus quare sit factus adulter?

In promptu causa est: desidiosus erat.

Dat is:

Vraeght yemand, door wat re'en, Egyptus gingh bedriyven

On-tuchtigh over-spel, de moeder van veel leed?

De oorzaeck is gereet, ick zalz' u hier oock schryven;

Om dat hy ledigh was, en niet met al en deed.

C A T O placht te zeggen, dat de menschen, midts niet doende, leeren quaed doen. Ia zelfs het niet-doen mach wel, met reden, quaed-doen genoemt werden. Want daer door wert de tijd on-nuttelick verquist, die on-weder-roepelick achter-blijft, en met geen gelt te koopen is. Hierom wert oock de leuyaerd, door een aerdige spotterye, de rijckste man des weerelds genoemt, dewijle hy zoo over-vloedigh rijck is van den tijd, het kostelickste van alle dingen, dat hy niet en weet, wathy daer mede zal uytrechten. Maer die tijd zal eens kommen, wanneer hy zoo arm van tijd wezen zal, dien

dien hy nu met de schouderen wegh-stoot, dat hy naer een kleyn gedeeltjen zal zuchten, op dat hy berou mocht thoonen van zijn verquistinge, en het zal hem geweygert werden.

Daerom is noch eenighzins te verschoonen de beuzelachtige bezigheyd van de Keyser DOMITIANUS; welcke zijn vermaeck nemende in de vliegh-jacht, hadde veel liever de vliegen met pijn te doen vergaen, dan zijn herffsens in ledigheyd te doen verdwijnen. Hier door mocht hy misschien zijn verstant noch oeffenen, en al ziende leeren, hoe on-scheyd elick alle gedierten aenkleeft, de pijnen te vlieden, en de vernielinge der natuere te schricken. Hoe-wel het meer te vreezen is, dat hy hem zelven daer door, gelijk in een schole geoeffent heeft, om alle wreedheyd on-bewegelijk te bedrijven. Want *de ledigheyd zonder leeringen*, als men zeght, *is een dood, en begra-vinge van een levendigh mensche*. Die niet alleen schuldigh en is, rekeninge te geven van zijn doen, maer oock, aen d'ander zijde, van zijn niet-doen. Want de Heere wilt, dat wy altoos bezigh zijn, *op dat de vyand ons niet ledigh en vinde*. Hy en veroorloft ons geen oogen-blick tijds in niet-doenerye te besteden. t' Allen tijde van den dage gaet hy uyt, als een bezorghsaem acker-man, om aerbeyders in zijnen wijngaerd te zenden. Het vat dat vol is, of gebezicht wert, en zal niet fustig of stinckende werden. Zoo en zal oock onze ziele in on-reynigheyd niet vermuffen, zo wanneer wy de zelve niet ydel en laten. Let maer eens op de schade, die de ledigheyd maect in lichamelicke dingen, en besluyt daer uyt het groot gevaer, daer in de leuyaerd zijn ziele stelt. Alle de Elementen bederven, zoo wanneer die niet zomtijds beweeght en geschut en werden. De aerde, die niet geoeffent en om-ge-roert en werd, zal onder vunstig en verrot werden, of immers distelen, doornen, en allerley ontkruyd uyt-werpen. Het water vergadert

vuyligheyd en flanck, zoo wanneer het stil-staende in zijnen boesem gesloten blijft. Daerom wert noch gezegt van die gene, welcke een stil en gezet wezen hebben, en het herte tot allerley on-tucht over-gegeven: *Slapende wateren, stinckende wateren*. De lucht, die niet altemets, door de winden, doorblazen en gezuuyvert wert, zal lichtelick peste en andere ongezondheyd uyt-broeden. Dit merckte MARCUS VARRO, te *Corcijren* wezende, tot groote nuttigheyd van alle de inwoonders, alwaer de zieckte (die-men zoo door uyt-nement-heyd noemt) zoo heftelick woede en voord-liep, dat weynige huys-gezinnen daer vry van waren: want ziende, dat alle de deuren en vensteren, naer het Zuyden gekeert waren, heeft de zelve doen stoppen, en in het Noorden stellen, op dat de lucht tot allen tijden te beter mochte beweegt en verandert werden: en heeft alzo de zieckte verdreven, en in het toekomende, een voor-hoedsel gevonden. Het vyer zal oock weg-smelten en vergaen, zoo wanneer der stoffe ont-breekt, om zijn brandende kracht te voeden. Een huys oock, dat ledig en on-bewoont gelaten wert, vervuylt in hem-zelfen en vervalst. Men zal oock zomtijds mercken, dat daer spoken, en vuyle nacht-gedrochten vergaderen, als in een plaetse, die met haer on-reyn gestalte recht over-een komt. Alzo wiert die beseten mensche, daer van in het Evangelie gewaeght wert, van de duyvel, naer de graven gedreven, daer niet als yffelicke ledigheyd, en half-geteerde riften en lagen. De schepen en schuyten, die in de havens, of aen land in on-gebruyck gelaten werden, slijten en vergaen veel eer, als die geduerigh in 't varen gehouden werden. Alle berg-wercken, gesteenten, werck-tuygen, konsten, wetenschappen, krachten, verstanden, en watter meer genoemd kan werden, zijn eer van de ledigheyd, als van de oudheyd des tijds verslonden.

EMBLEMATA

XIV.

Niet al te wijs: 'tis slibb'rich ijs.

HOe menigh arme mensch, door zucht om al te weten
 Het geen hem niet en raeckt, en niet is af te meten,
 Veroorzaekt zijn verderf! Zoo heeft de eerste vrouw
 Haer zelf, haer man, haer zaed gebracht in eenwigh
 roww.

Weest matigh, zijt ghy wijs, tot 't geen ghy wert gedreven.
 Deur-ziet uweygen huys; wilt by u zelven leven.

En steeckt u in geen gat, als daer ghy eerst deur-ziet.
 Neus-wijsheyd baert veel zorgh, en kommerlick verdriet.

Uyt-legginge.

't **I**S met de meesten-deel der menschen alzo gelegen, dat zy haer grootste vermaeck stellen, in het op-zoucken en toe-luyfteren van haeres naesten gebreken. Zy moeten op het naeuwste weten, wat huys by haer gebuyren gehouden wert; wat vrienden, wat middelen, wat huys-raed zy hebben; hoe zy leven, wien zy ont-haelen; wanneer zy 's morgens op-staen, des avonds te bedde gaen; en honderdt-duyzend beuzelingen meer, daer mede zy haer herffens meubelen, en haer ziele belaelen. Zo zy hooren, dat ergens een maeght ont-eert, een vrouwe geschonden, een man verdacht is; datter twist onder de vrienden gerezen is, of ergens yemand deur-gehaelt, daer zijn zy terstont met open ooren.

De lagers weten haer winden aen de leysse te houden, op dat zy niet afen dwaelen, en op allerley luchten uyt en schieten; maer die keur-wijze neuzen, die de gantsche wereld door-gezaeyt zijn, dringen en werpen haer zelve in alles wat de nijd haer voor-stelt, en de haet kan verdichten. Want zulcke menschen verheugen haer alleenelick in ellendige en berouwelicke dingen. En gelijk de serpente van het vergift gevoedet werden, ende in duystere, en vuyle plaetsen zich ont-houden; alzo werden zy gepeystert met drouve en wan-luckige redenen, die de vlekken van haer even-naeste te kennen geven. Zy en zoucken niet anders, als wonden en etter-buylen: niet gelijk de hand-meesters om die te genezen, maer veel eer om die altoos bloedigh en ver-ettert te houden. Haer hoofd, gelijk met quick-zilver op-gevult, en wilt de weer-hanen niet schuldigh blijven, maer altyds keerende en weder-keerende, verspiet het allerley gelegentheyt,
om

om stoffe van vreughd in een anders ongeluck te vinden.

DIOGENES ziende op eenen tijd DIOXIPPUM, die, op een triumph-wagen gezeten, zijn blijde in-komste vierde in zijn vaderlicke stad, om dat hy den prijs, in de Olympische spelen, gewonnen hadde; en bemerckende, dat hy zijn oogen niet en konde af-treken van het aenschouwen van een schoone jonge Ioffrouw, maer dat hy haer altyds met de oogen volghde, en naer haer draeyde: *Ziet, zeyd hy, onzen winbaeren Campioen, dien een jonge meyt by den bals leyd.* Alzoo wert de ziele van onze neuf-wijze menschen gemuyl-bant, en naer het gekittel van verkeerde zinnen, aen alle kanten om-gedraeyt, om de feylen van onze evenmenschen te door-snuffelen.

SOCRATES raede zeer wijzelick, dat men zich speenen zoude van spijsze, die den eet-lust verweckt, als men geen honger en heeft; en van dranck, die tot drincken noodight, als men geen dorst en heeft. Dit magh verstrecken tot een heylzame lesse voor deze menschen, dat zy zorgvuldelick mijden, en haer zelve wachten van alle dingen, die haer bezich houden, en besletten, daer het niet van noode is. CYRUS en wilde oock daerom niet zien de schoone PANTHEA: ende als ARASPES, een van zijne hovelingen, hem zeyde, dat haer uytgelezen schoonheyd waerdigh was om gezien te werden: Even daeromme, antwoord hy, is het beter, dat ick-ze niet en gaebzien. Want zoo ick, op uw aen radinge, derrewaerts gingh, misschien, wanneer zy nae dezen het zelve op my verzoucken zoude (alhoewel ick daer toe geen tijd en hadde) zoude ick het zelve niet durven weygeren, en alzoo mochten hier deur, veel zaecken van gewichte, en die het rijcke belangen, verlorengaen. Even zulck een matigheyd gebruyckte oock ALEXANDER DE GROOTE: die, niet willende aenschouwen de vrouwe van DARIUS, die zijn gevangene, en
uytter-

uytter-maten schoone was, ginch bezoucken haer moeder, die nu grijs en met hooge jaren bedeckt was.

Hoe veel anders doen deze menschen, die niet alleenelick niet en vasten van 't gezichte der dingen, die haer tot onbetaemte nooden; maer met een snuffelige weet-gierigheyd, de neuze over al in-steken, daer zy voedsel van haer gebreck hopen te vinden; en dat noch meer is, tot verkortinge van hares naestens eere, en doodinge van haren goeden name. Zy mogen met rechte by de hoenders gezonden werden, die, daer zy t'huys garste en brood genoug hebben, hebben liever op strate, in de gebueren mist-hoopen te scharffen, en met onreynigheyd geaest te werden. Wy hebben t'huys eenen geheelen ougft van allerley ellende en gebreckelikheyd; en wy gaen, buyten ons, in eens anders vuyligheyd schrafelen, en noch dickwils, die wy niet en vinden, maer zelfs daer maken. Men zegt dat eertijds eenige Alvinnen geweest zijn, die alle te zamen maer een gemeene ooge en hadden, die zy t'huys zijnde in een kistjen op-sloten, en gebruyckten die alleene-lick, wanneer zy uyt-gingen. Zoo doen oock deze menschen, die haer eygen on-volmaecktheyden, die meer uyt-schetteren, als de middaghscbe zonne, niet en zien, of zien en willen; daer zy eens anders stof-zondekens op het scherpste bemerken kunnen: over-al burgers zijnde, behalven daer zy woenen. Kluchtige, maer noch ellendiger dieren. Aenschouwt dit staeltjen, gelijk het hier uyt de penne schiet:

*Zijt ghy keurigh om te weten,
Wat een keur-wijs mensche zy?
't Is een mis-dragt, gantsch vermeten,
Noyt van zorgh, of kommer vry.*

*Zijn beroep is veel te enge,
Na't begrijp van zijn verstand:*

*Daerom is 't dat hy zich menge
Altoos met eens anders stand.*

*Nochtans kan hy 't zoobeleggen
Als hy 't alles onder-mijnt,
Dat in al zijn doen en zeggen,
Niet dan enckel liefd' en schijnt.*

Geen

Geen nieuw-tijdingh magh-er komen,
 Of hy is stracks op de stract;
 Dus zoo gaet hy zich beromen,
 Dat het eerst uyt hem ont-staet.
 't Schijnt dat niemand en kankacken,
 Als (met oorlof) deur zijn aers.
 Wat een ander zeght, zijn quacken.
 Niemand ziet, als by zijn kaers.
 Hy weet op een hayrken breede,
 Hy kan zeggen op een draed,
 Hoe veel dees of geen' uyt-reede,
 Hoe veel winst daer zy, of schaed'.
 Hy zal u in 't breed verhaelen,
 Al wat datter om magh gaen;
 Hoe veel zacken, hoe veel baelen,
 Dat in yders pack-huys staen.
 Al wat datter wert besloten,
 Al wat datter wert beraemt,
 't Schijnt al in zijn breyn gegoten,
 En by hem te hoop verzaemt.
 Hy weet, eer de Prins op-trecket,
 Waer heen dat het is gemunt;
 Of hy 't zomtijds wat bedecket,
 Hy kan 't zeggen op een punt.
 Niemand derf op hope leven,
 Niemand vreeze voor de val:
 Deze man heeft op geschreven,
 Wat nae dezen wezen zal.
 Of het oorlogh, of het vrede,
 Of het wezen zal bestand;
 Wat voor land, of welcke stede
 Mars zal stellen in den brand;
 Dit, met all' om-standigheden,
 Wijst hy netjens op zijn duym,

En bekleedet met zijn reden;
 Maer 't is niet als leugen-schuym.
 Niet een bode magh-er komen,
 Niemand brieven en ontfanght,
 Of hy heeft terstont vernomen,
 Watter in de wolcken hanght.
 't Welck hy niet en laet verkouwen,
 Noch vervoliegen in de wind,
 Maer hy gaet het stracks ont-vouwen,
 Daer hy d'eerste ooren vint:
 Doch niet met de zelve leden,
 Maer zoo aerdigh toe-gemaecte,
 En verciert met zulcke reden,
 Dat het vry wel anders smaect.
 Al zijn spraeck is zoo gekloven,
 En gebreet met tusschen-naed,
 Dat zoo onder, als oock boven
 Weynigh van het laecken staet.
 Ziet hy twee of dry te zamen,
 Die yet noustighs hebben voor;
 Onze man en zal niet schamen
 Toe te steken neus en oor.
 Vrienden, zeght hy, met gedooze,
 Dat ick u gezelschap stoór,
 Iffer yet nieuws van om hooge?
 Heeft de Prince wat op 't spoor?
 Kan hy daer dan niet vernemen,
 Als een stilen doof geswijgh,
 Hy valt op de Palts, of Bhemen,
 Engaet swetsen van die krijgh.
 Daer weet hy dan af te maelen,
 Waerom dit of dat gebeurt,
 En in 't breede te verhaelen,
 Wat de Vorsten heeft gescheurt.

Wat Brittangien heeft bewogen ,

Dit te laeten , dat te doen ;

Wat wy noch verwachten mogen ,

Wat verhopē , wat vermoē'n .

Daer naer gaet hy breed uyt-weyden

Op het Engels-Duytsch verdragh ;

Waer naer ons gezanten beyden ,

En wat daer noch schorten magh .

Van hier weet hy fraey te springen

Op d'Oost-Indiaenschen raed ,

En zeer puntigh in te bringen ,

Wat hier in al omme gaet .

Hy en heefst niet te gelden ,

Zijn naem weter niet gespelt ;

Nochtans laet hy niet te melden ,

Wat de deel-genooten quelt .

't Zal nu , zeght hy , haest uyt-leken ,

Als de pot zal zijn ont-deckt ,

Met wat feylen en gebreken

Dat de kamers zijn bevleekt .

Deze koop-man kan 't niet houwen ,

Zoo diep als hy is ver-zeylt :

Gene zullen 't hoofd staen krouwen ,

Wert-er niet haest uyt-gedeylt .

Yders middel en vermogen ,

Yders ryzē , yders val ;

Hoe zeer elck een is bedrogen ,

Hoe langh dat hy 't herden zal ;

Dit , en watter meer kan wezen ,

Vaneens yders doen , of stant ,

Is in 't langh' en breed' te lezen

Op de vingers van zijn hand .

Samsons vossen zagh-men branden

Al het koren , steert aen steert ;

Maer zijn tonge , zonder banden ,

Yders goede naem verteert .

Hoe zijt ghy Christ, nu dus gesplit?

Elcke een leeft zijns geloofs : niet als de geest zal tuygen,
Van een rechtveerdigh mensch : maer yder een moet
zuygen

Uyt zoetheyd bitter gal, en wringht des Heeren wet
Als of hy, met dien last, daer over waer gezet.

De Gods-dienst ons verbint, wy gaen wel al ter Kercken,
En dienen eenen God; maer die het wel zal mercken,
Zal Hemel zien en hel. De steerten zijn verknocht,
Maer d'hoofden zijn verdeelt : elck zoekt een ander
locht.

Uyt-legginge.

Et drouve aen-zicht van onze lieve moeder, de Bruyd des Heeren Iesu, heeft my t'anderen tijde, daer over in gedachten zijnde, dit beeld, en deze weynige regels voor geschreven. Ick en wil mijn nagels op de wonde niet slaen, die nu, door Gods byzonderlike genade, dus verre geheelt is, en met een zoet roofken allengskens over-togen wert: even-wel en kan ick my niet speenen, door een deughdelicke begeerte, die my daer toe spooren geeft, het jammerlick verdriet, en de schadelicke ergernissen te beklagen, die daer uyt gerezen zijn: op dat een yegelijk in haet verkout, in liefde verhit zijnde, dat groote merck-teecken van een kind Gods, in zijn herte gevoele, welck is de liefde van zijn even-naesten. *Hier aen, zeght het Lam des hemels, zal ick kennen, dat ghy mijne leerlingen zijt, zoo ghy malkander lief hebt.* Die deze liefde in zijn herte gevoelt, magh daer uyt vastelick besluyten, dat hy een herberge, ja een heylige Tempel van Godes geeft is: dat hy een hemelsch krijghsknecht geworden is, toe-gerust met schoot-vry wapenen, waer mede hy alle de vierige pijlen des Sathans zal uyt-blusfchen, en te rugge zenden. Want dewijle wy van onse wiege, jae van onze geboorte af, een verdorventheyt mede brengen, die een over-matige zelf-liefde in ons geteelt heeft; en dat noch het quaedste is, een verachtinge, een on-liefde, en een haet van God en onzen even-naesten; zoo en kunnen wy niet anders bevroeden, deze Goddelicke deugd in ons vindende, als dat wy van een ander geest, als die des Werelds is, gedreven werden. Maer wy zullen in de tweede Tafel blijven. Den Apostel sprekende van de rampzalige staet der gener, die noch geen andere, als haer eerste geboorte en hebben, zegt, dat wy, die,

die, door Gods genade, weder-gebooren zijn, oock voor-maels on-wijs waren, ongehoorzaem, dwalende en dienende menigerley begeerlickheden ende wel-lusten, wandelende in boosheyd ende nijd, hatelick zijnde, ende malkander hatende. Naer de mate dan, dat yemand in deze liefde van zijn even-mensch gevordert is, mag hy oock zijn weder-geboorte begrooten, en zich van de erffenisse des hemels verzekeren. 't En baet niet de herffens gebouwt en gemeubelt te hebben, met allerley wijsheyt, en diep-zinnige wetenschappen, die zelfs de heymenissen des hemels schijnen te door gronden: zo ghy de liefde niet en hebt, ghy wert hier in vanden Duyvel over-wonnen, wiens verstant ghy niet bereycken en kont. Die menschen schijnen my de tanden uyt te rucken, die altyds de mond vol van Gods woord, en het herte vol van bittere galle hebben, geknoopt in wan-liefde, en alle on-gerechtigheyd.

't Is al raes van veelte weeten,

En te pocchen van secreten,

Die des hemels wijzen raed

Voor ons vast bezegelt laet.

't Is jae God te wers en tegen,

Hoe het oock magh zijn gelegen,

Dat een, die zijn broeder haet,

Op Gods wet, of woorden staet.

Laet u niet, ó mensch, bedriegen,

Noch u eygen hert beliegen,

Met een op-geblazen bal

Van zoodanigh mond-geral.

Wat ghy meugt, en met wat reden,

Sprenken van geloof en zeden,

't Is een heyl-loos tijt-verkort,

Als het niet beleeft en wort.

Die goe' woorden niet wilt keeren

In goe' daden, zal meer deeren,

Als een, die met 's werelds lint,

Voord en daed te zamen bint.

Wegh dan verkeerde, en on-bekeerde menschen-herten, die de on-sterffelicke dochter des geloofs, van haer moeder pooght af te scheyden: die de on-buygelicke mate onzes levens zoekt te verwringen, en uwe duyvelsche on-liefde, met de mantel van godvruchtigen yvet te bedecken.

Als ghy een Koninck ziet , met zijd en goud behangen ,
 Hier uyt en blijktt noch niet zyn Konincklycke eer :
 Maer ziet ghy , met een kroon , zyn heyligh hoofd om-vangen ,
 Ghy zoekt geen vaster pand , noch ander teecken meer .
 't Is my geen Christen-mensch , wat dat hy al maghrommen ,
 Die veel van groot verstand , en diepe wijsheydt kraeckt ;
 Ia niet , die door ghebe'en by Gode zoekt te kommen :
 't Is alleen rechte liefde , die een goed Christen maeckt .

Maer my geheught een oude schildery gezien te hebben ,
 daer het Geloove en de Waerheydt , met benaude aen-zich-
 ten , en sackelen in de hand , de liefde op straete zochten ,
 doch zy was , gelijk de oude Poëten van Astrea zingen , ten
 Hemel gevloten. Daerom stont daer oock onder geschre-
 ven ; *Foy & verité cerche charité , qui est au ciel allé*. Kan dit op onze
 tijden niet gepast werden , ick moet heuschelick bekennen ,
 dat ick een kort gezichte hebbe , en niet wel dit gedichte hier
 in en voeyere .

*Sancta è Solyma , sed trepidans , in Hiericunta
 Descende . Ibi reperies plurimos latrones :
 Vnde accipias vulnera , forsitanque mortem .
 Verum tibi solatia nulla vulnerato .
 Non Samarium invenies , & minus Levitam :
 Nec verba animum , neque res allevabit ulcus .*

Dat is:

Gaet uyt naer Iericho , maer met een billick beven :
 Dat is , gae , daer ghy wilt , ghy zult daer vinden le-ven ,
 Veel roo-vers , veel geboeft : waer dat ghy zult in nood
 Van wonden zyn gestelt , misschien oock van de dood .
 Maer zijt ghy daer gewont , geen mensch zal u verbinden ,
 Ghy zult geen Samarijt , noch recht Levijt daer vinden .

Geen woorden uw gemoed in dit vervloeckte dal;
 Geen daed uws even-menschs u zeer verlichten zal.

Maer 't is te vreezen, als wy de keten en den in-slagh van
 de webbe dezer eeuw e, met klare oogen, in-zien, dat zelfs
 oock dit, niet buyten de wegh, gezeyt en wert:

*Sibi quisque Deum fecit: in anguloque cordis
 Templum posuit: se & sua dedicavit illis.
 Hic deliciis undique delinitus almis
 Feriatur. Hic amore turget, hic rapinis,
 Ut promoveat melius pomœria rerum.
 Stertit semipeccus hic: hic dat thura crumena.
 Non est pietas, non pietatis ulla imago.
 Stant turpia mendacia: veritas sepulta est.
 Fit cauda caput: & caput esse cauda discit.
 Fiunt epula mors fera: mortisque ministra
 Diris scordiopharmaca suffulta venenis.
 Illusa fides: omnia venalia prostant.
 Ut quemque rogem: verbonus es ne tu? inquiet, sum.
 Ast Iliasis, ast erit is berna malorum.*

Verstaet dit in zulcke zin, en ten naesten by, met de zelve
 woorden.

Elcke een maect zich een God: en in den houck zijns hert,
 Verzint hy een gebouw, dat tot zijn tempel wert.
 De dees aen alle kant, gestreelt van wel-lusts pollen,
 In ledigheydt zich wieght: dees is door min geswollen;
 De deze door geweldt; op dat hy zoo den bocht
 Van al zijn roof en goed te wijder stellen mocht.
 Dees, half-vee, ronckt en snorckt; dees wy-roockt voor de ponden,
 Geheylight in zijn beurs; daer wert geen deughd gevonden;

Iae zelfs des deughdes beeld is wegh , verstroyt als kaf :
 De vuyle leugens staen , de waerheyd licht in 't graf.
 Het hoofd dat wert de steert : de steert leert , 't hoofd te wezen.
 De maeltijd , die ons zou verquicken en genezen ,
 Wert tot een felle dood. geloof en trouw is voort :
 En die noch trouw mocht zijn , wert nergens meer gehoord.
 Vraeght yemand , dienghy wilt (zoo is de eeuw verdurven)
 Zijt ghy een deughdzaam man ? hy zal wel stout'lick durven
 Te voegen daer op , jae ; en als ghy 't wel in ziet ,
 Hy is een zee van quaed , een helle van verdriet.

Laet ons , geliefde land-genooten , de liefde ter herten nemen , en den minne-genoot van het vermenschte woord , in onze ooren laten klincken ; Wie zeyd , dat hy in het licht is , ende zynen broeder haet , die is tot noch toe in de duysternisse. Wie zynen broeder lief heeft , die blijft in het licht , ende in hem is geen ergernisse. Maer wie zynen broeder haet , die is in de duysternisse , ende wandelt in de duysternisse , niet wetende waer hy gaet , want de duysternisse heeft zyn oogen verblint.

Wanneer het spade jaer de bosschen en de bergen ,
 Met koude grijzigheyd , heeft wjds en zijds bedeckt ;
 Desnoeyer , deur 't geluyd des eerders van de mergen ,
 Die dan het eerste licht begroetet , op-geweckt ;
 Light uyt een rouwe koets , zyn weren-harde leden ,
 En treckend' in zyn borst den wind en morgen-kou ,
 Verdrijft den damp des slaeps : en gaet floucks benen treden ,
 Naer 't eertjds groene bosch , de handen uyt de mouw :
 Al waer hy houtten kapt , met goede bijle-beten ,
 De armen van 't geboomt , ont-eert door koud en tocht ;
 Op dat hy aen den heyrd wel warm zyn spijs mocht eten ,
 En van baer hardigheyd de koud ont-blooten mocht.

Maer wat vertoeven wy? waerom doen wy niet scheyden,
 En drijven t'eene-mael, met heete liefdes vier,
 De koude, die ons dreyght, en zonder feyl zal leyden
 Naer't keel-gat van die Draeck, en van die helſche Gier.

Dieeen burger van Roomen is, en zijn ooren op die tale ver-
 leckert heeft, zal liever de eygen woorden lezen, die dat
 Goddelicke verſtant in zijn Naer-gerichten (Epidorp. lib.)
 gebruyckt heeft: daerom en kan ickz' hier oock niet uyt-laten,
 ende hem zijn behoorlicke eere ont-houden.

*Sylvas ubi frondigeras, colleſque ſupinos
 Serus gelidâ canitie ſparſerit annus,
 Signo lucicolæ alitis excitus canoro;
 Lignator ſua membra rudile vat cubili.
 Mox cum coream fortius piger hauſit apertum,
 Somni nebulam, atque quietis gnavus inertis
 Excuffit: Unde abiens frondentia quondam
 Nunc brachia dura ſuoſpoliata decore,
 Morſu decutit umbrifecæ pulſa ſecuris,
 His ut frigora ſeruitia privet opaca.
 Quid nos agimus præterea, aut deinde moramur?
 Nec tartareos frigore minitantia hiatus
 Extendimus ignigenis caritatis auris.*

Maer wat wil ick het al verſwijgen? gelijk de Quack-zal-
 vers Scorpioenſch vleefch tuſſchen haer tanden knauwen, en
 dat doodelicke zap van Spinnen in-ſwelgen, al op dat zy
 haer ware te beter venten en aen-prijzen mochten: alzo
 hebben oock de zommige een bittere partyſchap in-getroc-
 ken, om haer zelve ſchoon voor te doen, en den naem van
 groote verſtanden, en rechte yveraers te verdienen, die noch-

tans noch elle, noch mate van haer op-genomen haet en zouden weten te geven. Ierufalem was tegen Samarien, en Samarien was tegen Ierufalem. En waerom doch? beyde Ioden, beyde mede-genoten van het zelve verbond zijnde. God, meynde d'een, en verhoorde niemand, als die te Samarien aen-bad: Geen gebed, zeyde d'ander, en is Gode aengenaem, als dat te Ierufalem gesproken wert. Hierom en wert Iesus in Samarien niet ontfangen; hierom wenschen, die aen zijn zijde gingen, en dien de geest der zachtmoedigheid dagelicks geleert wiert, *dat het vier van den hemel neder-dale, en de Samaritanen verslinde.* Och of wy dit van onze menschen niet zeggen en konden! Hoor noch eens, wat die groote IULIUS zegt:

*An dicimus, ut cœlitus ignita coruscis,
Absumat eos flamma nubis ore voraci?
Vt nos minimè lumine censuere dignos,
Abssilite perniciem conflare nocenti.
Sed reddite pro crimine, pro mente maligna
Plenam veniam, plenaque discrimina pacis.
Venit hominis filius haud perdere gentem,
Sed munera componere durabilis ævi.*

Dit mogen de on-geletterde dus verstaen:

*Wat! zeggen wy, dat vier en vlamme dalen zouden,
Die hier verteer' en brand', in een gegloeyde volck?
Hoe-wel zy ons dit licht in geen deel weerdigh houden;
Houd op verderffenis te smeden aen dit volck.
Maer voor een wrevel hert, en on-gelyk t'ontfangen,
Geef liever vol af-laet, en voi' bescheyd van vreed'.
Gods Zoon' en heeft ons vleesch en bloed niet om-gehangen,
Wanneer hy deur-gaens heen, voor onze zonden leed';*

*Op dat hy ons zijn volck , zoo bitterlick verkregen ,
 En met zijns herten-bloed , en water af-gekocht ,
 Verderven zou ; maer heeft veel eer dit al geleden ,
 Op dat hy van 't verderf ons ziel behouden mocht.*

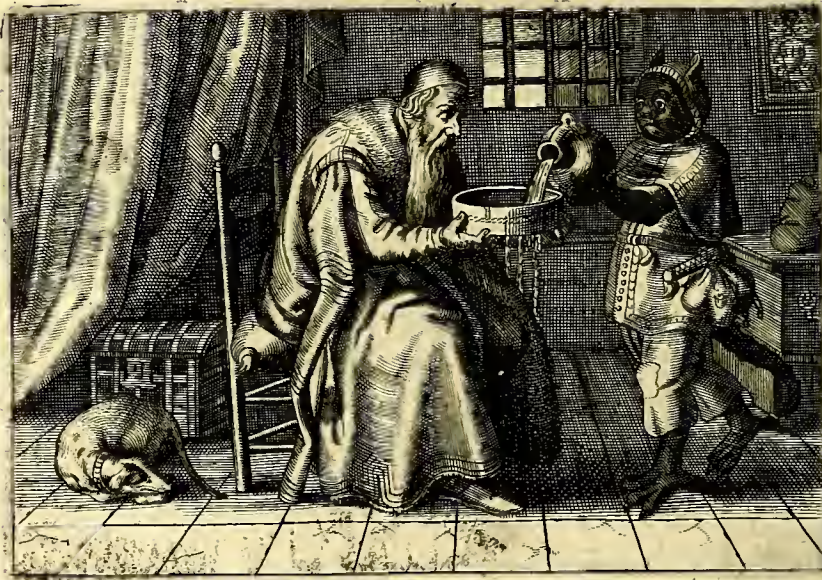
Hebben wy ons dan te vooren in onze plicht vergeten ,
 laet ons nu , gelijk met een schouder , dat lieffelicke jock der
 eenigheyd aen-trekken : laet ons de levendige kracht bewij-
 zen , van het gene , daer van wy belijdenisse doen. De God-
 vruchtigheyd en kan geen on-vruchtbaer aerde wezen : zy is
 beyde te zamen , Maria ende Martha , geloove ende werck.
 woorden en wercken moeten kinderen van eender dracht
 zijn. 't Is loutere verdruckinghe , van S. Pieter te nemen , en
 S. Paul te geven ; den eenen Autaer te bestelen , en den ande-
 rente verrijcken ; gelijk de Paus-gezinde spreken : dat is ;
 het geloove alles te geven , ende liefde niet over te laten.
 Laet ons dit met wenschen en betrachtinge zeggen :

*O liefde , hemelsch pand ! dael uyt u hooge stede ,
 Op ons , die zonder u , God noyt en zullen zien.
 O eenigheyds Autaer , ó moeder van de vrede !
 Wy kommen u den hals , en heel ons zelven bie'n.*

EMBLEMATA

XVI

Een rijke vreck, een arme geck.

DE geld-zucht is een hel, een graf, een dorstig aerde,
Een geyl onvruchtbaer vrouw, die nimmers kint
en baerde;

Die wel den mensch vermoeyt, maer niet verzaet in't
minst: (winst.

Want hoe de mensch meer heeft, te meer hy gaept naer,
Een onverzad'lick vat, een zifte vol vangaten,
Die of ghystedes vult, 't en kan nocht ans niet baten.

O heb-lust zonder eynd, die uwen weerd zoo vilt!

Want hoe de wegh meer kort, te meer hy teer-geld wilt.

Uyt-

Uyt-legginge.

Eze volgende gedichten zullen tot een sackel dienen, om den ellendigen staet van die slavige Giermonsters, meer daghen licht te geven.

Ick houd' hem in ellend', en on-geluck gedoopt,
 Die stadig geld en goed, deur durzend zorgen hoopt:
 Daernaer van honger queelt, naer zijn on-nutte schatten,
 Die als gekerckert staen, zijn kisten nauw en vatten:
 Die by, als zijnen God, al eer' en dienst aen-biet,
 En als een heylig ding, in eenen tempel, ziet.
 Ick bidd' u, oude vreck, wilt my hier antwoord geven:
 Meynt ghy, ter goeder trouw, geluckelick te leven,
 Om dat by u bewaert, en op-gesloten zijn
 Veel vachten en veel wol, veel koren en veel wijn?
 Daer ghy maer hebt een kleed, en schijnt, heel zonder krachten,
 Van honger en van dorst in over-vloed te smachten.
 Daer ghy vol angst en vrees, met niemand om en gaet,
 Om niet gedrukt te zijn te nooden tot uw schaed.
 De rijckdom, neengewis, en wert niet af-gemet
 Naer kroonen op-gehoopt, daer niemant kan van eten,
 Maer naer genoughzaembeyd. Die maer zich zelf vernought,
 Leest rijck, alis het geld hem schaerslick toe-gevought,
 Wat Konnen, zegh my eens, wat konnen u doch baten
 Veel huizen, en gieraet, veel kostelicke vaten,
 In weelen, rijck getoy, en wat naer rijckdom ruyckt,
 Zoo ghy die nimmermeer, of immers nauw gebruyckt.
 't Is even of ghy ginght in uw buffet op-slyten
 Een deel gebacken steen, of eenig' aerde-klyten.

Ghy doet , als Priam deed , die daer hy zitten mocht
 Op een vergulden throon , zeer rijken schoon deur-wrocht ,
 Gingh liggen tegen d'aerd , zijn hooft en borst be-veleken ,
 Met t'gene van ons gaet , als wy ons beenen decken.

O ongeluckigh mensch , die zoo verdrietigh spaert ,
 Dat anderrijcke maeckt , en u veel zorge baert.

Ghy meught by d'oude man Vlysses zijn geleken ,
 Die verre van zijn land , van vriend en maegh verstacken ,
 In eenigh arm gebucht , zich en zynkleyng gezin
 Zeer magerlick onthielt , met eene voester-min.

Terwyle dat zijn vrouw in feesten , en in danssen ,
 Met hare minne-bend' zijn midd'len gingh verschranssen.

Ghy lijdt ; dewyl ghy leeft , by naer gelijcken quaed ,
 Als Tantalus in d'bel ; die pijn'lick , zonder baet ,
 Van dorst , in't water sterft , en noyt en kan geraecken
 De vruchten , die nochtans zijn mond en lip genaecken.

Want als hy daer naer gaept , en al zijn lijf naer reckt ,
 Terstont een on-geluck hem dan te rugge treckt :
 Of 't water wijckt van hem , of wel een wind-ge-wemel
 De appels schielick roert , en voert-ze naer den hemel.

Zoo dat de arme man , met knagend' herten-leed ,
 Altijts naer 't eten snackt , en nimmermeer en eet.
 Maer u goed , al u schat , en gaet niet benen loopen ,
 Deur't drijven van de wind ; ghy gaet het zelfs verkoopen ,
 Van d'een tot d'ander huys , of ergens op een mert ,
 Daer u , naer uwen eysch , genough geboden wert.

Op dat wanneer ghy dan met volle vuysten keeret ,
 In honger , en gebreck , u vleesch en bloed verteeret.
 Als een ellendigh mensch , met water-zucht gheperst ,
 Blijft met de mond op't nat , tot dat hy daer van berst ;

Alzoo en rust ghy niet van altoos meer te krijghen ,
 En als ghy 't nu al hebt , naer ander meer te krijghen.
 Tot dat ghy t'eynde loops ; met angst en pijn belaelen ,
 Gesleypt wert naer de vloed , daer yder-zen moet gaen.
 Zoo Charon noch beweeght deur 't geld , u weder-brochte ,
 Van d' over-water-kant , en ghy dit leven kochte ,
 Zoo hadd' het geld gebruyck ; zoo waert de pijn waert ,
 Dat tot dien weder-keer het zel-ve wiert vergaert.
 Maer nu des mensches lot verkeert op zulcke schij-ven ,
 Dat die eens in zijn schuyt getreden zijn , daer blij-ven ,
 't Zy werck-lien , Prins , of Vorst , zoo leeft dan van het goed ,
 Dat God u heeft gedeylet , met een verheught gemoed.
 Naer uw af-scheyd , eylaes ! zal u de rijckdom strecken ,
 Om deur een wreed geknaegh u zelven uyt te recken :
 Om dat ghy , als een dief van uw mis-bruyckt gheluck ,
 Niet anders hebt ontsaen als wel-verdienden druck.

Tegen de zulcke heeft ons de Vandômſche Poët een def-
 tigh gezangh naer-gelaten , daer in hy de treffelicke aerdig-
 heyd van PINDARUS uyt-druckt. Dit zijn zijn woorden :

*Quand tu tiendrois des Arabes heureux ,
 Et des Indois les thresors plantureux ,
 Voire & des Roys d' Assyrie la pompe ,
 Tu n'es point riche , & ton argent te trompe.
 Je parle à toy , qui erres
 Après l'or par les terres ,
 Puis d'elles t'ennuyant ,
 La voile au mast tu guindes ,
 Et voles jusqu' aux Indes ,
 La pauvreté fuyant :*

Mais

Mais pour courir , le soin ne laisse pas -
 D'accompagner tes miserables pas :
 Bien que par toy mainte grand nef chargee
 De lingots d'or fende la mer Egee.

Le gain qui te tourmente ,
 Suit le bien , qui s'augmente
 Guidant decà de-là ,
 Par les vagues ta vie ,
 Qui moins est assourdie ,
 Quand plus de biens ell'a.

Les larges ports de Venise & d'Anvers ,
 De tous costez de tes biens sont converts :
 Cherchez par eau , par vent , & par tempeste
 D'où le soleil hausse , & baisse lateste ;

Ces perles achtees ,
 Si cheres soient jettees ,
 Et des rubis balais ;
 Qu'on remette en sa mine
 Ceste esmeraude fine ,
 La pompe des palais.

„ De peu de rente on vit honnestement :
 „ Le vray thresor est le contentement.
 „ Non les grands biens , lourde & fascheuse somme ,
 „ Bien , non pas biens , mais le malheur de l'homme.

Ta fevre est incurable ,
 Avaré miserable :
 Car l'ardeur d'acquérir ,
 Qui sans repos t'enflame ,
 Engarde que ton ame
 Ne se puisse guarir.

A juste droict tu es ainsi traicté,
 Ah! pour vouloir bannir la pauvreté,
 Tu te bannis de ta maison, & changes
 Ton doux pais aux regions estranges,

Mais le soin & l'envie,
 Vrais bourreaux de ta vie,
 Ne t'abandonnent point :
 Jour & nuict ils te nuisent,
 Et sur ton cœur aiguïsent
 L'aiguillon, qui te point.

Et toy vieillard de sepulchre oublieux,
 Qui jusqu'au ciel eslevés en maints lieux,
 Marbre sur marbre, & ja presque mort tasches
 Fendre les rocs, que tu bailles par tasches :

La terre n'est pas pleine,
 Seulement de ta peine,
 Mais les poissons aussi,
 Sentent sous tes ouvrages,
 Bastis a leurs rivages,
 Leur manoir estrency.

Bien que par toy un millier de maçons
 Maints gros rochers animent de façons ;
 Si mourras-tu : ta plus seure demeure
 Est la maison, ou Cerbere demeure.

Doncques avare cesse,
 Cesse doncques, & laisse
 Le desir d'amaasser :
 Le batelier, qui garde
 Le port d'enfer, n'agarde
 Pour l'or te repasser,

*Là Rhadamant le Iuge audacieux
Fait tourmenter les avaricieux ,
Et l'indigent , que le trespas delivre ,
Aïse à son tour la bas il laisse vivre.*

*Si donq' la riche pierre
Tant soit d'estrange terre ,
Et l'or tant recherché ,
Foibles n'ont la puissance
D'oster la doleance
De leur maistre fasché.*

*Pourquoy l'Egypte iray-je saccager ,
Pourquoy iray-je aux Indes voyager ,
Changeant mon aïse aux richesses lointaines
De l'Orient quises à tant de paines ?*

Laet ons dit , op de zelve toon , naer-zingen. Doch niemand en oordeele , als die de mate verstaet.

*Als ghy al hadt den schat en't alder-best
Van't Arabiersch , en't Indiaensch geweest ;
Iae zelfs den staet van d' Assyriersche vorsten ,
Ghen zÿt niet rÿck : 't geld doet naer't geld noch dorsten.*

*Ick meyn 'u , die gaet d' waelen
Naer't geld , op bergh en daelen ,
En als 't u daer verdriet ,
Licht zeylen ende vanen ,
En vlieght naer d' Indianen ,
En zoo 't gebreck ontvliet.*

*Maer of ghy loopt , de zorge niet en laet
By u te zÿn , waer dat ghy benen gaet.*

Hoe-wel deur u veel schepen diep geladen ,
Met baren gouds , deur-klie-ven Thetijs paden.

De winst , die u steeds plaget
Volgt 't goed , dat u behaget ,
En leyt u , met verraed ,
Door Nereus woeste vloeden ,
En hoe ghy meer hebt goeden
Te min ghy zijt verzaet.

De groote reen , de havens wijt-gestreckt ,
Zijn met uw goed , aen alle kant bedeckt ,
Gezocht deur zeen , deur buyen , en deur winden ,
Alwaer de zonn' zich heft en gaet verblinden.

Die peerlen dier om krijgen ,
Laet die te gronde zijgen ,
Robijnen oock hoe schoon ;
Laet die fijn' emerauden
In hare mijn' zich houden ,
Pracht van eens Konincks throon.

„ Men leeft van weynigh rent heel fraey en zoet ,
„ De ware schat is een vernougt gemoed :
„ Niet 't groot goed , moey' lick en lompe sommen ,
„ Goed , neen , geen goed , dat ons licht kan verdommen.

O vreckaerd , vol ellenden ,
Uw koortse zal u schenden ,
Want heb-lust vol van nijd ,
Die u aldus doet branden ,
Maect dat ghy van dees banden
Noyt konnet zijn bevrijt.

Maer welte recht zijt ghy van hulp ont-bloot.
Ah ! om dat ghy verbannen zoud den nood ,

Bant ghy u zelf, en wisselt, zonder reden,
 Uw zoete land met ver-gelegen steden.

Maer nijd, met zorgh en beven,
 Beuls van uw pijnigh leven,
 Noyt van u zijn geweert;
 Dag en nach zy u nijpen,
 En op u herte slijpen
 De scherpte, die u deert.

Eng hy grijs hoofd, niet denckend' op de doot,
 Die over al verheft tot 's hemels klood
 Deen marmer-steen op d'ander, en doet spijten,
 Half-dood, de rots, en in gedeelten smijten.

Niet alleen d'aerd' kan voelen
 De pijn van al uw woelen,
 Maer oock 't geschubde vee.
 Voelt krimpen hare percken,
 Deur al de groote wercken,
 Getimmert op de zee.

Hoe-wel deur u veel duyzend lien zich spoen
 Veel groote rots te zielen met fatsoen,
 Ghymoet in 't graf: het huys daer ghy vast blijft vet,
 Is 't swarte hol, dat Cerberus be-vrijdet.

Houd op dan vrecke menschen,
 Houd op, en laet het wenschen.
 Naer goed, en blinckend' slijck;
 De Schuyt-man, die bewaret
 De hel, noyt yemand sparet,
 Al waer hy noch zoo rijck.

Daer Rhadament, die richter on-vertsaeght
 Den vreckaerd pünt, en met veel straffen plaeght,

*En laet by beurt den armen man daer leven ,
Wanneer de dood hem o'wer heeft gegeven.*

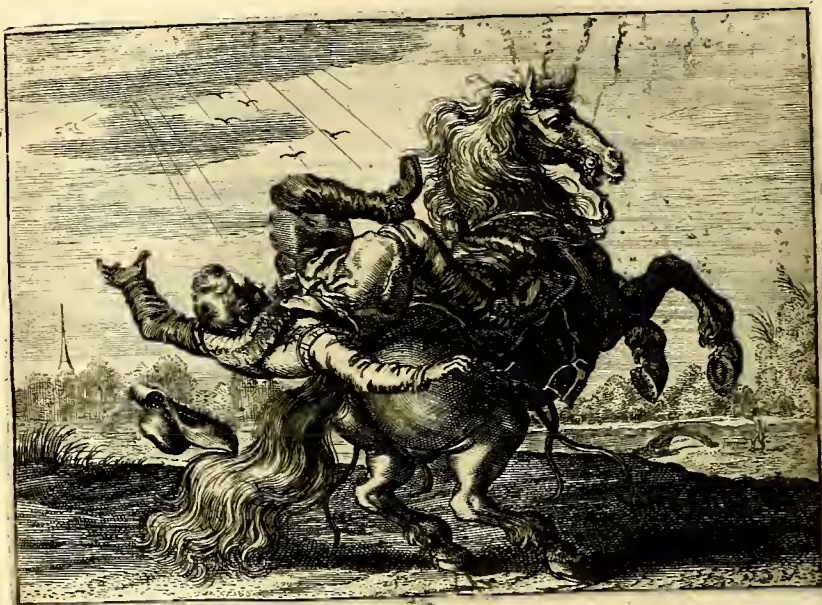
*Zoo dat de rijke steenen ,
Die-men zoo verr' gaet leenen ,
En't goud gezocht zoo zeer ,
Geen kracht of zenuw roeren ,
Die droefheyd wegh kan voeren ,
Van haer bezorghden heer.*

*Waerom stell' ick Ægypten in on-rust ,
Waerom zeyl' ick naer d' Indiaensche kust ?
Verwissel mijn gemack met v'reemde goeden ,
Die ons van zoo veel pijn niet kunnen hoeden.*

E M B L E M A T A.

XVII.

Maet hout staet.

Enteer-gevoeligh peerd, vol geeft, en moed geboren,
 Wanneer het wert te veel geprickelt met de sporen,
 Het brieft, het stijght om hoogh, de Ruyter moet in't
 zand:

Maer die het zoet berijdt, die heeft het heel ter hand.
 Het peerd is vrouw Fortuyn, 't geluck van 's werelds
 zaken:

Met welck' wanneer wy ons, in eerbaer stilt', vermaken,
 Wy zijn daer med' gedient: maer die-ze vergt geweld,
 Wert, zonder eenigh' hoop' van op-staen, neer-gevelt.
 Uyt-

Uyt-legginge.

Alle groote dingen zuchten onder haer eygen gewelt, en vallen door haer zelfsgewichte. Al het geluck moet ons verdacht zijn. *Ad omne fortuitum bonum suspiciosi & paridi stare debemus. Et fera & piscis se aliquâ oblectante decipitur. Munera ista Fortunæ reputamus? Insidia sunt.* Dit zeght **SENECA**: Wy moeten tot alle toe-valligh goed, met naer-docht en verbaesthejd staen. En wilde beesten, en visschen werden deur een vermaeckelicke hope bedrogen. Achten wy die giften der Fortuynen? gewisselick het zijn lagen. Het geluck dezès werelts is als een heldere lucht des winters; een kalmte der zee; een gestadighejd der mane.

L'homme en naissant n'a du ciel assurance

De voir sa vie en esgale balance.

Il faut sentir de Fortune la main,

Tel est le sort de nostre genre humain.

Dat is:

De menschniet zeker is, wanneer hy wert geboren,

In even-tyck gewicht zijn le-ven steeds te zien:

Fortune moet hem oock doen voelen haren toren.

Zoodanigh is het lot van sterffelicke lien.

Wy moeten dan, wanneer het geluck ons zoetelick toelacht, dan meest op ons hoede zijn, om haer geen spot schuldigh te blijven. Het zijn stercke beenen, die weelde verdragen kunnen. Voorspoed maeckt ons droncken, en berooft ons van goed, van reden, jae heel van ons zelve. Daerom **DEMETRIUS** oock niemand ongeluckiger en achte, dan die langen tijd, in grooten overvloed, gerustelick geleefd hadde; en noyt geen tegen-spoedige voor-vallen ont-moet en hadde:

hadde: gelijk als of hem de Fortune verwerpelick, en onweerdigh geacht hadde, om met hem te worstelen. Groote lichamen staen wijder geopent voor de slagen: zo doen oock de gene, wiens middelen de Fortune breed uyt-gezet heeft. *Minus in parvos Fortuna furit.* Zy woedt minst tegen de kleyne: of wel die in grootheyd en weelde zittende, haer kleyntjens, en matighlick dragen.

*Fama est si Filibus cœnasse Agathoclea regem,
Atque ab acum Samio saepe onerasse luto:
Fercula gemmatis cum poneret aurea vasis,
Et misceret opem, pauperiemque simul.
Querenti causam, respondit: Rex ego qui sum
Sicanie figulo sum genitore satus.
Fortunam reverenter habe, quicumque repente
Di-ves ab exili progrediare loco.*

Dat is:

De Faem' is over-al, dat Agathocles plachte
Zijn mael uyt aerde-werck gemeenelick te doen:
En dat hy voor geen schand', maer voor een eere achte,
't Buffet met Samisch slijck te laden alle noen.
Daer hy oock dede spijs in peerle-vaten zetten,
En mengden onder een den rijckdom met't gebreck:
En als hy wiert gevraeght naer deze vremde wetten,
En wat de oorzaeck was (als't schein) van deze vleck':
Ick ben, zeyd hy, 't is waer, een Koninck, maer gekropen,
Hoe groot dat ick nu ben, uyt potte-backers zaed.
Hebb' de Fortuyn in eer, die haest'lick zijt geropen,
Vyt een geringe plaets, tot rijckdom, eer', en staet.

Want

Want gewisselick.

Geen mensch geluckigh wert gezeght,
Voor dat hy't aerdsche huys af-leght.

Het ongestadigh lot der dingen,
Dat nu eens wert om hoogh gezien,
Gaet weder naer de leeghte glien,
En wilt het zoet met 't zuer ver-
mingen.

De nacht, die licht noch hit en kent,
En dekt als met een duyster tent,
Al wat de mane kan aenschouwen;
Doet uyt dat hemels hoogh gebouw,
Om wegh te nemen zorghen rouw,
Een slaep van heunigh op ons douwen.

Daer na wanneer de dach ontschijnt,
De swarte mantel weer verdwijnt,
En opent ons des arbeyds deuren;
Dit halverond, aen alle zijde,
Krijght wederom een nieuw tapijt,
Verciert met allerley couleuren.

Als nu de winter grijs en kael,
Die, met een spiegel glat kristael,
Het vloeyigh water komt verkorsten,
De woeste dulligheyd ont-bindt
Van die verglaesde Noorder-wind,

Die met syn felheyd komt uyt-borsten;
De aerde bekleet met groen gewaet
Haer vrolyck wezen dan verlaet,
En wert met koud' en mist om-troc-
ken.

De bosschen, berghen, dal, en velt
't Wert alles in zijn vreughd ont-stelt,
Ont-bloot van al zijn schoone rocken.

Daer naer ont-staet een bly saysoen,
Dat wederom pooght aen te doen

De jeughdigh' aerde haer groenen
bouwen.

Dat wederom niet dueren magh,
Maer als de zonn' verkrimpt den dagh,
Moet ander-mael de koud' uyt-hou-
wen.

Men ziet al zoo den nacht en dagh,
Als met een onderlingh verdragh,
By beurten hare keeren meten.
Al zoo volghet stedes jaer op jaer,
De een tijd voor, de ander naer,
En werden zoo allenghs versleten.

De kindsheyd vluchtigh ende glat,
On-zeker als een bloeyssel blad,
Wert zeer welby de Lent' geleen.
De heete Zomer volghet daer aen,
De Herfst die komt daer naer gegaen,
Daer na de Winter komt in-breken.

Ah! als ghy't al wel over slaet,
En metet naer zijn rechte maet,
Wat is't doch van des mensches leven!
Dat zomtijds wel daer henen vliet,
Al eer het noch de zonne ziet,
En wert zoo als een roock verdreven.

Mercke eens, hoe dat de looze tijd
Ons stedes onder d'hand ont-glijt,
En met wat treden hy gaet draven:
Tooneelen, beelden hoogh gesticht,
Die zijn meest, met een droufgezicht,
Nu onder haren val begraven.

Wie isser die nu toonen kan
Die hooghe mueren, 't wijd gespan
Van't eertijds overmoedigh Troyen.
Groot Ilion vergeten licht,

Zoo doet oock menigh Roomsche gesticht,
 Daer op men nu wel ziet gaen hoyen.
 Rivieren, stroomen, volghewelds,
 Die hebben menigh schoon stuck velds
 Beslaen, als of het waer haer eygen:
 Daer t'ander tijden, rots en wout
 Zich toonden op-geblazen stout,
 En schenen Godes throon te dreygen.

Men ziet oock noch wel, allen dagh,
 Dat hooghe berghen met een slagh
 Van blixem-vier ter hellen varen.
 En menigh land staet nu en bloeyt,
 Dat, korts te voor, wiert overvloeyt,
 Met pekel van de woeste baren.

Men ziet, dat landen ende ste'en,
 Hoe-wel oock dickwils zonder re'en,
 Als nu eens rijzen, dan eens dalen.
 Eylaes hoe menich land-genoot,
 Van vryheyden van goed ont-bloot,
 Verdwaelt in verr'en vremde palen!

Hooveerdigh hert, dat niet en vreeft
 On-weder, blixem, noch tempeest,
 En lacht met's hemels donder-teycken:

Het schijnt aen uwen fieren treed,
 Daer ghy uw grootsheyd mede meet,
 Dat ghy den hemel wilt bereycken.

Maer't zeyl van koppeßinnigh draed,
 Dat van de gunst geswollen staet,
 Zal scheuren, of haest nederloopen.
 Des hemels on-gestadigheyd
 En laet niet toe, doch met bescheyd,
 Dat ghy steeds weelde zult op-hoopen.

Hoe dan? is't u noch on-bekent,
 Dat min van donder is geschent
 Een haeghe of struyck met leege bladen;

Als wel een bergh, of eyckens top,
 Die met een op-geheven kop
 De leege aerde schijnt te smaden?

Ick bidd' u hoor wat Flaccus zinght,
 En daer naer uwe tochten dwinght:

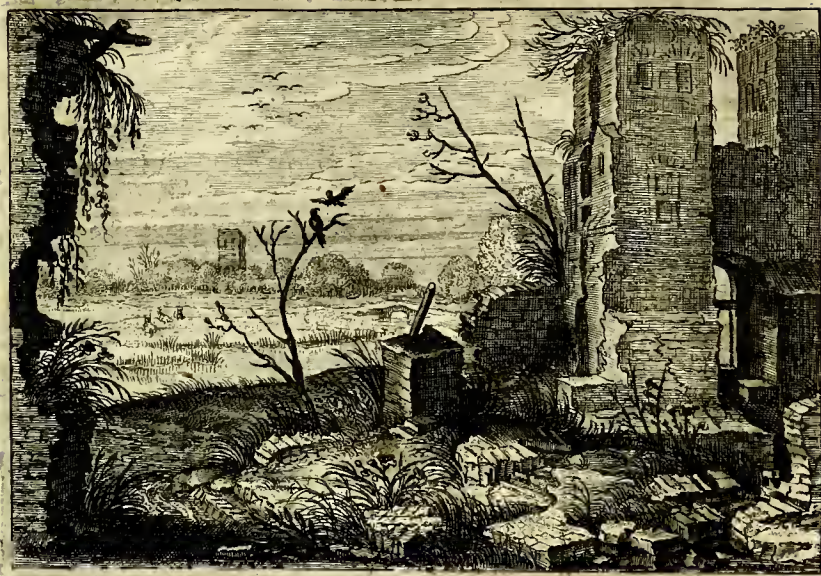
Fortuyn' is straf in blijde dingen:
 Hart-neckigh, gaet het yemand
 wel, (spel,
 Tot zeldzaam werck, en dertel
 En wilt de eer niet langh gehin-
 gen.

Wel aen, die niet wilt zijn verleyt,
 Tracht naer de gulde matigheyd:
 Laet u de grootsheyd niet verblinden.
 Als voor-spoeds wind blaest in u want,
 En alte zeer uw zeylen spant,
 Ziet dan een reeffen in te binden.

EMBLEMATA.
XVIII

139

't Geloof zich voedt door tegen-spoed.

't **I**S wonder van dit kruyd: zijn zaet was, zonder
zaeyen,

Verholen in de steen, gemetselt in de naeyen:

Nu komt het voor den dagh, en spreyt zich hoog en wijt,

Wanneer zijn hooghe grond ter aerden neder-glijt.

Zoo gaet het met 't geloof: zoo langh wy menschen leven,

En bloeyen in het vleesch, met hert en oogh verheven,

't Geloofe licht bedeckt: maer als wy zijn getucht

Met druck en tegen-spoed, dan rijzet naer de lucht.

Uyt-legginge.

D E M E T R I U S , by-genaemt de Belegeraer , placht te zeggen , datter niet zoo on-geluckigh en was , als die den geheelen loop zijns levens , geen verdriet of on-gemack gesmaect en hadde (zoo daer anders zulcke menschen konnen gevonden werden) om dat zulck een mensche nootzaeckelick , of zijn zelven moet on-bekent zijn , als die noyt geen preuve van zich gegeven heeft ; of by God gehaet en veracht , als dien hy voor-by gaet , als een loom en lafgedierte , en niet bequaem , om tegen on-gemack en tegen-spoed te strijden. *Miserum te esse judico , quinunquam fueris miser , traxisti sine aduersario vitam . Nemo scit , quid potueris , neque tu quidem ipse . Opus est enim ad sui notitiam experimento . Quid quisque possit , non nisi tentando didicit .* Dit zeght S E N E C A , dat alreede by-naer gezeght is : Ick oordeele u ellendigh te wezen , die noyt ellendigh geweest en zijt , die zonder tegen-party uw le-ven deur-gebracht hebt . Niemand en weet , wat ghy vermeught , jae ghyzel-ver niet . Want daer is ervarentheyt van noode , om zichzelven te kennen . Wat een yder vermagh , en heeft hy maer deur 't prouven geleert . De Heydenen hebben , gelijk deur een schemerlicht , de nuttigheyd van tegen-spoed gezien ; maer wy zien die helder-klaer in Gods woord af-geschildert . Wy geven u te kennen , zeght G A M A L I E L S Discipel , dat die van Macedonien in groote beprouvinge der verzouckinge , over-vloedige blijdschap gebadt hebben . En getuyght van de Ioden , dat zy de roovinge harer goederen met vreughden toe-gelaten hadden : als die wel wisten dat zy een beter , en blijvende goed in de hemelen hadden . Ende dat volgende het gebod , en de belofte Gods , die ons de Apostel I A C O B oock verhaelt : Mij n broeders , zeght hy , acht dat voor groote vreughde , als ghy in veelderhande verzouckinge komt ; wetende dat de beprou-

beprouwinge uwes geloofs lydzzaamhejd werckt, &c. De bezouckingen, zijn gelijk als breydelen, die ons weerhouden, om niet, met uyt-gestreckten halze, regel-rechts te loopen naer de helle: het zijn gelijk als oogh-blinden die-men de peerden aen-doet, om dat haer gezichte van ter zijden af niet dwalen en zoude: want zy dienen om onse ooge te bewaren, dat zy haer niet vergapen en zoude in de ydelheden dezès werelts: het zijn gelijk de blaes-balcken des geloofs, en van alle goede wercken, om daer in vruchtbaer te zijn. En gelijk geen boom her-plant, noch oock gegreiffjt en kan werden; ten zy dat hy te vooren gesnoeyt en gekandelaert zy; alzoo en kunnen wy Christo niet aen-wassen, of in den rechten Olijf-boom ge-intet werden, ten zy wy wel ter degen van onze wereltsche tacken gesnoeyt en gereynigt werden. Want deur het dorssen wert het goede koren gezuyvert en niet gebroken: deur het wannen wert het gereynigt, en niet in de wind verstroyt. Het wye-roock en geeft oock geen reuck, dan in 't vier geworpen zijnde: noch een schip en zal de baren, noch de winden niet kunnen tegen-staen, dan te vooren wel geviert, en gepeckt zijnde. Alle gelijckenissen, die ons te kennen geven de nootzaeckelickhejd van eens Christens conditie, diens oogen verder nytsrecken, als op de nietige dingen dezès werelts: die daer weet, *dat deze zeer licht-vergaende verdruckinge in ons werckt een boven-mate onbegrijpelicke groote der eeuwiger heerlickhejd.*

APPIUS CLAUDIUS, een zeer achtbaer man onder de Romeynen, zeyde dat de oorloge nuttiger was, als de pays, voor de macht en de grootheyd van haer rijcke: wy kunnen insgelijcks zeggen, dat de bezouckingen, en de vieren van tegen-spoed zijn veel voor-deeliger voor de zalighejd der zielen; als wel die zoete zuide-winden, en de vriendelick-

ste voor-spoeden van de wellusten dezer aerde. En daer van geeft ons de natuere een schoone lesse, als zy ons doet zien, dat de heele wereld, en alle haer geslachten niet en bestaen, als door oorloge. Een natuerlick, maer een waerachtige verwittinge, dat de zielen niet en zoude kunnen bestaen zonder het geruchte van de hemelsche bezouckingen, die haer gedurigh ontrent ons laten hooren. Maer het is gantsch verdrietigh, dat wy zoo weynigh weder-geboren zijn, om het zelve wel te bevroeden, en onzen hals vry-willigh onder dat jock te buygen. Het vleesch strijt tegen den geest, en stelt ons menigh-mael, onder de wet der zonden gevangen.

*Wanckel-willigh menschs gemoed,
 Beyd' te zamen quaed en goed:
 Nu eens veerdigh tot den strijd,
 Die ons noyt in rust en lijt:
 Dan eens weder flauw en laf,
 Op het alderminst geblas,
 Van dien wijt-gekeelden hond,
 Die staegh, met een open mond,
 Op zijn loeren light en waeckt,
 Tot hy ons ten roove maeckt:
 Hoe bedrieght ghy dick uw weerd,
 Als hy aen uw vlot-gras meert,
 Zonder dat hy een-mael ziet,
 Wat ons recht en wet gebiet!
 Och! top-keerigh weder-haen,
 Hoe hebb' ick 't op ugelaen,
 Dat ghy my, dus gantsch bekaeyt,
 Eeuwelicken omme draeyt:
 Dat ghy my, van sterckte naeckt,
 Zoo veel valsche treden maeckt!*

E M B L E M A T A.

XIX.

Des mensches leven is een strijd,
Die noyt als met den mensch' en slijt.

En weddingh, en gestrijd: twee trecken even zeere,
Aen een gedraeyde korst, zoo hart, als broos en teere.
Een beeld, een wonder-beeld, van't menschelick gheslacht,
(kracht.
Verkeert, versteent, vervleescht, heel zonder geest, of
Hier staende boden Gods, daer staen des duyvels knechten:
De mensche staet in't mid, daerom sy stadigh vechten.
Zoo werden wy gesleurt, getrocken, en gereckt;
Tot dat wy eynd' lick zijn met duyster aerd' bedeckt.

Uyt-

Uyt-legginge.

WAtkander in onsgezichte ,jae zelfs in eenighe van onze zinnen,voor-vallen,daniet en soude kunnen, van een zedigh herte , tot zedige leeringe getrocken werden? De Kraeckelingen , of gelijk die anderen noemen , Treckelingen , hebben my , t'anderen tijde , de gelegentheyd van onze menschelicke natuere in my zelve af-gebeeldet.Het is een geback,gezuuyvert van zemelen, bestaende alleenlick uyt gezifte blomme. De mensche insgelijcks,ten aenziene van het beste deel,daer van hy een mensche genoemt is , is uyt Gods geest voort-geblazen , en gelijk als van een hemelsche stoffe t'samen gekneden.

*Sanctius his animal , mentisque capacius altæ
De erat adhuc ; & quod dominari in cetera posset ,
Natus homo est : si ve hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum , mundi melioris origo. &c.*

Naer dat , zeght de Heydensche Poët , de werck-man aller dingen , en de oorsprongh des werelts , de beesten geschapen hadde , ont-bracker noch een gedierte veel heyliger , en van hoogher begrijp , als de andere dieren : het welcke hy geschapen heeft van een Goddelick zaed , op dat het over de andere heerschen zoude. Het welcke zeer gelijkformigh is het gene ons , in de eerste capittelen van de boucken onzer zaligheyd , wert voor-gedragen. Ten anderen , gelijk de Kraeckelingen niet recht-uyt gemaect , maer gekrinc-kelten gedraeyt werden ; zoo zijn wy , ellendighe tacken , naer dat de wortel verdorven was , zoo af-gekeert van den hemel , en naer der aerde neder-gebogen , dat de Apostel wel reden heeft gehad , de natuerlicke menschen te noemen ,

een krom en verdraeyt geslachte : en wederom : die de Goddelicke schriften verdraeyen tot haer eygen verderffnisse. De kraeckelingen in den oven geleght , werden daer niet anders als een harde korste , en werden zoo naer uyt-gedrooght , dat zy zeer lichtelick gebroken en verbrijzelt werden : wy oock , in den oven dezès weereids geschoven zijnde , verkorsten en verelen zoo gantsch zeer , door de warmte van deze licht voorby-gaende dingen , dat wy gantsch zonder gevoelen , zonder oordeel en verstand zijn , in alles wat Goddelick is , en den hemel aen-raecken mochte. *Het verstand des vleeschès is een vyandschap tegen God ; het en wert de wet Gods niet onderdanigh , het en kan oock niet. Daer steken zeven , dat is , on-eyndelicke grouwelen in ons ; die ons oock daeromme van natuere , kinderen des toorns , en erfgenamen der verdoemenisse maecten.*

Ætas parentum pejor avis , tulit

Nos nequiores , mox daturos

Progeniem vitiosiore

Ons' ouders quade eeuw heeft ons in 't licht gespogen ,

Veel slimmer als zy zijn , en meer ter aerd gebogen :

En naer ons insgelijcks zal kommen een geslacht ,

In allerhande quaed noch meer als wy versmacht.

Hierom staen wy oock zoo on-vaft , en gelijk als op een-slibberigh ys , dat zoo ons de Here niet geduerigh de hand en biedtet , dat wy telckens neder-storten , en den hals onzer zielen breken zouden. Want de Duyvel swiert geduerig aen onze zijden , en spert zijn schrickelick back-huys open , om ons als een briefschende leeuw te verscheuren. De spijsze in onze maghe nederdalende , werdt terstont van de

natuerlicke hitte zoo bevochten , dat zy van ons niet en
 fcheyt voor dat zy in ons vleesch verandert is. Maer de boo-
 ze geeft een-mael ter-degen in ons gevaren zijnde , en hout
 niet op , voor dat hy ons van alle weer-tuygh berooft hebben-
 de , ons tot zijn aes , en voedsel der helle gemaect heeft.
 Doch aen d'ander zijde is de Geest des Heeren met zijn heyr-
 leger rontom ons gekampt , om zijn uyt-verkoorene van alle
 fwarigheyd te befchermen , en tot het eeuwigh bezit des he-
 mels te behouden. Ondertuffchen werden wy zoo menigh-
 mael van de Sathan vervoert , en van de wereld af-geleydet ,
 dat elck end' een , zelfs de alder-beste van ons , met reden
 wel magh uytroepen: *Ick ellendigh menfche, wie zal my verlossen van
 dit lichaem des doots.*

*Wanneer , ó goede God , uyt deze duyster krekē ,
 Vol doncker lucht en licht , uyt laegen vol van lift ;
 Uyt openbaer bedrog van al des weerelds streken ,
 Die broos het licht der ziel benevelt en bemist ;
 Wanneer , ick zeggh' noch eens , wanneer zult ghy my haelen ,
 En eysschen wederom in 't rijk vol rust en licht ?
 Wanneer zult ghy op my van boven neder-daelen ,
 En weeren 't swarte kleed des doods van mijn gezicht ?
 Als liefd' haer eygen zelfs vergetingh zal vergeten ,
 En al wat haer nu jaeght , zal wezen wegh-gejaeght ;
 Geen wil meer hebben zal te willen , of te weten
 Behagen aen haer zelf , die zich zoo zeer mis-haeght.*

Zoo spreeckt die groote IULIUS in zijn eygen taele, daer
 uyt ick dit over-gebracht hebbe:

*Ex caligine tenebrofâ lucis opacæ ,
 Ex infidiosis latebris , dolis apertis ,
 Ex fraudibus , in-vifibilis , vifibilisque*

Mundi,

*Mundi, fragilis qui sepelit lumina mentis,
 Quando repetet me Deus ad quietæ regna?
 Quando ex oculis eximet atra vela mortis?
 Oblitusque suæ amor oblivionis atræ
 Nollet velle placere sibi ipse displicenti.*

't Is dan een dwaaze dulligheyd, wanneer ons de Heere
 de armen opent, om ons in zijn eeuwich rijcke op te nemen,
 dat wy dan noch aarzelen, en met de Israëlitën, naer de
 vleesch-potten dezës werelts omme-zien.

*Est exilium vita misella nostra cæli:
 Quopatria nos evocat ad pios penates.
 Optare pium est igitur hæc solvere vincla:
 Mutareque pacificis servilia regna.*

Dat is:

Ons leven vol ellend, dat rust noch lust kan vinden,
 Is 's hemels ballingschap, 't welck ons steeds roept, en bidt.
 't Is dan een goede wensch, dees banden los te binden,
 En wijs'len dees ellend', met 's hemels rijk bezit.

Een oogh in't zeyl, dat geeft u heyl.

En rinck van jonge lien, gevlochten by de handen,
Daer-om een snellick loopt, om yemand flugs te panden:

Elck-een die staet bevreesst, en dickwils draeyt en went,
Beducht, waer deze loop zal nemen haest een endt.
De wereld is een rond, daer in wy menschen ringen;
De duyvel leyt den band, om ons in't net te bringen:
Hy loopt, hy draeft, hy jaegt. Elck-een sy op zijn wacht;
Want die niet om en ziet, in't lijden wert gebracht.

Uyt-legginge.

STbroeden Basilifkes eyeren uyt, en wercken spinne-webben, zeght de Propheet Iesaias; eet-men van haer eyeren, zo moet-men sterven, vertreet-men't daer-en-tegen, zoo vaert daer een ader uyt. Men verhaelt, dat de eyeren van de serpente van buyten wit, glat en schoone zijn: maer van binnen zoo vergiftigh, dat die-ze komt te breken, schielick van die fenijnige lucht wert aen-geblazen, en dood ter aerden neder-valt. Hier by kunnen zeer wel de wel-lusten en genuchten dezès wereldds vergeleken werden, die van gesichte vriendelick en toe-lacchelick zijn, maer hebben van binnen verborgen een doodelick vergift, dat een yegelick die ze handelt, en door het gebruyck, gelijk in stucken breeckt, een eeuwich verderf aen-brenget. 't Is oock eengedierte, dat veel-tijds slaept, en een doodelicken slaep verweckt, den genen die daer van gebeten werden. Alzoo oock die daer leven in de ydele vermaeckingen dezès wereldds, ghelijck gebeten zijnde van dat vervloecte serpent, slaepen tot den middagh der zonden, etende, drinc-kende, en zich wentelende in de misput van alle dertelheyd en on-gebondenheyd. En wie isser, diens leven van alle kanten niet bevochten en wert, om zijn voeten tot dezen rey te leenen.

Yvalligh leven, ah! deur-brant met vier en swel,

On-reyn, en zonder eer, verlijft in koud' en nevel:

In een valsck vader-land, als een on-weerde weerd,

Verbannen van u zelf, en van u zelf verteert.

O dorck van alle quaed, ó gote van ellende!

Ontrouwe, tegens u weer-spanigh zonder ende:

*Slavinne van het quaed , een vuyle kuyl van slick ,
 Den snellen als een vlam , den tragen als een strick .
 Een kerckers leckerny , een lock-aes veler wenschen ;
 Een schielick kamer-spel , een droom van droncke menschen :
 Geen leven . Hoe ? wilt ghy een leven zijn geroemt ,
 Die maer een wild gediert , een beeste dient genoemt ?
 Waerom bedrieght ghy my ? waerom zijt ghy bedrogen ?
 Geen leven zijt ghy , neen , maer eer des levens logen :
 Een dood ; neen , oock geen dood : de dood , die maeckt ons vry ;
 En ghy maeckt , dat elck - een de dood hier waerdigh zy .*

Maer laet IULIUS zijn beklagh , in zijn eygentale doen :

Ad vitam hanc .

*Incerta , caduca , perusta ignibus furorum ,
 Immunda , inhonesta , rigens horridis pruvius ,
 In falsa patria , hospes , & exul à te ipsa ;
 Sentina malorum , miserabilis cloaca ,
 Infida , rebellis tibi , serva pravitatis ,
 Tardis laqueus , subidis flamma , fossa cæcis ,
 Tu delitium carceris , & carceris illex ,
 Desultoria fabula , somnium ebriosum :
 Non vita . Quid ausim fera te dicere vitam ?
 Quid me hic fallis inepta ? quid & te ipsa ludis ?
 Tu mors potius , mors potius vocanda . Nempè
 Nos mors liberat : at facis esse morte dignos .*

't En is niet om dencken , wat subtiële netten datter voor
 ons leven uytgespreyt werden : hoe gantsch zeer de Duyvel
 woedet , om ons den hemel te ontfstelen , en deel-gepooten
 der helle te maecken . Hy stelt ons op een hooghen bergh ,
 entoont ons alle de Koninck-rijcken des werelts , en hare
 heerlickheyd : hy belooft ons die alle te geven , zoo wy hem
maer

maer aen en bidden. Maer wat is 't? *Carbones thesaurus erunt.*
 Alle de schatten en zijn niet meer als kolen, die ons een
 weynigh tijds verwarmen; maer daer naer door haer ghe-
 bruyck vergaende, ons niet anders als koude en droefheyd
 laten. Maer 't is hier, zoo ergens elders, *Schipper ziet toe!*

Men ziet den Duyvel vier-schaer bannen,
 En dagen wat op aerden leeft:
 Hy jaeght ter dood veel stercke mannen,
 Met d' helsche swepe, dien hy heeft.

De deze gaet zijn ziel verslinden,
 Deur't swelgen van een koud vergift:
 En deze wert een proy der winden,
 Gesmeten als een zeesche drift.

Die willen, met wraeck-gierigh' handen,
 Beprouven, of zy, deur den dood,
 Af-snijden mochten d'harde banden,
 Die haer verstricken in de nood.

Zoo haest en zijn die niet gekomen
 In deze woeste werelts zee;
 Of werden stracks van hier genomen,
 Geslacht als een twee-maendigh vee.

Als onze draed is af-geponnen,
 Mercurius ons schaduw' leyt,
 Tot aen de kant, daer 't licht der zonnen
 Zijn stralen nimmers uyt en breyt.

De wegh is breed, 't is licht om zinken
 Naer 't swarte huys, daer 't meest al gaet:

Men

*Men houft te kloppen , of te klincken ,
De deur daer altoos open staet .*

*Hier is de moeyt' en 't werck gelegen ,
Te weder-roupen zynen treed ,
En dringen naer des bemels wegen ,
Al-eer wy zijn een duyvels beet .*

*De Donderaer hout , voor zyn poorte ,
Twee tonnen , daer hy steeds uyt-giet ,
Voor ons , in ons , naer ons' geboorte ,
Het geen' ons vreughd brengt of verdriet .*

*Wat mensch en heeft het niet verdrotten ,
Wanneer hy slechts maer heeft gezien
De dooze veelte vrough ontsloten ,
En dan de dingen daer uyt vlien ?*

*De hoop' alleen van allen dezen ,
Is hier gesteyt in 's werelds reck :
Laet ons dan op ons' hoede wezen ,
Dat zy niet mede weghe treck :*

E M B L E M A T A.

XXI.

De mensch is blind, in 't geen' hy mint.

Ellendigh mensch, nauw mensch! die, midden in den
dage,

Moet tasten naer de wand: die, weer hy bidd', of klage,
De lucht geen menschen breekt: die, wilt hy gaen, of staen,
Een hond, een dienstbaer dier, moet volgen achter aen.

Een beeld van ons verstand, de ooge van de ziele,
De sackel van de wil, het roer, de plicht, de kiele:

Maer nu, deur onze zond', verblind, gebluscht, ge-
kraecht.

De wille voor-maels knecht, nu heel de meester maect.

V

Uyt-

Uyt-legginge.

DE kleyne wereld, dien wy een Mensch noemen, was, naer zijn eerste scheppinge, zoo konstelick en wonderlick, naer alle zijn deelen, by een gevougt; en met zulck een loffelicke orden onder-scheyden, dat hem niet en ontbrack van een Engel te wezen, als dat hy een lichaem hadde; niet en schorte van eeuwelick geluckzalighe te wezen, als dat hy hadde eeuwelick willen wezen, dat hy voor een kleyne tijd was. De reden, deur een hemelsche klaerheyd verlicht zijnde, was de eenige leyds-sterre, waer naer de wille haer besteck nam, en haren loop stelde. De wille en wilde niet, als dat eerst van de reden was toegestaen, en geloofd wiert; niet met een slavige onder-werpinge, maer gelijk met een zoete toe-knickinge van het gene haer anders niet en konde, als wel behagen. De ziele hadde volkomen gebied over de zinnen, die haer alleen als boden en tolcken dienden, om haer te verwittigen, watter buyten het lichaem al omme-gingh. Daer en was niet in, of by de mensch, dat zich niet en be-eyndighde, met vrolicke toestemminge, tusschen de palen, die God de Heere geplant hadde.

Quantum mutatus ab illo! Maer hoe zeere zijn wy van ons begin af-geweken! Om maer het opper-vlack te raecken: beziet nu eens, by wien de regieringe van de menschelicke Republycke gebleven is, sint dat die helsche Engel, die oude Draeck, onze geluckzaligheyd om-gekeert, ende ons tot zijne aen-nemelingen gemaect heeft? De reden en het oordeel zijn nu zoo gekniebant, dat zy ons niet meer en dienen, als den vogelen verlijmde vlercken: zy en werden om geen ander reden gehoort, als om tegen-gesproken, of immers

on-gehoorzaemt te zijn. Leer uyt den Oud-vader AUGUSTINO, hoe wy ont-aert zijn: Wy waren, zeyt hy, van het beginsel, heyligh, en rechtveerdigh. Zoo dickwils als ick zegge wy waren, zo dickwils moeten wy zuchten, dat wy die on-vergelijckelicke schatten verloren hebben. De mensche, door edelheyd zijner natuere, dien hy in zijn eerste scheppinge ontfangen hadde, is de eerste geweest, onder alle lichamelicke schepselen: daer naer door veranderlickheyd in de zonde vallende, is de laetste geworden onder alle schepselen. 't En is oock niet te verwonderen: want daer alle andere schepselen haren stand behouden, en niet af en wijken van de orden, die haer van de Schepper gestelt is; de mensch alleen is door zonde van God geweken, en heeft hem zelven bedorven.

*Serpentum nobis dens est, mens lava colubri:
 Stultitiâ ¶ pueros, ¶ superamus oves.
 Et canis est morsus nobis, ¶ equina libido:
 Vt leo nos furimus semper, ¶ instar apri.
 Formicæ ventris non cura est major alendi:
 Fermenti ¶ veteris nos comitatur acor.
 Sic innata feris mala nobis cuncta supersunt:
 Cum bona deficient insita cuncta feris.*

Dat is:

Een serpents scherpe tand, een slijcksch gemoed van slangen
 Woont in ons: als een schaep of kind wy zotter zijn.
 Wy zijn met hondsche nijd, en peerd sche lust bevangen:
 Wy woeden als een leeuw, of een wild bosschen swijn.
 Geen meerder buyck-zorgh is in 't mier-geslacht te sporen:
 Het oud zuer-deessens zuer ons lijf en ziele wringht.
 Al ander beesten quaed wert t'saem in ons geboren;
 Daer niet van al haer goed in ons is, als verminckt.

De zinnen, en de on-geregelde tochten vervoeren nu het
 V 2 opper-

opper-deel des mensches; en die te vooren dienst-knechten en deur-waerders waren, hebben den eersten stoel in-genomen, en haer zelve daer op gestelt. De voeten zijn het hoofd; de boden, de vrouwe; de aerde is de hemel geworden. Het verstand met duysternisse benevelt zijnde, licht blind, en verkleunt door de koude van de aerdsche vochtigheyd.

Ob! uyt de duysternis des moeyers voort-gedreven

In ander duysternis, om-ziend' en zie ick niet.

De schrick des schricks des doods, die my heeft gantsch om-geven

In deze schemer-nacht, verweckt my dit verdriet.

In dit licht van de zonn', kanyder een aen-mercken

De roeringh van elck dingh, hoe dat het gaet, of went:

Van al wat zich beweeght, wat zich begeeft tot wercken,

Bewegingh is 't begin, gezochte rust het end.

Maer wie van ons bemerckt, in deze duyster bochten,

De roeringh van de ziel, het grootste van dit Al?

Wie hout haer op den toom, wie stuert haer vremde tochten,

Op dat zy niet verdwaelt? of dat zy niet en val.

**Dit is op de Romeynschen acker van dien grooten Held,
IULIUS SCALIGER gewassen: die ons zoo voor-gaet:**

Heu! ex uteri tenebris actus in tenebras

Circumspicio, nec video. Dissipat horror

Incompositæ terribili mortis in umbrâ.

Hoc sole quidem cernitur ipse motus. Ipsa

Quæstia quies mobilibus, finis eorum.

At motum animæ quis videt, aut corrigit arcto

Gyro, vaga ne ruat, aut patefacta vacillet?

Zoo blind is onze ziele geworden, sedert dat wy God hebben willen gelijk zijn. Zoo vele als wy van de reden, de ziele van

le van de ziele, af-wijcken; zoo vele naerderen wy de onvernunftige dieren.

*L'homme est Centaure. En bas il est cheval,
Et homme en haut. D'embas vient tout le mal :
Si raison, qui est l'homme ne guide
Cet animal, Il ne luy tient la bride.*

Dat is:

*De mensch is van een vremden aerd,
Van boven mensch, van onder paerd :
Van onder komt al't quaed gerezen.
Zoo Reden, die den mensche stiert,
Den toom niet hout van dit gediert,
Wat zoudet van de mensche wezen?*

Maer wat is 't oock van de mensche? zoo haest de ziele in dit lichaem, als in een graf, van boven neder-valt, wert zy ter zelve oogeblick bezoedelt met de booze genegentheden, die uyt de temperinge des lichaems voort-kommen; behalven het gebreck en on-volmaecktheyd, die zy tot straffe mede-brenght. Zoo lange als zy in dit lichaem, gelijk als in een koets, met vier tochten, als vier vreesfelicke Tijgers, getrocken wert, loopt zy, daer zy van de onbesuyste zinnen, ver-ruckt en verdreven wert. De zielen, zegt *Philon* de Iode, zijn gelijk der riviere Tijger, een van de viere van het aerdsche Paradijs. Zy neemt haren oorsprongh ontrent Armenien, maer veranderende van naem en van loop, om haer snelheyd en groot geweld, wert zy Tijger genaemt, 't welck in de Medische taelen een *pül* te zeggen is. Zy loopt deur vele lacken, en onder-aerdsche kroften; waer deur zy vijf-en-twintigh of dertigh mijlen langh niet gezien en wert. Daer naer werpt zy

haer recht-draeds in Affyrien. Alzoo doet oock, zeght hy, onze ziele. Zy schijnt in 't beginfel de groote van haren oorsprongh te behouden (endaerom noemt oock EPICTETUS de menschen Gods neven) maer zoo haest zy haer zelve laet vervoeren van de tochten, loopt zy snelder als de Tijger, naer alle soorte van ontuchtige on-gebondenheyd. Zy begeeft haer geduerigh tot de Affyriers, een volck tot alle slaghe van verdorventheyd, ende goddeloofheyd over-gegeven: dat is, zy helt altyds naer het quaedste: blijft gelijk begraven onder de mijnen van gierigheyd, dat is, onder de uyt-worpselen der aerde, die in de kindsheyd des werelts, en in de gouden eeuw, met voeten vertreden wierden, en die nu in geen achttinge en zijn, als om te onder-houden den overvloed, de keurigheyd, en alle mis-orden onder de menschen.

't Is zoo met ons gestelt, deur de aen-ge-erfde en op-gewassen verdorventheyd, dat wy meer naer de dienstbaerheyd des lichaems, als naer de heerschappye der zielen luyfteren; dat wy, gelijk het vee, naer der aerden hellen, en den buyck gehoorzamen; dat wy de aerdsche genuchten, met alle krachten, op-volgende, de hemelsche van ons verstootten.

Hoe veel dat ons, met God, behaget, wy verwijzen!

Hoe qualick lijden wy, dat ons yet wel mach gaen!

Hoe veel, met quaden raed, qua dingen wy oock prijzen,

Die, dat wy menschen zijn, met recht, niet toe en staen.

En even-wel geen zorghen heeft ons oyt gebeten,

Noch dit, noch dat en heeft ons herten oyt beswaert:

Maer elckers vleesch verstand, en vleesche wil, met weten,

In alle boosheyd swelt, en alle boosheyd baert.

Zoo spreeckt IULIUS in zijn Latijnsche Naer-gerichten, daer van wy dit, met een Duytsche sauce, toe-bereyt hebben:

Quam

*Quàm multa Deo possumus auctore probare ,
 Quæ rejicimus : nec patimur bene esse nobis !
 Quàm multa malo consilio prava probamus ,
 Quæ nos prohibent homines esse posse dici !
 Nec cura tamen illius , hujusve momordit :
 Sed turget sua cuique malo bruta voluntas.*

Laet ons dit tot besluyt , en onder-richtinge , op-nemen :

- „ t Is veel meer , te konnen leyden
- „ Zijn begeerten aen den band ,
- „ Als dat Princen wjyt uyt-breyden
- „ Al de palen van haer land.
- „ Hy die meester is gebleven
- „ Van de tochten van zijn hert ,
- „ Heeft alleen een ware le-ven ,
- „ Vry van kommerlicke smert.
- „ Al waer 't dat hy moest bli-ven
- „ In een hut van stroo en slijck ;
- „ Vaster zal hy daer beklijven
- „ Al een Koninck in zijn rijck.

Maer laet ons dit oock zijn autheur niet ont-vremden. Zoo spreeckt RONSARD:

- „ C'est plus de commander
- „ Sur ses affections ,
- „ Qu'aux Princes d'amender
- „ De mille nations.
- „ Qui de ses passions
- „ Est maitre entierement
- „ Celuy vit seulement ,
- „ N'eust il qu'un toit de chaume ,
- „ Et plus assurement ,
- „ Qu'un Roy de son Royaume.

E M B L E M A T A.

XXII.

Geen vast geloof wert duyvels roof.

DE vorsschen van de Nijl, een vreemd en snoo ghebroedse.

Wanneer sy zien de slangh, die hun bejaeght tot voedsel,
 Zy vatten over dwerscheen rietjen in de mond,
 Om niet verslickt te zijn, door deze looze vond.
 De draeck, die oude slangh, die spant ons oock zijn netten;
 Hy bijt ons in de hiel, maer 't kan ons daer niet letten:
 Als Christus in de mond, 't geloof is in ons hert,
 De duyvel heel vergeefs zijn tanden open-spert.

Uyt-legginge.

SEdert dat die on-reyne geesten haer eerste woonstede verlaten hebben, en van het hooghste geluck tot de diepste rampzaligheyd neder-geworpen zijn, hebben zy, door een swarte nijd vergalt zijnde, geduerigh in de weere geweest, om de menschen den wegh der zaligheyt, door Iesum aen-gewezen, op te delven, en ons alzo te verhinderen, om te kommen tot de heerlickheyd Gods. Hier toe werden van hun alle steenen beweeght, allerley gulden appelen voor-geworpen, op dat wy het gezichte des hemels verliezende, en ons vergapende aen het slijck der aerden, dienst-knechten der duysternisse, ende alzo med-genooten van dat helsche gespuys werden zouden. Zoo haest en zijn wy niet geboren, of wy zijn terstont omzet met het heyr-leger van die eerste af-vallingen. *Want wy en hebben den strijd niet tegen vleesch en bloed, maer tegen de overste, tegen de machten, tegen de geweldige der wereld, de duysternisse dezer eeuwen, tegen de geestelicke boosheden in de locht.* Hier kommen by twee geweldige mede-hulpers, het vleesch, en de wereld, zoberriegelick en verleydelick, als wy zoet op haer vergiftigen dranck zijn. Zoo dat wy geduerigh door deze drye bestreden en aen-gevochten zijnde, geen hand-wijle en zouden bestaen, als gesterckt zijnde door die wonderlicke eenvuldige Dryheyd.

Hæc sunt tria prælia: corpus, mundus & hostis.

Hæret corpus, & unigeno carcere me arcet.

Ipsum fugere nequeo, nec fugare possum.

Me cum reliquis omnibus amplectitur orbis.

Ex quo, quibus artibus a volo, vel quibus alis?

Invisibilis insidiis circum volat hostis.

*Quem non video , quomodo depellere detur ?
 Hec pignora sunt exilii mei tremendi.
 Aeternæ rigidique duces , fabrique mortis.
 Quorum ira satelles : gula stipator : Achilles
 Ambitio : gula corporis : ambitusque mundi :
 Ira trucidis truculenta , feri ferox tyranni.*

*Ergo moribundum pie ne despice Iesu ,
 Factum non hominem ex homine , atrumque cadaver.
 Fuliginis atrum cinerem , atramque favillam.
 Et quem , nisi tu , haud alius cognoscere possit.
 Tam dissimilis sum mihi : tam mei tuique.
 Nisi me mihi reddis , tibiue , invictus Iesu.*

Dit zeght dat onsterffelick Verstand :

*Drie stryden , elck om grootst , zyn my steeds aen-geboden ,
 Van 't vleesch , van 's werelts macht , en van die helsche boden.
 Het vleesch kleeft dicht aen my , 'ken magh het niet ont-gaen ;
 Maer moet hier met geboeyt , als in een kercker staen.
 De wereld valt my aen met liegen en bedriegen.
 Ah ! deur wat konst , of wieck zal ick dit dingh ont-vliegen ?
 D'on-zienelicke Geest vlieght stedes aen mijn zy ;
 Maer dien ick niet en zie , hoe slaen ick dien van my ?
 Dit zyn mijns ballinghschaps verschrickelicke panden ,
 D'aenleyders tot verderf , de smids van 's doodes banden :
 Wiens lijf-knecht grampschap is : van alle kant bezet
 Met keel-lust zonder maet , met eer-zucht zonder wet.
 Zoo dan , verlaet my niet , ô Iesu , volgenaden ,
 My van een mensch geen mensch ge worden , vol misdaden :
 Geworden stof en asch , een leelick aerden-last ,
 Veel swarter als het roet , dat in de schoor-steen wast.*

Dien

Dien anders geen als ghy, zout kennen aen zijn zeden,

(Zoo ben ick van my zelf en van u af-getreden)

't En zy dat ghy, ó Heer, voor wien dat alles beeft,

My aen my, en aen u, uyt liefde, weder-geeft.

Dit leven, zegt AUGUSTINUS, en kan zonder bezouckinge niet deur-gebracht werden. Wy verleppe en versmelten, wanneer ons strijd ont-breeckt. God en wilt ons hier op aerden geen hemel geven. Deze aerde is gelijk een strijd-veld, waer in wy ter preuve gestelt zijn, tegen onze vyanden. De eeuwige ruste is de op-gehanghen prijs van deze geduerige on-ruste. Wy en hebben in dit gevecht geen andere wapenen van doen, als het geloove, dat door de liefde krachtig is. ÆNEAS en konde in de Elisiaensche velden niet kommen, als deur een gulden tack: die niet gevonden en wiert als in de swarte duyfternisse van een dicht foreest: wy en konnen oock niet dringen deur den voor-hangh des hemels, als geleyt en onder-stut zijnde met de goude staf des geloofs. Een staf, die niet te krijgen en is in de wellustige beemden des werlds, daer niet anders als gemack en zorgeloofheyd groeyt, maer die tusschen de doornen der bezouckinge, en lichamelick verdriet, van God gestelt is, en niet anders als met zuchten en weenen te bekomen is. Bezouckinge is ons noodigh, op dat wy den wille Gods volbracht hebbende, de belofte verkrijgen mogen. Het wambays moet hier uyt, en alle wereldsche beletselen: wy moeten ons in ons hemdestellen, en onze vyanden de open borst toonen: zo wy maer de vuyft met het sweerd des geests verzien en hebben, geen fenten, geen geweld en zal tegen ons vermogen. *Debilis est hostis, & non nisi volentem vincit.* Onze vyand is swack, ende en kan niemant winnen, als die wilt gewonnen zijn zegt HIERONYMUS. 't Is zeker, zoo wy niet fluymerigh, maer geduerigh op onze hoede zijn, wy

X 2

zullen

zullen vast staen , gelijk den bergh Sions, en noyt beweegt werden. De poorten der hellen en zullen tegen ons niet vermogen. Maer waecken en bidden is ons noodigh, gelijk Christus, korts voor zijn overlijden, tot zijne discipelen zeyde. Doch en moeten wy hier haer exempel niet toe-staen, noch naer-volgen; die gelijk gehelmde hazen, stout in woorden, bloot in daden, haren meester verlieten, en vluchteten: en in plaetse van waken, in slape vielen; en wanneer zy behoorden gebeden te hebben, hem verloochenden. In het bidden nu is van noode, dat wy, ter goeder trouwe, onzeschuld den Heere voor-dragen, en al ons vertrouwen op hem werpen, tot spijt en verwijt des duyvels met alle zijn aen-hangh. Dit zy tot een voor-beeld:

*Iesu, hoe ick meer my keere,
En my wentel in dit slijck,
Des te meer ick u ont-leere,
Des te meer ick van u wijck.*

*En hoe ick u meer verlate;
Hoe ick verder gae van my:
's Werelds zoete honigh-rate
Lockt, en drijft my dan van dy.*

*En zoo van dy uyt-gedreven,
Drijv' ick weer de liefde uyt.
Wie kan zonder liefde le-ven,
Die ons van ons zelven sluyt?*

*Ghy zijt anders niet als liefde,
Heere Iesu: door de kracht
Van de liefd' het u beliefde
Aen te nemen ons geslacht.*

*Als ghy voor ons zijt gestorven,
En verniet hebt ons ellend,
Daer wy waren gansch verdorven,
Zondigh, zonder maet of end'.*

*Wegh dan duyvel met uw lagen:
Ghy komt nu al veel te laet.
Iesus heeft in my behagen,
Naer zijn eeuwig-wijzen raed.*

*Iesus heeft geklopt, gekloncken
Aen de deuren van mijn hert:
Heeft mijn koude doen ontvoncken,
En my van my zelf ont-wert.*

*Dus zoo hebb' ick in-gelaten
Hem, die nu mijn ziel bemint:
Dien zy voormaels placht te haten,
Zijnde noch in zonde blind.*

Hy heeft dan zijn woonst genomen,
In het binnenst van mijn ziel.

Waer voor zal ick nu dan schromen?
Om een beetje aen mijn biel.

Ick stae nu vast om-getogen,
Met de wapens van mijn heer.

Pijcken, schichten, slingers, bogen
Gelden tegen my niet meer.

Laet de Duyvel, wilt hy, vleyden,
Laet de swarte hellen-raed.

Al haer garen wyt gaen breyden:

En met goedheyd, en met quaed,

Nu eens streelen, dan eens dreygen,

Met een zoet, of strafgezicht,

Al om dat hy my zou neygen,

Als een on-verstandigh wicht.

Dit, en meer, en kan niet baten:

Dit's, in 't korte, 't recht bescheyd:

Iesus zal my niet verlaten,

Nu, noch in der eeuwigheyd.

EMBLEMATA.

XXIII.

Wat de man kan , Wijst zijn reden an.

DE man, eer dat hy koopt , om niet te zijn bedrogen ,
Hy knipt aen't postuleyn : het mocht misschien niet
dogen :

En hoort zoo aen't geluyd , of 't fijn is naer zijn keur ,
Of 't niet te lompen is , of ergens heeft een scheur .
Klop oock aen's mensches mond ; ghy hoort haest uyt zijn
spreken ,

Wat dat hy is , of kan , wat dat hem magh ont-breken .

Een kind noch ongespeent , na's moeders borsten smeckt ;
Een vogel zinght altijds , naer dat hy is gebeckt .

Uyt-

Uyt-legginge.

MEn krackeelt noch huydens-daeghs, onder de geleerde, welck dat het rechte wezen, of de ware eygenschap zy, waer deur de menschen van de beesten onder-scheyden werden. Het gemeyn gevoelen stelt de Reden; maer, mijns oordeels zonder groote reden: gelijk op een andere gelegentheyd zal breeder mogen bewezen werden. Deze beeldeloose af-beeldinge raect daer yet van aen:

't Is louter jeloersy, al wat de menschen rallen:

De beesten zijn begaest met reden, als wy allen.

Eer dat de Vos op 't ys zal zetten oyt zijn voet,

Hy leght zijn oor beel by, en lustert naer de vloed.

Is 't water stil en stom, hy sluyt daer uyt met reden,

Dat 't ganghbaer is en sterck, en gaet het stout betreden.

Een Gods-geleerd verstand, door min of zin vervoert,

Verneemt heel stil en tier, of God zijn herv oock roert.

Zoo daer menschen terwereld kunnen bevonden werden zonder Gods-dienst, ick zoude die alleenlick af-scheyden van de beesten, deur een verstandelicke en verstaendelicke spraecke. Het welcke oock de zommige toe-staende, hebben dit bestaen te zeggen: Dat zoo het God gelieft hadde, hier op aerden, op een groot tonneel, alle soorten van gedierten by een te verzamelen, op dat hy mochte de eene tegen de andere beprooven, het zy in kracht des lichaems of des geestes; het swackste en beklagelickste van allen, zoude de mensche wezen, als-men hem maer de spraecke wegh en name, die ons gegeven is, om alles in een te vergaderen, dat magerlick en onvermengelick, in de geesten van d'een en d'an-

d'ander verspreyt light. De spraecke bevestight, in het midden van ons, een zoo rijcke en overvloedige onder-handeling, of veel beter een zoo hoogen licht, bestaende uyt alle de schoonste in-vallen en in-beeldingen, die daer zijn, en geweest zijn, sedert dat de wereld wereld geweest is, dat wy daer deur, als deur een Goddelick werck-tuygh, met den anderen verplicht, en by God genaerdert zijnde, de wereld tezamen houden, en de zelve met den hemel vereenigen. Deur de tale werden beweeght, verwarmt, gespannen, en ont-spannen alle de krachten der ziele; deur de spraecke wert onze wille gebonden en ontbonden; onze zinnen ghe-lijck betoovert en belezen: en, om beknooptelick te spreken, deur de spraecke kan een mensche donderen, blixemen, en, gelijk als met een kanon, bresse schieten, leyden, trecken, ver-rucken, wien, en waer het hem gelieft.

Daerom hebben oock de Oude MERCURIUM (dien zy voor den God der wel-sprekentheyd hielden) zonder armen en beenen af-gemaelt: te kennen gevende, gelijk F E S T U S schrijft, dat de tale alle dingen alleene kan te wege brengen.

RONSARD, hoe-wel andersins van ons verschillende, bevestight ten deele wat wy zeggen willen:

*Ce qui faiçt differer l'homme d'avec la beste,
Ce n'est pas l'estomach, ny le pied, ny la teste,
La face, ny les yeux, c'est la seule raison,
Et nostre esprit logé au haut de la maison
Du cer-veau son rempart, qui le futur regarde,
Commande au corps la bas, & de nous a la garde:
Mais ce qui l'homme faiçt de l'homme differer,
C'est la seule parole, & sçavoir proferer
Par art, ce que l'on pense, & sçavoir comme sage
Mettre les passions de nostre ame en usage.*

Dit zeght de Poët:

*Het geen den mensche doet , met recht , van 't vee verschillen ,
 En is noch hoofd , noch voet , noch buyck , noch borst , noch billen ,
 Noch aen-zicht , oogh of neus ; maer zeker 't is alleyn
 Dereden hoogh-gehuyst , in 't midden van ons breyn.
 Die dat alreed' is wegh , noch ziet ; en 't geen zal kommen ,
 Oock menigh-mael voor-zeght , 't bedeckte weet 't ont-mommen :
 Die o ver ons steeds waeckt , en met een stil bedrijf
 Gebied , met opper-macht , de leden van ons lijf :
 Maer dat d' een mensche maect van d' ander mensch verscheyden ,
 Entot een hooger trap van achtbaerheyd kan leyden ,
 Dat is alleen de spraek ; met konst en recht bescheyd
 Te wyten deur de mond , dat in het herte leyt.
 Te weten met verstand , gelijk de wijze plegen ,
 De tochten onzer ziel , naer dat het zy gelegen ,
 Te stellen in 't gebruyck : en toonen met der daed ,
 Dat ghy geen beest , maer zelfs de mensche boven gaet.*

De spraecke dan is het taffereel en het vertoogh van des mensches ziele: waerin als in een spiegel naecktelick te zien is de gestalte van de innerlicke mensche. **SOCRATES** gaf dat zeer wel te kennen. Want al een rijckaert zijnen zone by hem gefonden hadde, op dat hy zijn aerd en verstandt onder-zoucken zoude, en zijn meester zeyde: De vader, ô **SOCRATES**, heeft deze zijnen zone by u gefonden, op dat ghy hem bezien zoudet; *spreect dan*, zeyde **SOCRATES**, *op dat ick u zien magh*. En **DIOGENES** verwonderde zich, dat daer de menschen noch pot noch deckfel en kochten, dan aen de klanck beproeft zijnde; dat zy in het koopen van een mensch, met het gesichte alleenelick te vreden waren. Want hy op een tijd neder-zittende, om vooreen slave verkocht te werden,

den, wiert hem bevolen, dat hy over-eynde staen zoude, op dat de kooper te beter mocht zien, wat hy koopen zoude. Maer **DIOGENES** (een slave naer den lichame, maer een vry-eygen van gemoed) belacchende de dwaesheyd der menschen, vraeghde, wat daer aengelegen was, dewijle de visschen wel verkocht wierden, hoe dat zy oock lagen. 't Is, gelijk-men zeght, den ezel kent-men aen zijn ooren, den dwazen zal-men aen zijn woorden hooren. Want het vat en kan niet anders geven, als dat het in heeft. Zulck een man, zulck een reden. Tot den Apostel Pieter wierdt gezeght, dat hy een Galileer was. Op wat preuve doch? *voorwaer*, zeyden zy die daer tegenwoordigh waren, *ghy zijt oock mede van dien, want uw spraecke maect u openbaer.* 't En is daerom niet te gelooven, dat de tonge het herte beliege; immers in de geduerige treyn des levens. De Filosooph van Madauren verhaelt dat **SOLON** dertele Veersen geschreven; Dat **PLATO** minnelick gezongen heeft, Dat **D. HADRIANUS** dertel in zijn gedichten geweest is; ende hy zelve van de zelve feyle beticht zijnde, zeyde, dat hy van leven een Filosooph, van gedichten een minnaer was. Zoo werden oock (of Godt wouts) **MARTIALIS** en **PETRONIUS** verschoont:

*Lasciva est nobis pagina, vita proba est.
Lascivus versu, mente pudicus erat.*

Twee Veersen op een slaende, in zulcke zin:

*Alis 't, dat ons gedicht
Wat dertel wert bevonden;
Ons hert met deugd verlicht,
Is reyn, en on-geschonden.*

Laet dat die gelooven, die on-gevoor-huyt zijn. Gods oordeel

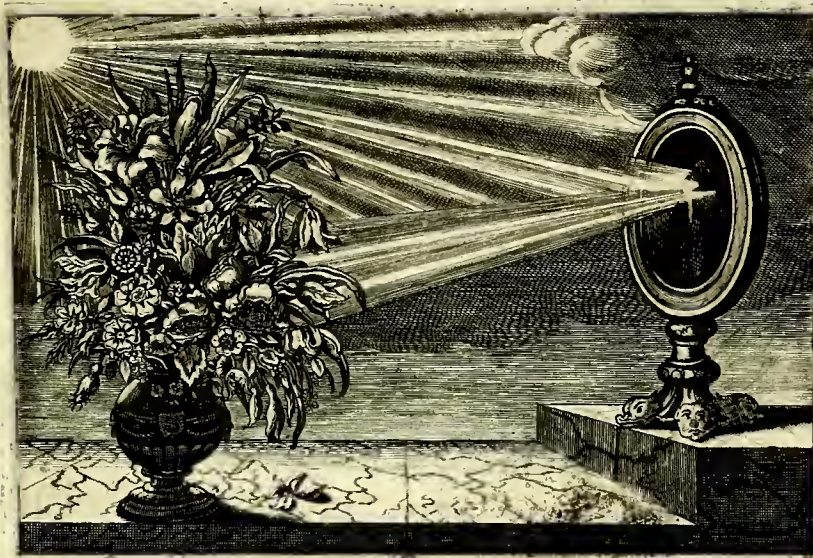
deel gaet ons anders voor. Zoo roept de hemelsche stemmen: *Ghy adderen gebroeders, hoe zoudt ghy kunnen goed spreken, dewijle ghy quaed zijt? want uyt de overbloedigheyd des herten spreeckt de mond. Een goed mensche brengt goed voort, uyt den goeden schat zijns herten; ende een boos mensche brengt boosheyd voort, uyt den boose schat. Maer ick zegge u-lieden, dat de menschen in den dage des oordeels rekenschap geven zullen van een jegelick on-nut woord dat zy gesproken zullen hebben. Want uyt uwe woorden zult ghy gerechtveerdicht worden, ende uyt uwe woorden zult ghy verdoemt werden.* De hitte van de lever is in het aenzicht geschildert, ende een brandige koortse druckt hare teecken en ontrent de lippen. Alzoo doet een herte dat door vergiftige vuyligheyd ont-steken is: het slaet uyt aen de tonge, ende besmet die gene die daer ontrent zijn, met de zelve evel, zoo zy niet op haer hoede en zijn. *De tonge, zeght de Apostel Iacob, besmet het geheele lichaem, ont-stekende de geschapen wereld, en is ont-steken van de helle.* Een uyr-werck, zoo het van binnen ont-stelt is, het blijkt terstont van buyten, aen het mis-slaen van de klokke: maer zoo alle de veren en raders wel gespannen en gestelt zijn, zonder datter yet aen hapert, de klok-slag zal, op zijn rechte mate, met de hoogte van de zonne, gepastelick over-een-komen. Zoo zal-men, uyt de geschicktheyd of ongeschicktheyd der woorden, zekerlick kunnen af-nemen, of de ziele benevelt is met de vuyle duyfsterne der hellen; of dat zy verlicht en geregelt wert door het licht van de zonne der gerechtigheyd.

Elck een zy dan gewaerschouwt, dat kleyn lid, dat groote dingen roemt (het beste en het quaedste van de wereld, naer het zeggen van die mis-maecte Filosooph) wel op den toom te houden, op dat het niet uyt en springe, en zijn meester uyt de zale en werpe in de eeuwige duyfsterne: voornemelick de jonge luyden, die dat slibberigh blad zoo

qualick konnen dwingen ; jae die zomtijds haer eere stellen
in on-eerlicke dingen daer over te laten glijden.

On-gewasschen tongh en mond ,
Foey ? hoe maeckt ghy 't dus zoo bont ?
Magh-er dan niet zijn gezejt ,
Ten zy dat het zy bespreyt ,
Met een vuyle woorden-korst ,
Braecksel van een wrotte borst ?
Magh-er dan niet zijn verhaelt ,
Als begrootet , en vertaelt
Op een schandigh lid , of daed ,
Die op eenigh wuylyt-gaet ?
'k Zie de jonghmans , als zy zijn
Vol van spijs , en heete wijn ,
Dat zy scherpen hert en zin ,
Om te brengen yet-wes in ,
Waer uyt dat het blycken mocht ,
Dat zy heelick zijn verkocht ,
Onder d'helsche slaverny
Van de lemtigh hoerery :
Daer in dat zy in-geslickt ,
Werden als een boengestickt.

Eygen-min blind ziel en zin,

DE Son, dat wonder-licht, den hemel om kan rijden,
Dat al verwarmt, en sterckt, en innighlijck ver-
blijden,

Wanneer zijn lauwe glans verzaemt in 't hol gelas,
Verzenght, verkrenght en brand, dat groen en jeugh-
digh was.

De liefde van ons zelf, of 't geen wy meest aen-hangen,
Zy enckelijck en vry, niet dobbel of geprangen:

De zucht en sy niet heet, noch koud in allen deel;

De middel-maet hout staet. Genough, niet al te veel.

Uyt-legginge.

Is een zeker zaecke, datter geen feyle zoo vast ons aen-kleeft, noch zoo moeyelick is om uyt te roeijen, als de hooghmoed: 't is gelijk het hemde, en het laetste kleed, dat een weder-borelingh uyt-schuddet. Want naer de mate dat wy de zonden af-snijden, en goede kragen en dijcken daer tegen schieten, lijden wy de meeste last en gevaer van achter, daer wy minst op verhoed zijn. Een ziltige vloed van een ydele eere, volgt ons achter de hielen, door een verborgen geule van eygen-liefde, en dreyght ons alle het gene zoo wat ververscht is, wederom te bederven, en onvruchtbaer te maecken. Een zorgelick water, en daer in met duyzenden menschen versmoort werden, als zy meenen op het drooge te staen, en goede vruchten te gaen verwachten. Om klaer uyt te spreken: daer en is geen bedriegelicker noch gevaerlicker zonde, als de over-liefde van zijn eygen zelve. Want gelijk Ammon versmolt en verquijnde door de liefde van zijn eygen zuster Thamar; zo ver-teert de zelf-liever door de overtollige zucht tot zijn eygen zelve. Hy is zijn zelfs roffiaen, bordeel-houder, hoereerder, en bloed-schender, uyt-puttende al zijn levendige geesten, om plaetse te maeken voor een pestigh vergift. Daer stervender on-eyndelick meer door deze plage, als seventigh duyzenden, die in Israël stierven, ten tijde van de peste, die God zijn volck, tot een straffe, toe-zond. Eygen-liefde heeft de Engelen des lichts, in boden der duyfsternisse verandert, heeft Babylon dien werre-toren, op-gericht; de Synagogue des Sathans gevoordert en vermeerdert; de helle vervult; en de geheele wereld uyt de vryheyd der heerlikheyd, in de dienstbaerheyd des verderfs gebracht. Zoo dat de eygen liefde de
grond

grond en de hoeck-steen is van alle feylen, en volgens dien, van al het verdriet des werlds. Hoor het getuygenisse van diengrooten Apostel: *VVeet dit, dat in de laetste dagen zullen kommen sware tijden. VWant daer zullen menschen wezen hen zelven lief-heb-bende, geld-gierigh, vermetelick, hoo-vaerdigh, lasteraers, den ouden ongehoorsaem, ondancbbaer, on-heyligh, zonder natuerlicke liefde, zonder verbond, valsche beschuldigers, on-matigh, hart, zonder liefde tot de goede, verraders, roeckeloos, op-geblazen, die de wulpsheyt liever hebben dan God, hebbende een gedaente der godzaligheyd, maer die de kracht daer van verloochent hebben.* Hier ziet ghy een vol-maeckte lijste van alle on-volmaecktheyd, en verdoemelicke zonden. Het hoofd en de oórzaecke van dien allen wert ter eerster plaetsen gestelt, de *eygen-liefde*: het ciment en de moortel van die hooge mueren van Iericho, welcke zijn alle de ydelheden, en grouwelen van deze wereld.

't Is dan te verwonderen, hoe zeere zich noch de menschen vleyen en troetelen in zulck een groot broed-quaed; hoe weynige, jae hoe gantsch geene van die smettelicke schurfttheyd genezen werden. Men zoude veel eer de front-vliegen ont-leeren dreck-bollekens te maecken, als de menschen uyt deze vuyle mist-put van eygen-liefde te trecken.

O ziele, die ellendigh zijt,
 En vol van alle zonden;
 En die u zelven noch verblijd,
 Al waert ghy on-geschonden.
 Ah! ghy en kent de weegh-schael niet,
 Van d'u we zeer verscheyden.
 't Is Iesus, die uw hert door-ziet,
 En al uw heym' lickheyden.
 Zijn vier uw ydelheyd beprouft,

En wat ghy hoogh meught achten;
 Op dat hy, met een wenck, bedrouft,
 Versmelt' al uw gedachten:
 Niet wit, als sneeuw: want vol gebreck,
 En swart zijn al uw daden;
 Maer als de trage kracht van 't peck;
 In d'helder zongebraden.

Zoo zinght die hoogh-vliegende Arend in zijn Naer-gerichten:

*Mens, que te misera facis plurimi nocentem:
 Heu! nescis, ubi trutina est hac, altera ab ista.
 Momenta tua ut judicio appendat acuto,
 Abducta recessus loca scrutatus Iesus,
 Cordisque tibi reaserans intimos penates,
 Vanas igne suo excoquat astimationes.
 Nutu ejus ut horribili tua vota liquentur.
 Haud nix veluti candida: nam tua omnia atra:
 Sed lenta picis vis, domita ab sole corusco.*

Het gaet al zoo, als VARRO zeght:

Omnes videmur nobis esse, belli, saperae, festivi, quum sumus coprae.

Dat is:

*Wy schijnen fraey en wijs, en aerdigh aen ons zelven;
 Daer wy niet meer en zijn, als die den dreck uyt-delven.*

Elck een meynt (gelijck ARISTOPHANES spreeckt)
 dathy wieroock vijft. Niemand en vaeght-er voor zijn ey-
 gen deure: als of het daer altoos schoone genough ware.
 Er beduncket sich der beste han in korbe. De Poëten verziëren,
 dat een waer-zegger genaemt TIRESIAS, voor-zeyde, dat
 NARCISSE'S, een schoon jongelingh, zoo lange leven
 zoude,

zoude, als hy zijn eygen zelven niet zien en zoude. Maer hy on-bewist van het on-geluck, dat alreede over zijn hoofd hingh, het beeld van zijn aen-gezicht in een fonteyne gezien hebbende, is daer over zo hitligh verliest geworden, dat hy eyndelick in zijn eygen liefde versmeltende en verquijnende, in een bloeme verandert is, geheeten naer zijn naem NARCISSUS; voort-kommende van een woord, dat *dommigheyt* en *on-gevoeligheyt* beteeckent. Waer deur de geleerde Fabel-meesters te kennen gegeven hebben, dat de mensche stocke-dom, engelyck van alle zinnen uyt-geschut wert; wanneer zijn ziele, door die smettelicke lucht, benevelt en dichte overtrokken wert. Eveleens (jae noch veel meer) gelijk de der-tele jongelingen, die het eerste jeucksel van de prickelende vrouw-zieckte gevoelen, wanneer zy hare heete tochten op een zekere maeght geworpen hebben, geen vleck noch rimpel in haer en zien, hoe-wel zy misschien gestelt mocht wizen, gelijk die van MARTIALIS beschreven wert: welcke hy zeght maer dry tanden gehad te hebben, en dry hayren; de borst gelijk een sprinck-haen; de zijde gelijk van een mier; het voor-hoofd vol rimpels; de mammen gelijk van een spinne-webbe; een stemme gelijk van een vorsch; en den reuck van een bock.

*Illuc prævertamur, amatorum quod amice
Turpia decipiunt cecum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delectant, veluti Balbinum polypus Agnæ.*

Dit wilt de Venusijnsche Zangh-meester zeggen:

*Geen minnaer ziet de feyl, of vleck van zijn vriendinne:
Of zoo hy's immers ziet, hy stelt daer op zijn minne,
En schept daer in vermaeck: Balbijn, is, ziet, zoo heusch,
Dat hy zich in de stanck verheughe van Agnæ neus.*

ATHENÆUS verhaelt, dat te Athenen een zeker man was, genaemt THRASYLAUS, die met zulck een on-zinnigheyd in-genomen was, dat hy vastelick geloofde, dat alle de schepen, dien hy zag in-kommen en uyt-varen, de zijne waren: daerom hy oock gemeenelick op de haven gingh, de zelve tellende en hertellende, en verhaelde zijn vrienden de grootheyd van zijn gewaende rijckdom, zich boven alle andere menschen geluckigh achtende: tot dat eyndelick zijn broeder, uyt Sicilien weder-gekeert zijnde, hem de Medecijn heeft bevolen en over-gegeven. Waer door hy, ten laetsten, tot zijn voor gaende gezondheyd gekomen zijnde, betuygde menigh-mael, dat hy noyt geneugelicker, noch vernougelicker geleefd en hadde, als doen hy met die zin-dwalinge bevangen was. Zoo zijn oock gestelt die waen-wijze zelf-minnaers: die door een koortfige breyn-ziekte zich alles toe-dragen, wat haer maer slechts behaeght: haer zelve t' allen tijde, is het niet opentlick voor alle de wereld, ten minsten in haer herte prijzende, jae zelfs haer eygen zotheyd: van welke gezeyt wert, by den Apostel: Zoo yemand denckt, dat hy wat is, dewijle hy niet en is, die bedrieght hem zelve. Maer ware noch die eygen-lof, zonder verminderinge, en faem-roovinge van zijn even-mensche, noch mochte die ergens en eenighzins geleden werden: maer vele (dat meest te beklagen is) schrouwen en kerven deur eens anders eere en goede naem, om haer zelve eenen trap op te richten, waer van zy op een ander pissen, en spouwen mochten.

*Wel, hoe dus? vermetel dier,
Hiel een wenne, gantsch een klier,
Op-geswollen van de gift,
Die uw ziele steeds bemist:*

Die gesteken met de pin
 Van vergiftigh eygen-min,
 Op uw ever-mensche smaelt,
 En met nijdigh spot verbaelt,
 Wat hy noyt en dacht, of deed,
 Of 't en was met knagend leed.
 Neen, gezelle, bitter quant,
 Vol van trotsigh on-verstand,
 Ziet, dat ghy u zelven kent,
 En tot beter dingen went,
 Eer ghy in een ander smaet,
 Dat uw eygen ziel verraet.
 Flugs dan, hier van haestigh wijck,
 En uweygen hof bekijck:
 En op dat ghy ziet uw rom,
 Hangh uw twee-zack anders om.

E M B L E M A T A.

XXV.

God kan 't niet vougen, naer ons genougen.

EN leeft dan noch de Heer? magh dit de hemel luch-
ten?

De menschen trotsen God, dien oock de beesten duchten.

Als hy Zijn blixem schiet, de Thracer op de been,

En schiet met God om strijd, daer van hy hout te leen.

Dit doen wy oock (ô schrick) die Christi naem belijden:

Wy slaen van achter uyt, ten sy ons God wilt mijden,

En doen wat ons gelieft. Wy stellen hem een wet,

Die Heer is van dit al, en alleen wetten zet.

Uyt-

Uyt-legginge.

WY zijn alle van natuere tot gemack en genuchte gegengen, en dat zonder eenige zondelickheyd, zoo wy maeren wisten, of verstaen en wilden, hoe en waer de zelve te zoucken en te vinden zijn. Een goed Christen en magh hem zelve, in deze wereld, niet anders als strijd en tegen-stood voort-stellen. Deur verdriet en on-gemack moeten wy, langhs 't den wegh der hellen, in het Koninck-rijcke der hemelen in-gaen. Dat Koninck-rijck moet geweld lijden, en die alleen, die geweld daer op doen, zullen 't in-nemen. Zoo dat een Christen-mensche, zonder hope van de op-standinge ten eeuwigen leven, de ellendighste zoude zijn van alle menschen, jae oock zelfs van alle dieren. Hoe groot is dan ons mis-verstand, zoo wy in deze wereld onzen loon ontfangen willen, en even-wel noch een grooter verwachten in de toe-kommende wereld.

*De mensch, eer dat hy is op dezer aerde geboren,
Is tot veel duyzend quaen van God geschickt te voren.*

De een sterft in de krijgh, de ander by zijn heyde;

De een sterft in de zee, de ander op der eerde.

*En of men zich verbergh in ver-gelegen landen,
't Gedaer wert niet ont-gaen, noch doodes scherpe tanden.*

Want ziekte, moeyt en pijn, schaed', doodelick verderf

Zijn van God toe-geschickt den menschen tot een erf.

Zoo God ons had' gestelt, als Engels, hier beneden,

Vry van al on-geval, en eeuwelick in vreden,

Het waer noch on-bekent, wat dat voor-zichtigheyd,

Wat kloekheyd mochte zijn, en wat stand-vastigheyd:

Die niet bekent en zijn in 's werelds blijde zaecken,
 Als ons Fortuyn toe-lacht; maer als zy ons doet smaecken
 Den kelck van tegen-spoed; als zy ons teest en pluckt,
 En met veel zieckte quelt, met pijn en banden druckt.
 't En is, vriend, niet van nood, noch oorboor voor de menschen,
 Dat zy, van zorgh bevrijt, al hebben dat zy wenschen:
 't Is zomtijds ongelijck veel beter, dat by beurt
 Een sware droeffenis de zoete vreughd af-keurt.
 Dit houd ons in 't geheel: maer die altoos wel wilde
 Zich sjen in 't zel-ve point, den hemel even milde,
 En zou niet langh bestaen. Dit is Naturâs wet,
 Die zy van aen-begin de schepsels heeft gezet.
 Men ziet den hemel zelf zich on-gelijck bewegen:
 Zomtijds zoo is hy schoon, zomtijds vol mist en regen.
 De Zomer volgt de Lent: dan krijgt den Herfst zijn keer:
 De Winter komt daer nae; dan keert de Lente weer.
 Indien dan alles wert veranderlick bevonden,
 De mensch, roock ende wind, en moet niet zijn ont-bonden
 Van die gemeene wet: 't is recht dat, voor en naer,
 De mensch, een zoon' destijds, verander' met zijn vaer.
 En wy zien allen dagh, om ons noch meer te stij-ven,
 Dat niet, in eene stand, op dezer aerd, kan blijven:
 Wanneer het dan gebeurt, dat zomtijds 't een verdriet,
 Of 't ander on-geluck de hemel op ons giet;
 Men moet het met gedult, God vruchtelick verdragen,
 En dencken by zich zelf, 't is Godes wel-behagen:
 't Moet goed zijn, hoe het zy noch voor ons on-bekent,
 Al wat ons dreyght en dringht, al wat de hemel zent.

Maer wat is 't van ons goddelooze menschen? wy oordee-
 len Gods oordeelen, en wegen die op de verdorven balance
 van

van ons on-vernuftigh vernuft : wat daer niet deur en slaet , en kan noch in uyt-geef, noch in ontfangh verstrecken. CÆSAR zeyde tot zijn Piloot , dat hy niet vreezen en zoude in zee te houden , en tegen het on-weer op te zeylen , al was het dat de hemel en de sterren, door een nood-schickfel , dat zochten te beletten. Vertrouw , riep hy , want 't is CÆSAR , dien ghy voert. AUGUSTUS insgelijcks door een tempeest geslingert en gedreven zijnde, begon den God Neptunus te beroupen en te dreygen : en dede , in eenige hoogh-tijdige spelen , zijn beeld wegh-nemen , om hem over hem te wreken. Alzoo geesselde XERXES de zee , en wierper boeyen in , om de zelve aen den band te leggen. Men vermeldt oock van een Christen Koninck, dat, zijnde van Godes hand geslagen , hy in heete gramschap swoer , zich zelve te wreken , en begeerde , dat men hem in thien jaer niet aen-bidden , noch van hem spreken zoude.

*Gewis , ó groote God , de reden-looze dieren ,
 Die hier in veldengaan , en daer in bosschen swieren ,
 Op dat deur 't groen gewas zy mochten zijn gestijft ,
 Uw goedheyd bidden aen , en volgen , dat ghy wijft.
 Al het geschubde vee , dat deur de zee gaet spelen ;
 Al het gepluymde volck , dat met haer helder kelen ,
 Delucht zeer zoete breekt ; het wout , derots , het veld ,
 Die hebben al te zaem haer onder u gestelt.
 Die alles , bleeck van vrees , niet tegens u en kicken ;
 Die alles , als verbaest , voor u gezichte schrieken :
 Zoo maer in 't alderminst ghy dijne gramschap wijft ,
 Het schijnt dat met bescheyd , eerbiedingh in haer rijft.
 Demensche , zonder meer , de mensch van u geschapen ,
 Niet , als een ander dier , om naer de aerd te gapen ,*

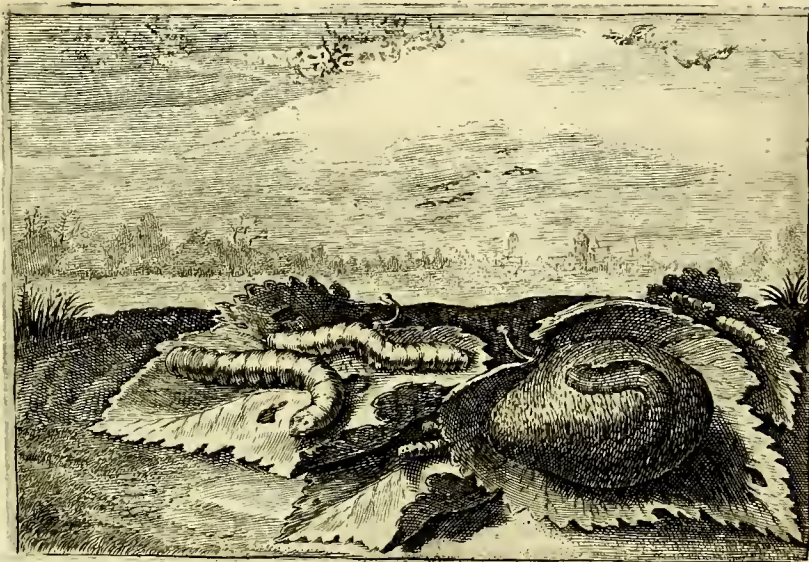
Maer

Maer hooger van geboort, en boven al vol-maeckt,
 Dat is, dat roert, dat leeft, of naer dees wereld smaeckt:
 In wien ghy hebt gestelt de trecken van uw wezen,
 Wiens aenzicht heerlick-schoon ten hemel is gerezen;
 Aen wien ghy zoo veel goeds mildadigh hebt getoont,
 Die van u met verstand en wijsheyd is gekroont;
 Hy alleen, hy alleen, met toe-gesloten ooren,
 Als d'adder veel-tijds doet, heeft u bestaen te stooren:
 Hy alleen heeft bestaen, vol van ondanckbaerheyd,
 Te quetsen d'eeren lof van uwe Majesteyt.
 Hy alleen knort en mort, hy alleen is t'on-vreden;
 Hy alleen redelick, leeft tegen alle reden.
 Maer in de prickel Gods is 't hart zijn hiel te slaen.
 Duyck, mensche, zijt ghy wijs, laet 't onweer over-gaen.

E M B L E M A T A.

XXVI.

Die wetenschap vermeedert , vermeedert moeyte. *Salom.*

Ick kruype heen en weer , mijn in-gewand ick teere:
 Tot nutheyd van de mensch , my zelven ick ontbeere.
 Mijn werck my heel verstrickt , daer in ick my besluyt ,
 Om , zijnd' een nieuww gediert , te vliegen flugs daer uyt.
 Hier zien sy haer gestalt , die naer geleertheyd jagen:
 Zy teeren vleesch en bloed , om ander' te behagen:
 Hier in gedacht verwert , daer wroeten sy in 't stof,
 Om zoo , tot 's levens kost , te winnen eer en lof.

Aa

Uyt.

Uyt-legginge.

DE letteren zijn een groot behulp, om deughd te verkrijgen, ende een kostelick juweel, om de zelve te verçieren. Iae de deughd en wert niet alleen schoonder en bevalliger door de geleertheyd, maer zelfsoock stercker en vromer: niet alleenelick couleur van haer treckende, maer oock bloed en jeughd. Zeer wel zeght **SENECA**: *Hoe-wel ons meer daer aen gelegen is, dat wy vromer, als dat wy geleerder werden; nochtans en gebeurt het eene niet, zonder het ander. Want de klouckheyd en komt het gemoed nergens anders van daer, als van de goede konsten, als van de bemerckinge der natuere.* Een Christen zoude hooger klimmen: maer een Heyden niet, die met het gewichte van de oorspronckelicke verdorventheyd geboeyt light. De geleertheyd is die hooghdadige, en ondeur-boorelicke schild, die **VULCANUS** voor **ACHILLES** smede, en in de welcke hy den hemel, de aerde, de zee, de wolcken, de sterren, den Blixem, de steden, de legers, en de strijden graveerde; en kortelick alle het gene, dat in de wereld kan gezien werden. Waer door de Heydensche Poënten te kennen gegeven hebben, dat de kennisse der dingen den geest des mensches on-winnelicker en on-wonderlicker maeckt, als een schild het lichaem. Maer gelijk **ACHILLES** ter schole by **CHIRON** gingh, op dat hy bequaem mocht werden, om dien schild te dragen; alzoo moeten wy oock gaen in de schole der wijsheyd, zouden wy de geleertheyd wel gebruycken. Zoo oordeelt **HORATIUS** van deze schole:

*Fervet avaritiâ, miseroque capidine pectus,
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, & magnam morbi deponere partem.*

Dat

Dat is:

Zoo u het herte swelt , deur gierig heyd gesteken ;
 Geen stem , geen woorden oock en zullen u ont-brcken :
 Waer deur dat ghy zeer licht versachten mocht uw pijn ,
 En't meeren-deel verlost van uwe ziekte zijn.

ARISTOTELES verhaelt, dat in zijnen tijd, ontrent Trapezuntium, een zoorte van heunigh gevonden wiert van zoo vremden reuck, dat zy den geest der gener die dien gebruyckten, zoo omme-keerde, dat gezonde en lustige menschen, daer deur, dom en bot wierden; de botte daerentegen wierden hier door verwackert, en op-geweckt van geeste. Dit laetste kan alleenelick, met goede reden, de kracht van die loffelicke en heunige wetenschappen toe-geschreven werden. Want hoe vele zijnder van zot meel gekneden (*paistry de folle farine*) die de leegheyd van haergeboorte, door de studien, zoo verheven en verbeterd hebben, dat zy, gelijk veraerd van natuere, onder die van de beste stoffe, en de kloeckste herffenen getelt werden?

Quis meliore luto finxit praeordia Titan.

't En is niet te gelooven, wat een gewichte en bequaemheyd de letteren ons toe-brengen; wanneer die wel gehuyfmeestert en aen-geleght werden. Maer wanneer die oock in een quade aerde gezaeyt werden, wee den genen, die by haren oughst moeten gevoedet werden.

De letter-konst die belt altyds tot quade lagen,
 Alwaer zy on-gekamt, en zonder oordeel woont.

Maer dobbel is de man, bereyt tot alle slagen,
 Die wel-geleert zijn hoofd met teere zeden kroont.

De wijsheyt is een prijs van zulck een dierbaer leven,
 Dat door geen vier, of stael, of jaren wert ont-weeft:

Maer dat , door geen begeert van yet-wes vremds gedreven ,
Geen ander prijs en eyscht , als dat het is , of heeft.

Zoo vloeyt de fonteyne zelve , daer uyt dit gehaelt is :

*Sine judicio studia incompta literarum
Vergunt semper ad insidias deteriores.
At ad omnia duplex , homo bene institutus :
Si mite caput teneris moribus coronat.
Precium mira perpetua est sapientia vita :
Que non recipit , nisi sese , estimationem.*

Die met deze uyt-gezochte peerl zijn voor-hoofd vergiert heeft , en door een stille , doch moeyelicken arbeyd , nu goede voor-raed op-gedaen heeft , en moet nu , gelijk-men zeght , niet alleen voor hem zelve zingen (*sibi canere* & *musis suis*) maer hem zelve in de lucht en in de zonne zetten , op dat hy de vrucht van zijn neerstigheyd een ander aen-biede , en de zucht tot zijn vader-land opentlick betoone. Die anders gezint zijn , en moeten maer voor aerd-lasten gerekent werden , die maer en dienen , om het getal te meerderen , en het graen te verteeren.

Weet ghy , hoe hy veel-tijds blinckt ,
Engemeenelicken stinckt ,
Die gelat , en wel-gekoont ,
Altoos in de kruicken woont ?
Even-groot zoo is de lof
Van de geen , die in het stof
Van een heymelick vertreck
Vvroetelt , als een swijn in 't dreck :
Zonder dat hy oyt eens denckt ,
In zijn opper-deel gekrenckt ,

Door een eygen-dunckens slagb ,
Zich te stellen voor den dagb.
Zulck een ploeght het dorre zand
Van Neptuni zoute strand :
Of bestroyt zijn erslick deel
Met wat uyt-gezifte meel ;
En verwachtend even noust
Naer de vruchten vanden oust ,
Krijght hy niet ter wereld t' huys ,
Als een deel on-nuttigh grays.

Zulcke

Zulcke menschen flachten de anckers , die altijd in 't wa-
ter blijven, en nimmermeer en swimmen; van de welcke CA-
ro, in een van zijn Oratien, eertijds zeyde, dat niemant goed noch
bequaem en wiert door leeringe en onder-wijzinge (*Neminem fieri bonum
ex disciplina*) en daer RONSARD, in zijn gezangen, mede spot:

*Bons dieux ! qui voudroit louer
Ceux qui collez sur un livre
N'ont jamais soucy de vivre ?
Que nous sert l'estudier
Si non de nous ennuyer ?
Et soing dessus soing accrestre ,
A nous qui serons , peut estre ,
Ou ce matin , ou ce soir ,
Victime de l'Orque noir ?
De l'Orque , qui ne pardonne ,
Tant il est fier , a personne.*

Dit is voor de weynige, die het Fransch niet en verstaen :

*Help deughd ! wie zal geven lof
Aen die geen' , die in het stof ,
Vast gelijmt aen hare boucken ,
Geen genucht des werlds zoucken.
Wat is 't dat 't studeren baet ,
Als tot meerd' ringh van ons quaed ?
En te hoopen zorgh op zorgen ,
Die misschien , of nu , of morgen ,
Zullen zijn een offerhand
Van die swarte helle-brand ?
Hel, die niemand en vergeeft ,
Deur haer selbeyd, wie daer leeft.*

En wat is doch het oogh-merck van die on-gezoutē bouckmuffers? dooreen jeuckerigh zelf-behagen, den naem niet van een wijs, maer van een wetende man te bejagen. Hierom sweeten zy van het eerste licht des daeghs, tot den laten avond-stond: jae knopen oock wel de nacht-uyren aen den geheelen dagh, zelfs tot vergetinge van 's lichaems nood-druft. En versleten die menschen dan noch haer zelve in nuttige dingen, die hare ziele mochten verbeteren, en haren even-naesten op-bouwen; noch en zouden zy geen vergeeffchen loon verwachten (hoewel hier in oock, gelijk in alle andere dingen, on-matigheyd kan gebruyckt werden) maer vele van die zijn met woorden, letters, stipkens bezigh, zoo lange zy leven: en leeren dan noch spreken, wanneer haer de grijsheyd en kaelheyd in-dachtigh maeckt, dat zy zeer haest niet meer en zullen tefpreken hebben. **D I O M E D E S** vervulde 6000 boucken, alleene-lick met dingen die de *Grammatica* aen-gaen. Hy versticke bykans de wereld met zulck een schrickelicke last van boucken. Zoo veel woorden, alleene-lick om de woorden: jae alleene-lick, om dooreen ydele eere gekittelt te werden.

*Zekers wilt-ment al wel scherven,
Weynigh letters zijn van nood,
Om een goed gemoed te erven,
In het leven, in de dood.*

EMBLEMATA.
XXVII.

Des mensches aerd hanght naer der aerd.

DE kruyer druckt en dringht, tot sweetens, hijgen, steenen,

Zijn hoofd, en gantsche lijf, by-na op d'aerde leenen.

De karre volghet hem naer, geladen vol van brand,
Van achter, tot behulp, gesteken met der hand.

Staet stil, ô mensch! en ziet uw zijn en uw bedrijven:

Uw zin en uw gepeyns altyds op d'aerde blijven.

Ghy treckt een karr' vol zond', vier-voedsel van de hel:

De duyvel steeckt en preekt, en helpt u in't gequel:

Uyt-

Uyt-legginge.

Ebt de wereld niet lief, noch wat in de wereld is, zeght de vriend des Heeren, dien Iesus lief hadde. Een noodige vermaninge, en die ons geduerigh behoorde voor-gehouden te werden. Want wy werden van natuere veel stercker gedreven tot de wereldsche dingen, als de sware lichamen naer het middelpunt der aerden; veel meer, als het vier, naer de opperste deelen der lucht. De eene wat minder, de ander wat meer; maer wy hebben alle uyt de zelve kop gedroncken; wy brengen den zelve aerd mede van onze wiege, jae van onze geboorte. 't Is al metael uyt de zelve mijne. Dit verdervelicke vleesch werpt yzere boeyen aen onze ziele, en druckt ons met het gantsche gewichte dezer aerden: zoo dat wy ons hoofd niet en kunnen, noch en willen, om hooge heffen, dan byzonderlick van Gods Geest getrocken zijnde. Wy zijn als boomen, die, aen alle kanten, wijds en zijds, gewortelt zijnde, niet, gelijk de eycken-boomen, honderd jaer groeyen, honderd jaer staen, honderd jaer vergaen; maer, zoo Gods besluyt den draed onzes levens niet af en snede, die door den ouderdom, altijds meer en meer vergroenen zouden en jeughdigh werden, om eeuwelic aen der aerde vast gehecht te blijven.

*Stervelingen, werlds-puyck,
Broozer als een aerde kruyck,
Die, met eenen grooten draf,
Stadigh spoedigh naer u graf;
Waerom is het, dat ghy bouwt,
Of ghy eenigh leven zoudt?*

*Waerom is het, dat ghy brast,
En u zelven over-last,
t' Aller plaetse, t' aller stond,
Tot de kele, tot de mond,
Even of ghy, deze nacht,
Zout betalen tolen vracht,*

Aen die groene-grijzen baerd,	Liggen onder een gezaeyt;
Die ons al by een vergaert?	Welcke zoo-men t'samen naeyt,
Mensch, ghy zijt een zelzaam kraem,	't Wert een geckigh narre-kleed,
Daer verscheyden stucken t'saem	Als ghy draeght, en niet en weet.

Wy zijn van God, op de wereld gestelt, en oock van zulck een gestalte geschapen, dat wy de aerde met de voeten treden, en ons hoofd ten hemel heffen. Maer wy doen als de boomen, wy schieten ons hoofd en armen inder aerden, en toonen den hemel onze voet-planten. Een ezel kent zijn meester, ende een osse de kribbe zijns heeren, maer Israël, de menschen in 't gemeen, en kennen haren Schepper niet. Wel te recht roept de Fransche Poët:

*Certes, ô Dieu, toutes bestes sauvages,
 Qui sur les monts, & qui par les bocages,
 Et par les champs vont de chasque costé,
 Pour ce nourrir, n'offencent ta bonté:
 Tous les oiseaux, qui parmy l'air se joient,
 Tous les poissons, qui par les ondes noient,
 Tous les rochers, les plaines, & les bois,
 Palles de peur tremblent de ssous ta voix:
 Palles de peur tremblent de vant ta face,
 Si ton courroux tant soit peu les menace:
 L'homme sans plus (l'homme que tu as fait,
 Par-dessus tous animal plus parfait,
 Et qui tu mis les traits de ton image,
 Et vers le ciel luy haussas le visage,
 A qui tu fis tant de graces avoir,
 En qui tu mis jugement & sçavoir)
 Seul, seul t'Offence! & ingrat par sa faute,
 Blesse l'honneur de ta majesté haute.*

Dat luyt in onze Moeders-tale:

Gewis, ó groote God, de wild' en tamme dieren,
 Die op geberght en dal, en door de bosschen swieren:
 Die door de veldten gaen, om daer te zyn gevoed,
 En quetsen door haer doen, noch tergen uw gemoed.
 De visschen, die-men ziet steeds deur de golven spelen;
 De vogels, die-men hoort steeds deur den hemel quelen;
 De rotfen, en het veld, de boomen van het woud,
 Die schricken voor uw stem, van vreeze bleeck en koud.
 Die schricken voor uw stem, en voor uw aen-zicht beven,
 Zoo maer uw grimmigheyt in 't minst is op-geheven:
 De mensche zonder meer, dien ghy hier hebt gestelt,
 't Volmaeckste dier van al, der dieren vooghd en held;
 In wien ghy hebt gestelt de trecken van uw wezen,
 Diens aen-gezicht ghy hebt ten hemel op-gerezen;
 Aen wien zoo veel genaed ghy hebt gezet ter band,
 Gegeven zulck een schat van oordeelen verstand;
 Die is 't, die is 't alleen (wie kan het voor u bergen?)
 Die u verbelgen derft, en uwe goedheyd tergen:
 Die vol on-danckbaerheyd (daer in hy zich noch vleyt)
 De eer ont-kent, en schent van uwe Majesteit.

Pooght mensche, wie ghy zijt, de aerdsche leden te doo-
 den, die door haer doodelick leven, uwe geestelicke ziele
 verstickten en verslickten. Doet aen den Heere Iesum Christum, ende
 en bezorght het vleesch niet in zijne wel-lusten. Ey-lieve, denckt
 hier op; en besluyt u scheyden met dit besluyt:

Zoo in een minder rinck ons leven is besloten,
 Als van een dagh, by God, zoo 't jaer, dat altyds keert,

Ons' dagen steeds verdrijft , en zoo ons leven teert ,
 Zoo yder schepfel is met sterflickheyd om-goten ;

Wat droomt ghy dan , ó ziel ! in deze put gevangen ,
 Waerom behaeght u noch het duyster van dit licht ,
 Zoo ghy om wegh te vlien naer 's hemels klaer gezicht ,
 De schouder-blaren hebt met vlercken dicht behangen ?

Daer is dat groote goed , eenyder eens verlangen ;
 Daer is de zoete rust , van yders wenschom-vingen.

Daer is de reyne liefd' , de volheyd aller vreughden ;
 Daer zult ghy God' lick deel , in 't alder-hooghst verheven ,
 Bekennen , met der oogh , den oorsprongh van uw leven ,
 Zoo ghy maer Christ om-helst , den werck-man aller deughden.

E M B L E M A T A.

XXVIII.

Gewoonte maeckteelt.

DE Rat, die smeer en vet voor 't grootste goed verkiest,
 Haer eygen zin en min, deur kunst en leer ver-
 lieft.

Zy staet hier met de keers, en lichtet al de lieden,
 Daer sy en lucht en licht te vooren placht te vlieden.

Wat isser dat gewoont en leer niet overwint?

Dewijl de haes den hond oock zomtijds wel bemint.
 Het kind van booze geeft wel betert en veraerde,
 Al naer dat d'ouders tucht de roe' gebruyckt of spaerde.

Uyt-

Uyt-legginge.

DE geschiedenisse, in dit Zinne-beeld aen-geroert, wert voor waerachtigh, van ALBERTUS DE GROOTE verhaelt. 't Geloove zy by den Auteur. Wy hebben oock, in onze tijden, niet minder geloof-weerdige dingen, met onze eygen oogen gezien. Wat vremder grimmatfen, wat oubolliger, en onge-loovelicker dingen, werden op Kermiffen en Iaer merckten, deur beesten en on-vernuftige fchepselen vertoont? Om niet van Apen en Pavianen te fpreken, die zoo wat fchijnen te menfchelen, en op onze gedaente te trecken (waer deur oock zommige droomen, dat het befworen, en vervloecte menfchen zijn) wat iffer fchouwer en vreesachtiger als een Haes? wy hebben nochtans, in een groote by-een-komfte, gezien, dat een, met een on-verfaeght gezichte, zo behendelick, in aller tegenwoordigheyd, op een trommel geflagen heeft, als of het een menfche gedaen hadde, diens ambacht het is, die konfte te oeffenen. IULIUS SCALIGER verhaelt, in zijn fubtijle oeffeningen, dat hy een Haes op-gebrocht heeft, die oud geworden zijnde, met een wind-hond, zomtijds noch bloedigh zijnde van de verfche jaght, vryelick en gerustelick fpeelde. Hy fchrijft oock ter zelve plaetfe van een wild Swijn, dat met zijn Heer, en zijn honden, op het slaen en getuyt van de hoornen, ter jaght gingh; en met de haze-loopers gelijk om prijs ftreed, om roof te krijgen. Met zulke, en diergelijcke exempelen, zouden heele riemen papiers konnen gevult werden: ons te gelijk bewijzende, hoe vele datter aen de op-voedinge en gewoonte gelegen is.

Het levendig vertoog van die Spartaenfche wet-gever zal ons een ruyme openinge geven. Deze, naer het verhael van

PLUTARCHUS, nam op eene tijd twee jonge honden, geboren van de zelve reud en teve: en voeden haer zoo verschey-
dentlick, dat hy den eenen gulzigh en flockerigh maeckte,
niet anders wetende, als van quaed te doen; den anderen,
bequaem ter jaght, en vaerdigh tot loopen. Daer naer op een
zekere gelegentheyd, zijnde alle de Spartaners op de markt
vergadert, tot beraminge van het gene tot de stad dienstigh
was, sprack LYCURGUS haer aen in zulcke wijze: *Lacedemoni-
sche Heeren! de op-voedinge, gewoonte, en tucht, zijn zaecken van
grooten belangh, om de deughd in het herte der menschen voort te teelen;
gelijck ick u zal doen zien, en met de vingeren tasten, zelfs te dezer uyre.*
Dit zeggende, brocht hy voor de vergaderinge die twee
honden, haer voor-stellende een schotel met zoppen, en een
levendigen haes: een van de honden liep terstond naer den
haes; en de andere viel zoo haest aende zoppen. De Lace-
demoniers en verstonden noch evenwel niet, waer hy henen
wilde, of wat dit te zeggen was, tot dat hy haer zeyde: Die
twee honden zijn gewonnen van de zelve vader en moeder;
maer verscheydelick op-gebrocht zijnde, is de eene een
flocker, en de ander een jager geworden. Waer uyt doen
klaerlick de meeninge beseft wiert. 't Is alzoo:

*Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa tui.*

Dat is:

*Wanneer een nieuw-gebacken test
Met reuckeens wert deur-droncken,
Zy houd dien zelven tot op 't lest,
Wat daer in wert geschoncken.*

Het moet vroegh krommen, dat haecken zal. Het rijsjen
moet gebogen werden, dewijle het teer is; en het kley moet
gewron-

gewrongen werden , dewijle het noch weeck is. Men ziet de Hoveniers het zelve zorghvuldelick waer-nemen: wanneer zy zien , dat het teere stammeken , te zeer deur den wind ge-geeffelt , of deurnatuere , of ander gebreck , naer der aerden helt , zy stellen in tijds een rechte staecke daer nevens , waer naer zy het zelve buygen , en daeraen vasthechten. De voester-vrouwen oock , wiens zorge de nieuw-geboren ledens der kinderen vertrouwt werden , wanneer zy de zelve voor het vier zitten en baeckeren , ziet eens met wat een noestigheyd en geduerigheyd , zy die teerlinghskens strijcken en palmen , en daer naer recht uyt-gestreckt in de windsels binden ; alles , op dat de kinderkens gesterckt en gestreckt zouden op-wassen , en niet in den anderen , of in het ronde krimpen enzouden , gelijk zy deden , doen zy noch in de moeder vlotteden. 't Is wel gezeght : *Kiest het beste leven , dat-ter is , en de gewoonte zal u het zelve genougelick maken. Consuetudo concinnat amorem. U rebus affert constantiam.*

*Gewoonte maeckt , dat wy standvastelick beminnen ,
Al wat , ter goeder trouw , wy slechts maer eens beginnen.*

Die gezeght heeft , dat de gewoonte de tweede natuere is , en heeft de zelve niet genoeghzaam uyt-gedrukt : want zy is meer als de natuere , dewijle zy de natuere bestrijt , en t'onder brengt. 't Is een geweldige en heerschende *Regente* : die allenghskens , dieftelick , en on-gevoelick , haer macht in ons plant , deureen kleyn , zoet , en leegh begin : die , wanneer zy land gekregen , en in de haven onzer ziele in-gesloopen is , noch om hooge , noch om leege daer en is uyt te drijven. Het begint ons met der tijd te behagen , dat ons in het begin de hayren doet over-eynde rijzen. Bezieet ; de roey-slaven weenen , wanneer zy eerst in de galeye treden : maer t'eynden dry
maen-

maenden zult ghy-ze daer hooren zingen , en spelen. En die de zee niet gewent en zijn , verbleecken zelfs van vreeze in een kalm weder, wanneer men den anker gaet lichten, daer de matrozen, en die het storten en branden van dat schrickelick element meer-mael gezien hebben , oock midden in 't tempeest , lacchen en vrolick zijn. Waerom zeght-men oock, dat onze genees-meesters gemeenelick on-beweeght en on-gevoelick zijn , wanneer zy de arme menschen zien worstelen met de dood, en het koude sweet haer aengezicht bedecken? Is het niet, dat haer oogen inzulcke treur-gezichten gesleten zijnde , haer herte vereelt wert , en on-bequaem om eenigh mede-lijden daer over te ontfangen? Een geleert man van onze tijd bekent rondelick, van de gewoonte zoo over-heert te zijn , dat hy zoo qualijck zijn handschoens , als zijn hemde zoude kunnen derven : dat hy wel zonder ammelaecken , maer niet zonder een schoone servette enzoude kunnen eten. Hier door heeft oock SENECA zoetigheyd en gemack gevonden , op geen pluym-bedde , of zachten donst , maer op een matraste slapen , die het lichaem niet toe en konde geven. En SOCRATES gevraeght zijnde van ALCIBIADES , hoe het mogelick was, dathy dat geduerigh gequeeck en gekijf van zijn XANTIPPE verdragen konde : Alzoo wel , zeyd hy, als die het kerren en krijffelen van de put-raders gewent zijn te hooren , daer aen zich niet en verstooren.

*Quod malè fers , assuesce , feres bene. Multa vetustas
Lenit.*

Dit wilt OVIDIUS zeggen :

*Dat u verdriet aen-doet ,
Went u , ghy zult het dragen.
De oudheyd veel verzoet ,
En doet het zuet behagen.*

't En is dan nauwelicks half-waer, dat CURTIUS zeght in zijn achtste bouck van zijn Historien: *Ingenia hominum ubique locorum situs format*. Dat is: De verstanden der menschen krijgen haer vorme en gedaente van de gelegentheyd der plaetsen. Want hoe-wel de verscheydenheyd van de hemel-streken de Noordsche volcken wat meer dommigheyd en nevelachtigheyd over de ziele brengt; en de Zuydsche verstanden meer vreughd en wackerheyd schijnt aen te blazen: nochtans zal-men oock bevinden, dat die de zelve lucht-teugen in-trecken, en het zelve punt boven haer kruyne zien, zoo gantsch anders van aerd en genegentheyd zijn, als de Chinesers en de Canibalen. Ziet maer aen het tegen-strijdigh onderscheyd van die van Athenen en Lacedemonien. Het ware veel moeyelicker te vinden, waer in zy over-een kommen, als waer in zy verschillen. Ende om buyten ons Eylandeken niet tegaen; vergelijckt maer eens de Moeder-stad van Zeeland met haer kloeckste dochter, die de Flesse draeght, al-waert ghy zo dick-huydigh als een buffel is, noch zout ghy het onderscheyd wel tasten. Neen vrienden, 'ten is den hemel-beer, noch het Portugijsche kruys te wijten, of danck te weten, dat wy dus of zoo gestelt zijn, maer byzonderlick (Godes vinger nergens uyt-sluytende) de op-voedinge en de gewoonte. *Voedselen duer passeeren de natuer*. Zoo dat DIOGENES zoo vreemd niet en was, wanneer hy, een jongen ziende, die zich on-eerlick en on-behoorlick aen-stelde, zijnen meester met een stock te keere gingh, hem scherpelick en tastelick af-vragende, waerom hy den jongen niet anders onderwezen hadde.

*Istos animi igniculos, seminaria ista,
Quæis se vit agros ingenii beatarum
Natura parens, studiis augescere par est.
Aut splendor abit, perditus ærugine tetra.*

Dat is:

*De voncken die natuer in onze jeughd doet gloeyen ,
 Het zaed , daer met het veld der zielen is bespreyt ,
 Is reden , dat wy staegh deur vlijden konst doen groeyen ;
 Of anders , door een roest , de luyfter neder-leyt.*

't Is qualick gezeyt: kinderen magh-men winnen, maer niet zinnen. Want hoe wel wy alle gaven den Vader der lichten schuldigh zijn; nochtans dewijl het hem gelieft in de zedenwerckinge den dienst der Ouderen te gebruycken, zoo gelden te dien aen-ziene deze spreek-woorden. 't Appelken smaect gemeenelick boomigh. *Lo que en la leche se mama, en la mortaja se derrama.* Verstaet: Dat met de melck wert gezogen, wert in het doodkleed gedrogen. *Lo que se aprende en la cuna, siempre dura.* 't Is te zeggen: Dat in de wiegh wert geleert, wert nimmers geweert. Spaignien heeft hier wel op gelet. *Lo que el ninno oyo en el hogar, esso dize en el portal.* Dit geven zy te kennen: 't Kind zeght aen de poort, dat het aen den heyrd hoort.

Het ware wel te wenschen, dat veel ouders dit wel ter herten namen, en met meerder voorzichtigheyd de eerste trecken van dat groote tafereel der zielen wisten te halen, waer uyt de hope van het geheele stuck kan af-genomen werden. Maer wat is 't?

*Die aen-geboren zucht die d'ouders hert toe-draget
 Aen die, die van haer lijfen lend'nen zijn onsaen ,
 Is zoo onmatigh groot , dat wat een kind maer vraget ,
 Het wert van stonden aen van d'ouders toe-gestaen.*

Vele beklagen haer over de on-gehoorfaemheyd van hare kinderen, en wetendie, met groot leedwezen, van vele on-gehoorde feylen te beschuldigen: maer zoo zy beyde voor een onpartijdigen richter gestelt wierden, ick meene de kin-

kinders, in reconventie komende (gelijck de pleyters spreken) hare ouders on-gelijck meer bewaren zouden.

't Is te wonder van de mensch,
 Als hy kinders heeft naer wensch,
 Die hy, door veel biddens kracht,
 Van den hemel heeft gebracht,
 Dat hy die, zoo flauw en koud,
 Laet verwoesten on-gebourwt.
 Daer wy nochtans van geboort,
 Niet als on-kruyd brengen voort.
 Kleyen wert geen aerden vat,
 Dan geweycket in het nat,
 En met voeten dicht betrèen,
 En met handen vast geknèen,
 Tot het, in een vorme-hout,
 Snel-gewindigh wert gedourwt,
 Tot het, door het vier verbert,
 Zoo een zeker maecksel wert.
 En vertrouwt ghy, dat uw kind,
 't Welck ghy teer, en ledigh mint,
 Zonder yets daer toe te doen,
 Kan ontfangen goed fatsoen?

EMBLEMATA.

XXIX.

Het aerdsche deel is ons prieel.

O Koud, verstijft gemoed in 's hemels hooge Zaken!
 O heet en gloeyend' hert in 's werelds leegh ver-
 maken! (maet,
 Help deughd! wat drijft ons heen? wy jagen zonder
 Het geen ons moort en smoort, met een vermomt gelaet.
 De minnaer in de koud' van 's winters droeve nachten,
 Voor 't huys van zijn matres, doet spelen geyle klachten.
 Wie is nu zoo geraeckt, dat hy, met boet geweën,
 Bezucht, beducht, en tucht, zijn Zonden groot en kleen.

Uyt-

Uyt-legginge.

Isfer yemand onder ons ,
 Die de zachtheyd van den dons ,
 Die de roeringh van de zee ,
 Die de witheyd van de snee ,

Die de hitte van het vier ,
 Die de zorge van de mier ,
 Die de swaerte van de aerd ,
 Die het neyen van het paerd ,
 Die het ydel van de lucht ,
 Die den donder van 't gerucht ,
 Die de eenheyd van 't getal ,
 Die de orden van dit Al ,
 Die de liny van haer punt ,
 Die den vreckaerd van zijn munt ,
 Die de schaduw' van het lijf ,
 Die de spreek-lust van het wijf ,
 Die de teel-lust van een man ,
 Van malkander scheyden kan ;
 Die is 't , die het ydel-mal ,
 Vyt ons herte weeren zal.

't Is alzoo met de mensche gestelt , dat hy een wereld-
 lingh zijnde , geen ander dorst noch honger en heeft , als
 naer de dingen , die des werelds zijn : 't en zy dat hy , door
 een hooger hand , gelijk verhemelt zijnde , tegen zijn
 aen-geboren zucht en neyginge , begint te steygeren , en
 zich te verheffen , naer zijn eerste beginsel , dat wy alle schul-
 digh zijn , dat wy zijn ; en even-wel van ons niët af en voor-
 dert , als dat wy willen zijn , dat hy ons geeft te zijn.

Wy hebben dit voor-recht boven alle andere gedierten ont-fangen, dat wy ons hoofd recht naer den hemel dragen, op dat wy geduerigh onzen oorspronck bemerckende, alle onze zinnen en genegentheden mochten af-leyden van de slijckige dingen dezer aerden, en ons gewennen, door een nauwe verbintenisse, met den hemel gemeen te maecken. De Heydenen zelfs en zijn hier in niet blind geweest. Hoe is de weelde van dat groot vernuft hier in op getogen!

*Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque tueri
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

Die geen Latijn en kan, mach dit in plaetse nemen:

*God heeft den mensch verleent een hoogh verheven wezen,
Daer yder ander dier, gestopen, d'aerd' aen-ziet;
Op dat hy met den hoofd' recht naer 't gesternt' gerezen,
Den hemel steeds bemerck', en d'aerde varen liet.*

Maer wat is 't van 't menschelick bedrijf? Gelijck de kinders toppen, ballen, poppen, en diergelijcke licht getuygh, met al haer zinnen, zoo veel zy mogen, verwonderen, geruft zijnde van andere vaste, en nuttige dingen: zoo wijcken vele van ons tot de ydelheden, niet alleenlick de eerlicke, ende noodwendige dingen verzuymende; maer zelfs, deur vernuftige fielterye, bespottende Daer en is niet ganghbaer, als dat bemachtight wert van het oordeel der uytterlicke zinnen. Die geven den smaeck, en zetten den prijs aen alles, wat veyl en ventbaer onder ons gevonden wert. *Ziet toe*, zeght de hemelsche Schrijver, *dat niemandt en bedrige door valsche redenen, met dingen, die eenen schijn hebben.* Zoodanige zijn de dingen des werelts, vol valscheyd, en doodelick bedrogh, dat zoo ghy niet t'elcken oogen-slagh, aen alle kanten om en ziet, ghy wert

wert verstrickt, en daer naer veranckert aen dit vuyle grondzop, dat deze laetste eeuw, met volle vaten, uytgestort heeft. Dit is den aerd des werelds, de schorsse en de schelle van alle dingen, met een schetterige luyster, voort te doen, op dat wy ons daer aen vergapende, het mergh en het pit, buyten onze zorgende begeerte, verschuyven zouden. Zy vertoont en verweckt de liefelicke smaek van de vleeschelike aen-ritsels; maer verberghet ons het pijnelick en eeuwig zuchten, dat deur de spade rouwe, veroorzaect wert. Dit staet vast, en deur drouvige ervarentheyd bezegelt:

*Als het jeucksel, naer 't gekrouw,
Niet en laet als pijn, en rouw,
En, in plaets van kittel-zoet,
Brenghet een bitter-bloedigh roet;
Zoo is 't met de lust gestelt,
Die in Venus dertel veld,
Met een heete nieren-tocht,
t' Eynden afem wert gezocht.*

Maer de werelt doet, als haer vader, de booze geest, die onzen Verlosser niet en leyde in het heylighdom, of in het binnenste des Tempels, maer op de trenssen, of de tinne van het opper-dack, vergiert met loof-werck, of andere schoone gieraden: alwaer hy niet den hemel, en wat daer boven is, maer het vergulten beschot der dinghen, die hier om leegge liggen, hem voor oogen stelde. God de Heere heeft eertijds bevolen, dat het vee, 't welck voor hem zoude geslachtet werden, de huyd zoude af-getrocken werden: maer de wereld voordert, en bekleed zelfs alle dingh, met een huyd van wel-lust, eere, of andere dier-gelijcke mom-aenzichten; op dat wy het vleesch, en het in-gewand van de overtrocken

ken zonden, niet mercken en zouden. Maer onze plicht is, dat oude bevel des Heeren, met alle vlijd, naer den geest, naer te kommen; af-stroopende het vel der wel-lusten, en bedriegelicke verleydingen; en met gewassen oogen aen te schouwen de leelickheyd, die onder zulcke valsche schoonheyd bedolven light.

't Iste verwonderen, datter anders geen achter-dincken gevonden wert. Het schijnt dat wy gelooven, dat ons leven, buytender beesten, niet en zal uyt-gestreckt werden. Iae vele wenschen 't oock. Hoe kan hy anders gevoelen, die het doen en het poogen der menschen kinderen, van naer-by ziet. Nietelingen van menschen!

*Vt sit ager melior, melior domus, optima vitis,
Vt pecus, ut melior bos sit, æquusque tibi:
Quid non ærumna, quid non capis ipse laboris?
Quantus in his studiis sudor ab ore fluit?
O miser, ó Phrygio dementior atque Choræbo,
Quæ tibi supplicii lex satis nulla ferat?
Quicum nil studii, ut tua sint meliora, recuses,
Vt melior fias, nil tamen ipse facis.*

Maer wy schrijven voor onze Neder-landers, die zullen haer met deze over-zettinge vernoegen,

*Op dat uw land, uw huys, uw wijngaerd beter dijen,
Uw vee, uw beestiael, uw paerd oock beter zy,
Wat moeyt en doet ghy niet, wat ziet-men u niet lijden?
Hoe veel, wat pijn'lick sweet, en vloeyter niet van dy?
O zotter mensch als was Chorebus, vol ellende;
Wat straf is groot enough, die deze dwaesheyd boet;
Die om uw tijd'lick goed, u zelven slaest ten ende:
Op dat ghy beter zijt, niet voor u zelfen doet.*

Onze jonge Venus priesters, die als weeldrige hockelingen, meer luyfteren naer het bevel der vleeschelicke leden, als naer de aen-radinge van de geestelicke reden, konnen de plaetse van honderd duyzend getuygen vervullen. Wat moeyte, wat ongemack ont-zien zy; jae wat verdriet valt haer verdrietigh; wat gevaer is haer gevaers enough, om een aerdsche schoonheyd te behagen, maer veel beter, om haer eygen lusten te dienen? wat wilt anders de fabel, zoo het anders geen waerachtige geschiedenisse en is, van LEANDER zeggen? Deze jongelingh ontrent het meyr van Helle-spont (heden Sint Ioris arm genaemt) geboren, doodelick versnot zijnde, op een zeker dierken, Ero genaemt, die aen d'over-zijde van dit meyr haer geboorte, en woonste genomen hadde; bestont, door een dulle nier-zieckte gedreven, dit water, ter swems, te door-klieven, op dat hy zijn breyne-looze hitte in den schoot van zijn matresse verkoelen zoude. Het welcke, verscheyden mael, geluckelick (maer tot zijn uytterlick on-geluck) uyt-gevallen zijnde; ende hy volgens dien, in on-bedachter stoutheyd meer en meer toenemende, heeft eyndelick de Fortune haer wijligh rad om-gekeert, en den jongelingh, zijn leven, en brandige koortse, in't midden van de on-stuymige zee, uyt-gebluscht. Weerdigh eynde van zulck een leven.

Maer, wat een roekelooze dulligheyd, zulcke dingen naer te spooren, die in tegen-deel van de ware Godvruchtigheyd, haest vergaende, in ons wercken, een uytter-maten on-begrijpelicke groote van een eeuwige schande en on-verganckelick verdriet!

Vix orta, simul disperit, ut bulla, voluptas.

Virtutis in ævum opus immortale perennat.

Nec senium patitur, nec obit morte solutum.

Dd

Dat

Dat is:

*De wel-lust nauw ont-staet , of zy vergaet met eenen ,
 Gelijck een water-bel ; maer deughds on-sterf'lick werck
 Deur-jaert ; geen ouderdom verswackt haer groene beenen :
 De dood , die't al ontdoet , is zy oock veel te sterck .*

Maer die dit zal hooren , moet oock ooren hebben. *Wat zal ick voor vreughde hebben , zegt Tobias tot den Engel , ick die in duysternisse zitten moet , ende het licht des hemels niet zien en kan ?* Die flaven geboren , en alzo oock op-gevoedet zijn , om-helzen de flavernye , gelijck wy de vryheyd doen : en die in duystere valeyen , of diepe mijnen , haer leven ontfangen hebben , houden de duysternisse even dierbaer als het licht. Neen , dat een kind in eenige donckere kercker geboren wert ; indien het de wonderlicke zoetigheyd van het hemels-licht noyt aen-schout en heeft , het zal zich , in die swarte duysternisse verheugen en vermaecken , als offer ergens niet aen-genamers gevonden en wiert : Maer zijn moeder , die t'anderen tijde , haer oogen verlustight heeft , in't blijde geschetter van die hemelsche straelen ; die oock gesmaect heeft die gulde vryheyd des levens , zal van on-genuchte verschrompen en verdwijnen. Alzo gaet het met de ellendige wereldds-kinderen , die niet en weten wat het is van een geestelik leven , en van de hope , die in de hemelen voor ons wegh-geleyt is. Als kinderen in gevanckenisse en duysterheyd geboren , houden zy zich aen die verganckelicke en diersche wellusten , meenende , dat deze aerde , haer rechte vader-land is , gelijck zy oock is , maer tot haer uytterlick verderf. De kinderen van Israël geboren , en op-getogen in d'Egyptische flavernye , achteden haer vryheyd zeer weynigh , wanneer zy van die dienstbare zeelen ontbonden waren ; jae wenschten oock menigh-mael on-

ontrent hare vleesch-potten te zitten , en haren stinckenden azem met loock en ajuyn te onder-houden. Noch veel erger doen de dienst-knechten der vuyle leden, die haren hemel in de schoot van haer lief gestelt hebbende, ziele, lijf, en al haer middelen daer aen verquisten. Gods volck in Babylonien gevangen zijnde, zaten ontrent de riviere, en weenden, als zy dochten op de gelegentheyd van Sion. Babylon en was geen plaetse om te lacchen, maer om te weenen: daer moesten de Harpen, en allerley spel-tuygen op-gehangen en verschoven werden. In Babylon en is geen ware genuchte, maer in Sion, en in die vreedsame stad van Ierusalem. *Wee den genen, zegt Iesaias, die Harpen, Psalters, Tamborijnen, Pijpen en wijn hebben in haer wel-lustigh le-ven, ende en zien niet op het werck des Heeren, ende en hebben geen acht op het geschapene zijner handen!* Doch de Prophete en verdoemt hier niet een matige vrolickheyd, die met God, en met eeren, toe-gelaten wert: maer hy spreekt van die gene, die hem, en haer eygen zelve vergetende, haer werpen en t'eenemael versmooren in de bedriegelicke swelghputten van onkuyfheyd en slempernye. Zoo werde ick hier mede verstaen. De heylige Iohannes zegt, dat hy hoorde een stemme uyt den hemel gelijk een stemme veler wateren, en gelijck een stemme eenes grooten donder-slaghs: ende een stemme van herpen-slagers, die op herpen speelden: ende zongen als eenen nieuwen zangh voor den Throon, ende voor de vier dieren, ende de Ouderlingen: Maer wie waren die? Die haer met vrouwen niet bevleekt en hadden; maer reyne maechden; die in zuiverheyd des levens en alle Godvruchtigheyd, haer belijdenisse, en Godes roepinge be-andwoort hadden. Deze aerdsche genuchten en zijn zelfs geen droom-schaduwe van dat hemelsch gespel, dat daer boven gehoord zal werden, van die gene, die haren tijd voornemelick bestedet zullen hebben, in treuren en zuchten over hare zonden. Maer 'tis te

vreezen, dat het grootſte getal der menſchen zich laten uytſtrijcken en mis-leyden, deur een valſch geluyt, dat de duyvel achter de gordijne ſlaet. NABUCHODONOR, om het volck uyt te ſtrijcken, en tot een ſchendige afgoderye te brengen, dede Trompetten, Tamborijnen, en allerley vrolick geſpel voort-bringen, op dat het volck, door de aengename zoetigheyd van dit geluyt opgetrocken zijnde, niet bevroeden en zoude de ſchrickelicke zonden, die zy begingen. Dit geſchiet oock alzoovande duyvel, deur de aen-lockſelen dezes werelds; op dat de menſche daer deur gelijk verdooft en melaetſch geworden zijnde, geen acht en neme op heylige in-blazinge des Heeren; nochen gevoele de knagende beten der gewiſſe; nochen bemercke den zorgelicken wegh, waer op hy recht-draeds naer der hellen geleydet wert.

Iongh Hovelingh , oud schovelingh.

HThaddet vry geleert, of immers wist van kluchten,
 Die eerst dit hove-spel zoo zoet elick verdacht.
 De jonge Hovelingh, die magh hem hier uyt tuchten,
 Eer dat hy hem vermoeyt, met al te spade klacht.
 Hier ziet hy, wat hem zal in dit bejagh gebeuren,
 Zoo hy, met vrough berouw, in tijds niet toe en ziet:
 Hy zal haest uyt-geschut, zijn on-geluck betreuren,
 En blijven naeckt en bloot in allerley verdriet.

Uyt-legginge.

En klouck verstand, by ervarentheyd, de ydelheyd, en verdrietige nuttigheyd van het hofliche leven geleert hebbende, berst uyt in deze woorden :

*Transégi miserè miser tot annos ,
Gustando mala , gratias agendo ,
Sperando , ingenuè serviendo.
Nunc , post tantos mihi prae mium labores ,
Sunt , serò sapere , atque poenitere.*

Dit wilt hy zeggen :

*Ick hebb' , ellendigh mensch , ellendighlick versleten
Zoo menigh levens jaer , met eeuwelick geloop :
Met vrouwen van veel quaeds , en noch veel dancks te weten ,
Met eeuwelicke dienst , nochtans altyds vol hoop' .
Wat hebb' ick voor een prijs , naer zoo veel moeyt' verkregen ?
Wat loon blijft my nu by , naer zulck een pijnlick dinck ?
Niet anders als dat ick te laet ben wijs bedegen ,
En dat ick met berouw mijn feylen over-dinck.*

Deur twee dingen werden voornemelick de Hovelingen verleyt en bedorven ; deur de begeerte van de grootsheyd des levens , en deur de begeerlickheyd des vleeschs. Twee groote klippen, daeraen veel ellendige zielen schip-braecke geleden hebben : daer aen vele haer middelen verquist , haer lichaem geschonden , haer eere geschoffiert , haer ziele verdoemt hebben. Tegen de eerste hebb' ick t'anderen tijde dit uyt-geftort :

*Eylaes ! Fortuyn die altoos draeyt en glijt ,
Een eer-begeerigh mensch geen langen tijd en lijt.*

Zy toont deur haren val , als van de Lentsche bloemen ,
 Dat 's werelts batement niet is als wind te noemen ;
 En dat de mensch ge wis wel on-geluckigh leeft ,
 Die uyt zijn land en stad te hoof zijn wooningh heeft .
 Verr' zy van my gestelt de gunst , en pomperye ,
 Die met een valsch blancket , met schijn , met guysterie
 Bestrijckend' ons uyt-strijckt : die onze ziel beraeght
 Met pracht en nijdigheyd ; met zorgen vijlt en knaeght .
 Een mensch tot groote eer , en hooge staet verheren ,
 Is als een reuzen-beeld , met spyen t' saem gedreven ,
 Met bouten dicht beslaen , met nagels vast gestelt ,
 Dat in zijn aen-gezicht van puere gramschap swelt .
 Men schijnt Neptunus zelf , of Iupiter t' aen-schouwen :
 Zijn trotsighe-boogh geswel 't gemeene volck doet grouwen :
 Met goud en blauw azur , van buyten schoon verrijckt ;
 Maer als-men in het hol van 't groote lichaem kijckt ,
 En ziet dat 't plaester is , lijn , en gekneden aerde ,
 't Bedrogh wert dan bekend : en 't groote beeld , kleyn van waerde ,
 En geeft noch schrick , noch vrees als aen een simpel zot ,
 Of die deur by-geloof zijn herffsens heeft gebot .
 Maer die , met wijs verstand , die dingen kan bemercken ,
 Die beffe-beckt , en lacht met zulcke leugen-wercken .
 Een on-verstandigh mensch , als on-gezouten bry ,
 En weet gantsch niet met al wat van dit leven zy .
 Het is een schaeck-gespel , daer Koningen en knechten ,
 Daer Koninginnen zijn , daer Ruysters t' samen wechten .
 Maer als zy van de dood dan een-mael zijn geschaeckt ,
 Elck , zonder onderscheyd , stracks in de zack geraeckt ,
 Zoo werden in het graf gesteken , t' aller uyre ,
 Zoo Koningen , als volck , deur wetten van Natuyre :

Die moeder van ons al , van alle tochten naeckt ,
 Van gene , noch van die , geen keure gantsch en maeckt.
 Waer deur zy ons bewijst , dat eer' en groote staten ,
 Als roock en ydelbeyd , ons niet met alen baten.

Oh , hoe zeer staet my aen Maronis zoet gedicht !
 Daer een goed , oude man , staet lustigh toe-gericht ,
 Met een houwēel in d'band , en slaet met armen-keeren
 Zijn vet on-ledigh land , en gaet zijn honger weeren ,
 Wanneer het vier-geſpan der zonnen gaet in 't ſtal ,
 Niet met dier herbergh-wijn , of vleesch gekocht in d'bal ;
 Maer met zijn acker-vrucht , met queeckſel van zijn handen ,
 Dat hem veel zoeter ſmaeckt , met hongerige tanden ,
 Als al die groote koſt , die d'Heeren wert bereyt ,
 Met ſtatelick geſleyp , en al eerwaerdigheyd.

Die of zy voor haer zien veel hondert ſchotels woelen ,
 Noyt hebben luſt of ſmaeck ; want zy noyt honger voelen.
 Ick bidd' u , welck van be'en ghy de geluckighſt acht ,
 Of Crassus rijf van geld , en rijck van groote macht ?
 Die mits Pompeus was in grooter eer' en waerden ,
 Gingh voeren onbedacht de Parthiaenſche ſwaerden ;
 Of wel dien ouden man , die zonder veel gewagh ,
 Zijn hof hadd' tot zijn rijck , en Roomen noyt en zagh ?
 Zoo ons ſlechts waer bekend , zeght d'oudſte der Poëten ,
 Hoe dienſtighe voor ons zy de Malu wōm te eten.

Geluckigh zoude zijn de menſch in allen deel ,
 End' helſt , let wat hy zeght , zou meer zijn als 't geheel.
 Deur d' helſt wert hier verſtaen het leven van die menſchen ,
 Die van haer werck gevoet , naer anders niet en wenſchen.
 Wiens ziele friſch en fraey , woont in een gave borſt :
 En deur het heel , de weeld en wel-luſt van een Vorſt.

Hoor wat ons Flaccus zinght : Natuer is licht te vreden ,
Met weynigh vergenought , en onze swacke leden.

En eyschen niet zeer veel ; maer zyn deur ons verkort.

En , deur het heel , de helft van ons bedrogen wort.

Tegen de wel-lust des vleefches , en vuyl bejagh der on-
kuyffche vrouwen , is dit van my vertaelt :

Den mensche is dit wel , het grootste ongeval ,

Een vrouw ten dienst te staen , die met ons lacchen zal.

Die on-verdraeghaem werck ons schouderen doet smaecken ,

Die ezels dienst gebiet , ellend' , en wreede taecken :

Want zonder acht , als op haer eygen zelf te slaen ,

Zal zy wel dienst en liefd' , met trotsche moed , versmaen.

Als een galey-beer doet , die fier in zee en haven ,

Heeft gantsch geen mede-ly , met zyn gevangen slaven.

Men moet geschencken doen van ketens en gesteent ,

Verkoopen erfen haef , dat namaels wert beweent.

Men moet musijcken spel , men moet bancketten geven ,

Om voor dit vremd gedrocht behaegelick te leven.

Men neemt krackeelen twist , en lijf gevechten aen ,

En moet , om lijf en ziel , met die of deze slaen.

't Zou ons wis beter zyn 't Augeesche stal te netten ,

Als voor een snoode vrouw zoo dwaes in noot te zetten.

De zee is vreesfelick , het vier ons vreeze maeckt ,

Zoo doet oock d' hemel oock , als hy deur donder kraecht :

Maer noch is 't al veel meer een looze vrouw te vreezen ,

Die ons tot aen 't gebeent te plucken tracht en teezen ;

Die duyzend quaden vint , daer in zyzelden mist ,

Om dat zy is een vrouw , en dat zy is vol list.

Wie dat die God magh zyn van deze vrouwen-benden ,

Hy heeft ons toe-gebracht een zee van veel ellenden :

Men hoord' aen een autaerte doen zijn klaer vertoogh,
 En kinders, met geschenck, te koopen van om hoogh.
 En niet zijns levens tijd met dat lief quaed te spillen,
 Met vrouwen, zucht des mans, die niet als quaed ons willen.
 Ellendigh is de man, die vol van vrouwen vier,
 Zoo langh hy leeft, een slaef is van zoo fellen dier.

Hoe-wel deze laetste Veersen veel te ruym van de Fran-
 sche Poët in-gevoert werden: zoo en wil ick-ze hier niet
 verder getrocken hebben, als op dat Courtizaensch geslacht,
 dat menigh mannen hoofd heeft doen treuren, en de zege-
 teecken en van een schandelicke over-winnige op-gehe-
 ven heeft. Om dan geen eere van eygen vindinge my toe te
 meten: noch verwijt van een losse penne op my te haelen;
 neem daer de eygen woorden van beyde de gedichten.

*Las! la Fortune aux retours inconstans
 Ne peut souffrir l'ambitieux long temps.
 Monstrant par luy d'une cheute soudaine
 Que c'est du vent, que la farce mondaine:
 Et que l'homme est tresmal heureux, qui vit
 En cour estrange, & ne meurt en son lit.
 Loin de moy soit la faveur & la pompe,
 Qui d'apparence, & de fard nous retrompe,
 Qui nous relime, & nous ronge au dedans
 D'orgueil, d'envie, & de soucis mordans.
 L'homme qui monte aux honneurs inutiles,
 Semble un colosse attaché de chevilles,
 Ferré de gonds, de barres & de cloux:
 Par le visage il s'enfle de courroux,
 Representant Jupiter ou Neptune:*

Sa brave enflure , estoigne la commune ,
 D'or enrichie , & d'azur par dehors :
 Mais quand on void le dedans du grand corps
 N'estre que plastre , & argile poitrie ,
 A lors chascun cognoit la mocquerie ,
 Et desormais le Colosse pipeur
 Pour sa hauteur ne fait seulement peur
 Qu'au simple sot , & non a l'homme sage
 Qui hausse-beque , & mesprise l'ouvrage
 En l'homme ignorant dont les jours sont si brefs ,
 Ne cognoist pas que c'est un jeu d'eschets ,
 Que nostre courte & miserable vie ,
 Et qu' aussi tost que la mort la ravie ,
 Dedans le facon met tout a la fois
 Roys , chevaliers , pyons , roynes , & roys.

Ainsi la terre en mesme sepulture
 Met peuple & Roys par la loy de Nature ,
 Qui mere a tous sans nulle passion ,
 De l'un des deux ne faict election :
 Monstrant par la , que la gloire mondaine
 Et la grandeur est une chose vaine.

Ah ! que me plaist ce vers Virgiliam ,
 Où le vierillard pere Coryciam ,
 Avec sa marre en travaillant cultive ,
 A tour des bras sa terre non-oisive ,
 Et vers le soir , sans acheter si cher
 Vin en taverne , ou chai , chez le boucher ,
 Alloit chargeant sa table de viandes ,
 Qui luy sembloient plus douces & friandes
 Avec la faim , que celles des Seigneurs ,
 Pleines de pompe , & de mets , & d'honneurs ,

Qui de sdaigneux , de cent viandes changent
 Sans aucun goust , car sans faim ils les mangent.
 Lequel des deux estoit le plus heureux ?
 Ou ce grand Craffe , en escus plantureux ;
 Qui pour n'avoir les honneurs de Pompée ,
 Alla sentir la Parthienne espée ?
 Ou ce vieillard , qui son champ culti-voit ,
 Et sans voir Rome en son jardin vi-voit ?
 „ Si nous sçavions , ce disoit hesiode ,
 „ Combien nous sert la guimauve , & la mode
 „ De l'accoustrer , heureux l'homme seroit ,
 „ Et la moitié le tout surpasseroit
 Par la moitié il entendoit la vie ,
 Sans aucun fard des laboureurs suivie ,
 Qui vi-vent sains du labeur de leurs doits ,
 Et par le tout les delices des roys.
 „ La nature est , ce dit le bon Horace
 „ De peu contente , & nostre humaine race
 „ Ne quiert beaucoup : mais nous la corrompons ,
 „ Et par le tout la moitié nous trompons .

Het ander gedicht , raeckende de pijnelicke en kostelicke
 vrouwe-zucht , rolt met deze woorden .

C'est bien le plus grand mal qu'un homme puisse avoir ,
 Que servir une femme accorte a decevoir ,
 D'en joindre des travaux , qui sont insupportables
 Des services cruels , des taches miserables :
 Car sans avoir esgard à la simple amitié
 De leurs pauvres servans , cruelles n'ont pitié ,
 Non plus qu'un fier Corsaire , en arrogance braves ,
 N'a pitié des captifs à l'aviron esclaves .

Il faut vendre son bien , il faut faire presens
 De chaines , de carquans , de diamans luyfans :
 Il faut donner la perle , & l'habit magnifique ,
 Il faut entretenir la table , & la musique ,
 Il faut prendre querelle , il faut les supporter.
 Certes j'aimeray mieux dessus le dos porter
 La hotte pour curer les estables d'Augée ,
 Que me voir ser-viteur d'une dame rusée.
 „ La mer est bien a craindre , aussy est bien le feu ,
 „ Et le ciel , quand il est de tonnerres esmeu :
 „ Mais trop plus est a craindre une femme clergesse ,
 „ Sçavante en l'art d'amour , quand elle est trompereffe :
 „ Par mille inventions mille maux elle fait ,
 „ Et d'autant qu'elle est femme , & d'autant qu'elle sçait.
 Quiconque fut le Dieu , qui la mit en lumiere ,
 Il fut premier auteur d'une grande misere.
 Il falloit par presens consacrez aux autels
 Acheter nos enfans des grânds Dieux immortels ,
 Et non user sa vie avec ce mal aimable ,
 Les femmes , passion de l'homme miserable :
 Miserable & chetif , d'autant qu'il est vassal ,
 Durant le temps , qu'il vit , d'un si fier animal.

EMBLEMATA.
XXXI.

Eer en staet de deughd verraet.

Veel zonden weerdigh zijnt te heerschen, zoo sy wa-
ren

Gebleven in de rust van een gemeene staet.

Men ziet de eer' een zucht van grooter eere baren,

Die altyds on-getemt, noch wet en heeft noch maet.

De snee-bal die te voor zich liet heel licht lick wringen,

Gebuyghzaem ende kleyn, deur't rollen wert zeer groot:

Een staetjen doet den menschtot hooger staten dringen.

Al etend' komt de smaeck, al waer het zelfs maer
brood.

Uyt-

Uyt-legginge.

INdien een Luyte of ander spel-tuygh zoo gestelt ware, dat alle de snaren vangelijcke dichte waren, daer en zoude geen dinck ter wereld zoo onbelompen en mis-luydigh zijn: daer, van de ongelijkheyd ont-staet een zo eenpaerige en gelijk-luydige mis-luydigheyd, dat, deur een wonderbaerlicke zoet-schalligheyd, onze ziele beweeght, onze zinnen gelijk betoovert, en wy geheelick, als buyten ons zelve, verruckt werden. Alzo magh men oock zeggen, dat indien de staet, en gelegentheyd van alle menschen gelijk ware; dat de eenen niet hooger, en de ander niet leeger; de eenen niet grooter, en de ander niet minder en ware; daer en zoude niet zoo onbesuyft en on-geschickt gevonden werden, niet zoo twistigh en verschilligh, als die gelijkformige eenigheyd. De on-evenheyd van alle staten der menschen, vereenight onze on-eenigheyd, en bind ons alzo met een on-gelijken band tezamen, dat wy daer deur behouden werden, die anderzins deur even-gelijkheyd zouden verloren gaen. Zoo alle de leden van het menschelicke lichaem het hoofd waren, de mensche en zoude geen mensche zijn. Indien oock alle ambacht-lieden, winckeliers, handelaers, en watter meer voor volck is, Magistraten en Overheyden wilden wezen, zy zouden haestelick geen van allen zijn.

Daer moet dan opperheyd en onderheyd; daer moeten overheyden en onderdanen wezen. En hoe-wel de gemeene ruste ten hooghsten daer aen gelegen is, datter een goede gehoorzaamheyd onder de gemeente gevonden werde; nochtans moet-men die vergeefs verhoppen, daer geen wijze regierders, en voor-zichtige bevel-hebbers zijn. Veel stercker zoude

de wezen een vaendel schapen, die een leeuw tot een capiteyn hadden; als een leger van leeuwen, die een schaep tot een over-hoofd verkiezen zouden. Zoo veel isser aen gelegen, van wien; en van wat, elck dingh geleyt wert.

Dit behoorde ons grootelicks tot een voor-vinger te dienen, om ons gelijk tot den oorsprongh te wijzen, waer uyt wy de wateren leyden mochten, die onze steden en landen verheugen, en ons tot een heylzame verquickinge verstrecken mochten. Hoor wat RONSARD op deze gelegentheyd schrijft, maer eerst met mijn woorden:

*Ick liev' een oprecht mensch, geen dienst-knecht van de zonden,
Die noch van hoofsche list, noch geld-lust is gesbonden:*

*Die d'eere liever heeft, als 's Konincks wil; en stierf
Veel liever, als dat hy de wet en 't recht bedierf.*

*Die als bygaet op straet, t'huys laet een goet geruchte;
En niet veel gelds en goeds; daer kist en kas' van zuchte;*

*Nochtans niet stuer en straf; maer die zich oock vermaeckt,
Wanneer zyn ampt zulcks laet, en zoo zyn ziel wat slaecht.*

*Die niemand wijs en maect, tot zyners spot en schanden,
Dat Buffels-hoornen zyn witt' Olyphantische tanden.*

De fabels hebben eer van Phaëton gezeyt,

*Dat als het geck-hayr eerst zyn kinn' hadd' over-spreyt,
Dat hy met een jongh hert, dat schrick noch vrees wilt kennen,
Bestont, deur't blauw gewelf, zyns vaders koets te mennem:*

*Maer, deur het heet gestrael des zonneshelder licht,
Verloos hy sterckt en raed, verbijsstert van gezicht.*

*De toom viel uyt zyn hand, en hy viel oock met eenen,
Met armen uyt-gespreyt, met uyt-gestreckte beenen,*

*Met om-geworpen hayr; en vol van trots en moed,
Als in een vochtigh graf, viel in de Pauw'sche vloed.*

Dit beurd' oock Icarus , en al die stoute wichten ,
Die al te naer de zonn' haer aen-zicht willen lichten.

Een yder , die in tijds zijn vlucht geen maet en stelt ,
Zijn wassche-plerck valt af , en wert zoo neer-gevelt.
Veel beter dickwils is een middel-matigh leven ,
En zonder pracht , en eer , en zonder nijd gebleven :

Dan dat-men wilt 't gemeen in grootsheyd gaen voor-by ,
En werden tot een lach en spot van alle zy'.

Ick hebb' (als over-aleen yder ziet geschieden)
Sint weynigh tijds gezien een groot getal van lieden ,
Die sonder schaemt' en hert , die zonder zielen borst ,
Naer alle staten staen , met een dol-heeten dorst.

Ick hebb' oock sint gezien een yder met haer spotten ,
En wijzen achter-aen , als naer gekapte zotten.

Want al-hoe-wel de Gunst , dat oogen-looze wijf ,
Dat herffen-looze dier , wanschapen van bedrijf ,
Haer in geloof op-stack , en drongh tot hooge staten ,
Nochtans en liet het volck , dat niet bedeckt kan laten ,
Met haren heerschen draght , met pruydsche pracht gelaen ,
Te schimpen , en daer op veel quacken uyt te slaen.

„ 't Is vry een ander dingh te zijn , en willen schijnen :
„ Het zijn bestaet in daed ; het schijnen moet verdwijnen ,
„ Als een licht herffen-beeld : maer veel , in d' ydelheyd
„ Bederft d'in-beeldens kracht de ware vastigheyd.

Zoo klinckt de stemme van de Poët :

Moy , j'ayme un homme droict , non ser-viteur du vice ,
Qui presse sous les pieds la Court , & l'avarice :
Qui micux voudroit mourir , que corrompre la loy :
Qui ayme plus l'honneur , qu'un mandement de roy.

Qui laisse a sa maison la bonne renommée ,
 Et non pas la richesse en un coffre enfermée :
 Au reste galland homme , & qui prend son plaisir ,
 Quand sa charge publique en donne le loisir ,
 Sans vouloir pour faveur aux autres faire croire ,
 Que la corne d'un buffle est une dent d'yvoire.

Les fables ont chanté , que jadis Phaëton
 D'un petit poil folet se couvrant le menton ,
 Deceü d'un jeune cœur , qui toute chose espere ,
 Entreprit de guider le coche de son pere :
 Mais esblouy des rais qui sourdent du soleil ,
 Veincu de trop de feu perdit force & conseil.
 La bride luy coula de ses mains esperdues ,
 Il cheut à bras espars , à jambes estendues ,
 Acheveux renverséz , & plein de trop d'orgueil ,
 Tomba dedans le Pô , son humide cercueil.

Autant en est de Icare , & de ceux dont l'audace
 Trop pres du grand soleil ont eslevé leur face :
 S'ils n'attrapent leur vol , tousiours mal a propos
 Leur plumage ciré s'escoule de leur dos.

Bien meilleure est souvens la mediocre vie
 Sans pompe , sans honneur , sans embusche d'envie ,
 Que de vouloir passer en grandeur le commun ,
 Pour se faire la fable , & le ris d'un chacun ,
 Et en pensant filer tous les argus de France ,
 Eux-mesmes s'aveugler en propre ignorance.
 J'ay veu depuis trente ans un nombre d'impudens ,
 Rappetaisseur des loix , courtizans , & ardens ,
 Qui sans honte , sans cœur , sans ame , & sans poitrine ,
 Abboyent les honneurs a faire bonne mine.

Je les ay veu depuis de leur maistre mocquer,
 Et des peuples aux doigts notez, & remarquez.
 Car bien que la faveur, qui n'a point de cervelle,
 Les pouffast en credit, le peuple qui ne celle
 Iamais la verité, sifflait de tous costez
 Le port imperieux de leurs fronts eshontez.
 „ C'est autre chose d'estre, & vouloir apparoir.
 „ L'estre gist en substance, apparoir ne peut estre
 „ Qu'imagination: mais en la vanité
 „ Souvent l'imaginer corrompt la verité.

In somme, 't is een zaecke van overgroot belangh, wel te
 vooren over-slaen, wie, en hoedanige dat-men tot Over-
 heyden en Magistraten zal bestemmen. Want hoe-wel de ge-
 wisse haer zelve hier ten hooghsten quijt, noch en zullen die
 hooge staten niet ont-moeten de deelen, die daer toe ver-
 eyscht werden. En hoe menige isser, om tot ons voor-werp te
 kommen, die in haer eenzaamheyd, en byzondere staet gela-
 ten zijnde, boven alle lofen eere gestelt zijn; die tot hoog-
 heyd op-gevoert, daer zoo veraerden en verbaestaerden, dat zy
 by God, en de menschen, on-lijdelick werden. Om de won-
 den van ons eygen lichaem niet te tintelen; merck, wat TA-
 CITUS van GALBA getuygt: *Dum vigeat atas, militari laude apud
 Germanias floruit: proconsul Africam moderate: jam senior, citeriorem Hi-
 spaniam pari iustitiâ continuit, major privato visus, dum privatus fuit, &
 omnium consensu capax imperii, nisi imperasset.* Dat is: Doen zijn ouder-
 dom noch jeughdigh was, heeft hy by de Hoogh-duytschen in krijghsche lof ge-
 bloeyt: heeft Afrijcken, als stad-bouder, matig blick; nu ouder zijnde Spa-
 gnien met gelijckere recht vaerdigheyd geregiert: grooter zijnde als een ge-
 meen man, doen hy noch een gemeen man was, en naer eens yders oordeel,
 bequaem tot het rijcke, ten ware hy geregiert hadde. 't Is al zoo: eeren

bederven de Heeren. Staet-bedieningen maecken staet-zuchtige menschen. Het is veel moeyelickér het jeucksel, als de pijn te verdragen: maer noch is't van een meerder kracht, zedighlick eeren en staet te bedienen, als geduldelick verachtinge te verdragen. Want gelijk de buyck deur te veel spijsze beswaert wert, alzoo wert de menschelicke ziele deur eere op-geswollen. *'t Is even moeyelick*, zegt BASILIUS, *dat onze gemoederen in-gehouden werden, dat zy door voor-spoed en eere niet verbeven en werden, als dat zy door teger-spoed, en verdruckinge, niet neder geworpen werden.* Iae, het eerste is veel moeyelicker: als een ABDOLONIM, van ALEXANDER, Koninck van Tyrus gemaect zijnde, wetentlick geandwoort heeft. Deze ABDOLONIM, als CURTIUS verhaelt, was een Land-man, zoberlick voorzien, en van kleyne middelkens; by den welken HEPHESTION, ALEXANDERS vertrouwste vriend, t'anderen tijde, geherberght geweest was, en by die gelegentheyd, groote genuchte uyt zijn t'samen-sprake geschept hadde, en zijn voor-zichtigheyd, en wonderlick beleyt, in het regieren van zijn huys-gezin, en andere kleyne dingen, die hem mochten aen-gaen, met verwonderinge aen-gezien hadde. ALEXANDER dan, naer dat hy Tyrus over-wonnen hadde, en onder-vraeght, wie dat hy best, in zijn af-wezen, tot de regieringe laten zoude, is deze goede Ackerman van HEPHESTION voor-gestelt, zeggende dat hy niemand daertoe weerdiger en kende, als dezen zijnen weerd; die terstond van ALEXANDER ont-boden zijnde, is ten gevalle van zijn vriend, Koninck gemaect. Maer hy, deur zulck een schielicke en onverwachteere, gelijk verdondert en verblixemt zijnde; nochtans met een gelijk, en standvastigh gemoed, met een stemmigh en eerbaer gebaer, en met voorzichtige redenen, wijzelick bedanckt hebbende, heeft van zich groote ver-

wonderinge, by ALEXANDER gelaten. Daer naer, naer vele redenen, en weder-redenen, van ALEXANDER gevraeght zijnde, hoe dat hy dus lange gebreck en armoede hadde kunnen verdragen: Veel beter, zeyd' hy, en meteenpariger gemoed, als ick kan hoopen, dat ick de voorspoed, en over-vloed zal kunnen verdragen. 't Was recht getroffen. Want de wereldsche eere, gelijk een wel zeyde, is gelijk vette aerde, die gladder, en zorgelicker is, om te betreden, als de magere en zandige. Dewijle dan de eer-winkel met zulcke looze, en bedriegelicke waren gestoffeert is, zoo is 't dan wel te verwonderen, dat die noch zoo heetelick en greetelick naer-gejaeght; dat die noch zoo diere geveylt en verkocht werden. 't Is recht een wind spijsze, die onze herffens met heete en vuyle dampen benevelt; die ons de kinne naer den hemel op-heft, maer de ziele, ons beste deel ter aerden neder-druckt. Daerom was het zeer wel gezegt van PHILIPPUS de tweede, Koninck van Spagnien, *dat weynige magen bequaem waren, om groote Fortunen te verdouwen; en dat een quade spijsze niet zoo licht verdorven en wiert, en in quaed voedsel gekeert, als de eere, met namen in een ziele zonder verdiensten.* Dit is even het zelve, dat DION zeght: *Corrumpuntur homines magnitudine honorum: nec cuiuslibet est in rebus prolicis magnam fortunam conquire.* Die eens dit eer-vergift heeft ingenomen, zijn ziele vergroot, gelijk de Cocodril, tot dat zy van het lichaem afgescheurt wert. Staet-zucht en heeft noch grond, noch ouer: 'tis het ydel, dat de geleerde Philosophen in de natuere niet en hebben konnenvinden: een vier, dat altijts groter en groter uyt-brand, naer de mate dat het voedsel krijgt. Daer in rechtvaerdighlick de meester betaelt wert. Want eer-gierigheyd is daer in alleenelick rechtvaerdigh, dat zy haer eygen straffe mede-brenght, en haer zelve op de pijn-banck legt. Ixiors:

rad is de beweginge van haer begeerten, die geduerigh van boven neder keeren en weder-keeren, en den geest geen ruste en geven. *Multi qui lumina intrarunt integris oculis, strabones facti sunt.* Dit zegt VARRO: *Vele zijn binnen den dorpel gekomen met gezonde oogen, die los en scheel geworden zijn.* Van wat kan dit aerdiger gezeght werden, als van die hooge eer-tempels, daeral de wereld zoo dick en zoo druck naer toe-dringht? Daerom was dit oock onder de grond-regels van PYTHAGORAS: *Onthoud u van boonen.* 't Welcke te zeggen is (naer de uyt-legginge van PLUTARCHUS, in zijn bouck, dat hy geschreven heeft van de opvoedinge der kinderen) en menght u niet met de regieringe van staet. Dewijle men eertijds, gelijk oock huyden-daeghs, de stemmen met boonen gaf, en alzo de Magistraten verkozen wierden. Onthoud dit, tot besluyt, die met die pesten besmet zijt:

Die in de gunst zal staen van d'alder-trouwste deughd,
 De voester onzer ziel, en al haer zoete vreughd,
 Zal rijck van eere zijn. Wat wilt ghy eere noemen,
 Dat slughs de morgen-lucht zal vellen en ont-bloemen?
 Dat is gewis geweest, dat eeuwelicken blijft.
 't En was niet, dat het was, dat wegh-gaend' niet beklijft.

E M B L E M A T A.

XXXII.

Een hoeren schoot is duyvels boot.

Ziet aen dees jonge lien : sy boerten , en sy spelen :
 Geen kort-wijl of genucht en kan haer oyt vervelen.
 Een lichter in de schoot , als een verwonnen knecht ,
 Die tot een doel zijn hand , voor yders handen legt.
 Dit is Dalilas schoot , daer in veel menschen roncken :
 Zy krijgen slaghe op slaghe , nochtans sy blijven droncken ,
 En sticken in haer vier ; z'en kennen niet den man ,
 Die slaet , en lijf en ziel in d'helle werpen kan.

Uyt-

Uyt-legginge.

DAER en is geen doodelicker pester den menschen, van de Natuere, gegeven, zegt CICERO, als de wel-lust des lichaems: als die geengedeelte van ons wegh en neemt, maer t'eenmael ons berooft van ziele en lichaam, van tijdelicke en eeuwige goederen. Rampzalige en helsche wellust! wiens stoffe swelgerye en gulzigheyd is; wiens vlamme is een on-reyn vloeyfel: haer sprinckelen zijn ontuchtige redenen; haer roock, eerloofheyd; haer affchen, schandige bevleckinge; haer eynde, de helle, en eeuwige verdoemenisse. De natuer-schrijvers, als PLINIUS, en andere, verhalen van een visch, genaemt Torpedo, dat hy een zeker vergift uyt-schiet, deur wiens kracht de leden der visschers, of die hem zoucken te vangen, zoo vaddigh en verkleunt werden, dat zy haer niet roeren en kunnen. Welck ons verthoont een levendigh beeld van het vuyl bejagh der wel-lusten: want zoo wie die op wilt volgen, en zijn schandelicke tochten daer in toe-geeft, hy wert met zulcke een loome dofneyt en dommigheyd over-schoten, dat hy zich noch poogen noch bewegen kan, om yet goeds te dencken, of uyt te voeren. D'exempelen van alle eeuwen geven hier van zeer drouve bewijzen. Wat is geworden van de wijsheyd, en anderewonder-gaven van SALOMON? zoo haest en heeft zijn herte niet gehevelt deur den zeur-deeffsem van on-reyne vrouw-lust, of hy en is daer deur zoo betoovert en vervoert geweest, dat hy God en zijn eygen zelve gantsch vergetende, niet gevreeft en heeft zich zelve voor de Afgoden neder te werpen, de zelve tempelen tegen Gods tempel op te richten, ende offerhande en allerley Godf-dienst voor haer te doen. Bezieet en verwondert u over dien stercken held

SAMSON: die, met een ezels kaeck-been, duyzend nedergevelt hadde; die zulcke stercke zeelen, daer hy mede gebonden was, als een draed-garen in stucken brack; die de stads-poorten, met hare stijlen, op zijn schouders schorten, en verdragen konde; die wapen-loos on-stuymige Leeuwen onder de knye gehouden, en vermeestert hadde; ziet eens, hoe verfoeyelick en ellendighlick hy van een vrouw-mensch verwonnen en gevangen is; hoe hy de Philistijnen over-gegeven zijnde, als een slagh-beeste geleyt en voort-gedreven is. HERCULES, die groote Monster-temmer is van dit monster zelfs getemt geweest: en heeft zijn mannelicke knodse, en dat schrickelick leeuwen vel in een spin-rock en garen-winde verandert. LUCIUS VITELLIUS, dat kloeck en voor-zichtigh verstand, is door de liefde van een hoere zoo verdult en zinne-loos geworden, dat hy haer speecksel met heunigh mengde, en dagelicks in't openbaer, zijn zenuwen, jae zijn kele daer mede streeck en zalfde. *De Ram wert aen den tayen hals gebonden en wegh-gesleypt;* zeyde DIOGENES ziende een, die maer zijn oogen en floegh, op een schoone stinck-vodde. Door zulcke kamer-verckens is SARDANAPALUS, die machtige Koninck van Assyrien, zoo on-gantsch en ziel-gortigh geworden, dat hy, zijn mannelicke kleederen van hem leggende, in een vrouwelick gewaed, tusschen het spinne-wiel en de haspels, zijn leven deur-gebrocht heeft. ANTONIUS en CLEOPATRA zouden ons hier wel stoffe tot een heel bouck geven. Maer om een langh verhael in korte woorden te trecken; 't en is niet om zeggen, hoe beestigh en on-matelick die Roomsche Prince hem aen-ghestelt heeft, naer dat zijn herte van dat listigh wijf bezeten is geworden. *Zijn ziele,* zegt PLUTARCHUS, *stierf in hem, op dat zy in het lichaem van zijn vriendinne leven zoude.* Hy beswijmde en smelte t'eenemael

wegh van hert en van zinnen , zoo dat hy sedert nietuyt en voerde , dat de Romeynsche name weerdigh was.

*Carpit enim vires paulatim , uritque videndo
Femina , nec nemorum patitur meminisse , nec herba.*

Dat is :

- Een vrouwe knaeght , en eet , allenghskens aluw krachten ,
Zy brant als zy uw ziet , en steelt aluw gedachten :
- Uw breyn is zoo verfstelt , en uw verstand verkrencke ,
Dat ghy op bergh , noch dal , noch veld , noch kruyd en denckt.

Hy hadde by-kans de helft van de heele Roomsche regie- ringe op zijn hals leggende : maer wiert van dat wijsche jock zoo geperst en neder-gehouden , dat hy noch gezanten en konde hooren , noch vyands listen bespieden , noch zijn ey- gengevaer bemercken , noch yets doen , dat tot behoudinge van zijn zelf , of van het gemeene besten verstrecken konde. Het welcke oock veel andere Koningen en Keyseren , en met namen het meerendeel van de Constantinopolitaensche Keyseren over-kommen is. Zoo dat M. TULLIUS zeer wel zeght , Dat de wel-lust den raed verhindert , de reden vyandigh is ; dat zy de oogen der ziele gelijk verblint , en geen gemeynschap met de deughd en heeft. *Impedit consilium voluptas , rationi inimica ; ac mentis , ut ita dicam , perstringit oculos , nec habet ullum cum virtute commercium.* De veranderingen van men- schen in steenen ende beesten , welcke MEDUSA door haer schoonheyd maeckte , en wilde anders niet beteecken , dan alleen , dat die on-gematighde vrouw-dulle menschen zulcks werden. Derhalven ANTISTHENES , hoorende yemand de wel-lust prijzende , vermaende en badt hem , dat hy dat by den vyand doen zoude , om dat zy te swacker en te verwinne- licker werden zouden. XERXES heeft dit oock wel beve- stight :

sticht: want naer dat hy de Babyloniers weder in zijn geweld gebrocht hadde; en heeft hy, tot straffe van hare weder-spannige af-valligheyd, niet anders haer op-geleyt, dan dat zy de wapenen, en alle krijghsche oeffeningen afleggende, tot spelen, bancketteeren, en allerley wel-lusten haer zelve zouden over-geven: op dat zy van natuere vryeygene, slaven der on-gebondenheyd, en on-nut tot alle mannelicken daden werden zouden.

Een yegelijk zy dan vermaent, naer de lesse des Apostels, *zijn vat in heyligheyd te bezitten, zonder welke niemant God zien en zal.* Want niemant en kan een lid Christi, en te zamen eens hoeren lid zijn. En zoodanigh is hy die een hoere aen-hanght, als werdende een lichaem met haer. *Schouwt hoererye, zeght de zelve Meester; alle zonde, die de mensche doet, is buyten den lichame: maer die hoererye bedrijft, die zondicht in zijn eygen lichaem.* Die zijn zelve niet ont-houden kan, dat hy trouwe. Dat is het rechte koel-vat van de on-matige hitte des vleeschs: buyten het welke niemant zijn brant lesschen en magh. Geen wensche-licker houwelick als een eerbaer ziele met een eerbaer lichaem. Dat is gelijk de Perlemoer-schelp, die in de zee levende, geen druppels water en ontfanght, als die van den hemel kommen. Alzo en kan geen eerbaer ziele eenige genuchte des vleeschs in zich laten, als die van het houwelick, dat van den hemel geschickt is. Maer het gater anders toe.

*Als een hengst, die glad en vet,
Op zijn zelve niet en let;
Niet en let op staeck, of boom,
Noch op Ruyter, noch op toom,
Al op dat zijn beet e lust
Mocht, door't springen, zijn gebluft:*

*Zoo loopt onze domme jeughd,
Naer des lichaems vuyle vreughd,
Naer die vuyle verckens-jacht,
Zoo by dage, zoo by nacht,
Zonder dat zy op haer eer,
Noch op wijze ouders leer,*

Zonder dat zy op haer goet,
Op haer magen, op haer bloed,
Op haer lichaem, op de staet
Van haer zielen, op den draed,

Die ons in dat hoogh gebouw
Van den hemel leyden zou;
Zonder dat zy op de wacht
Van de Duyvel nemen acht.

De voorneemste baet-middel, om zich te wachten, ofte ontdoen van deze koortfge wel-lusten, is, naer het gebed en godzalige betrachtigen, de gelegentheyd van plaetsen en perfoonen te schouwen. Want het is een quaed, dat licht kan gemijdt, als genezen werden. De menschelike lichamen flachten de glazen, die niet te zamen en konnen gedragen werden, malkanderen raeckende, zonder groot perijckel van gebroken te werden: of wel de vruchten, die hoe wel geheel en jeughdigh zijnde, lichtelick blutffen en buyckzieck werden, als zy op den anderen gepackt liggen. Het water zelfs, hoe versck het zelve in een vat gedaen wert, zoo daer maer een lauwe hand in-gesteken wert, het verliest terstond zijn kiltige frisheyd. De heylige Paulus zeght bondigh in korte woorden: *Hoerery en zy zelfs onder u niet genaemt.* De byekens en willen alleenlick de doode krengen niet aen-raecken, maer vlieden ten uyttersten alle soorte van stanck en quaden reuck. BASILIUS, sprekende van zijn eygen zelve, zeyde op een zekere gelegentheyd: *Ik en weet niet, wat het is van de vrouwen, als die geen vrouwe oyt bekent hebbe, nochtans en ben ick geen masghd.* Hy hadde hem veel-licht in eenigh gezelschap vergrepen, of eenige heymelicke zonden begaen, met gelegentheyd, of metter daed, daer over de godzalige Koninck uyt-roept: *Vergeef my de zonden mijner jeughd.* Quade redenen bederven oock de eerbaerheyd en goede zeden: een geweldige blaefbalck van de verdorvenheyd onzer eeuwe; en die oock ten uyttersten dienen gevloten, of gestraft te werden.

En laet geen wrotte redenen uyt uwen mondegaaen, zeght de heylige Apostel, maer is't dat daer eenige goede reden is, tot noodzaeckelicke stichtinge, op dat zy aengenaem zy te hooren. Maer wie en weet niet van de ydele woorden, en stinckende redenen, die over al uyt-gespogen werden? redenen, die dorre en drooge zijn van alle deughdzaamheyd, en op-geswollen van vuyle etter der vleeschelicke uytworpselen. Dat de natuere (immers naer den val) en de eerlicke gewoonte, van onze oogen verbannen heeft, wert over-al met een vuyl pinceel van schandelicke woorden af-gemaelt.

Niet en isser, als ick acht,
Dat het menschelick geslacht,
Van een edel ziel gestuert,
Naerder met een beest gebuert,
Als de bouwelickse daed,
Daer een mensche van ont-staet.
Even-wel (zoo leght ons een
Op haer laetste snick en geuw)
Roemt zich over-al de mensch,
Die maer drecken is en pens,

Of hy niet alleen de va'er,
Maer sijns kinders schepper waer.
Iffer yemant (zoo als God
Aen een yder schickt zijn lot)
Die dan zonder kinders leeft,
En on-vruchtbaer' lend'nen heeft;
Of misschien, naer's moeders beeld,
Niet dan meyskens heeft geteelt,
't Is een schrick van al de praet,
Die hier op dan omme-gaet.

Maer 't is maer te veel gekladdt van die vuyle mis-bruycken.
Een reden zy voor allen:

Die on-eerlick is van wercken,
En daer by oock vuyl van praet;
Wert, zoo ghy op 't eynd' wilt mercken,
Eeuwelick van God versmaet.

E M B L E M A T A.

XXXIII.

Geen meerder vlekken, als Iffrouw-gecken.

DEES rijt den oever langhst; hy meent, hy ziet het
spoken: (koken.

De eenzaamheyd hem schrickt; zijn herffens wonder.

Hy loop', hy gae, of stae, hy treck', of loss' den toom,

Het zelf wert hem vertoont, ter zijden, in een doom.

Zoo werden af-gebeeldt ons dwaze jonge-mannen,

Die naer haer liefs bedrijf, haer lijfen ziel-schaer ban-
nen:

Wat dat sy prijs of laeckt, wat dat sy doet of laet,

Het zelf, als in een glas, in haer gebeeldet staet.

Uyt-

Uyt-legginge.

Er wy naer de weer-klanck luyfteren, laet ons eerst zien, waer dit geluyd van daen komt. De zienkonste leert ons, dat de stralen eenes yders lichaems, niet alleenelick van de spiegels, maer oock van het water, dicke lucht, en grove dampen, weder-geslagen werden. Hierom geschiet het veel-tijds, dat des midder-nachts, de lucht dan duyster, en gelijk te samen gestolt zijnde, onze gedaenten, deur een spiegelachtigh in-druckfel, zomtijds gezien werden: voornemelick zoo het gezicht verstompt, of veroudert is. Daerom oock de oude luyden, die van wegen haer sware jaren, het gezichte benevelt hebben, gemeenelick deze waen-spoken ont-moeten: oock de drup-oogen, of die uyt eenige groote ont-steltenisse, verkrenckt zijn in haer gezichte zullen zomtijds, niet zonder groote eyselickheyd, en verbaestheyd, de zelve zien; daer zy evenwel niet anders als voor haer eygen gedaente verschrickt zijn. Derhalven **ORRESTES**, deur waecken, vreeze, droefheyd, en benautheyd des gemoeds, uyt-gemergelt, en by-naer ont-daen zijnde; om dat hy zijn moordersche handen aen zijn eygen moeder geleyt hadde, en daerom met groote schrick en sidderinge uyt-roepende:

*O moeder! laet niet meer dees selheyd u behagen,
Om zulcke een slangh-gedrocht, vol schricks op my te jagen.
Zie, zie, ó schrickigh dingh! waer, waer is 't dat ick blijf?
Ah, ah! zy loopen toe, en willen my te lijf.*

Wert, met deze antwoorde, van **ELECTRA**, tegen-geroepen:

*Rust, rust, ellendigh mensch; wilt uyt uw bedd' niet vlien.
Houd op, g'en ziet het niet, dat ghy daer meent te zien.*

Hoe

Hoe-wel zulcke schrickfelen den menschen die van een quade gewisse gepijnicht werden, niet zonder Goddelick bestier en werden in-geworpen, nochtans gelievet de Heere menigh-mael, daer hy alles zonder middelen kan uyt-rechten, deze natuerlicke middelen daer toe te gebruycken. 't Is vertellens weerdigh, dat van eenen VITELLO, een treffelick wis-konstenaer, verhaelt, en hier vooren van ons af-gebeelt is. Deze uyt-muytende man hadde een zeker vriend, en med-genoot van zijn studien, die hem zelven, by nachte en by dage, deur over-groote neerstigheyd verkerckerende, daer deur een zeer weeck en lekende gezichte gekregen hadde. Waer op hy, by nachte, ergens moettende verreyzen, heeft zijnen wegh, langhst den oever van een riviere, gemaect, daer dan gemeenelick de lucht heel wolckigh en nevelachtigh bevonden wert; alwaer hy eenen anderen Ruyter nevens hem gezien heeft, alles puntelick naer-doende, dat van deze man, naer gelegentheyt, voor-gedaen wiert. Door dit schrick-teecken verbaest, en van benautheyd by-kans versnacht zijnde, doen hy eyndelick by Vitello weder-gekeert was, en zijn gevaer, met groote verwonderinge, aen hem geopent hadde, heeft hy leeren verstaen, dat hy zijn eygen zelven tot schrick geweest was, en niet anders als zijn eygen beeld, in een dicke en dauwige lucht gezien hadde.

Alle gelijckenissen hincken: en geen en gaeter met vier voeten, gelijk-men zeght. Het heeft ons hier goed gedocht, de ongerijmde manieren der gener deur te halen, die haer met de namen van Courtizanen laten doopen: diens opperste wetenschap hier in gelegen is, dat zy behandelick haer zelven weten te vormen, naer den leeft daer de Ioffrouwen op schoeyen: die niet en doen, immers met blijkende kennisse, als dat geregelt is naer den aerd, 'en genegentheyd van die
gene,

gene, die zy zoeken te behagen. En gelijk vele geeuwen, om dat zy een ander zien geeuwen; ofte, om vryer te spreken, gelijk de honden tot pissen genegen werden, wanneer zy maer al snuffelende, een pis-reuck gewaer werden; al-zoo werden deze slavige na-volgers met een heete lust gedreven, om alles, en niet anders, met lof en naerdaed op te volgen, dat haer ander-zy eerst goed gevonden heeft.

*Wat dat de Ioffrouw denckt, of zeght,
Wat dat sy prijft, of weder-leght,
De Ionghmans, zonder veel te toeven,
Die dan misschien ontrent haer staen,
Die steken daer den zegel aen;
En willen noyt haer hert bedroeven.*

*Zoo Iffrouw heel is, en goed-rond,
Niet wel besne'en van tongh of mond,
Zoo grof, dat sy het kan bevroeden:
't Is maer een heuscheyd, 't is een pand
Vangeen gemaect, maer wry verstand:
Van ander heeft-men quaed vermoeden.*

*Zoo haer vrouw Venus heeft ont-zeght
Haer gaven, daer sy mede vecht,
En onze herten kan verwinnen;
Mijn Ioffrouw wert daer med' genoeght,
Dat haer van God is toegevoeght
Een schoone ziel, en klare zinnen.*

*Of is zy dan zoo gantsch verblent,
Dat zy haer zelven niet en kent,
En meent noch wel heel schoon te wezen;*

De Ionghmans , draeyend' als een top ,
 Die steken haer den aers-douck op :
 Want onze popp' wilt zyn geprezen.

Al wat ontrent , of in haer is ,
 Neem , wat het sy , het is gewis
 Een zaeck' , een schat van d' ander wereld :
 't Heeft al zyn luyster , en zyn thoon ,
 't Is even eerlick , even schoon ,
 't Is algelijck , of 't waer bepeerelt.

Zy is de mate , zy is 't spel ,
 Het gae dan qualick , ofte wel ,
 Waer naer dat al de vryers springen :
 Zy is de sleutel en Be-mol ,
 En toont zy ut , re , mi , fa , sol ,
 De Ionghmans stracks daer naer gaen zingen.

Heeft zy behagen in 't getoy ,
 En ziet zy altyds naer het moy ,
 Wat wilt-men douckxkens daer aen binden ;
 Een kraem van narrigh poppe-goed ,
 Van 't hayr des hoofds tot aen de voet ,
 Zult ghy aen onze Ionghmans vinden.

Daer wert voor haer gantsch niet versmoort ,
 Als 't maer ons Iffrouw geerne hoort ,
 Wat dat het oock dan mochte wezen ;
 Der Ionghmans tongen zyn geruckt ,
 Al naer dat Iffrouws oore juckt ;
 Want 't moet dan al zyn wyt-gelesen.

*Maer hoe! het ware zonder end,
 En u woor al te veel geschent,
 Zoo ick het hier al wou vertellen.
 O wel geluckigh! zijt ghy vry
 Van deze Ioffrouw-sla-verny,
 En deze zotte narre-bellen.*

Wel te rechte zeght de Fransche NAZO, volgens zijn eygen
 ondervindinge:

*L'amour n'est rien, qu'ardente phrenesie,
 Qui de fumée emplit la fantaisie,
 D'erreur, de vent, & d'un songe importun.
 Car le songer & l'amour ce n'est qu'un.*

Dat zoude luyden in onze tale:

*De liefd' is anders niet, als heete razernye,
 Die met een zot bedrijf, met een versuft gebaer,
 Met roock, met wind, en droom vervult ons fantazie.
 Want droomen, en de liefd' en zijn maer een te gaer.*

En noch en kunnen alle deze aperyen niet gelden, om
 tot zijn voor-nemen te geraecken, zoo zy niet met kroon-
 zap wel dick over-goten zijn. Speelt de zot; ont-steeckt de
 toortse aen uw zoet Mary-beeld; doet alles om haer te beha-
 gen, zoo veel ghy kont; jae dat meer is, rekent uw af-kom-
 ste van uw zefthiende groot-vader; toont al de bevalligheyd
 des werelds; hebt de wel-gebouwste herffenen; de aerdigh-
 ste tonge, die oyt in yemands mond hingh; noch en zal 't
 geen slaghe geven, om bresse te maecken, zoo ghy met geen
 goude kogels en kont schieten. Hier tegen vloecht de zelve
 Zangh-meester:

*Celuy , qui n'ayme est malheureux ,
Et malheureux est l'amoureux :*

*Mais la misere la plus grande ,
C'est quant l'amant apres avoir
Fidelement fait son devoir ,
Ne recoit le bien , qu'il demande.*

*La race en amours ne sert rien ,
Ne beauté , grace , ne maintien :
Sans honneur la Muse gist morte.
Les amoureuses du jourd'buy ,
En se vendant , aiment celuy ,
Qui le plus d'argent leur apporte.*

*Puisse mourir meschamment ,
Qui l'or trouva premierement ;
Par luy le frere n'est pas frere ,
Par luy le pere n'est pas seur ,
Par luy la sœur n'est pas la sœur ,
Et la mere n'est pas la mere.*

Par luy la guerre , & le discord ,

*Par luy viennent mille tristesses.
Et qui pis est , nous recevons
La mort par luy , nous qui vivons ,
Amoureux d'avares maistresses.*

**De Neer-landers moeten hier
mede te vrede zijn :**

*Die mint , die is vol on-geluck ,
Die niet en mint , is oock vol druck ,
Maer noch is 't meeste quaed van allē ,
Dat als de minnaer heeft gedaen
Wat trouw en plicht heeft konnen raen ,
Dan niet en krijgt zyn wel-gevallen.*

*'t Geslacht in liefde niet en baet ,
Noch heusheyd , schoonheyd , noch ge-
laet ,
En zonder eer de Musen zingen :
De liefkens zyn van zulck een geest ,
Zy venten zich , en lieven meest
Die haer het meeste gelt toe-bringen.*

*Hy moet verkeerdelick vergaen ,
Die eerst het goud bracht op de baen ,
Hier door de broeder is geen broeder ,
De vader heeft oock niet gewis ,
De zuster oock geen zuster is ,
Hier door de moeder is geen moeder.*

*Hier door de oorlogh eerst ont-stont ,
Hier door de twee-dracht wiert ge-
gront , (brouwen.
Hier door de droefheyd wiert ghe-
En 't quaedst van al komt hier noch by.
Hier door , die leven , sterven wy ,
Versnot op zulcke vrecke vrouwen.*

EMBLEMATA.
XXXIV.

De wijsheyd woont in 't drooge.

DE helden in de most, verzopen in de glazen
 Van Bacchi moedigh nat, dus in het duyster razen,
 Ont-menscht en heel verbeest: want zelfs haer monds
 geluyd
 Een huyligh hond-gebas, of kat-gemeenw beduyt.
 De kop staet haer in 't brand, de steenen moeten 't gelden,
 En geven oock haer vier, tot vreughd van deze helden.
 Maer is dat niet een schrick, dat die zich hier mis-
 gaen,
 Die korts met Godes sweerd ons steenigh herte slaen?

Uyt-legginge.

Het is een groote genade des hemels, dat wy in een land gestelt zijn, daer niet alleenelick de Gods-dienst zuyverlick gehand-haest wert, de wetten bloeyen en jeughdigh zijn, de staet-orden heylichlick behouden en gevestight, en in 't korte, wel geboden en wel gehoorzaemt wert; maer daer oock de middelen geschaft, de wegh gebaent wert, zonder welcke die dingen niet staen, en dien-volgens wy oock niet staende en kunnen blijven. Hier toe zijn de leege en hooge scholen niet de geringhste middelen, en gelijk Dædalische snoeren, om ons in deze dolingen en verwerringen daer toe aen te leyden. Want deze zijn gelijk de vruchtbare queeckeryen, daer de jeughdige plantsoenen aen-gepoot en gevoestert werden, tot aen-plantinge en vermeerderinge van staten en kercken: of, zoo ghy liever wilt, als vette int-plaetsen, daer de rauwigheyd onzer zielen gekandelaert en gesnoeyt wert, om die edele greffien in te laten, wiens vruchten wy onze geheele behoudenisse schuldigh blijven. Maer het is zo veel verwonderinge, als beklaginge weerdigh, datter zo groote menigh-te gevonden wert, die alles anders doen, als daerom zy in zulcke heyliche plaetsen gezonden werden; zommige door gebreck van goed beleyd, en verkeerde eygen-zinnigheyd; andere door geslagen dertelheyd, en op-genomen boosheyd, daer in zy haer zelve stortelick henen werpen. Want men vint-er, die te vrough haer hand de placke des meesters ont-trocken hebbende, en zich daer gelijk in een ander werelt gestelt vindende, haer on-rijpen voort-gangh noch stael, noch zate geven en kunnen: die gelijk zonder compass, en twee-back gescheept zijnde, beter op haer voorige reede

reede lagen , als geduyrigh , met zoo veel tegen-strijdige buyen der on-zekerheyd , gedreven te werden. Hier door komt het , dat de zommige in een wan-lustige ledigheyd vervallen ; andere het eerste land , dat zy zien , aen-grijpende , daerin vergrijzen en smachten , zonder oyt preuve gegeven te hebben van haer verkeerde neerstigheyd , als tot haer schande en merckelicke oneere. Zommige zijnder , niet van de quaedste slag , die ter eerster plaetsen , door een eer-zuchtige weet-lust vervoert zijnde , allerley boucken verslinden , zonder die te knauwen , en , volgens de nature der koude magen , die meer smaecks en begeerte hebben , dan zy verteeren kunnen , maecken een wrotten huts-pot van vele rouwigheyd , zonder eenigh voedsel. Deze zijn , die van allerley kruyd , buffelkens ; van allerley bloemen , kranffen maecken : en als ghy-ze wel zult ont-leden , ghy zult bevinden , dat zy niet anders en zijn als die veur-schorten van die klad-schilders , welcke men ziet by gevalle besmet met allerley verwen. Deze werden noch van haer onnoozelheyd beschermt , en over haer on-voorzichtigheyd gestraft. Maer hoe kan de aerde die snoode lasten dragen , die in plaetse dat zy allengskens met het heylzaam nat van alle wetenschap , zedigheyd , en wijsheyd zouden besprenght werden , haer zelven hoofdelincks storten in allerley on-gebonden wel-lusten , die Bacchus en Venus te zamen brengen : die nochtans , in haer oordeel , van te sijne bloeme zijn , als dat zy zouden , onder het gruys van het gepeupel , willen gemenght , of getelt werden : die met haer zielen plat ter aerden , jae in de helle kruypende , nochtans in haer geselschap onnoozele menschen niet lijden en kunnen , die zy *platters* noemen. Ongetemde duldigheyd , die de kruyden van Anticyra niet weynigh van doen en heeft !

Die van zich weeren wilt het on-gewilde volck ,
 Dat zich in d' asch vergaapt , of in 't beeld van een wolck ,
 Dat niet bequaem en is , als om met vlijt te tellen
 De uyren van den dagh , dat als het swijn gaet hellen ,
 Met hoofd en geest ter aerd ; die moet dan koud , dan heet ,
 Gespeent van Bacchus nat , van Venus lust ont-kleed ,
 Verbleecken in 't papier , en met gesloten zinnen ,
 Zijn nagels slijten af , zijn vingeren verdinuen ,
 Deur 't wenden van de blaen , en spoeden even ras ,
 Tot dat hy t' eynde zy , daer noyt geen eynd' en was.
 Dan moet het Roomsche heyr rontom zijn ooren sweven ,
 Dan moet het Grieksche volck ontrent zijn zijde leven ;
 En wilt hy noch veel meer , dan moet hy , zonder rust ,
 Ver-reyzen daer hy zit , naer onze Ioodsche kust ,
 Niet om daer vast te staen , en stipkens uyt te zoucken ,
 Of , met een straf gelaet , te mussen in de boucken ,
 Ver-eten van de mot ; en als hy yet ont-moet ,
 Als hy meynt , niet gemeyn , of uyt zijn herffsens broet ,
 Te roepen , met gebaer , triumph ! ick hebt gevonden ,
 Die knoop is eerst door my , en door mijn kunst ont-bonden :
 Neen , dat en is 't niet , vriend ; laet vry en on-belaen ,
 Uw wijngb-brauw vallen neer , het moeder anders gaen.
 De letters en haer konst en werden niet verbeven ,
 En werden niet geleert , om dat zy ons yet geven ,
 Vyt kracht van haer natuyr ; maer dat zy als een schrijn ,
 Of schat-kist van verstand , en alle wijsheyd zijn.
 Wat kan daer meer by ons med'-lijdens waerdigh wezen ,
 Als dat een grijze kop gezien wert noch te lezen
 In eenigh letter-bouck ? dat hy het sprcken leert ,
 Wanneer zijn spraek-getuygh van jaren is verteert ?

De letters zijn de schel, de schael, de korst, de sluymen,
 Daer in pit, keeft en mergh, jeughd, kerne, graen en kruymen,
 En al wat God oyt gaf van smaeck en vriend'lickheyd,
 Als een on-schatbaer pand zeer keurlick is geleyt.
 Dat hart, dat uytterlick, moet van ons zijn gebroken;
 Dat zacht, dat innerlick moet van ons zijn ont-loken,
 Met daghsch' en nachtsche vlijt; most en gebrande wijn
 Moet van ons min verdaen, als roet en oly zijn.
 't En baet niet, lieve man, 't en zal u niet verkloucken,
 Dat ghy zijt deur en deur voor-zien met schoone boucken,
 Die uyt de Druckery van Aldus of Plantijn,
 Of Robbert Stephanus gekomen mochten zijn.
 't Is zieckte, gantsch gelijk der zotten van de bloemen,
 Der gener die bestaen op zulcke een grond te roemen.
 Hy is 't die vol van hóp, en nutte vruchten leeft,
 Die niet zijn kass, maer hoofd vol schoone boucken heeft.

Deze bouck-zieckte placht zeer gemeyn en besmettelick
 te wezen. elck een ginch swanger van deze zotheyd: het
 scheen dat hier door bergen baren zouden, daernauwelicks
 een belacchelick muysken voor den dagh gekomen is.
 Zulcke menschen werden zoetelick van A U S O N I O belac-
 chen in zijn punt-dichten. Dit zijn zijn woorden:

*Emptis quod libris tibi bibliotheca referta est,
 Doctum & Grammaticum te Philomuse putas.
 Hoc genere & chordas & plectra & barbita conde:
 Hoc die mercator, cras citharædus eris.*

Laet ons de Duytschen niet benijden: want 't is voor haer
 dat wy schrijven. Dit is de meeninge:

Om dat uw kas is vol van op-gekochte boucken,
 Ghymeynt, vriend, dat ghy zijt noyt geen geleerder man.

Zoo meught ghy alle zins veel snare-tuygh gaen zoucken :

Ghy zult nu koop-man zijn , die mergen spelen kan.

Maer wy danffen uyt den rey, en geven de penne al te veel loops. Onsgemerck slaet voor-nemelick op die gene, die op deze letter-marckt gezonden werden, om alle deughd en wetenschappen te koopen, om haer eygen ziele te ver-rijcken, en haer vader-land en even-naesten daer mede behulpigh te zijn: die in tegen-deel haer gegeven talent niet alleen en begraven, op dat het zonder winste zy, maer het zelve quistelick en schadelick misbruycken tot schendinge van haer eygen lijf en ziele, en quetzinge van haer mede-menschen, daer zy onder woonen. Hoe vele zijnder, die het bindstuck en de ken-penningh van Minerva ontfangen hebben, en die nochtans den Arend en de baniere van Venus en Bacchus naer-volgen? die als duyftere licht-vlieders, den dagh niet en gebruycken, als voor een toe-val, en byhanghsel van den nacht: die onder ons verkeeren, maer leven naer de zonne van de tegen-voeters; diens morgen-stond begint, als ons de voor-nacht tot ruste noodet. Dan is 't, dat die ellendige duyfterlingen, met op-zet, en nuchtere raed, (zoo eenige nuchterheyd in zulcke menschen, jae on-vernuftige dieren, gevonden wert) naer de drinck-huyzen henen schoyen: de herbergen maecken zy haer leer-plaetze en academie: en daer zy nauweliks eens des maends de lesse hooren, en zullen zy hier qualick een reyze verzuymen. Niemand en trecke dit aen, als die zich besmet vint. Daer begint dan die wijn-strijd aen te gaen: de stuyf-regen verandert allenghskens in stortvlagen; de roomers, in Herculis kroezen: tot dat deze luyden zoo over-goten nat zijn, dat de enghte van haer groote balgen de vöchtigheyd niet meer vatten en kan. Een groot geluk, zoo dan de vos zijn vel behouden magh. Maer gemeenelick

nelick duert dit spel, tot dat de mage, te veel geveert en getert zijnde, haer banden begint te lossen, en weder te geven, dat zy, haers on-dancks, en boven haer vatzaemheyd, te veel ont-fangen hadde. De hersens dan in de zode zijnde, werpen haer schuym en vuyligheyd uyt, tot last van der aerden, en lasteringe van den hemel. De beenen, haer gebruyck ont-zeggende, werden even dan gedwongen, haer meester op strate te dragen, is het niet recht-gaens, het magh al kruysfende en drayende, al vallende en op-staende wezen. 't Is een brouck-vuller, die dan zijn schee niet en derft ydelen: is het schroef-fweerd niet aen de zijde, het mes is by de hand, om vier te geven: en als dit noch al ont-brack, de nacht-stilte wert met een yffelick gemeeuw gebroken; de Duyvel wert gespeelt, daer hy ontrent is, jae van de Duyvel zelve, dewijl hy oock in haer is. Het ware zonder eynde in 't breedte, en in 't kleyne uyt te meten des schendige stucken, die hier door gepleeght en in 't werck gestelt werden; die ick alleenelick de Goddelicke wrake bevolen late.

Maer ick en onthoude my niet van zommige burzelingen en houd-scholieren, die van haer Mæcenates en voesterheeren, met groote kosten zorge ter studie gehouden werden, op dat de kercken steeds mochten verzien werden met bequame en Godvruchtige leeraren, dat die even de roerwincken van zulcke schroevery en straet-schendige bevonden werden. De on-goddelickheyd van de zommige, die belijdenisse van de rechten doen, heeft oorzaeck tot dit spreek-woord gegeven, *Twisten quae Christenen*; maer zeker zulcker leven in-gezien zijnde, wat on-recht zoud' hy hebben, die zeggen zoude, *Houd-studenten, quade teer-renten?* Ick weet, datter oock vele gevonden werden, die de Godvruchtigheyd met haers moeders zogh in-getrocken hebbende, en

daer in zorghvuldelick op-gevoedet zijnde, tot voor-beelden van stichtinge, en levendige bestraffingen van zulcke en dier-gelijcke feylen, verstrecken mogen; (en wee ons, zoo ons de hemel zulcke lichten ont-zeyde!) maer dit is oock middagh-klaer, dat, gelijckerwijs eertijds geen offerhande zonder zout en placht te geschieden, weynigh van die duyvelsche nacht-missen plachten gehoord te werden, daer niet eenige van die gewijde Priesters by en waren. Wat schrikelicker gestelte van menschen kan-der gevonden werden, als die gene, die dagelicks in de letteren der godvruchtigheyd gestijlt en gevormt werden, evenwel de kracht en de gedaente thoonen van den arts-vyand van Godes instellingen! *Endrinckt u niet droncken in wijn, daer in overdaet is, maer wert vol des geestes*, zeght de geest des Heeren. Maer deze vol van most, en stercken dranck, en werden niet alleenelick niet vol des geestes, maer over-vullen haer met den duyvel en alle on-reyne begeerlickheden. Bequame woon-steden van die swarte geest: die gelijck hy zich behaeght ontrent de graven en vuyle stinck-plaetsen te ont-houden, oock deze on-reyne zielen in-neemt, en met volle macht bezit. Want deze zijn, daer van onze Meester zeyde, *Laet de dooden hare dooden begraven. Horum licet in limine ipso nomen marmori in scribas: mortem suam antecesserunt.*

- Die in de sonde dood, versmacht daer benen liggen,
- Begraven voor haer dood: die als on-reyne biggen,
In slijck, in dreck, in stanck, van wijn belast en krom,
In wel-lusts vuyl morrasch zich wenden om end om.
- Diens ziel in 't natte woont, ja die een ziele derven,
Maer die, in plaets van dien, een ziltigh lichaem erven,
Altijds met drooge zucht, en heete korts belaeen,
Tot dat zy, t'eynde loops, in vuyle lust vergaen.

Maer dit is de eerste oorspronck, daer alle tranen uyt rijzen: dat daer weynigh keure gemaect wert, wat verstanten en natueren daer toe opgetrocken werden. Alle dingen en passen allen niet. Dezadel en sluyt niet wel op den osse; en den hengst en voeght de ploegh niet. Hier van zijn onder ons zoo veel getoomde ganzen, en gezadelde enden, die anders niet uyt en krijten, als dat zy in de Predicaten van **BULLINGERUS**, of dier-gelijke Ezels-bruggen gevonden hebben: diens magen zoo weeck en verkout zijn, dat zy niet verdouwen en kunnen, als dat hun te vooren gekauwt en bereyt is. En noch zijn de zulcke verdragelick, als zy maer de onwetenheyd met het ware kleed der godvruchtigheyd bedecken: maer die in de hooge scholen zoo wageloos en uytspoorigh henen loopen, dat zy de vastigheyd van haer ziele ont-schroeven, en alle hare krachten verwringen, en evenwel om dat hare nood zulcks vereyscht, of dier-gelijke redenen, op de kerck-stoelen gepalmt, en gedrongen werden, hoe kunnen die de voor-waerden vol-doen, die de Heere, deur zijn Apostel, af-eyst? Doch zulcke feylen konnen nuttelick gemijdet werden, zoo de prove-zucht uyt-geroeyt, ende een naerstige uyt-lezinge in 't werck gestelt werde, van zoodanige slaghe van jonge luyden, diens zielen aen-vangelick gedoopt en geverwet zijn met de kennisse Gods, en vergezelschapt meteen boetvaardigh en stichtigh leven. Het welcke zoo voor-valligh en noodigh is om te doen, als de vruchten groot en onwaerdeerlick zijn.

E M B L E M A T A.

XXXV.

Haeft u langhsaem.

Is recht een touwter-touw, dien ghy hier zijt geze-
 ten, (meten:
 Nu leegh en dweegh van hert, dan weder hoogh ver-
 Nu willend, dan weer niet; nu achter, dan van voor;
 Nu hoeftigh van een toom; dan weder van een spoor.
 Als ghyz' hier, vryer, steeckt, ghy ziet-ze van u vliegen,
 En dringhtz' oock niet te veel, sy zoud u hoop' bedriegen.
 Uw woorden niet te zout, met konst en maet bekleet:
 En mint ghy, min wat koel, of immers niet te heet.

Uyt-

Uyt-legginge.

DAer en gaet niet zekerder, als de on-zekerheyd van alle wereldsche dingen. De zonne, die gister scheen, schijnt oock wel heden, maer op een ander plaetse, op een ander tijd, met een ander kracht en met andere werckingen. Dit geschiet zoo in den hemel, maer noch menigh-mael veranderlicker, hier op aerden; en dat alder-meest onder de menschen, of menschelicke zaecken.

Een' en de zel' ve uyr' zal ander winden geven:

En tusschen lipp' en kroes komt oorzaeck van te beven,

Daer reden was van vreughd. dit is Naturaas wet,

Dat niet op dezen bal, als wanckel is gezet.

De mensche is een rietigh, on-staltigh geboorte, die waerlicker schijnt weg-geworpen, als geboren te zijn; en speel-fel van windrige vlagen, die hem geduerigh dat op, dat neder werpen; en dit oogen-blick, daer hy nu mischien is, is even het begin, van flughs daer aen op een ander te wezen. Elders magh veranderlickheyd voor een tijd herbergen; maer hier woont zy voor al haer leven. Zoo en verschoone ick dan niet de gebaerde aenzichten, hoe-wel ick eygentlick, in dit Zinne-beeld, van het swacker geslachte spreke. Een ander uyre zal hun mantel ontvouwen; deze neemt, van haer zelve, verlos, om de huyken te ont-ploeyen, en zoo een monsterken te geven, dat het niet al uyt-lacchelick en is, wat hier over van de jongh-mans gezeght en geklaeght, en menigh-mael, tot haer beyder ongemack, beklaght wert.

Zoo ziet-men dat het geen' gedoopt wiert als een boerte,
 Verandert in beklagh, en innerlick beroerte.
 Een dingh dat ernstigh is, daer op dient wel gepast;
 Want houdt als ghy wilt, het eynde draeght de last.

Hier wert dan het Ioffer-volck op een touwter gezet, die over en weer, hoogh en leegh gedreven zijnde, den wanckeligen aerd verbeeld, in't gemeen van het menschelicke, maer hier by-zonderlick, van het vrouwelick gemoed. Ick en wil even-wel niet alle maeghden water doen dragen over de zelve brugh-stock. 't Is zeker, datter vele zijn, die een statige, en gestadige zedigheyd met een groot verstand getrouwt hebben, daer aen zelfs de mannen veel schuldig zouden blijven. Maer hier werden alleen de zommige scherpszoetelick deur-gehaelt, tot meerder lof en verheffinge der gener, die de herffens van quick-zilver gezuyvert, en deziele van alle lichtveerdige in-druckfels gereynight hebben.

Hoe menige werden-der gevonden, die in haer gedachten verydelt zijnde, het achter-hoofd op den rugge leggende, en de kinne naer den hemel stekende, gelijk vergrampt zijn, dat zy met haer voeten de aerde moeten raecken, daer zy veel liever in de lucht zouden trippelen. En weet ghy op wat steunsel? Deze ziet haer zelve aen in groote glimp van zijde, en verwondert het geschetter van goud en gesteenten, daer mede haer dertel lichaem behangen is. Hoor JUVENALEM spreken:

*Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil,
 Cum virides gemmas collo circumdedit, Et cum
 Auribus extensis magnos promisit elenchos.
 Intolerabilius nihil est, quàm femina dives.*

Dit is voor de Ioffrouwen geschreven , zy moeten 't oock verstaen.

*Een vrouw, wanneer zy is behangen met een keten
Van kostelick gesteent , en baggen aen het lijf,
Die laet zich alles toe , wilt van geen schande weten.
Geen moeyelicker dingh , als is een kost'lick wijf.*

Is dat niet belacchelick, en een verfoeyende verwonderinge weerdigh, dat een mensche, andersins het grootste , ende het edelste van de wereld, gelijk zich rouwende oyer zich zelve, zijn luyster en hooveerdye van het gewas, en uytstroopsel der beesten gaet ontleenen, en by de leven-looze, of on-redelicke schepsels gaet zoecken, waer mede hy zijn even-naesten wilt uyt-trotsen? Even dit zelve volck, die in zulck een toysel, zoo moedelick de pauw spelen, en niet als met dwersche oogen dan aen en zien, zullen, t'anderen tijde, zoo leegelick haer zelve wegh-werpen, dat zy zelfs geringe dienst-boden, op haer hoofd zouden laten leggen, dat-men des morgens in der kinderen luyren vint.

Een andere, ziende haer vader een man van state, en in groote dingen gebruyckt te wezen, zet haer zelve op den touwter der vermetenheyd, en tracht met haer voeten te stooten, dat zy met al haer hoofd en herffens, niet bereycken en kan: daer zy andersins, binnens huys, ick en weet wat beuzelingen handelt, en zulcke nietige dingen aenstelt, die zy zelfs noodigh acht, met een deure bedeckt te werden. Maer die hier van wilde een register maken, zoude veel eer de druppelen van den herff, of de blaren van den zomer getelt hebben, als hy hier zoude t'eynde geraecken.

Het eygentlickste wit van ons voor-ghestelde Zinn-
K k beeld,

beeld, ziet voor-nemelick daer op, dat een Jongh-man moet groote voor-zichtigheyd gebruycken, op den wegh, die ons tot het perck leydet, daer twee niet en kunnen, als door haer uytterste eynde, gescheyden werden. OVIDIUS, die groote meester der vryagien, heeft verscheyden leer-regelen voorgestelt, waer door die bane geluckelick mochte beren-net werden, hoe-wel daer vele buyten het gemerck der eer-baerheyd loopen: nochtans en weet ick niet, of dit onder zijn lessen begrepen staet:

*On-geruste vryers bend,
Die haest kommen wilt ten end,
Van het slatigh vrouw-bejagh,
Daerom dat ghy, nacht en dagh,
Loopet, zonder wet of maet,
Zonder voort-gangh, zonder baet;
Zie, dat ghy u niet te veel,
Vol van lieffelick gequeel,
Buyten plaets, en buyten tijd,
In der liefden kout verblijd'.*

*Toon wel uwe hertens-tocht;
Zegh oock, dat ghy zijt gebrocht
In de zoete slaverny
Van uw vrysters heerschappy:
Maer wanneer zy is benout,
Door uw al te noeste kout,
Door het dringen van uw praet,
Zie, dat ghy de reste laet,
Tot een beter huer of stond,
Dat dees sjijs' haer beter mond'.*

De hoffche staet-bedelaers, en diens ambacht bestaet in 't belooopen vaneens anders, of haer eygen ellende, stellen een groot belangh, in het onder-scheyden der tijden en stonden, hoe-wel oock met tegen-strijdigh onder-scheyd. De zom-mige ontziende de nuchtere korzelheyd van de groote Meesters, die dickwils maer de nacht-ruste gegroet en hebben, of met een ledige mage, en nette herffens, alle dingen hooger en dieper in-zien, oordeelen de naer-middaghsche hueren voor de zachtste en bequaemste, om der heeren gunste, tot haer voor-deel, te trecken: andere, gelijk op vaster aer-de tredende, prijzen daer toe den morgen-stond, wanneer
haer

haer ooren noch niet geslagen en zijn, met het on-rustigh ge-
buys, en gedruys van het werelds gewoel, en der dingen, die
haer ampt, sonder te seggen, haer huys-gezin, aen-gaen. Im-
mers, daer is groote keure, wat voor tijden daer toe ge-
bruyckt werden.

Even dit zelve moet oock waer-genomen werden, zoud
ghy bequamelick het hof maecken, en den ougft verwachten
van het zaet, dat ghy, in de Lente van uwe jaren, zoo zorgh-
vuldelick zaeyt, en dickwils quistelick in de wind werpt. If-
frouws huerkens luysteren zoo nauw, als even van de alder-
grootste Meesters. Dat zy, op een ander tijd, met een bittere
snauw zoude bejegenen, zal zy nu misschien, met een zoet
gelach, ont-halen. Zoo veel andere zonnen, zoo veel ande-
re humeuren. Daer zy gisteren moeste toe-gedrongen wer-
den, zal zy heden, maer met te grooten tocht, naerlooopen.
Maer wat is oock dit voor wonders.

Magnam rem puta, unum hominem agere.

Verstaet het:

*'t Is vry een groote zaeck, en niet gemeyn by velen,
Iae niemand, wie het zy, den zelven mensch te spelen.*

Hoe-wel deze Goddelicke deughd den wijzen wert toe-
geschreven. *Præter sapientem, nemo unum agit: multiformes sumus, illo-
rum more, qui fluminibus innatant, non erunt, sed feruntur.* Ick moet
mijn in-vallen plaetse geven, en dit oock, al zingende, ver-
talen.

*Geen mensch is oyt de zelf, in dit on-rustigh leven,
Neem uyt, die met de deughd der wijsheyd is getrouwt.
Veel-vuldigh zijn wy al, als door een stroom gedreven,
Wen gaen niet, maer wy zijn gevoert, en voort-gestouwt.*

Wat willen wy ons dan zoo hardelick in-spannen, tegen de wanckelbare teerigheyd van zoo noodigh geslachte. Ick en weet geen feylen, die wy met haer niet gemeen en hebben, is het niet in groote, 't is ingelijcke hoedanigheyd: maer wel vele zijnder, die onseygen, en meerder berispingen onder-hevigh zijn. Wie heeft er onder ons, de balance van onze herffens zoo gepast en ge-event, dat het tongken altoos binnen 't huysken staet.

Wy slachten oock de kinders; wy vlieden van het gene ons meest over-drongen wert, al is het ons nuttigh, ja somtijds oock noodigh bevonden.

*'t Gaet met ons oock even zoo,
 Wat wy tot ons voor-deel bringen,
 Dat wy hebben 't zelve noo',
 Dat ons yemand wilt aen-dringen.*

E M B L E M A T A.

XXXVI.

U zelveu hoort , geen ander woord.

MAer Iffrouw, ziet ghy niet de reden van u winnen?
't Is zeker tot u spot, dat ghy niet kont verzinnen,
Dat al wat dees verliest, met een benaut gelaet,
Tot u vermaeck geschiet, met voor-bedachten raed.
Dan wilt ghy even-wel uyt dit gespel wat leeren,
Tot bet' ringh van uw Ziel? wilt uyt uw boezem weeren
De slim' laet-dunckentheyd, die veel van u verleyt,
En doet als vast om-vaen, al wat u wert gezeijt.

Uyt-legginge.

Et gaet zoo gemeynelick toe: zoo wanneer de jongeluyden, die de Natuere tot onderlinge vermakinge en volmakinge, in de wereld geplant heeft, by den anderen kommen, datter dan eenige speeltjens of kort-wijlen verzint werden, waer deur men den tijd met de schouders mocht stooten, en de uyren (maer beter ons zelve) bedriegen mochten. Het Kaerd-spil en is hier onder niet het on-gemeenste, waer van dat zommige Godsgeleerde mannen, oock in onze tijden, in 't breede geschreven hebben; wiens gevoelen, buyten deze plaetse, en van een ander penne is, te over-wegen, tot aenneminge of verwerpinge. Dit hebb' ick geleert, naer de leege jaren, die my over het hoofd gerolt zijn, datter niet ter wereld in onze zinnen vallen kan, daer in een op-merckende ziele geen stoffe van leeringe of onder-wijsinge scheppen en kan. In dit spel, gelijk in alle andere jongelicke vonden, is te bemerken, hoe dat het jonge goedjen, wanneer het van des moeders zijde gespeent, nu eerst zijn aen-gezicht begint te verstercken, om gebaerde kinnen aen te zien, zich laet vleyen en uyt-strijcken, door een kinderlicke vermetenheyd, die in haren boezem gevoed wert.

Siet my dit Zinne-beeld aen. Ghy ziet daer een jongelinc zitten, gantsch, gelijk het schijnt, bekommert en verlust, door het verloop van zijn spel, daer hy noch mouwe, noch lap en weet aen te zetten. De beeste is in 't garen: 't is al verbrot, deur het kloeck tegen-beleyd van deze blijde maeghd, die haer zelve streelt, en, gelijk-men zeght, den aers-douck op-steect, om dat zy meynt haer koecke zoo wel gebotert te hebben, dat den jonghman niet veel en kan
over

over-schieten. Maer 't zijn koeken van des jong-mans deegh. Zy veeght haer zelven de neuze, maer 'tis met een neusdoeck, die deze hoveligh genaeyt heeft. Zy meynt te winnen deur haer eygen kloeckheyd: maer 't is des jongh-mans gemaecte swackheyd. Zoo wert zy gekittelt aen de zijden, daer de teerste aderkens van haer zoetste gevoel spelen.

Maer eer ick meer zegge, zonder verlof, ick zie een groote bende, die my te lijve willen, en verwijten my deze verwijtinge, of, gelijk zy 't duyden willen, dit spottelick belach. Maer, hola, blijft wat stille, en hoor mijn verdedinge, al-eer het vonnisse gestreken werde. Ick spreke, gelijk ick te vooren gezeght hebbe, van dat jonge volck, die gelijk de mossels on-zeker zijn, of zy oock moeten onder de vis getelt werden: die nauwelicks uyt haer kindsheyd getreden zijnde, de wille-kom van de eerste jaren des bescheyds geven, om al-zoo in der rolle van de houwbare geschreven te werden: die noch den handel van dat jongelick bedrijf niet gepleeght en hebben, en noch niet geleert en zijn, wat saucen daer toe gemaect, wat spijzen daer op gedischt werden. Anders, naer dat ick late, en zelden onder die kudde gekomen hebbe, moet ick ruymelick bekennen, vele onder die bejegent te hebben, die aen ons geslachte niet schuldigh, maer veel ten achter zijn. Neem dit tot een gods-penninck:

*Och hoe menigh ydel bouck,
Laeckt de feylen van den douck!
Och hoe veel on-nutte blaen
Hebben 't op de vrouwe gelaen!
Die nochtans aen ziel, of lijf,
Noch in eenigh hand-bedrijf,
Noch in berffens, noch in zin,
Niet en mincken ergens in,*

*Daer in dat wy in het minst
Zouden hebben recht van winst.
Maer zoo 's werelts orden liet,
Als zy wel het zelve wliet,
Dat het kloecke vrouwe-volck
Mochte zijn der mannen tolck,
En beschrijven en verslaen
Wat van ons al wert gedaen,*

En

En dat noch met reden-schijn,
 't Zou met recht te duchten zijn,

Dat ons pracchen en gepof
 Maer zou wezen wind en stof.

Even-wel en moet haer swackheyd niet gevleyt, of ge-
 viert werden, gelijk het gemeenelick geschiet, wanneer de
 jongh-mans die eere en het geluck hebben (dat zijn de kunst-
 woorden) om haer gezelschap te genieten. Hier door wert
 het deegh gehevelt en gezuert-deeffemt: het herter rijft op in
 alle waen en hooge vermetelheyd. Haer kleyne deughde-
 kens, werden tot hooge bergen verheven, en haer feylen be-
 deekt of verschoont. Is Joffrouw met een bruyne vel over-
 trocken, daer werden duyzend spreek-woorden verzint,
 om deze verwe prijzelyck te maken. *Bruyne verwe is de liefste.*
Fille brunette est de nature gaye & nette. Bruynigheyd en is geen smet,
 want die die heeft is gaewwen net. Daer werden meer witte eyer-schalen
 als bruyne peper wegh-geworpen. *Bleek-vijste maegbden myn noyt en be-*
haegbden. Is zy oock merckelick leelick, en daer geen zalve
 van schoone woorden aen te strijcken is; daer wert oock al
 raed toe gevonden. *Beauté & folie vont souvent en compagnie.* Schoo-
 nigheyd en zotternye zijn altoos in compagnie. *Belle femme, mauvaife*
teste. Schoon van leden, leelick van zeden. Schoone vrouwen zijn quaed
 om houwen. Schoone vrouwen doen menigh manrouwen. Zoeckt ghy
 deught en eerbaerheyd, zoo wacht u voor de schoonigheyd. Hier op kan
 te passe kommen, dat my t'anderen tijde ont-vallen is:

Niemand zy hier ingestoort,
 Zelden zal-men zien accoord,
 Zelden is de eer en schaemt,
 Met het zoete schoon verzaemt.
 Zoo misschien (als ick wel gijf)
 Ergens een te vinden is,

Die noch jonck en ongehouwt,
 Beyde die heeft t'saem getrouwt,
 't Is een alzo zeldzaem dinck
 In dees ronde werelds rinck,
 Als een ey is van een haen,
 Of wel als een swarte swaen.

't Schijnt,

't Schijnt, gelijk des schoonheits beeld	Of wel dat zy als een doel,
Veel-fins van de teerheyd deelt,	Van zoo menigh hitfigh boel,
Dat de ziel oock, slap en teer,	Stadigh schoot op schote krijght,
Niet en biedt eenigh weer.	Tot zy eynd'lick neder-zijght.

Dat in't voor-by-gaen: om geen beuzelingen te verliezen. Zoo nu misschien deze Iffrouw van lengde zoo mis-deelt is, dat haer kinne komt te passen op de hoogte van ander lieden heupen; hier heeft het vleyende vernuft oock in voorzien. *En petites boistes met on les bons onguens. In de kleynste doofkens teght-men de kostelickste zalven. En petite teste gift grand sens. In kleyne hoofden steekt veel wijsheys. Kleyn van lichaem, groot van couragie.*

*Zy draeght, in deze kleyne borst,
Het herte van een groote vorst.*

Alzoo wert de luys in de pels gezet: het loopende peerd de spore gegeven. Vele beklagen haer van de trotsheyd en over-moed, die in dat geslachte gevonden wert: maer zy zijn 't die den haeck gemaect hebben, daer zy haer klederen aen scheuren. En ondertusschen werden die teere gemoederen bedorven, al-eer zy eenige vastigheyd hebben. Zy werden Goddinnen genaemt, uyt vleeschelicke afgoderye; maer dit kan hier by gevougt werden, dat zy met de Godden dezer aerden dit gemeen hebben, dat zy door pluymstrijckers en vlaey-backers bedorven werden. De kinderen der Koningen, zeght CARNEADES, en konnen niet ter degeleeren, als te peerde rijden. Deze moedige beesten en passen niet meer op een goude-laken kleed, als op een leren brouck: beyde moeten gelijckelick in 't zand, zoo zy niet op haer hoede en zijn. Alzoo en konnen de jonge Ioffrouwen niet beter leeren (maer zegh vry erger) als die leege en schadelicke

vley-konst, de rechte leer-meester van hooghmoed en opgeblazene vermetelheyd.

Hier van moet ick wat tot waerschouwinge en verbeteringe zeggen. En ter eerster ingangh, komt my die groote zede-meester te vooren, die met deze woorden de zorgelickheyd van deze koortse te kennen geeft: *Vt in corporibus morbus segnitie & lassitudine praesentitur: sic infirmis animus, priusquam opprimatur, praesumptione quatitur.* Dat is: *Gelijckerwijs in de lichamen, deur lasbeyd en loomigheyd, de ziekte van te vooren geroelt wert; zoo wert een swackgemoed, eer het onder-druckt wert, deur vermetelheyd geschut en gewaggelt.* Waer deze helsche beeste haer zelve in-gedrongen heeft, wert alle het zaed der deughd verslonden, en de ziele van alle over-blijffel des goeds berooft. DEMOCRATES nu heel ouden kort-aemigh geworden zijnde, klom zeer blazende en hijgende op het kasteel van Athenen: het welcke van yemand gemerckt zijnde, zeyde, dat hy even-eens dede, als die van Athenen plachten te doen, te weten, groote dingen te blazen, en weynigh te deugen. Een aerdige beschrijvinge van een opgeblazen gemoed, het welcke ydel van alle ware deughden, nochtans met groot geruchte snorckt en blaft, als of het veel wonders, en groote dingen ware. De blaes-balcken van de longer, met wrotte zucht op-gespannen zijnde, en konnen geen heylzame koelte aen het herte geven. En wanneer oock een ziele met deze ziekte door-droncken, haer goddelicke bewegingen van nederigheyd begint te missen, de Celle-broers van de helle mogen haer wel gereedt maken, om deze wanschapen ziele wegh te voeren, ter plaetse daer haren vader woont. Dit zy voor de stoock-vieren en brand-stichters van zulck een feyle:

Ionge jeughd, en on-verwelckt,
 Die de Ioffers ooren melckt,
 Die haer strijcket, die haer streelt,
 Of zy waren geen gedeelt
 Van de woonders dezer aerd,
 Maer veel hooger dingen waerd.
 Die uw daden toebereyt
 Met bedrogh en listigheyd,
 Die uw woorden koockt en zoet,
 Als een kock zijn spijze doet;
 Zegh my, eer ghy van my wijckt,
 Weet ghy, wien ghy wel gelijckt?
 Weet ghy (neen ghy, als ick gis?)
 Wat uw konst en ambacht is?
 Hoeren boost ghy konst lick naer,

Met u gantsch vermomt gebaer,
 Die van haer gemaecte schijn
 Heelen al vervremdet zijn.
 Maer noch komt hy naerder by,
 Die u stellet in de ry
 Van die met den swarten raed
 Van den duyvel omme-gaet.
 Die verderven graen en vlas,
 Zaet en allerley gewas,
 Allerhande vrucht en stof,
 Door het spreken van haer lof.
 Alzoo dood een vleyder oock,
 Deur den nevel en den roock,
 Deur een bitter-zoet verhael
 Van een lof met leugen-tael.

E M B L E M A T A.

XXXVII.

Vrienden en Neven zijn best bedreven.

W At zucht, wat nijd, wat strijd, wat vremd' en
vuyle stucken,

Wat mangelingh, wat koop, wat list, wat helsche tucken!

Daer botheyd, en gebreck van wijsheyd, en verstand,

Daer kindsheyd, ezels aerd, alleen heeft d' over-hand.

Daer deughd, bequaemheyd, geest, geleertheyd, goede
zedes

Wert t' eene-mael verzuymt, en mette voet getreden.

Zoo steelt dees lompe boom, onaerdigh, zonder vrucht,

Dit zoet, en e' el gewas, den hemel, zon, en lucht.

Uyt-

Uyt-legginge.

Hoe-wel wy den hemel veel schuldigh zijn, dat onze staet gezuyvert is van vele feylen, die in andere regierungen noch groen, en in haer volle kracht zijn; nochtans en kunnen wy ons niet beroemen, dat alle plaetsen ende leden daer van zoo gaef en gezont zijn; dat het schadelicke ambacht van kuypen daer niet somtijds gepleecht en wert. Doch het heeft zoo toe-gegaen van alle tijden; hoe-wel in d'eene plaetse meer, in d'ander min. Niemand en dencke dat hem een witte kraye, of blauwen hond ont-moet is, die te zijnen aen-ziene reden heeft, om daer over te klagen; zegh veel liever te bedancken. De mensche van in-borst, en aen-geboren aerd, tot grootsheyd en hoogheyd gedreven zijnde, gelijk hy een vermomde koppelaer is van zijn eygen zelve, zoo zoekt hy oock die gene op te voeren tot het tsof der eeren, met wien hy door bloed of maegh-schap gehecht, en al zoo ten deele eens geworden is. Dat en moet oock geen zeldzaam geluyd in onze ooren maken. Niemand van ons zoo vroom, niemand zoo nauw luysterende naer de gewisse, die zich zelve niet en zoude veroorloven, zijn naer-bestaende, als het verschil niet groot en is, voor andere te stellen, en zijn gunste en stemme voor haer te doen gelden. Maer geluckigh is het land, en dry-dubbel geluckigh, daer de Godvruchtigheyd de eerste zijde vult, en die meest in bedenckinge vallen, die een reuck van een gewissigh leven van haer geven. God is alleen een hertenkenner.

Ons voor-nemen en is niet (dat verbiede de hemel) dat wy ons vaderlandsche affchen zouden bepissen (gelijk de Latijnen bykans in hare tale sprecken) of een mist-korf op

ons hoofd te zetten, om daer van bedrupt te werden, en een vuyle stanck te maken. Dit zy een gemeene wet:

*Alis uw vader-land niet vry van alle vlekken,
 Endat het hier, of daer wat springet uyt de band;
 't En staet een kind niet toe, zijns vaders schaemt 't ont-decken,
 Veel minder noch het quaed van zijn geboortigh land.*

De Fransche Naso is even-wel misschien te ont-schuldigen, die tot verbeteringe, en niet tot verwijt, de on-gezondheyd, en on-gezouten handel van zijn vader-land, op het groote werelds tooneel, te voor-schijn brengt. Dit zijn zijn woorden:

*. He! qui fait que la France
 Charge sou-vent d'honneurs son asneffe Ignorance,
 Si ce n'est une envie? envie, qui ne veut
 Souffrir une vertu, qui trop plus qu'elle peut,
 Se perdant pour la perdre?*

Dit zegt de Poët:

*Ah, schadelick verdriet! waer van komt ons dit quaed,
 Dat Vranckrijck, deur den band, haer ezelinne laet,
 Ick meen d'Onwetenheyd, met eeren, en met staten,
 Als deur een bleecke nijd? nijd, die niet toe kan laten
 Een deughd, die meer als zy in baren boezem draeght;
 Maer liever zich verderft, als zy maer deughd en plaeght.*

En verstaet hier niet, deur d'Onwetenheyd, alle menschen, die niet met ydele tijtelen van geleertheyd geladen gaen; maer die van natuerlick vernuft, godvruchtigheyd en burgerlicke wetenschap, ont-bloot zijnde, geen ander kennisse van haer en geven, als dat zy Heeren genaemt werden. Want hoe vele zijnder over-al, en by namen in onze regieringe, die zonder wetenschap van Latijnsche letteren, Doctoren en Licen-

tiaten verre achter rugge laten; en daer van de gemeene staet meer nuttigheyd treckt, als van die *Meesters by dozijnen*, die haer kamers vol boucken gevult, maer het hoofd vol ledigheyd en ydelheyd hebben.

*Geen on-ljdelickèr volck,
Als die met een dicke wolck
Van goet-dunckens leugen-beeld,
Hert en oogen heeft bescheelt.
Die alleen op 't parckement,
Dat ons Vranckrijck licht'lick zent,
Om geleijt kroone goud,
Al zijn eer en wijsheyd bouwt.
Oh! hoe menigh arme quant,
Draeght de ringen aen de hand,*

*Teeckens van een meesterfchap,
Die een veel-kouleurigh kap,
Of een smeerigh ambachts-mouw
Veel-licht beter passen zou!
Die, met meulen-stof bemeelt,
Even-wel den Al-weet speelt,
En met meesterlick besluyt,
Zedigh' herten lacchet uyt:
Ia wiens leegh-gezoolde schoen
Hy niet waerd is uyt te doen.*

Maer dit is te beklagen, datter, in eenige land-streken, menschen gevonden werden, dien de geleertheyd verdacht, en de geleerde veracht zijn: die geen ander reden en zouden weten te geven, waerom zy deze den rugge keeren, en gene de borst en armen, openen, als om dat zy (st!) dat ick niet zeggen en durf.

*Die niet en zien, wat God, gewisse, keuren, wetten,
Noch wat de dienst van 't land byzonderlick vereest;
Maer tot een wit, en maet, zich aen haer zelven zetten,
En poogen, dat het al magh schoeyen op haer leest.*

Maer on-geluckigh zijn oock die staet-zuchtige zotten, die niet anders en droomen, noch en verzinnen, dan hoe zy best tot die glansfige slavernye geraken zullen: die het grootste geluck achten, te derven het geluck van een zoet, on-
onderwerpen leven.

*Celuy n'est pas heureux, qu'on monstre par la rüe ,
 Que le peuple cognoist , que le peuple salue ;
 Mais heureux est celuy , que la gloire n'essoint ,
 Qui ne cognoist personne , & qu'on ne cognoist point.*

Dat zoude in Neerlands luyden :

*Geluckigh is hy niet , die langhst de straet geweest ,
 Van yder is bekend , van elck een wert gegroet ;
 Maer die , wiens hert en geest deur eer niet is gerezen ,
 Die stil , en on-bekent , zijn eygen dingen doet.*

Want voorwaer die zijn voet eens gestelt heeft op de trap van eere en staet , die magh de gerustigheyd wel den zack geven : zoo-men anders die gelooven magh , die de ervarentheyd tot bewijs voort-brengen. *Vbi diligentia est plena si multatum ; negligentia , vituperationum ; severitas , perniciofa ; liberalitas , ingrata.* Daer , gelijk CICERO zeght , de neerstigheyd vol veete is ; de na-latigheyd vol verachtinge ; de strafheyd schadelick ; de mildigheyd , on-aen-genaem. Daer de eene jellourzye de andere baert : daer altoos te hacken en te weeren , te stooten , en te wijcken is. Daer gelijk PLATO schrijft , de vreught zich heeft gelijk een dragende bloed-sweere , klaer blinckende deur een verborgen vier , en innerlicke ont-steking ; die noch vryengeeft , noch gerusten azem en treckt. Gewisselick , zoo een hand-wijlige eere zoo diere moet gekocht , en zoo zuerlick betaelt werden ; wie onder ons en zoude zich niet liever daer van verbannen , en met de oude wijze van de beste eeuwe , zich begeven tot de zoete onnoozelheyd van eenackerfch of bouwers leven , en alzo een opene vryheyd genieten , dan zoo ellendelick te stikken , in de bange lucht , van dat steedsch gedrangh , daer 't u alles zoo zeer tegen de borst is ? Prijs-weerdigh is HIPPOLYTUS , by SENECA , die zo treffelick de zake met de naelder aect. Hoor hem in zijn eygen tale.

*Non alia magis est libera , & vitio carens ,
 Ritusque melius vita quæ priscos colat ,
 Quam quæ , relictis mœnibus , silvas amat.
 Non illum avaræ mentis inflamat furor ,
 Qui se dicavit montium insontem jugis :
 Non auri populi , & vulgus infidum bonis ,
 Non pestilens invidia , non fragilis favor.
 Non ille regno servit , aut regno imminens ,
 Vanos honores sequitur , aut fluxas opes ,
 Spei , metusque liber : haud illum niger
 Edaxque li-vor dente degeneri petit.
 Nec scelera populos inter atque urbes sita
 No-vit ; nec omnes conscius strepitus pavet. &c.*

Hy wilt zeggen , naer onze moeders spraek :

*Geen ander meer gerust , geen ander vryer leven ,
 Geen dat zoo feyl-loos is , by wien meer is gebleven
 De oude wijs' en deughd , als dat verlaten heeft
 De mueren van de ste'en , en in de bosschen leeft.
 Die zich geheylicht heeft den toppen van de bergen ,
 En zal geen dulligheyd van gierigh herte tergen ;
 Geen valschen trouw' loos volck , geen vuyl gepuffels lucht ,
 Geen pest'sche nijdigheyd , geen brooze gunst , noch zucht.
 Het rijk by niet en dient , noch legt op 't rijke lagen ,
 Geen ydel eer hy volgt , geen geld-lust komt hem plagen ,
 Vry van al hoop en vrees , geen vraet , of swarte beet
 Van on-gunst bastaerd tand , zyn in-gewand op-eet.
 De linckerny des volcks , de steedsche schelmeryen
 En kent hy oock niet eens , en zoud' hy oock niet ly'en :
 Al wat-men klapt of snapt , in 't minste , noch in 't meest ,
 Gerust en on-bewust , de zulcke niet en vreeft.*

Even-wel en wil ick hier niet alle menschen af-schrieken, om zich t'eenemael de regieringe van haer lieve Vader-land te onttrecken: en die by namen, die God de Heere met bequaemheyd, en vereyschte gaven gekroont heeft. Want de machten en ampten zijn van God de Heere in-gesteld en bevestight, op dat het menschelick gezelschap in orden, en goede tucht zoude mogen gehouden werden. *Daer en is geen macht dan van Gode, en die machten zijn, zijn van Gode geordonneert.* Behalven dat het een klaer bewijs is van een na-latige en sloffige ziele, voor zich zelve alleen te leven, en zijn keerse onder een koren-mate te verfsteken: wanneer ghy u Vader-land, met een goede gewisse, al waer't oock, met uw groot ongemack, diens en nuttigheyd kont by-brengen. Ia de wetten hebben hier in oock zoo neerstelick voor-zien, dat zy de on-willige daer toe gedrongen hebben. Zoo spreken de Keyserlicke in-stellingen. *De munerib. & honor.* Zoo yemant een Magistraet verkoren zijnde, het op-geleyde ampt weygert te bedienen; zal gedrongen werden door de Presidenten het ampt aen te nemen, met zulcke hulp-middelen, als de vooghden plachten gedrongen te werden, om aen te nemen den last, die haer wert toe-gevought. Maer het gaeter huyden ten dage al zoo toe, dat deze wet niet vele en houft te werck gestelt te werden. Wie isser nu, die met Saul zich onder de vaten verfsteken zoude, wanneer hy tot een hooge staet zoude geroupen werden? Ia men vint-er gelijk eertijds by de eer-zuchtige Romeynen, *Quis tanta invasit honorum cupiditas, ut vel cælum ruere, dummodo Magistratum adipiscerentur, optarent:* Den welcken (als VARRO spreekt) zoo groote begeerte van eere in-genomen heeft, dat zy wenschen zouden, dat de hemel viele, als zy maer een Magistraet-schap verkrijgen konden. Daerom heeft eertijds ALEXANDER SEVERUS grooten lof verdient, die de eer-gierige menschen, en die naer staten stonden, niet alleenelick als

on-

on-nutte, maer oock als schadelicke pesten, uyt alle regie-
 ringe gehouden heeft; en daer-en-tegen stille lieden, die de
 ruste van een in-getogen leven zochten, doch bequaem en
 voor-zichtigh waren, daer toe gedwongen. Alzoo wanneer
 hy eens yemand tot een hooge staet bestemt hadde, die, op
 dat hy daer toe kommen zoude, zich in de vlucht begeven
 hadde, heeft den zelven metter haesten, hoe-wel hy zeer te-
 gen-worstelde, wederom doen halen, en met die weerdig-
 heyd vereert; zeggende tot hem, dat die alleene de eere
 weerdigh waren, die zich de zelven niet weerdigh en hielden.
 De zelve Keyser heeft oock met een zoete streke **OVINIUM**
CAMILLUM uyt het getal der Raeds-heeren gestelt, om dat
 hy verdacht was naer het rijcke te staen. Want als hy hem te
 Hove geroupen hadde, heeft hem, hy met een kleyn mon-
 deken, bedanckt; dat hy zorge vande Republijcke, die de
 on-willige op-geleyt wiert, van zelfs hadde willen aen-veer-
 den. De zelve wijsheyt heeft **CAREL DE WYSE**, Koninck
 van Vranckrijck oock gebruyckt, die het Conestabelschap
 van het rijcke aen **BERTRANDUS GUESCLINUS** op-gedragen
 heeft, die het zelve, lange, en vele van zich geschoven hadde:
 verklarende dat het hem meer als enough was, dat hy de
 plaetse van een Ridder vullen mochte: zeggende daer by,
 dat die weerdigheyd zoo over-groot was, dat die zich be-
 hoorlick daer in quijten zoude, niet zoo zeer de geringhste,
 als de grootste van het rijck bevelen zoude: en dat zijn fortu-
 ne en zedigheyd zulcks niet lijden en konde, dat hy over de
 Neven, en bloed-verwanten van de Koninck heerschappye
 voeren zoude. Waer op de Koninck dit voor andwoorde
 gaf: wacht, dat ghyniet en meent **BERTRANDE**, dat uw wey-
 geringe by my plaetse hebben zoude. Want ick noch Broe-
 der, noch Neve, noch Prince, noch Graef, noch Baender-

heere in mijn rijk en hebbe, die u niet gewillighlick en zal gehoorzamen: en die anders doet, zal mijne macht en de uwe, met zijn ongeluck bevestigen. Waer door hy overwonnen zijnde, hem eyndelick heeft laten gezeggen.

Maer het waer oock te wenschen, dat over-al die Godvruchtigheyd en voor-zichtigheyd gebruyckt wiert: dat, gelijk die Princen deden, oock de bequaemste, en verstandighste tot de eerste plaetsen verheven wierden. Oh, of niet het tegen-deel in zommige landen bespeurt en wiert! Hoor, wat de President du Vair zeght: *En ce temps rien n'a tant empe-
sché les honnestes gens d'avoir des biens & honneurs, que de les meriter.* Zoo spreeckt oock de DIANE van Monte-major: *Estamos a
tiempo, que merecer la cosa, es principal parte, para ne alcançar-la.* Dat is: *Wy beleven eenen tijd, daer niet zoo zeer de eerlicke lieden verhindert heeft,
goederen, en eere te hebben, dan de zelve te verdienen.* Maer stelt hier tegen het mannelick gemoed van BOETHIUS, die de de hoo-ge staten met een ander ooge in-gezien heeft. Zoo don-
dert hy:

Quid dignum stolidis mentibus imprecere?

Opes, honores ambient.

Et cum falsa gravi mole paraverint,

Tum vera cognoscant bona.

Dat is:

Wat zal ick tot een vloeck de zotte ziele zenden?

Dit: dat zy haer tot eer, en rijkdom mochten wenden:

En als in't valsche goed nu is gestelt haer voet,

Elck van haer weten magh, welck zy het ware goed.

E M B L E M A T A.

XXXVIII.

Liefdes brand verslint 't verstand.

Zoo is 't met haer gestelt, die, door de lust der minnen,
 Gesteken en verwoert, verliezen hert en zinnen.
 De liefd' is als een hond, die dol enheet van bloet
 Den mensche, door een beet, maeckt razend' en ver-
 woet.

Dan loopt hy gins en weer, niet door hem zelf gedreven,
 De kop die draeyt hem om, de herffsens hem begeben.
 De honger, strop en tijd, naer 't seggen van dien man;
 Naer mijn, de helsche schrick dees siecken helpen kan.

Uyt-legginge.

At vremdigheyd isser al van de liefde beschreven; maer hoe veel meer dwaesheyd wert daer in begaen! Daer en is niet zoo zeldzaam van de Poëten oyt verdicht, dat de Minne-priesters niet waerachtigh, of ten minsten waer-schijnelick maken. Daer ginck wel zeven jaer zeggens toe, om alleen de frengien van dit fijne kleed te vertoonen, en slechts den om-treck, met doode verwen, af te schilderen. Die achter dezen Afgod verdult geloopt hebben, zouden ons meer wonderen vertellen, als eenige steert-sterre, of ander hemelsch schrick-teecken ons oyt voor-zeyd hebben. 't Is ons genoegh het opper-vlack te lecken, en het binnenste voor die te laten, die haer kraenhalzen tot de grond van deze vuyle pap gesteken hebben.

Het is zeker, dat gelijckerwijs geen geweldiger tochten in ons en zijn, als die door de wind van deze wereldsche liefde werden aen-gesteken, zoo en isser oock niet, waer in de mensche zijn edelste deel meer verbaestaert, en hem zelve verre onder de on-redelicke dieren wegh-werpt. Men zegt, datter een kruyd is, *Potamantis* genaemt, het welcke den mensche, die daer af geproeft heeft, zoo verbijsfert, en buyten hem zelve stelt, dat hy om en weer loopt, als of hy herffens noch zinnen hadde. Wat zullen wy anders van deze vleeschelicke liefde zeggen, als dat zy is een dievegge van de reden, een moordster des verstands?

d'Een wenscht een hondcken te zijn, om geduerigh op de slippen van zijn Ioffrouw te zitten. Een ander houd de vloon geluckigh, en verheft het on-kruyd, 't welck het vuyle sweet gebaert heeft. Deze draeght eenige bandekens om den arm, die hy *Faveirkens* noemt, gevlochten van zijde snoeren,
en

en dat hoofd gewas, dat Iffrouws herffens, als een vetten rook uyt-gedompt hebben. Daer zijnder oock geweest, die haer Matresse over-leeft hebbende, dat smeerige hayr besproken hebben, en haer rouw-kleederen daer mede geboort. Zommige zitten aen de mooze en jancken, en voeden haer met het on-zeker geluyt, het welcke zy meenen onder het geheimelte van die zoete mond (als zy spreken) gevormt te zijn: wenshende niet alleen de kruymtjens te eten, maer oock de beentjens te lecken, die noch vochtigh van haer zeever zijn.

Als zy nu de eere en het geluck van haer gezelschap hebben, 't is haer een groote geneughte, niet alleen de handen, maer de schaduwe daer van, ja van haer voeten te kussen. 't Is al gezegent, dat van haer geroert en gehandelt wert. Daer zal-men 't zoo weten te passen, dat de plaetse van den beker, die van Iffrouws korale lippen in het drincken, geraecktis, van Monsieur (hoe-wel onwaardigh) niet en werde voorby gegaen. Al haer knicken en ooghslagen zijn zoo veel hang-duymen, daer zijn deure moet op-draeyen. De mate van al zijn bedrijf wert by haer gekerft en gesneden: en drydubbel geluckigh is hy, wanneer hy weet de gelegentheyd te koopen, en die zachtste tijden van spreken waer te nemen.

En is hy oock niet wel een nedrige dienaer, die geen ander grootheyd en wenscht, als zijn leven langh haer eygen slave te wezen? Ia tot hier toe, dat gelijk eertijds de onmatige heersch-lust zoo verre uyt-geborsten is, dat de Romeynsche meesters het leven en de dood van haer slaven in haer gewelt hadden, hy niet alleenlick dat jock onder-gaen en wilt, maer zelfs zijn ziele vereygenen, op dat hy geheelick ont-zelft, haer alleen zoude toekommen.

In het scheyden bijt hy haer, ick en weet wat vremde wenschen in d'oore. Zoo veel geneugte in haer slapen, als hy onruste

ruste en gewoel zal hebben, door den dorst van haer tegenwoordigheyd; zoo veel zoete droom-beelden, als hy zuchten om haren 't wille getrocken, en tranen gelaten heeft. En als hy nu zijn af-scheyd genomen heeft, en half-wege te huys gekomen is, zal hy zomtijds noch wel weder-keeren, om het klinck-ketentjen te kussen, en de klopper zijnen tol te geven: daer by denckende, Geluckigh tuygh, die zoo menigh-mael van mijn Engel beaessemt, en van haer handen geraeckt zijt! Och of ick zomtijds mocht wezen, dat ghy zijt: hagel noch sneeuw en zoude my vervelen, noch mijn blaeckende vier in 't minste uyt-blusschen, dat anders geen voedsel en begeert, als de geur van dien lieffelicken hypocras, die onder de flincke borst van mijn Goddinne gemaect is.

Dit en zijn geen swangere gedichten, of verzierde kortwijlen, als in mijn eygen hof gegroeyt zijnde: daer en wert niet by-gedaen, dat ick eertijts niet gehoord, of in mijn leerjaren gelezen hebbe: als de tijd my zoo weynigh stond, als hy my nu dier en kostelick is.

Voeght dit daer oock by; (daer ick oock wel naerder bescheyd van geven zoude) datter in onze eeuwe, onder onzen hemel gevonden zijn, die in het schrijven van een minnebrief, zoo verhit in hare herts-tochten geworden zijn, dat zy een stucksken van haer vinger gesneden hebben, en het zelve, in den brief gesloten, aen haer Iffrouw gezonden hebben. En noch en zijn dit maer gemeene zelf-eynden; maer die het loot dragen, daer de weerde van het geheele laecken op geslagen is.

- Die in de wereld leven, zullen dit met koude en lauwigheyd lezen, en misschien oock mede-lijden met my hebben;
- dat ick, met een magere stijl, als wondere vreemdigheden voor-

voor-ſtelle , daer toe zy al huckende nauwelicks haer ooren en zouden leenen.

Ick wil dat lichtelick toe-ſtaen: doch ick en wil haer de-ze on-zinnige wijsheyd niet benijden: maer tot bewijs van ons voorgestelde onder-werp , de zelve gebruycken. A-RIOSTO zal ons mededen zelve dienst doen.

*Chi mette il piè ſu l'amoroſa pania ,
Cerchi ritrarlo , e non v'inveſchi l'ale :
Che non è in ſomma Amor ſe non inſania ,
A judicio de' ſavij univerſale. &c.
E quale é di pazzia ſegnopiu eſpreſſo ,
Che per altri voler , perder ſe ſteſſo ?
Varj gli effetti ſon , ma la pazzia
E tutt' una ; però che li fauſcire ,
Gli é , come una gran ſelva , ove la via
Convienè à forza à chi vi va fallire.
Chi ſu , chi giù ; chi ça , chi la travia.
Per concluder' in ſomma , io vi vo dire :
A chi in amor s'invecchia , oltr' ogni pena ,
Si con vengono i ceppi , e la catena.*

Dat is:

*Die zijnen voet in't lijn van venus looze ſtangen
Gezet heeft , treckef' uyt , al-eer hy wert gevangen ,
En aen zijn vlerck verlijmt : want liefde voor gewis ,
(De wijze zeggen 't al) een groote dulheyd is.
En wat is (als ghy 't wel met oordeel zullet wegen ,
En met geen knibbel-luſt moed-willigh gaen daer tegen)
Een uyt-gedruckter merck van d' waesheyd , als door min ,
Verliezen eygen zelf , om anders luſt en zin.*

N n

De

*De wercken zijn verscheen , maer om rond uyt te spreken ,
 De dwaesheyd is al een : welck als een bosch vol krekken ,
 Vol heuvels en on-weghs , de reyzers gantsch verdwaelt ,
 Daer d'een hier , d'ander daer , d'een klimt en d'ander daelt.
 In't kort , en tot beslyt , die in vrouw Venus handen
 Wert oud en grijs , verstrickt door hare wijsche banden ;
 Behalven ander straf , dees hem met recht toe-boort ,
 Dat hy oock zy wel strack geketent en gekoort.*

Maer laet ons even-wel met deze straffe niet gewieght
 zijn : maer zoo veel in ons is , hulp en water toe-bringen , om
 dezen brand te dempen , of immers te minderen. Mach het
 even-wel niet baten , het zal ten minsten dit gebruyck heb-
 ben , dat het tot een wensch van zijne genegentheyd , en een
 over-tuyginge van anders moed-willige dertelheyd zal ver-
 strecken.

Waer uyt komt dan dit vuyle schuym der ziedende
 lusten , die des mensches leven met zulke on-geregelde tocht-
 ten , en on-rustige bewegingen zoo overdweerscht ? Ner-
 gens anders , als uyt eygen liefde , en Gods verzuymenisse :
 of veel beter , uyt eygen haet , en Gods verloocheninge .
 Want zy schijnen wel haer zelve lief te hebben , die haer
 vleesch den vollen toom geven ; maer in der daedt , en heb-
 ben zy geen meerder vyanden , als haer eygen zelve . Zy
 verbannen God uyt haer herte , om den duyvel de heele
 ruymte te geven ; en daer geen geneuchte of geluckzalig-
 heyd en is , als in de ruste en vernoeginge van de ziele , wil-
 len zy die zoeken in die vleeschelicke beweginge , die geen
 dam of steutsel en heeft , als vermoeytheyd , of wan-hope .
 Dat is recht een hemel in de helle smeden : en den aerd van
 de visschen naer volgen , die in de vlooden en stroomen van
 on-

on-stuymige baren haer vermaecken, en in stille wateren niet leven en kunnen. Maer deze en kunnen daer uyt, noch daer in leven. Hoe leven? Zeght beter sterven. Want zoo de ziele de oorsprongh des levens is, zoo en kunnen zy niet leven, die de zelve versmoort of geworcht hebben.

Wat raed dan vrienden! Hoort tot dien eynde, wat den Oudvader AUGUSTYN bejegt is. Deze heylige man in twijffel staende, om hem zelve tot het Christendom te be-geven, zeer dapper aen-gevochten zijnde van de lusten des vleeschs, daer hy zeer toe genegen was, en die hem zeer swaerlik vielen te verlaten, is in een hof in zijn eenigheyd geweken, alwaer hy tot twee-maels toe de stemme van een kind hoorde, zeggende *Neemt en leeft*. Terstont op dat geluyd, nemende de Brieven van den Apostel Paulus in zijn handen, vint hy, in het open-slaen; de laetste veersen van het derthiende Capittel tot de Romeynen: alwaer hy deze woorden las. *Laet ons eerbaerlick wandelen, als in den dage: niet in brassen ende dronckenschap; niet in slaep-kameren ende wulpsheden; niet in kijven ende nijdigheyd: maer doet aen den Heere Iesum Christum, ende en bezorghe het vleesch niet tot lusten.* Dit geheylighde Vat des Heeren, en heeft geen ander spore of prickelingh van doene: zijn vlot-tende gedachten werden hier door gekalmt; zijn begeerten getemt en gebroken. Ende het zy, dat deze stemme on-mid-delick van God quam; of wel ander-zins, door een Godde-lick beleyt, geschiet zy; hy nam een vast besluyt, zonder ander openbaringe te verwachten, om dezen hemelschen raed geheelick naer te volgen, en zijn overigh leven God de Hee-re op te offeren. Het welck hy oock tot gewisse troost zijner zielen, en sichtinge van zijne na-kommelingen, gelucke-lick vol-bracht heeft.

Dit is oock de opperste hulp-middel, die ick onze volgh-

lusten kan voor-stellen. Want hier door wert-men allengskensgewent, zijn plicht te kennen; de zoetheyd van den hemel tesmaecken; van die yffelicke smerten der hellen te verschricken. Hier door krijght-men gemeenschap met God, en een zorghsamer vreeze, om vandat *verteerende vier* niet verflonden te werden. 't Is zeker, dat het licht der Zeeuwen, de Arts-vader van onze Poëten getuyght:

*Gelijck-men 't zachte wasziet voor den viere vlieten,
Soo moet de wyle lust uyt onzen geest verschieten,
Soo haest men denckt op God. Een heyligh over-legh
Versterckt een swack gemoet, en drijft de zonden wegh.*

E M B L E M A T A.

XXXIX.

Een goed gelaet, een zoet verraed.

VErtrouw niet al te licht het zoet gelach der baren,
Die haer zoo zacht en heusch geleert zijn t'open-
baren:

Want die zich rust in zee, deur hare stilt' verleyt,
Die haest, in haren schoot, te laet om hulpe schreyt.
't Is niet al goud, wat blinckt. Verlaet u niet op gunste,
Noch zoetheyd van gelaet: 't is recht de hofsche kunste,
Deur vriendelick gezicht, en deur beleefd ont-hael,
Te dooden met een kus, en zuucker-zoet regael.

Uyt-legginge.

GEen leeger dingh des werelts, noch dat meer naer een bloot en kruypende herte smaectt, als zijn beloften niet gestand te doen. Waerom en zal ick niet opentlick durven weygeren, dat ick bedecktelick durve, niet in 't werck te stellen? Is het niet daerom, dat mijn voor-hoofd niet sterck enough en is, om het aenzicht van mijn gemoed aen te trecken? Zoo toon ick dan, dat ick veel minder ben, als die my durft klaerlick voorleggen, dat ick noch met woorden, noch met gebeer en durve af-slaen. Maer ghy ont-ziet den on-danck, en wilt de gapende met een ydel hope zuigen, op dat zy van u geen weer-zien en krijgen: en wilt alzoo met een dochter twee schoon-zonen maecken. Wel te rechte zeght **ALCIBIADES**, in die heerlicke maeltijd, van **PLATO** zoo konstelick toe-be-reyd, *dat hy met schaemte over-loopen wiert, zo dickwils als hy **SOCRATES** tegemoete quam, om dat hy hem zijn belofte niet gehouden en hadde: wenshende daerom, dat **SOCRATES** uyt dit leven mochte scheyden.* Doch oordeelt hier van, met goed onder-scheyd. **EUSTATHIUS**, de uyt-legger van **HOMERUS**, getuyght ons, datter drie oorzaecken zijn, om welcker wille de menschen gemeenelick ont-breken, om haer belofte naer te kommen. De een is, om dat zy, van het beginsel af, een op-gezet voor-nemen gehadt hebben, om met een schoon gelaet te bedriegen; en niet belooft en hebben, als met zulck een meeninge. De tweede is, om dies-wille dat zy, uyt eenige tusschenreden, zich berouwen over haer belofte: het welcke die gene veel-tijds ont-moet, die lichtvaerdelick elck end' een beloven, zonder van te vooren te over-leggen, aen wien zy, van bloeds of gewisses wegen, meest verbonden zijn. De derde,

derde , ende laetste oorzaecke is, om dat hy in on-mogelickheyd gebrocht is, van zijn verbintenisse te kunnen vol-
doen. Het eerste , zeght hy , is een vrucht van een booze wil-
le; het ander, van een swack oordeel; het derde, van een
kranck vermogen. Het tweede magh zom-tijds, het derde
moet altyds verschoont werden. Maer zoo veel het eerste
belanght, daer van zeght CICEERO: *Totius injustitiæ nulla est ca-
pitalior, quam eorum, qui cum maximè fallunt, id agunt, ut boni vi-
deantur.* Dat is: Het hoofd-stuck van alle on-rechtveerdigheyd is, als ye-
mand met op-zet bedriegende , nochtans het zoo weet te maecken, dat hy
noch een goed man schijnt te wezen. 't Is nochtans onder onze men-
schen zeer gemeen, hoe-wel oock niet te verschoonelicker.
Hoor, wat de Heydensche Poët zeght:

Tuta, frequensque via est, per amici fallere nomen:

Tuta, frequensque licet sit via, crimen habet.

Ditis zijn meeninge:

't Is een gemeene wegh, en, als heel weyl, geprezen;

Bedriegen, deur de naem van een zeer goede vriend.

Maer of die wegh gemeen, en veyligh oock kan wezen;

't Is een mis-dadigh stuck, dat menschen niet en dient.

Verre moet dan uyt onze herten verbannen werden, die
bedriegelicke regel, die beyde de zijden, in onze gemeenen
omme-gangh, schijnt vervult te hebben:

Promittas, facito: quid enim promittere lædit?

Promissis dives quilibet esse potest.

Dit zinght de zelve Meester:

Maeckt dat ghy maer beloofst.

Wat kan belofte schaden?

Elck een hier deurgeloofst,

Dat hy is rijck geladen.

Maer

Maerick werde hierin-dachtigh van een droom, die dit Zinne-beeld tot een fackel zal kunnen dienen.

In 't kriicken van den dagh, wanneer de eerste droomen,
 Ont-last van d'eerste mist, en d'alder-groffte doomen,
 Gedaelt deur d'horen-poort, niet met een leugen-beeld,
 (Dat onze ziel beraeght, en onze reden steelt)
 Maer met een waer gezicht in onze herffsens rijzen,
 En in half-wacker slaep veel wonder' dingen wijzen;
 Verscheen voor my een vrouw, van geen gemeene staet,
 Maer hooger van geboort, en van geen menschen zaed.
 Haer hayr was wonder schoon, en in haer Engelsch wezen
 Was ick en weet wat zoets, en oock wat groots te lezen:
 Haer oogh-licht hadd' de zee zeer licht tot vré gebracht,
 En een droef hemels-lucht gebeldert door zijn kracht.
 Haer voor-hoofd was met eer en majesteyt beschreven,
 Haer mond, half-lachs gestelt, scheen roozen uyt te gerven:
 En als zy maer de deur' van hare stem ont-sloot,
 Een beunigh-ratigh zoet uyt hare lippen vlood.
 Haer leden allefins verrijckt met Venus-gaven,
 Die maeckten wien-ze zagh, van stonden aen tot slaven:
 't Zy dat zy gingh of stond, 't zy dat zy sweegh of sprack,
 Het alder-steeghste hoofd, bet hardste hert zy brack.
 Zy hadd' de handen vol, zoo veel zy konden vaten,
 Met ballen vol van winds, met flessen vol van staten,
 Met zacken vol van roock, met doozen vol van gunst,
 Met burzen vol gestreel, en woorden vol van kunst.
 Men zagh rontom dees Nymph' een groote bende krielen,
 En met een groot gedruysch demoedigh neder-knielen,
 Scholieren, pen-gesnor, Matroozen, hoffsche lien,
 En hacke-packxken zoon wiert oock daer by gezien.

Ick merckt' oock met een oogh , aen hare zijde wijven ,
 Een on-getijdig volck van onbeschaemde wijven :
 D'een sprack voor haren man , en d'ander voor haer kint ,
 Elck een , naer dat hy was tot dees of geen' gezint .
 D'een lagh wat naerder by , en d'ander meer verschoven ,
 Naer dat hy beter kost met deze vrouwe hoven :
 Nochtans wiert elck end' een veel hope toe-gevoeght ,
 En yder niet vernoeght , gingh van haergantsch vernoeght ,
 Daer hingh aen hare zijd' , gelijk een jagers tasse ,
 Zeer groot , breed , diep , en hol , dat de gevrijde kasse
 Van haren winckel was , met rijk gesteeut' deur-wrocht ,
 Vyt't morgen-roodigh land van d' Indiaen gebrocht .
 Hier lagen in-gehoopt veel Commissarijsschappen ,
 Raedsschappen van't gerecht , veel Reken-meesterschappen :
 In't roeren wert gezien't ampt van een President ,
 En wederom een staet my weynigh noch bekend .
 Die onderstond te staen naer't ampt eens Pensionaris ,
 Of die om-helzen wouden last eens Secretaris ,
 Die zagh hier zijn gerief : Burghmeesters , Wet , en Raed ,
 Vroedschappen , Thresoriers , elck een vont hier zijn staet .
 Maer die van leeger bloed , of kleyne van vermogen ,
 Met een neer-valligh oogh , tot minder staten bogen ,
 En sloegen oock niet mis ; maer zagen haer gerief ,
 Al was het haer noch niet bezegelt met een brief .
 Die Roeper wilde zijn , of liever had behagen
 Het wapen op de borst van land of stadt te dragen ;
 Die dieven leyden wou , of liever d'eere droegh
 Dat hy-ze met een sweert , of heete roeden sloegh ;
 Die't volck voor-lezen wou , die kercken wou bewaren ,
 Die met een sweep of stock de honden wou vervaren ,

('t Gezalfd' en raeck ick niet) elck toefde deze vrouw,
 Elck kusten haer de slip, elck trock haer by de mouw.
 Elck een was nijdigh-beet om in dees tafs te vissen;
 Elck zocht zyn brand en koorts in deze beeck te sliffen;
 Elck zaggh op haer geswel; en noyt haer yemand zaggh,
 Of wiert vervoert deur zucht van eer en groot gezagh.
 Zoo yemand, als 't gebeurt, van spijt begon te groonen,
 De vrouw stracks in de weer, die gingh het stuck verschoonen,
 Zy hief haer tafs maer op, en toond' hem al de keur:
 Maer als ick 't vond daer naer 't was rechteen vogel-leur.
 Zy was, oft anders scheen, aen d' alderkloeckste lieden
 Een stief-moer, die alleen met hope van haer schieden:
 Aen ander met een hooft van yzer, loot, of bert,
 Naer haren lichten aerd, droegh zy een moeders hert.
 D'een wiert terstont vernought, die sich oock stracks deed' achten;
 De ander most, eylaes! op ydele hope wachten,
 D'een thien jaer, d'ander vijf, d'een minder, d'ander meer;
 En zommigh, hoe bequaem, en kregen noyt een keer.
 De een wiert uyt-gestelt, met wacht het sal haest kommen:
 Een ander wiert gepaeyt met deze blauwe blommen,
 En twijffelt aen my niet, ick zal daer acht op slaen:
 Maer 't zyn al linckerryen, zeer qualick om te raen.
 Ick zaggh mids-dien het volck een dicken aessem blazen,
 En met een noest gedrangh, ontrent dees Nympherazen:
 D'een wreef den ander af, en spaerde moeyt noch pijn,
 Om by haer, hoe het gingh, de naest en d'eerst te zyn.
 Voor haer gingh, vol van pracht, met feestelicke treden,
 Me-vrouwe de Fortuyn, die doof, blind, zonder reden,
 En lichter als een phym, en broozer als een glas,
 In 't midden van het volck, als by gevalle was.

Haer wille was een wet om die om hoogh te trecken ,
 Om gene weer te doen , het stof en d' aerd' te lecken :
 Maer zottinn' , als zy was , en vol van boozen aerd ,
 Deughd was by haer veracht , on-deughd in grooter waerd' .
 Op dit gerucht des volcks , en al dit woeligh drijven ,
 En kond' ick oock niet welmeer in mijn ruste blij-ven :
 Ick vliegh op met een sprongh , en ziende , voor mijn bed ,
 Zoo schoon een vrouw-persoon , zoo gierlick op-gezet ;
 Ick neem de stoutheyd aen ; deur keurigheyd ont-steken ,
 Te vragen naer haer naem , en op dees wijs te spreken :
 Goddinne , kom wat by , verhael my on-verblomt ;
 Van waer is 't , dat ghy zijt , van waer is 't , dat ghy komt ?
 Waer zijt ghy , zegh my , t' huys ? het schijnt wel aen uw wezen ,
 Aen uw gebaer en draght , dat ghy niet zijt gerezen
 Vyt eenigh leegh geslacht , dat noch in 't duyfster licht .
 Uw wangen , uwe mond , uw voor-hoofd , uw gezicht ,
 En al wat aen u leeft , zijn merckelicke spooren ,
 Dat ghy niet van een vrouw , of sterflick mensch geboren ,
 Maer van den hemel zijt : al wat mijn oogh oyt zagh ,
 't Is niet als duyfsteris , by dezen hellen dagh .
 Mijn vraegh was nauw ten eynd , en noch half af-gefneden ,
 Haer antwoord was bereyd , met dier-gelijcke reden ;
 Ick ben Belofte , vriend , wiens hoogh en breed gebied ,
 Noch aerd , noch zee , noch lucht , noch eenigh dingh ont-vli .
 De bende , die ghy ziet mijn treden warme maecken ,
 Die volghet my op mijn woord , als eengewisse baecken :
 Ick ben ge-eert , ge-dreeft , en 't alder-sterckste hert ,
 Wanneer het my maer hoort , terstond al swacker wert .
 Mijn wooningh is gereft , daer ick my gae vermaecken
 In huizen hoogh-gebouwt , in princelicke daecken ,

Daer zalen , kamers zyn , verciert met zijd' en goud ,
 Met gladdemarmersleen , met gittigh ebben-hout.
 Al wat in hoogheyd is , de Princen en de Heeren
 Vangroot en kleynder reeck' , zy moeten alle keeren
 Op d'herr' van mijn begeert : ick roer' om , en ick stii'
 Volck , landen , buyzen , steen , al naer mijn enckel wil.
 Ick maecke rust en v're , doe weeld' en rijckdom bloeyen ;
 Ick maecke twist en krijgh , doe nood en armoed' groeyen :
 't Buyght alles onder my : een woord van my gezeght
 Is stercker als 't gebied eens Koninghs aen zyn knecht.
 Het moedigh krijgh-geslacht , haer goed en bloed verstorren ;
 Het zec-volck insgelijcks haer leven gaen verkorten ,
 En al tot mijnen dienst : een yeder die wat weet ,
 Die lijdt , om mijnen 't wil , veel onrust , zorgh en leed.
 Die hoogh-gebruude lien , die in de boucken vroeten ,
 En konnen , zonder my , haer dorst , noch honger boeten :
 Poeten zoucken my ; wat penn' , pinceelen voert ,
 't Is al met beeten lust tot mijnen dienst vervoert.
 Het Kerckelicke volck (niet gantschlijck te verschoonen)
 Die zoucken somtijds oock dat ick 'et zou beloonen :
 Zieck-meester , Advocaet , Notaris , Procureur ,
 Zy komen al te zaem gevlogen naer mijn leur.
 De fiere Courtizaen , die hovelicke gasten ,
 Gedreven deur mijn zeyl , naer my gestadigh vasten :
 De Raedf-heer , hoe geleert , hoe stemmigh dat hy zy ,
 En wie daer meer mocht zyn , zy roepen al naer my.
 Mijn zijd' en is noyt vry van allerhande knechten ,
 Die ongetijdigh stout , als kliffen aen my hechten :
 Ick jage niemand wegh , maer houd' elck een by my ,
 Doch met een onderscheyd van hoogh en leeger ry.

De cene , neem' ick lust , tot hooge staet te heffen ,
 Wat dat een deel gesnor daer tegen staen en keffen ;
 De ander' , noch zoo groot van wijsheyd en verstand ,
 Die houd' ick eenwelick in een on-zeker stand ;
 En als zy grijs en grauwe geworden zijn van beyen ,
 Ick zend' ze dan noch t' huys by haren beyrd te schreyen ,
 Te wachten , met verdriet , te wenschen naer den tijd ,
 Dat zy van spot , en spijt , eens mochten zijn bevrijdt .
 Ick vley' , als ick bereel , en niemand kan het voelen :
 Ick weet het waer' , en 't valsche , zoo onder een te broelen ,
 Dat voedend' elck end' een , met ydel hoop' en waen ,
 Een yder , zonder grond , heel zeker dunckt te staen .
 Zoo sprack dit listigh wijf , en noch meer ander dingen ,
 Die ick niet derven zou hier nu te voor-schijn bringen .
 't Is oock hier med' enough , voor die maer slechts onthoud ,
 Dat hy is gantsch verdwaelt , die op Belofte bouwt .

E M B L E M A T A.

XL.

Het aenzicht wijst, wat de ziele prijst.

DAer't herte vol van is, dat zal het aenzicht wijzen.

De tonghen al ons doen, met volle maten, prijzen,
 Wat dat de geest bemint: wanneer hy oock wat haet,
 Het zelf, als vast gedrukt, in onze leden staet.
 Zoo hoeft ghy, dan, o vriend, van my hier niet te leeren,
 Wat dat dez' jonge maeghd, met eer, wel zou begeeren.
 Zy knoopt hier gras te zaem, op dat sy mocht ver-
 staen, (gedaen.
 Of't kroontjen van haer trouw niet haest zal zijn
 Uyt-

Uyt-legginge.

DE nature, jonckheyd, en gezondheyd, drie krachtige school-meesters, blazen geduerigh en ontflecken, in het huys, daer zy woonen, een heet vier van natuerlicke lusten; die den weerd gestadelick roepen en drijven tot het gene niet veroorloft en is, als tusschen twee echt-genooten. Wanneer wy ons maer eerst en beginnen te ontflecken, uyt de natuerlicke eenvoudigheyd der jaren, die ons in state stellen, om testament te kunnen maecten; wy vinden ons zoo haest genegen, om erf-namen voort te teelen. *Tout le mouvement du monde se resout & rend en cest accouplage : c'est une matiere infuse par tout : c'est un centre, où toutes choses regardent.* Alle de beweginge des werelts, zeght de Heer van Montaigne, ont-doet en geeft sich over in die t'samen-parringe: 't is een stoffe, die over al in-gestort is: 't is een middel-punt, daer naer alle dingen zien ende toe-loopen. 't Is te vergeefs gestremt en gestuyt, wanneer de vloed over de dijcken swelt. 't Is oock moeyelick, die begeerten den necke te breken, met den hamer van natuerlicke redenen. 't Is een duyvel, die niet uyt-gedreven en wert, als met vasten en bidden. Dat MARTIALIS zeght van NIGRINA, heeft by naer de geheele wereld in-gewonden en gewonnen:

Te patrios miscere iuvat cum conjuge census,

Gaudentem socio, participemque viro.

Neem dit zoo wat ruymmer, en niet buyten de zin en waerheyd:

Het staet u gantsch wel aen, uw vaderlicke schatten,

En wat ghy hebt ge-erst, te mengen met een man:

't Gezelschap u bebaeght (en wat ick kan bevatten)

Het mannelick gebruyck niet tegen zijn en kan.

Daer

Daer wert ergens van een gezeght, dat de bruydloft en de ouderdom van een natuere zijn. Want wy begeeren-ze, voeght hy daer by; alle te beprooven: en wanneer wy daer toe geraeckt zijn, bedroeven wy ons. Het welcke zekes, met die ruymte gestelt zijnde, door ervarentheyd van jvelen, lichtelick kan wederleght werden. Gelijkkerwijs oock dit: dat de vrouwe den man niet toe en brengt, als twee genueligicke dagen, den trouwdagh, en den sterf-dagh. Iae noch dit en kan voor geen gereedgeld aen-genomen werden, 't welck een METELLUS NUMIDICUS openbaerlick tot het volck zeyde, met deze woorden:

Si sine uxore, Quirites, possemus esse, omnes eâ molestiâ careremus: sed quoniam ita natura tradidit, ut nec cum illis satis commodè, nec sine illis ullo modo vivi possit; saluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati consulendum. Dit behelzen deze woorden: Konden wy, Romeynsche burgers, zonder vrouwe wezen, wy zouden alle die moeyte wel der-ven: maer dewijle de natuere dit leert, dat wy niet gemackelick enough met de zelve, noch geensins zonder haer en kunnen leven; moeten wy ons veel eer beraden met een geduerigh wel-varen, als met een korte wel-lust. Wie kan oock dit aen-nemen?

*L'homme une fois marié,
Qui lié
Se revoit par mariage;
Par deux fois se vient ranger
Au danger,
Sauvé du premier naufrage.*

Dat is, op de zelvemate en voeten:

*Een man zijnde eens getrouwt,
Die er-bouwt,
En in banden we'er wilt kommen:*

Twee-maels stelt hy ſich voorwaer
 In gevaer,
 Eens van ſchip-breuck zjynd' ont-ſwommen.

Maer veel meer ſtaet ons toe te ſtaen, en met onze beyde
 armen te om-grijpen, dat de Vandoomſche Poët voor-
 zinght:

*Vn plus grand bien ne ſe trouve en la vie ,
 De ſoy faſcheuſe & bouillante d'en vie ,
 D'ambition & d'honneur importun ;
 Que de trouver entre mille quelqu'un ,
 Auquel on puiſſe , avecques confiance ,
 Dire ſands fard tout cela que l'on penſe.
 Amour nous faiçt tel plaifir eſprouver :
 L'amitiè faiçt le bon amy trouver.*

*Comme pourroit un homme ſociable
 Avoir party , qui luy fuſt agreable ,
 Pour vivre enſemble en toute loyauté ,
 Sans s'allier a la douce beauté
 D'une treſſage & vertueuſe dame ?
 Pour n'eſtre plus , que d'un corps en une ame ;
 Vn ſeuleſprit , qui ſe puiſſe enflammer
 Tant ſeulement du ſeul honneur d'aymer :
 Ne cherchant point de ſon ardeur extreme
 Autre loyer ſi non que l'amour meſme ,
 Qu'en bien aymant , de ſe voir bien aymé?*

Zijt ghy niet te zeer verleckert, lees oock de over-ſtellinge:

*In 't le-ven , van zich zelf , met moeyt' en pijn beſlagen ,
 Vol eer-zucht en on-ruſt , vol nijd en quade lagen ,*

En isſer niet zoo goed , als datmen een goed vrind ,
 Al waer het oock maer een , en onder duyzend vind :
 Aen wien wy , wel-geruſt , en rond uyt kunnen zeggen ,
 Al wat wy in ons hert , in't duyster overleggen .

De liefde doet alleen ons proeven deze vreughd :

De vriendschap hert en zin , met een goed vriend , verheught :
 Maer hoe kan nu een menſch , gezellig van natueren ,
 Verkiezen eenigh deel , en zoo daer by verdueren ,

Om , met een trouwe band , te leven ſteeds te zaem ,

Dat onverdrietigh zy , en wonder aengenaem ;

En dat hy niet een fraey' en zoete ſchoonheyd trouwe ,

Van een zeer wijze maeghd en deugdelicke vrouwe :

Om dan niet meer te zijn als , twee tot een gebrocht ,

Twee lijven en een ziel , door eenen geest verknocht .

Een geest die alleen kan ontſteken zijn , van binnen ,

Van d'eer en zoete vreughd van grondelick te minnen :

Die anders geen loon van zynen brand begeert ,

Als liefde , die zijn liefd met liefde weer vereert .

Daerom heeft oock PYTHAGORAS wel een ſcherpe roskam verdiend , welcke zijnde , op eenen tijd , zeer beleefdelick en ernſtigh van een vriend genood , om zijn ondertrouwe en bruydloſt , met zijn tegenwoordigheyd , te vereeren ; gaf voor antwoorde , dat hem niet zoo zeer ter herten en konde gaen , als te wezen by een zo drouve en beweanelicke dood . Willende te kennen geven , dat een vrouwe te trouwen , niet anders en was , als zich in een graf te leggen . Aerde en water moeſt hy werden , die dorſte zeggen ; dat , die dien knoop en houwelicken band gevonden hadde , hadde een ſchoone gelegentheyd en middel gevonden , om zich van de menſchen te wreken : als zijnde een ſtrop , of garen

om beesten te betrappen, en die daer naer, met een kleyn vierken, te braden, en verteeren. 't Is waer, dat die heylige verbintenisse niet t'eenemael vry en is van alle on-gemack. Maer waer vint ghy wijn zonder moer; bier zonder gift; hout zonder schors; koren zonder kaf; roozen zonder doorn? Zeker, hy ware weerdigh in het aenzicht gespogen, en de tanden gebroken te werden (als ÆSCHYLUS spreekt) die daerom dat alles, met verachtinge, of verwerpinge wilde verdoemen. Daer en is, in dit arme leven, geen geniet van vermaeck of wellust, die eenparigh en effen zy: maer het is al knobbeligh en onder-menght met vele drijvingen, die de nature tegen en koortzigh zijn.

Zoo en wert de Ionck-vrouw van ons Zinne-beeld niet ten toone gestelt, om voor de kijkers en gaep-stocken een zots-kolve of polleken te dragen: maer alleenelick om af te beelden de aengeboren genegentheyt die ons in 't gemeen van den hemel in-gestort is, om ons zelven tijdelick te eeuwigen, door de rancken, die in verre eeuwen, van onse stock schieten.

Wilt ghy vasten rijkdom hebben?
Wilt hem by den armen leggen.

ZO Ionckvrou, gae zo voort! laet op het water drijven
U brood, der visschen aes, niet schaerselick gezaeft.
Het kostjen is geringh, en't zal oock wel beklijven,
Als ghy van desen ougft de vette vruchten maeyt.
Maer noch is't niet genoegh: ghy moet hier by gedencken,
Dat ghy der armen noodte geener tijdt vergeet,
't En zal uw ziel niet schaen, noch oock uw rijkdom
krencken,
Want't wert met Gods beloft van s'hemels winst besteeft.
Uyt-

Uyt-legginge.

DE stoffe van dit Zinne-beeld is geleent, uyt het elfde capittel vanden Prediker: dien ick (God wille) onlanghs zal in 't licht brengen, nieuvelicks van my, uyt den Hebreusch en oorsprongh over-gefelt, en in alle duystere plaetsen, naer mijn geringe mogelickheyd, uyt-geleghet en verklaert. Daer aen gedraegh ick my; op dat niemand, door een goddeloos voor-oordeel, dit veers aen een gehaecten neuze en hange.

Wilt dan hier uyt geleert zijn, het gene Iesus tot zijne discipelen zeyde: *Vrienden te maecten van den onrechtveerdigen rijkdom, op dat, wanneer u ontbreken zal, zy u mogen ontfangen in de eeuwige woon-steden.* De schatten werden eerst de onze gemaect, wanneer wy die wel aen een ander besteden: zy werden eerst voor ons verzekert, wanneer wy ze in den schoot der armen, gelijk van ons wegh-werpen. De Heydenen, oock die zelve, die nergens naer van de fijnste bloeme geweest en zijn, hebben dit betuyght. Hoor maer MARTIALIS gedichten:

*Callidus effractâ nummos fur auferet arcâ,
 Prosternet patrios impia flamma lares.
 Debitor usuram pariter sortemque negabit.
 Non reddet sterilis semina jacta seges.
 Dispensatorem fallax spoliabit amica.
 Mercibus extructas obruet unde rates.
 Extra Fortunam est, quicquid donatur amicis.
 Quas dederis solas semper habebis opes.*

Verstaet het, die geen latijn en verstaet. Dit zeght de Poët:

Een dief zal kist en kas verbreken ; 't gelt ont-leggen.
 Een goddelooze vlam uw dack om verre slaet.
 Een schuldenaer zal 't crois , en 't hooft-geld oock ont-zeggen.
 Een mager ougſt en geeft niet weder al haer zaed.
 Een Courtizaen ont-rooft den man , door wien zy levet.
 De zee verſwelght een ſchip dat wel-geladen is.
 't Is buyten de Fortuyn , wat ghy aen vrienden gevet.
 Alleen het geenghy geeft , blijft eenwighen gewis.

Maer wat is hier anders van ? Merck , dien de oogen in het
 voorhoofd ſtaen. Veel zeggens vint ghy over al ; weynigh
 doenders. Veerdigh van kaecken ; traegh in de zaecken.
 Doch evenwel ,

Men ziet wel hier en daer , dat menſchen zich begeven
 Tot deughd ; maer 't is een deughd met wereldſch eer bekroont.
 Tot deughd , maer 't is een deughd , om weelderigh te leven :
 Tot deughd , maer 't is een deughd , die hier wilt zijn beloont.
 Tot deughd , met moeyt en zorgh , met arbeyd over-togen ,
 Maer die ſteeds op haer zelf , niet op een ander ziet.
 Een deughd ont-breeckt ons meeft , dat wel dient over-wogen ,
 Een deughd , een ware deughd , die God ons meeft gebiet.
 Want zeker 't is vergeefs God boven al te eeren ;
 Zijn zelf , gelijk-men meynt , te houden onbevleekt :
 Ghy zijt een onreyn vat , dat God van zich zal weeren ,
 Soo ghy u hert en hand van uwen naeften treckt.
 't Is een vergeeffſche trooft , 't zijn niet als ydel ballen ,
 Te zeggen ; dit en dat , en dat en dat is mijn :
 Want als ghy 't al bezit , noch hebt ghy niet met allen ,
 Als ghy 't niet wegh en leght , by die gebrecklick zijn.
 Wat duilheyd jaeght ons breyn ! Godt heeft ons arme ſla ven ,
 Met bitter ſweet en bloed , genadelick gekocht :

*En wy en willen God , ons beyl , ons rust , ons haven ,
Niet koopen met wat broods van God ons toegevoegt.*

Hoe vele zijnder die de handen tot de ellebogen toe in haer goed steken , die nauwelicks het uyt-eynde van haer vingeren nat en zouden maecten , om haer even-mensche te laven? Hoe vele , die van haer goddelooze over-dadigheyd ettelicke huys-gezinnen zouden op-voeden? en die nochtans niet zoo zeer en meenen te verliezen , als dat zy (en dat noch uyt schaemte , of wel om eere) aen den armen geven.

*Rijcke dieven , bastaerd-zaed ,
Van der hellen swarten raed ,
Hoe verspilt ghy dus uw geld ,
Dat ghy quistigh benen telt ,
Nu om pompigh leckerny ,
Dan om poppigh pronckerny :
Al om voor een ooghen-slagh ,
Aen u lust te geven dagh ,
En te thoonen voor het licht ,
Dat ghy hier uw hemel sticht !
Daer ghy Iesu naeckte le'en ,
Van de wereld onder-tré'en ,
Doch by Gode hoogh ge-eert ,
Als een vaeghsel van u weert .
Daer ghy sticket kist en kas ,
Met een hoogen kleeren-tas :
Daer ghy schieters en de mot ,
Vuyle kinders van den rot ,
Met uw over-daed bedeckt ,
En Gods even-beeld on-treect .*

Maer

Maer dit is veel eer de thoon, dien zy zingen, en het wit,
dat zy haer voor-stellen :

*Dit is een vast besluyt, ick wil my zelven schrijven,
Tot mijn genoughzaemheyd, mijn eygen erfgenaem.
Ick wil hier in dit vleesch voor my alleene blijven,
Zoo valt my 't leven zoet, en wonder aengenaem.
De Pelicaen is zot, die zijne borst gaet wonden,
Voor een deel kieckentjens, van hem korts uyt-gebroet;
En zot is, die veel zorgt voor een deel vreemde monden,
En hout met on-genucht, een on-gerust gemoed.*

De zulcke mogen wel, zonder verlof, gortige verckens ge-
noemt werden: als die lemtigh en verminckt van allerley
hemelsch gevoelen, een ziele in plaetse van zout gegeven is.
Ten ware die beter genoemd wierden, met de Spaignaer-
den, Desalmados, ziel-looze fielen.

*Abmensche, niet alzo! men moet die rijke gaven,
Die God zoo mildigh leent aen ons zijn arme sla ven,
Niet zoo onnut verdoen, tot 's hemels leedt en spot,
Hier met een roffiaen, daer met een vuyle vod:
Die, als een raef-gespuys, uw erfdeel gantsch vereten,
En van geen ander weerd, zoo langh het duert, en weten.
Maer God heeft die geleent, om onderstand te doen,
Zoo veel het lijden magh, en, naer den nood, te voen.
Gebreckelicke lien, gevang'nen, vremdelingen,
Gedreven uyt haer land, en arme weezelingen.
Niet om in spijs en dranck, in feesten rijk bereyt,
Die zoo gantsch deurt te slaen in overdadigheyd.
Wat is 't dat ghy in wijn en spijs u gaet begraven?
Uw buyck is gantsch en gaer ondancckaer van uw gaven.*

Want

Want hoe veel en hoe veel oock in zyn afgrond daelt ,
 Noyt is hy gantsch verzaet , 't is altyds , haelt , en haelt .
 Gelijck een kole vriers , die hoe ghy meer zult voeden ,
 Te meer zy voedsel wilt , te meer zy oock zal woeden .
 't Is beter dan in tijds , gebreckelicke lie'n ,
 Van uw kost , van uw geld , of anders te verzien ,
 Naer dat ghy min of meer in voor-spoed zyt gezeten .
 En als ghy dan daer in u zelven hebt gequeten ,
 Ghy zult op dezer aerd , en naer-maels in Gods throon ,
 Als ghy eens scheyt van hier , ontfangen grooten loon .

Wat is het volck, als wind en wolck?

D It is de aerd des volcks: weer-haenigh, los van
 zinnen,
 Veel-hoofdigh, on-gerust van buyten en van binnen:
 Een wisseltuyrigh rat, vol van verkeerde zucht,
 Gedreven door den wind van allerley gerucht.
 Nu quistigh van haer gunst, als 't gaet naer haer behagen:
 Als 't anders, vol van haet, van bitterheyt, en klagen:
 De Prins is als die boom, die, als het regen stort,
 Ons deckt; is 't weder schoon, van ons gekluppelt wort.

Uyt-

Uyt-legginge.

MEn vint in alle andere dingen een on-geftadigheyd en veranderinge, maer die evenwel eenighsins tot eenige gelijkmatigheyd kan gebracht werden. Niet en iffer zoo on-zeker, noch zoo mis-luydigh als het lichaam des volcks, in zijn geheelheyd by een gerekent. HORATIUS vraeght of zich wel yemand zoude konnen onthouden van lacchen, zoo hy een schilder zage, die een peerds hals aen een menschelick hoofd voughde, en van allerley gedierten eenige leden ont-leent hebbende, daer aen verfcheyden pluymen fchilderde, van boven verthoonende een fchoone vrouwe, van onder een vuyle en groote vifch. Maer met zoo goede reden mochte yemand wel vragen, offer yets ter wereld zoo belacchelick is, als de menigh- te van het gepeupel in eenen hoop by een geftout. Dat zy kortste vooren gewilt en toe-geftaen hebben, zal lichtelick een wind van een ydel geruchte, of de roeringe van een lucht of ftemme om verre ftooten. De trouwe van het volck, en de gedachten van een kind, hebben gemenelick de zelve due- ringe: de welcke niet alleenelick en veranderen, naer dat de fchijnelicke voor-deelen een ander ftreke nemen; maer oock naer de verfcheydentheyd van tijdingen en andere omftan- den, die elcke minute des daeghs kan toe-brengen. Zy heb- ben gewillighlick een wersheyd en wan-luft van tegen- woordige dingen; ftande altijds met de ooren open naer wat nieuws, veel-tijds gereed om de jonghste dingen plaetfe te geven, maer zonder lange vernachtingen. Dien volgende, zeght SENECA, dat het volck genegen is om het jock van baren ftact af te fchudden: het tegenwoordige mishaeght haer; het toe-komende vermoeyt haer; het goed verveelt haer; het quaed onder-druckt haer. Daerom zijn-

der oock gevonden, zoo quaed om te vernouwen, dat zy zelfs het licht der zonne niet en hebben kunnen verdragen: gelijk de Atlanter, volkeren van Lybien en Mauritanien, die des morgens de zonne begroeteden met scheldingen en lasteringen. Hier mede (verstaec my wel) en wil ick alle onze leden niet gelijckelick lardeer-priemen; noch met een quispel het gantsche huys swarten. 't Is zeker, dat ter onder ons zijn zoo wel gesnuytte en gesnoeyde verstandden, die veel beeter hooge ampten bekleeden, en voorzichtiger toe-zien zouden, dat het gemeene beste geen schade lijden en zoude, als de zommige die op het lands kussen gemackelick en zorgeloos neer-zitten. 't Is oock zeker, dat God de Heere, door de zorghvuldige vierigheyd, de slaeperige na-latigheyd der Regenten dickwils wacker maect. Daerom oock, niet zonder bescheet, gezeght en werd, *De stemme des volcks, de stemme Gods*. Maer wy en dragen evenwel niet alle de zelve livrye. Vele van ons hebben schele en losse verstandden, die meer door on-bezuyftheyd gedreven, als door bescheyt geleyt werden. Onze ziele is veel tijds zoo licht, als ons lichaem aerdsch en swaer is. Zoo veel aen-zichten alsser in een gebroken spiegel gezien werden, zoo veel besluytingen werdender alle oogh-slagen in onze herffsens gevormt. Ons gevoelen wert geint het eene op het ander: en eer het noch begint hout te maecten, de zage moeder weder in, daer moet een ander greffie gezocht werden. Wy zijn zoo verlast en verleckert achter de veranderingen, dat wy nergens naer zoo zeer en vernibbelen, als dat ons een nieuwe smaeck toe-brenght. Het volck, zeght yemand, is een beeste, die niet lijden en kan een zoet en gemackelick gebit, noch langé genieten een geregelde vryheyd, altyds wijckende van het middel, naer d'een feylige uyterste, of naer het ander: en dan byzonderlick, wanneer

neer het schijnt meest bevredight en getemt te zijn, zal het in een hand-wijle zich zelve ont-snappen, en het hoofd keeren tegen die hem goed gedaen heeft. Zoo verkeert en veranderlick is die oude wet-gever, die-men *Volck* noemt. Een wonderlick monster, daer van de meeste deelen niet anders als tonge en zijn, die altyds van alle dingen spreekt, en niet en weet; dat alles ziet, en niet en onderscheyd; dat met alle dingen lacht, met alle dingen weent; dat alles hoopt, alles vreest; alles maeckt, alles breekt; kort, diens oordeel en wijsheyd niet anders en zijn, als drye teerlingen van avontuere.

*Populaire ignorant, grosse masse du chair,
Qui a le sentiment d'un arbre, ou d'un rocher:
Traîne a bas sapensée, & de peu se contente,
D'autant que son esprit hautes choses n'attente.*

Dit zeght de Poët:

*'t Volck is een dick klomp vleesch, en vol van on-verstand:
Heeft oock niet meer gevoels, als een rots, boom, of plant.
Niet, dat hem oyt vernoecht: sleypt zijn gedacht ter aerden:
De wyl' zijn geest geen dingh, dat groot is, kan aen-vaerden.*

Heer Alleman, zeght een ander, is een beest, dat ick en weet niet, of duyzend hoofden of geen en heeft. Een beest, dat bot, dom, onverstandigh, en onredelick is, als alle beesten plegen. 't Heeft niemand lief, dan die het troetelt. 't En kent zijn meester uyt de knecht niet: jae zal dickwils zijn meester vernielen, om de knechts wille. Loopt soo ras in 't water, als op stal; zoo ras in 't vier, als in zijn nest. Een deerlick dingh, als 't begint terazen. Loopt met 't hoofd tegen den muer, tot datter door is, of daer voor blijft liggen.

Heeft de oogen zoo diep in de kop , dat het niet en ziet wat ontrent hem is , maer alleen wat recht voor uyt is , langhst de neuze: is zijn eygen zelfin 't licht , en meest om zijn eygen verderfuyt. Als het dan zijn moed uyt-geteert heeft , en zijn eygen stal aen brand gesteken , dan warmet zich by de kolen , valt in slaep , verkout en verhongert , en wert zoo tam , dat-ment een touw om den hals werpt , en wegh leyt als een lammeken. 't En is daerom zoo vreemd noch zot niet te achten , dat DIOGENES , als het volck uyt de schouw-plaetse quam , daerzy verscheyden spelen gezien hadden , tegen het volck met geweld quamaen-dringen , en gevraeght zijnde , waerom hy zulcks dede , voor antwoorde gaf , dat hy in zijn gantsche leven pooghde van het doen en de gewoonte des volcks te verschillen. ANTISTHENES insgelijcks , als hem yemand zeyde , dat hy by naer van elck endeen geprezen wiert , maer , wat hebb' ick zeyd' hy , quaeds gedaen? oordeelende , dat de beste dingen aen het minste deel des volcks behaeghde. Dit verstond oock zoo PYTHAGORAS , wanneer hy zeyde , *en wandelt niet op de gemeyne straten*. Het welck eenstemmelick van EPICURO bevestight wert , met deze woorden ; Ick en hebbe noyt het volck willen behagen. Want die dingen , die ick weet , en prijzet niet ; en dat het volck prijst , en weet ick , noch en wil ick niet.

't Is dan een zeer zorgelick ambacht , en dat groote voorsichtigheyt van doen heeft , het volck wel te regieren. Hy moet een welgezift vernuft , en wel-gebouwde herffenen hebben , die by haer geen valsche treden maken en zal. En dan moethy noch wel op een goeden ezel rijden. Want daer en wert niet soo wijselick en voordachtelick beleyt , dat t'allen tijde eengantsche menighte behagen zal. En dat heden prijselick is , zal morgen lichtelick afgekeurt , en t'eenemaal

mael verwezen werden. Het volck , zeght ergens een , is als de dochters , die in 't begin van haer houbaerbeyt , met de bleeck-verwige ziekte gequelt werden : zy eten dan de vreemde en ongefondste spijsen , diemen zoude kunnen verzinnen ; maer zy keerenze daer naer weder uyt : alzo doet het oock het volck , wanneer zy door een quaden horzel gesteken zijn : zy minnen en kiezen dan , dat haer verderft , en dat zy daer naer gedwongen zijn , met benautheyd uyt te keeren. In zulcke gelegentheyd moeten dan de Overheyden den wijn naer-volgen : die in 't begin , door een lieffelicke en leckere smaeck , de menschen noodet en aen-lockt , maer daer naer zich allengskens mengende in haer bloed , en het gantsche lichaem verwarmende , verdooft en versluymert al hare zinnen alsoo zich meester van haer maeckende. En wanneer zy al tot hare plicht en stilte gebrocht zijn , vreeft dan in die kalmte een aen-staende buye. *Als die van Lyaonien zagen wat Paulus gedaen hadde , hieven zy hare stemmen op , rospende , De Goden zijn den menschen gelijk geworden , en tot ons neder-gekomen. Ende zy noemden Barnabam Iupiter , ende Paulum Mercurium. Maer wat voeght de H. Geest flus daer by ? Ende daer quamen de Ioden van Antiochien ende Iconien , ende over-reden de scharen , ende steenighden Paulum , ende sleypten hem ter stadt uyt , meynende , dat hy dood was.* Ick konde noch een groot getal van dier-gelijcke exempelen voort-bringen , waer door de ongestadige wispeltuerigheyd van ons , die het volck maecken , wert aen-gewezen ; maer dit zy genoegh voor een gemengelt staeltjen. De lof , die onstoe-komt , en voornemelick vele leden in onse regeringe , die een gedeelte van het volck maeckende , niet minder bequaem en zijn te regieren , als vele , van welcke zy geregiert werden ; zal op een ander stond en gelegentheyd , zijn plaetse vinden.

E M B L E M A T A.

XLIIL

Een gram gemoed veel onheyl broet.

AH! Ziet den ouden man, met af-gesleten leden,
 Hy meynt, hy gaet heel fraey, met statelicke treden,
 Maer, laes! hy suft en dubt, 't Zijn loopkens dien hy
 maeckt,

Tot dat, door dick en dun, hy't eynde t'huys geraeckt.
 Merck hier, ghy korzel mensch, van korte stof gekneden,
 Den aerd van uwen drift, de zotheyd van uw zeden.

Ghy meynt, dat ghy uw gall, en heete tochten boeyt,
 Daer ghy in't volle vier van uwe gramschap gloeyt.

Uyt-

Uyt-legginge.

Gelijcker zekere teecken en zijn van dulle menschen; een stout en dreygende wezen, een droevigh voor-hoofd, een straf gezicht, een haestige gangh, on-rustige handen, een verandert couleur, vele en sterckelick gedreven hijgingen: alzo vint ghy oock de zelve in vergramde menschen. De oogen branden en glinsteren, veel roodheyds door het gantsche aen-zicht, het bloed ziedet en bobbelt uyt het binnenste ingewand, de lippen slaen te zamen, de tanden knarssen, het hayr rijst over-eynde, een gedwongen en kissende geest, een kraeckende geluyd der gewrichten, gezucht en gebriesch, een afgebroken reden, met half-gesproken woorden, handen dick wils te zamen geslagen, de aerde met de voeten gestampt, het lichaem heel beweeght, en groote dreygingen maeckende, een afgrijzelick en schrickelick gezicht. en watter noch meer van **SENECA** by-gevought wert. Deze levendige uyt-beeldinge is genoughzaem, om te bewaerheden, en ons in het herte te drucken, de gulde vermaninge van **FLACCUS**:

*Ira furor brevis est; animum rege: qui, nisi paret,
Imperat. hunc franis, hunc tu compeſce catenis.*

Dat zoude wat breeder luyden:

De gramſchap is, in't kort, een korte dulligheyd.
Regiert dan uw gemoed met reden en beſcheyd.
Want zoo het niet en buyght, noch geengehoor wilt geven,
Het heerſcht, en doet het al naer zijnen wille beven.
Bedwinght het met een toom, wanneer het is verwoet;
En ſlaet het, vaſt en ſtijs, de boeyen aen de voet.

De zommige hebben daerom de gramſchap by den hagel vergeleken. Want gelijk die een in-druckſel is boven in de lucht geteelt, en ter aerden neder-vallende, den ougſt, en allerley noodelick en vermaeckelick gewaſch ter aerden ſlaet, met zeer groote ſchade van vee en menſchen: alſoo is oock de gramſchap een indruckſel van het hooge deel des menſches, waer door deze vleeſchelicke klomp geregiert wert; het welcke neder-vallende op den acker der gewiſſe, alles verbreeckt en verwoeft, watter ſchoon en heerlick in de menſche is. De welcke gemaect naer de gelijckeniſſe zijnes ſcheppers, op dat hy wezen zoude het treffelickſte meeter-ſtuck van Godes handen, is verrijckt met drie byzondere beelden: met het beeld der natuere; met het beeld der genade; en met het beeld des lichaems, in heerlickheyd en verhevenheyd boven alle andere lichamen uyt-muytende. Welcke drie beelden, gantſch miſmaect, yſſelick, en hatelick gemaect werden, deur dien beeftelicken tocht der gramſchap. De Prophete Iob, ſprekende van de ſchrickelickheyd des Leviathans, gebruyckt deze woorden: *Vyt zijne mond gaen ſackelen, en vierige voncken. vyt zijn neuze gaet roock, gelijk als van heete potten en ketelen. zijn adem is als lichte kolen, en vyt zijn kele ſchieten vlammen viers.* Een gelijckeniſſe, die zeer aerdigh paſt, op onze heet-gallige menſchen: byzonder, daer de heete potten en ketelen by-gebracht werden. Want zoo wanneer een pot ziedet door de kracht des viers, alle het gene om leege is, komt naer boven, en werpt zich in de opperſte bobbels van de heete vochtigheyd, maeckende gelijk een ſtaet en *inventaris* van alle het gene daer binnen is, doende op-komen alle het ſchuym en vuyligheyd, dat te vooren bedeckt en verborgen was, wanneer de pot noch ſtil en kalme was. Even alzo gaet het met een herte, dat aen-geſteken

is met die brandige trotsfe van geele galle. Alle het gene in het heymelick vertreck onzer zielen, gelijk gedommelt en verduyftert was, begint zich aen alle kant te roeren, en het onreyne grond-zop van lasteringe en allerley on-gelyck om hooge te schieten. Daerom zeyde PYTHAGORAS zeer wel, dat het eynde van de gramschap, het begin van berouis. Want wy en verliezen hier door niet alleen ons oordeel, maer wy deeren en quetsfen ons eygen zelve, en vallen in het quaed, dat wy meynen te vlieden. Wy werden hier door zoo geweldigh gedreven, om een ander te beleeden, dat wy geen acht en nemen, om ons eygen quaed te ontgaen. 't Is een tocht, die wel te rechte vergeleken wert by de grond-braken, en bouw-vallingen, die zich zelve vernielen en breken, door het gene, daer op zy vallen. De Keyzer NERVA, zijnde zieckelick, en met een zoo swacke mage, dat hy gemeenelick, al wat hy at, wederom moeste uyt-keeren; stelde zich in zoo on-matige en on-machtige gramschap, tegeneenen REGALUS, dat hy schielick, door een heete en scherpe koortse besprongen zijnde, in een doodelick sweet viel, die kortelick van de dood gevolght wiert. Het zelve overquam oock den Keyzer VALENTINIAEN, de welcke schuymende en donderende, vol van gramschap in de vollen raed, tegende Sarmatiers, om dat zy in Slavonien en Illyrien geruyt en gerooft hadden, dreygende haer met schreeuwende woorden, en on-getoomde scheldingen, dat hy haer geheelick zoude uyt-roeyen, en te niete brengen; heeft hy zijn muskels en bloed-aders zoo gespannen en doen swelllen, dat zy geborsten zijn: waer uyt hem het bloed zoo krachtelick begonde te storten, dat hy haestelick daer van stierf.

Daerom de heylige Artsch-vader Ioseph, zijn broeders,

uyt Egypten , wederom naer huys zendende , gaf haer dit ; in plaetse van alle lessen en vermaningen : *En weest niet toornigh op den wegh.* Dit ellendige leven en is niet anders voor een Christen, als een reyze en toe-gangh, tot dat eeuwige leven; tot dat geestelicke Canaan, dat hemelsche Ierusalem, dat boven in de hemel is. Laet ons dan niet toornigh zijn op den wegh, de eene tegen de andere : maer laet ons zoetelick en vredelick, met onze broeders, den wegh voorderen, die ons daer henen leydet. Laet ons alle oorzaecken af-snijden, en alle voor-wendfelen van ons weeren, die ons in het minste het herte voor de gramschap zouden open stellen. De heylige Iacob zeght kort en bondigh, dat *de gramschap des mans Gods gerechtigheyd niet en werckt.* 't Is anders wel geoorloft, het geweld van zich af te keeren, en die onder ons gestelt zijn, met scherpe bestraffingen, naer gelegentheyd van zaecken, aen te gaen : maer het moet evenwel zonder innerlicke toorne en ont-steltenisse des geests zijn. Men zeght, datter niet zoo zeeren temt de grimmigheyd van een Olyfant, als het gezichte van een Lammeken; noch niet zoo licht en stuyt de kracht van uyt-geschoten kogels, als de zachtheyd van wolle of werck, of diergelijcke toe-gevende stoffen. Alzoo, gelijk de wijsheyd zeght, *wert een Vorst, door geduldigheyd verzoent : ende een vriendelicke tonge breeckt de bardigheyd.* Laet ons dan deze dulle hitte bedwingen, en ons zelven meester maecken van die krachtige tochten, die de reden uyt haren stoel, en ons uyt Gods wooninge werpen.

*Fortior est, qui se, quàm qui fortissima vincit
Mænia, nec virtus altius ire potest.*

Neem dit in vergeldinge, die geen Latijn en verstaet :

*'t Is veel meer, te kunnen leyden
Zijn begeerten, aen den band,*

Als dat Princen wijt wyt-breyden

Al de palen van haer land.

Hy die meester is gebleven

Van de tochten van zyn hert ,

Heeft alleen een ware leven ;

Vry van kommerlicke smert.

Alwaer 't dat hy moeste blijven ,

In een hutte van stroo en slijck ;

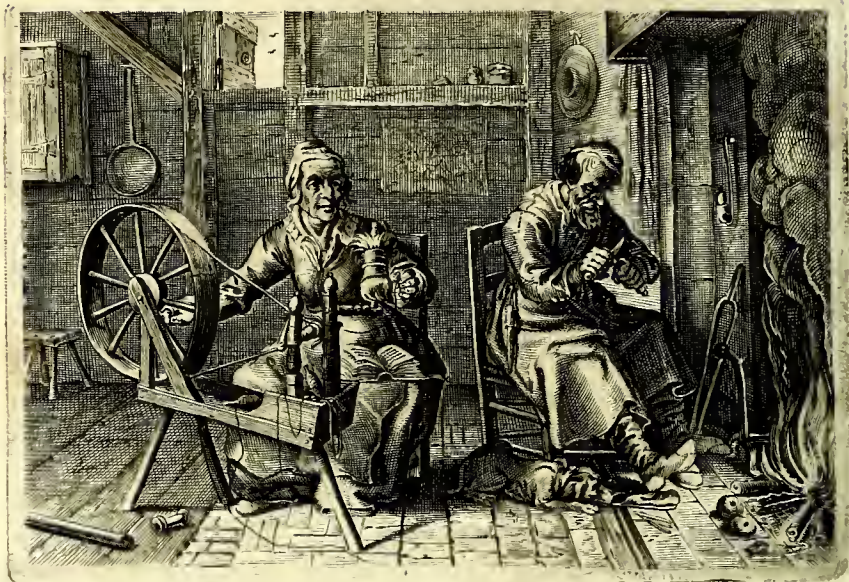
Vaster zal hy daer beklijven ,

Als een Koninck in zyn rijck.

E M B L E M A T A.

XLIV.

Wat rust en gewin geeft luttel onderwin.

HOe kost'lick is 't, voor God, hoe zoet, voor ons, t'aenschouwen!

*Dat man en vrouw te zaem haer Zelfen onderhouden;
 Van harer handen werck, en wachten, van de Heer,
 Niet wat de wereld geeft, veel onrust, goed en eer,
 Maer met een vrolick hert, gevest op rotsche gronden
 Van Godes trouw en eed, en aen haer plicht verbonden,
 Des hemels rust en lust; vertrouwend' dat de man,
 Die Godes rijcke zoekt, noyt yet ontbreken kan.*

Uyt-

Uyt-legginge.

HY moet den neuze wel vol snot, en de herffens vol fluymen hebben, die niet en rieckt, noch en kan verstaen, de bedriegelickheyd van de aerdsche hope. 't Is het vier te willen hekelen, en de roodigheyd van een ricchel af-wasschen; de valscheyd, van de wereldsche dingen, af te zonderen. Die dit, met ongedeckten hoofde, bestaet te loochenen, zal immers, wanneer de dood op zijn ooghschelen begint te zitten, gedwongen zijn, om uyt te reutelen, *Carbones thesauruserant*. Ick meynde veel schats te vinden, maer 't waren kolen.

Maer hoe vele zijn-der even-wel, die haer zelve delven engelijk levendigh begraven in dit aerdsche slijck! die gelijk geverwet zijnde, in de verdoemelicke ketel van ongevoelickheyd, den hemel den rugge, en de helle het aenzicht toe-keeren. En waerom doch? om dat zy een vleesche-lick verstand hebben, 't welck een vyandschap tegen God is: 't welck Godes wet niet onderdanigh en is; jae zelfs niet zijn en kan. Om dat hare oogen van de helsche raven uytgepickt zijn, en derhalven niet zien en kunnen, de dingen, die geestelick moeten onderscheyden werden. Diens opperste goed gelegen is in het geniet van de drie artsch-zonden, die de dans-koorde leyden, en het gantsche gezin van alle feylen aan haren rey sleypen. *Die den name hebben dat zy leven, maer evenwel dood zijn*; gelijk de Engel spreeckt, tot de gemeynthe van Sardis. Die altijds woelen, om dat zy nimmermeer rusten en zouden; en nimmermeer en rusten, om dat zy eeuwelick woelen zouden.

Verde van dat zoete en vreughdige leven der kinderen Gods: die onder een geringe en verachtelicke gedaente, een heer-

heerlicke glants van een hemelsche Majesteyd dragen. Zijn-
 de Koningen en Priesters, daer zy voor arme bedelaers, en
 af-schouwelicke uytwerpselen gekeurt werden. voor lieden,
 die leepige zielen, en versufte gemoederen hebben. die niet
 een vlocke, of koren-hayre weerdigh en zijn. Maer zeker
 (magh-men de zulcke by geringe dingen paren) zy zijn ge-
 lijk de eyers, die het beste van binnen, en geen monster of pa-
 reersel van buyten hebben: gelijk de kleyne doofkens, die
 gemeynelick de kostelickste speceryen bedecken. De Schil-
 ders, om meer te verheffen en te vertoonen de dingen, die
 licht ende klaer zijn, verstercken die met duysterheyd en
 schaduwe: zoo doet de groote werck-meester dezès we-
 relds. de menschen, dien hy tot dat eeuwige licht, en he-
 melsche klaerheyd geschickt heeft, bekleet hy hier veel-
 tijds met èen donckere mantel van gebreck. Hoe vele en
 deur-gaens wert-er gezien, dat de god-vruchtige zielen,
 die zich den hemel t'eenemael opdragen, in geringheyd en
 verachtinge t'onder-gehouden werden! maer zy werden,
 gelijk de Apostel spreekt, *allesins bedrukt, maer niet benaut:*
wanckel-moedigh, maer niet mis-moedigh: vervolght, maer niet verla-
ten: tender-geworpen, maer niet verdorven. zy zeggen, met de zel-
 ve, *al is 't dat onze wytterlicke mensche verderft, zoo wert nochtans de*
innerlicke mensche van dage te dage vernieuwt. Op deze grond,
 bouwen zy de vastigheyd van dat hemelsche huys: dat zy
 hier al-reede in hope, en naer den geest, bezitten. Want ha-
 re burgerschap is in den hemel, van waer zy den Zaligh-maecker ver-
 wachten, den Heere Iesum Christum, de welke onze vernederde lichaem
 veranderen zal, dat het gelijkformigh werde zijnen heerlicken lichame,
 naer de krachtige werckinge, daer mede hy alle dingen hem zelven onder-
 werpen kan. Zy hebben een welbehagen in alles wat God be-
 haeght. Dit is haer eeuwigh lied:

*Le Seigneur de là haut
Cognoist ce qu'il nous faut ,
Mieux que nous tous ensemble :
Sans nul esgard d'aucun ,
Il depart à chascun ;
Tout ce que bon luy semble.*

Dat is :

*De Heere weet gewis ,
Het geen ons oorboort is ,
 Veel beter als wy allen.
Hy deelt aen yder een ,
Hy zy groot ofte kleen ,
 Al naer zyn wel-gevallen.*

Zy weten , dat de tijd hier kort is: dat degene die vrouwen hebben , zyn als geene hebbende. ende die weenen , als niet weenende. ende die blijde zyn , als niet blijde zijnde. ende die koopen , als niet bezittende. ende die deze wereld gebruycken , als niet gebruyckende. dewijle het wezen dezès werelds voor-bygaet. En zeker , als ghy de Goddelicke orden wel bemerckt:

*Wat is 't van des werelds dingen ,
Als te halen ente brengen!
 Wie kan in dit aerdsche dal
 Heenigh hopen zonder gal?*

De ware *conserve* van een Christelicke ziele , is bitter-heylige. wanneer wy met een heyligh gemoet , de bitterheyd van deze wereldsche dingen , met een vast gezichte aen-nemen , en met een gewillige mond in-nemen. Dit betrachten de wettelicke kinderen Gods , die in dit leven met on-gemack en gebreckelickheyd bezocht werden.

Iae fy vinden zelfs een vermaeckelicke zoetigheyd in de verdruckinge: *wetende dat de verdruckinge lydzzaamheyd werckt; en de lydzzaamheyd bevindinge; en de bevindinge hope; en de hope en beschaemt niet. Want, zeggen zy, de liefde Gods is in onze herten uyt-gestort, door den heyligen Geest, die ons gegeven is.*

Waerom verkleent ghy u dan, ô edel (jae ydel) mensche, die u zelven verslaeft en dienstbaer maect aen de bedriegelicke glants van dit aerdsche slijck? waerom en verheft ghy niet uwe sluym-ziecke oogen tot een ander goed, als dat met dit gezichte kan aenschouwt werden? daerom heeft u God recht geschapen, op dat ghy naer den hemel ziende, de aerdsche dingen met de voeten zoudt vertreden. Alles, wat ghy noodzaeckelick hebt van doen, heeft de hemelsche wijsheyd boven de aerde gestelt, om die bequamelick te kunnen vinden, maer den on-nutten overvloed, als van goud en zilver, heeft zy onder de aerde verdoemt, op dat ghy de zelve, tot uwe verdoemenisse, niet gierighlick en zoudet begeren. *Kinderen der menschen, zeght de Goddelicke Harpslager, waerom bemint ghy de ydelheyd, en zoekt de leugen? Laet u de wereld niet by den neuze leyden: laet u geen klabbeke voor een diamanth in de vuyst steken. De wereld is een vermomd kamer-spel: die altyds met leugen in de weere is. 't Is ydelheyd, dat ghy vergaert, zeght de Psalm; en leugen dat u de wereld wijs maect. Dat goud is aerd en slijck: die zijde, daer ghy een ander mede uyt-trotst, is het gespin van een vuyle en etterige worm. Zent den duyvel in de helle, daer hy behoort. want zoo ghy hem de oore leent, hy zal u zoo haest tot een Afgod dienen. Adders en serpenteu zult ghy in uwen boesem ontfangen: en als ghy-ze al met uwe warmte uyt-gebroet, en met zorge gekloestert hebt, zy zullen u vergiftigen, en het herte af-steken.*

't Komt uyt ons hert, al wat ons smert.

VErwijt het, mensch, een ander
niet,
Dat ghy hier smelt in veel verdriet.
Want wat ghy schoon of bloemigh hebt,
't Wert, als door ziekte, by u verlept.
Geen meerder vyand, als u zelf,
En hebt ghy onder 't groot gewelf.
Ghy brackt van al, wat God u schenckt,
En altoos uwe lust verlengt.
Zijt ghy van hem verhoogt, verleegt,
Ghy blijft daer in gelijck verdeegt.

Als Lijsters, kacken wy ons quaed,
En sterven, door ons zelfs verraed.
Hoe dickwils zouden wy dien kelck,
Vol heunigh-dauw, en nieuwe melck,
Die uyt die opper-ader spruyt,
Heel klaer en zuiver drincken uyt,
't En waer wy als de peerden de'en,
Die haren dranck met voeten tre'en,
En dencken, dat het beter smaeckt,
Als 't water drabbigh is gemaect.

Uyt-legginge.

Et deel van de goddelicke lucht, dat de Artf-
schepper, in de eerste mensche in-blies, en daer
van wy alle menschen, in 't gemeyn, genoemt zijn,
en bewijst nergens in, soo uyt-muytelick zijn ver-
nuft als in zijn eygen quaed te rocken, en, gelijk als in een
sprinck-vloed, boven den oever van alle reden, op te doen
rijzen. Nochtans weten wy, die deel-genoten zijn van die
hemelsche weder-geboorte, dat ons geen dingh ter wereld
en kan ont-moeten, als dat ons dienstigh en voorderlick zy,
om dat voor-gesteken merck der hemelscher roepingen
Gods te bereycken. *Wy weten*, zeght de heylige Paulus, *dat*
de gene die God lief hebben, alle dingh helpt ten goede: den geenen name-
lick, die, naer zijn voornemen, geropen zijn. Dat duyvelsch ser-
pent, dat alles placht te vergiftigen, is nu vermorzelt. *Mor-*
tè la pecora, non cresce piu la lana. Maer wat isser van? Onze bee-
nen zijn evenwel te swack, om ons geluck te dragen. Het
schijnt dat wy aen onszelven alle zoetigheyd benijden; of
dat wy beter brood, als van tarwe willen hebben. *Voler me-*
glior pane, che de fromento. Wy maecken, door onsgewoel, dat
de schoor-steen roockt, die nochtans, met alle winden
treckt, en den roock om hoogejaeght. Droefheyd is onze
meeste vyandinne, en nochtans wert zy, als met een jeucke-
rige lust, in onzen schoot ontfangen, en uyt ons zelve
voort-gebracht.

*Il n'y a chose au monde si heureuse,
Qui par malheur la tristeſſe espineuse,
D'un ſoin mordant n'aigriſſe, & que ſon fiel
De ſon aigreur ne corrompe le miel.*

Gewisselick , dracyt u , werrewaerts ghy wilt ;

Daer en is in's werelds percken ,
 Geen geluck of heyl te mercken ,
 Dat , door onze beeldenis ,
 Niet en keert in droeffenis .
 Droeffenisse , die vol zorgen ,
 Doornigh , bijtigh , ons komt worgen ,
 En bederft , door gal en roet ,
 Al ons heunigh , al ons zoet .

Wel te rechte zeght dan de Spaignaerd , *Guarda mi Dios di mi.* Godt beware my van my zelven. Geloof het vryelick :

De mensch van al het geen' oyt le-ven heeft ontfangen ,
 Is met de grootst' ellend' verdrietelick om-vangen.
 Hy oorlooght met zich zelf , en doet zich wee en pijn ,
 Als of hy hadde lust zijn eygen beul te zijn.
 Aen-merck den tragen os , die onder 't jock gaet loeyen ,
 En met een loomen hals steeds waeckt om ons te voeyen ;
 Hoe-wel het is een dier , grof , plomp , en zonder raed ,
 't En is noyt van zich zelf een oorzaeck van zijn quaed :
 Maer draeght met lijdzaamheyd den arbeyd , en de wetten ,
 Die hem Natuer gelieft , in zijn geboort , te zetten.
 En als hy van zijn jock , des avonds , wert ontkleed ,
 Met 't haest-vergeten jock , vergeet hy al zijn leed :
 En slaept zoo zonder zorgh , tot dat de morgen-roode ,
 Des morgens hem op-weck , en tot den arbeyd noode.
 Maer ons , ellendigh volck , het zy by nacht of dagh ,
 Volgt altoos droeffenis , en oorzaeck van geklagh ,
 Dat steeds ons herte vijlt. Zoo wy maer hooren niezen ,
 Wy zijnder om gestoort : ons zinnen wy verliezen ,

Als een die grooter is, als wy, gaet langst de straet:
 En als een uyl-geschreeuw 's nachts door ons oorengaet,
 Ons hayren rijzen op. Zoo dat, om kort te binden,
 Wy altoos, allefins, veel on-genuchte vinden.
 Ons eygen on-geluck, van onze wiegh gebrocht,
 En schijnt niet groot genoeg; 't moet elders zijn gezocht.
 On-gunste, haet en nijd, geveynstheyd, werelds-eeren,
 Gramschap, begeerlickheyd, lust om zijn goed te meeren.
 Dez', en noch ander meer, die uyt ons zijn gebroet,
 Zijn qua'en, die d' arme mensch noch tot zijn eygen doet.

E M B L E M A T A.

XLVI.

Een mensche, dien geloof ont-breeckt,
Een kafs', daer niet als druck in-steectk.

W At willen wy ons hert met valscheyd meer beliegen,
En in ons grootst' ellend', ons noch in trotsheyd wie-
gen?

Neem het geloof maer wegh, de groffste beest van al,
In voor-recht en geluck ons verre winnen zal.

Zie maer dit staeltjen aen: hoe deze luyden beven,
Die hier, met schrick des doods, in onweer zijn gedreven.
Daer't vercken van het gen' de bleecke bangheyd spout,
Als lacchend met 't gevaer, een blijde maeltijd hout.

Uyt-

Uyt-legginge.

A H God! hoe zijn wy vol ellende!
 Ah! hoe veel quaeds ons dreyght en schent,
 Opeenen tijd, en zonder ende!
 Zijnd' als de blaren van de lent':
 Die jeugdhich op de boomen wassen,
 En als de Herft daernaer begint,
 Verdrooght, niet beter dan en passen,
 Als tot een speelffel van de wind.

Gewis de hoop' doet niet als spotten:
 Zy strijckt ons uyt door valsche waen:
 En altijd vol bedroghs, de zotten
 Betoovt zy, die op haer staen.
 Maer die door wijsheyd is gedreven,
 Steunt op de ware zekerheyd,
 En weet, dat't heele van ons leven
 Niet anders is als ydelheyd.

Terwijl' de jongheyd, schoon van krincken,
 De bloem van nieuwe jaren teelt,
 Het jonge kind en zal noyt dincken
 Aen d'oudheyd met grijs hayr bemeelt.

* Hopen is Een luckigh man en zal noyt hopen *
 hier vree- Van voor-spoed eens te zijn berooft,
 zen, naer Dan als d'ellende komt gesloopen,
 den aerd En hanght hem vast al over 't hoofd.
 van de la-
 tijnsche
 tale.

Ellendigh mensch van kindsche lueren,
 En weet ghy niet, ó zot gediert,
 Dat onze jonckheyd niet zal dueren,

En dat de dood ons gangen stiert?
 Endat de slijck-klomp van dit leven
 Tot nietigheyd zoo snellick spoet,
 Dat ons nauw tijd en is gegeven
 Te smaecten eenigh werelts-zoet?

God-schicksel (laet ons dit gedincken)
 Ons oog en t' allen tijde sluyt,
 En leyt ons oud en jongh te drincken
 Den vloed, die uyt der hellen spruyt.
 De Princen zelfs, als oorloghs-schichten,
 Van a'ren en gebeent ont-daen,
 Als ossen-drijvers moeten swichten,
 En naeckt en bloot voor Minos staen.

Ons leven eyscht wel mede-lijden.
 De wrecke koop-man, deur den vloed;
 Soldaten, deur het staligh snijden,
 Verstorten allefins haer bloed.
 Die wert deur pleyten op-geëten,
 En van de slaep verbannen licht;
 En die, van hongers-nood gebeten,
 Verliest het belle zonne-licht.

Kort om: wat leven heeft ontfangen,
 Is als een slaef van 't ongeluck:
 Maer boven al, zoo wert om-hangen
 Het mensch-geslacht met pijn en druck.
 Wy zijn van 't on-geluck een proye:
 Oock Phebus wilde niet voor haer,
 Met recht oock, voor de stad van Troje,
 Zich stellen in het strijd-gevaer.

*Veruloeckt, ô ezel! zy uw leven,
 Die, om te drincken uyt de vliet,
 Ginght aen't serpent de jongheyd geven,
 Dat alle jaer zyn vel uyt-schiet.
 De jongheyd, dien ons mensch-gedrochte
 Van Iupiter ontfangen had,
 Om dat het niet verswijgen mochte
 De diefte van het zonne-rad.*

*Van dien dagh aen zoo wiert ons leven
 Van zieckte en ouderdom mis-maeckt:
 Die altyds vyandsch zyn gebleven
 Van al het geen den mensche smaeckt.
 Men zagh van doen de hemel schieten
 Zyn blixem uyt zyn donder-stad:
 Die t sedert niet en rust van gieten
 De giften van dat quade vat.*

Die den aerd van de Poësie, en van de Fransche tale verstaet,
 die zie en oordeele, wat gebuerschap dit met RONSARDS
 gedichten heeft.

A *H Dieu! que malheureux nous sommes!
 Ah Dieu! que de maux en un temps
 Offencent la race des hommes,
 Semblable aux feuilles du printemps,
 Qui vertes dessus l'arbre croissent,
 Puis elles l'Automne sui-vant
 Seiches a terre n'apparoissent,
 Qu'un jouet remouqué du vent.
 Vrayement l'esperance est meschante
 D'un faux masque elle nous deçoit,
 Et tousjours pipant elle enchante*

Le pauvre sot , qui la reçoit.
 Mais le sage , qui ne se fie
 Qu'en la plus seure verité ,
 Sçait , que le tout de nostre vie
 N'est rien , que pure vanité.

Tandis que la cresspe jouvence
 La fleur des beaux ans nous produit ,
 Iamais le jeune enfant ne pense
 A la vielleſſe qui le suit.
 Ne jamais l'homme heureux n'espere
 De se voir tomber en meschef ,
 Sinon alors que la misere
 Desja luy pend dessus le chef.

Homme debile & miserable ,
 Pauvre abusé ne sçais tu pas ,
 Que la jeunesse est peu durable ,
 Et que la mort guide nos pas :
 Et que nostre fangeuse masse
 Si tost s'esvanouit en rien ,
 Qu'a grand peine avons nous l'espace
 De goustier la douceur du bien ?

Le destin , & la Parque noire
 En tous âges fillent nos jeux :
 Jeunes & vieux ils meinent boire
 Les flots du lac oublivieux.
 Mesmes les Roys , foudres de guerre
 Despoüillés de veines & d'os ,
 Ainsî que vachers sous la terre
 Viendront au throne de Minos.

C'est pitié que de nostre vie :
 Par les eaux l'avare marchant

Se voit sa chere ame ravie ,
 Le soudart par le fer trenchant.
 Celuy par un proces se mine ,
 Et se bannist du doux sommeil ,
 Et l'autre accueilly de famine
 Perd la lumiere du soleil.

Bref, on ne voit chose qui vive ,
 Sans estre ser-ve de douleur
 Mais sur tout la race chetive
 Des hommes foisonne en malheur.
 Du malheur nous sommes la proye :
 Aussi Phœbus ne vouloit pas
 Pour eux , a bon droict , devant Troye
 Se mettre aux dangers des combats.

Ah ! que maudite soit l'asneffe ,
 Laquelle pour trouver de l'eau ,
 Au serpent donna la jeunesse ,
 Qui tous les ans change de peau :
 Jeunesse que le populaire
 De Iupiter avoit receu
 Pour loyer , de n'avoir sceu taire
 Le secret larrecin du feu.

Dés ce jour devint enlaidie
 Par luy la santé des humains ,
 De vielleffe & de maladie ,
 Des hommes hostes inhumains.
 Et dés ce jour il fit entendre
 Le bruiet de son foudre nouveau ,
 Et depuis n'a cessé d'estandre
 Le dons de son mauvais tonneau.

EMBLEMATA.
XLVII.

De Nijd vind baet in anders quaed.

DEz' nieuwe vond en konst, die, doo r een kleyn vi-
zierken,
Doet schijnen over-groot, dat maer en is een zierken,
Verbeelt den rechten aerd van ongunst, haer en nijd,
Die swelt, en smelt, en schelt, als 't yemand wel gedijt.
Die eens met deze pest zijn hert heeft in-genomen,
Het dunckt hem grof en groot, wat ander' oyt bekomen:
Eens anders land en ougſt is altyds meer gelaen,
En d' uder van zijn vee hem stijver schijnt te staen.

Uyt-legginge.

DE heet-grammigheyt heeft wreedheyt, en de toorn overlooppinge. Maer wie zal voor de nijdigheyt bestaen? zeght de wijste van alle bloote menschen. Het welcke Rabbi LEVI, een Hebreusch uyt-legger, wijders uytstreckende, verhaelt, dat een Koninck ont-moetende twee byzondere menschen, de eene in begeerlickheyt, en de andere in nijdigheyt uyt-muytende, heeft hun belooft, dat hy haer geven zoude, al wat zy van hem begeeren zouden; maer dat de tweede eysscher dobbel deel genieten zoude. Waer over de begeerige, den eersten eysch, den nijdigen vergunt hebbende, op dat hy het voor-recht van de eerst-geborene verdienen zoude, en evenwel konnende wel lijden dat het water van de zonne mede-deylde, heeft de nijdige begeert, dat hem een van zijn ogen uyt-gesteken mochte werden, op dat zijn eysch-genoot beyde de zijne verliezen zoude. Welcke zede fabel zeer aerdigh ons af-beeld den ellendigen stand van dat nijdige addergebroedsel, dat by naer alle houcken dezès werelts gevult heeft Even gelijker van de Vos gezeyd wert; die veel liever hadde, dat zijn steert onnuttelick en moeyelick, deur slijck en vuyligheyt, achter aen soude sleypen, dan dat hy een weynigh aen den Aep zoude by-zetten, om zijn naeckte schaemte te bedecken.

O miseros, quorum dolor est aliena voluptas!

. *¶ queis*
Risus abest, nisi quem visi movere dolores.

Dat is:

O wel ellendigh volck, tot eygen straff geboren,

Dat pijn en droefheyt quelt als 't wel een ander gaet!

Dat noyt genucht en ziet, geen vreughd en komt te voren,

Als die uyt on-genucht en anders druck ont-staet.

't Is zeker wel een ellendige wreedheid, dat de nijdige haer zelve aen doen, en die alle de pijnen van de vernuftigste tyrannen verre te bovengaet. Want dewijle zy een anders goed tot haer eygen quaed keeren, wat eynde, wat pale kan daer wezen, dat den loop van haer verdriet zoude konnen stremmen, zoo lange als God is, dat hy eeuwich is; dat is, een wel-doender van alle menschen. Zeer wel is deze ziekte met de hout-worm vergeleken: want gelijk hy het hout door-bijt, daer in hy geboren wert, al-eer hy yet anders kan beknagen; alzoo verteert de nijdige zijn eygen zelve, eer hy een ander den minsten beet kan geven.

*De nijd, cattijve nijd, wert van ons zelf gezielt,
 En daer zy door ons leeft, ons le-ven gantsch vernielt,
 Gelyck een quade worm, die in het hout gebroedet,
 Daer van oock voedsel heeft, en hoe hy meer zich voedet,
 Te meer het hout verrot: of als-men't yzer ziet
 Allenghskens, door zijn roest, vergaen op 't laest tot niet.
 Zoo doet de bleecke nijd: daer wy-ze kost'lick spijzen,
 Daer eet zy ons heel op: zy komt in't herte rijzen,
 En knaeght haer eygen Min', en met een traegh verdriet,
 Verdrooght ons vleesch en been niet anders als een riet.
 Wie is hier heel van vry? geen mensch, geen in dit leven:
 Want zoo langh als wy zijn, zijn wy door nijd gedreven,
 Verslaeft aen ydel gunst: ons hert wert noyt gestilt
 Door rust, of noughzaemheyd, maer steeds door zorgh gevilt.*

Voeght hier by, dat de Heere van BARTAS, in de eerste dagh van zijn eerste weke zinght:

*Le cœur de l'envieux chagrinement despit,
 En veut a son semblable, au plus grand, au petit.*

*Il hait l'un comme egal , craint l'autre comme maistre ,
Et pre-voit soupçonneux que l'autre le peut estre.*

Dat luyt in goed Duytsch , voor die het Fransch niet en verstaet :

*De nijdens hert met spijt en bitterheyd beslagen ,
Wilt quaed aen zijns gelijk : kan groot noch kleyn verdragen :
Haet d'een als even-groot , vreesst d'ander als een heer :
Ziet , dat die komen kan oock tot de zel-ve eer.*

Dacrom de wijze BION , ziende yemand , die met nijdigheyd berucht was , met een droef gezicht , voor by hem heenen druypen ; ick en weet niet , zeyde hy , of u yets quaeds overkommen is , of een ander yet goeds. Te kennen gevende , dat de nijdige vermagert door eens anders vet geluck : eens anders voorspoed tot zijn tegen-spoed duyndende. Wat kan daer verdoemelicker feyle wezen ? wat behanghsfel , wat verwe kan daer gevonden werden , om dit vuyle tafereel aen yemands oogen te gebieden ? Alle andere ondeughden , hoe-wel zy af-schouwelick en schrickelick zijn , zy hebben nochtans eenig schijnen couleur , om op het buffet gebrocht te werden. Een advocaet van de Gierigheyd zal den harden en ellendigen staet van de armoede voor oogen leggen ; de veelheyd der kinderen , de kleyne liefde te berde bringen. De eergierigheyd zal de liefde en genegentheyd voor-werpen , die een yegelijk behooren te hebben , om zijn Vaderland dienst te doen ; zijn vrienden , en alle vrome luyden te voorderen , die anderssins verzuymt en tegen alle reden , naer-gelaten werden. De Ongeduldigheyd nemet op de grootheyd van haer lijden , de on-waerdigheyd van het gene zy verdragen moet. De vreeze legget op het schrickelick gevaer , daer vele doorlichtveerdige onbesuyftheyd in-val-len ;

len; zijnde veel beter, al dwerzende en laverende den hoeck boven te komen, als recht toe recht aen, het schip in splinteren te zeylen. De welluft beweert zich met het vermaeck en zoetigheyd, waer toe alle gedierten genoodet en geprickelt werden. En om kort te zijn; daer en wert geen ondeught ter wereld gevonden, die niet wat schijnelicks, tot haer bescherminge, en zoude voort-bringen, wanneer maer de nijdigheyd af-gezondert wert. Yder andere feyle bevecht alleenelick haer tegen-gestelde deughd; maer de nijdigheyd staet, met schild en sweerd; tegen alle deughden. Sara benijt de vruchtbaerheyd van haer dienst-maeghd Agar, die nochtans, met haer toe-stemmen, van haren man bekend was. Marthe murckelt en prevelt tegen haer zuster Magdaleene, om dat zy aen de voeten Iesu zat. Alexander haet Perdiccam, om dat hy eengoed krijghs-man was; Lyfimachum, om zijn ervarentheyd; Seleucum, om zijn grootmoedigheyd; Attalum, om zijn konincklicke weerdigheyd; Ptolemæum, om zijn voor-spoedigheyd. Ajax heeft Ulyssi de wapenen van Achilles zoo zeere benijt, die hem gegeven waren, in verschuldinge van zijn kloeckheyd, dathy dul wiert, en aen zich zelven zijn eygen handen leyde. *De Ioden, zegt CYPRIANUS, zijn vergaen, om dat zy Christo liever beneden, dan in hem geloofden.* Zoo doen oock een groot getal van Engelen, die, om dat zy geen on-gelijke grootheyd in God lijdten en konden, uyt de hooghste hemelen in den leeghsten af-grond geworpen zijn, daer zy met ketenen der duyfsternisse bewaert worden, tot den grooten dagh des Heeren.

Maer om deze schadelicke beeste uyt ons herte te bannen, laet ons kortelick bemercken, het gene wy gemeenelick plachten te benijden. 'tis veel-tijds rijckdom, eere, staet, en wat van zulcke slaghe meer is. maer zeker, 'tis by gebreck

van te weten, hoe diere die dingen kosten. die ons de zelve aen-bode, om de zelve prijs, wy zouden-ze veel-tijds verwerpen. Hoe dat? Al en zeyd' ick anders niet, een naerdachtige ziele zoude zich hier mede vernougen; *Nella felicità gl'altari non fumano*; In voor-spoed en roocken de autaren niet. Het zijn stercke beenen, die weelde dragen. *Res secundæ sapientum animos fatigant*; Voor-spoed vermoeyt der wijzengemoed. Maer ziet eens, watmen al lijden en uytstaen moet, om daer toe te komen, en noch veel meer om daer in te blijven. vleyen, liegen, lijden, bedriegen; kort, zijn heele vryheyd, het kostelickste van de mensche, wegh-werpen. Men heeft niet om niet in de wereld: hy en kan geen beulingen maken, die geen vercken en koopt. en noyt en wasser noch zoo grooten bancket, of yemand at-ter qualick. meent yemand anders, tot werelds goed of eere te geraecken, die moest eerst de wet, en het gebruyck des werelds ommekeeren: 't ware, het laecken te willen hebben, en evenwel het gelt in de beurze te houden; de courtagie te willen verdienen, en geen partye te sluyten. Het recht der volckeren en laet zulcks niet toe. Doe de moeyte, of en verwacht geen loon: kiest de waren, of de prijs. een van beyden moet ghy missen. Verstaet ghy 't wel, zoo sult ghy liever medelijden hebben met des werelds gunstelingen, als haer nijd toe-dragen. En niet den hont slachten, dien het leed is, dat de ander in de keucken gaet; hoe wel in duysend perijckelen van wel gekluppelt te werden. Of wel de bedelaers, dien de oogen zeer doen, wanneer zy d'een den anderen aen een deure zien staen.

Denck, voor den nood, steeds aen de dood.

Als ghy, ô jonge lien, met liefd' en zucht geladen,
In't warme van den hayrd, geneugh'lick zit en
speelt,

Drie putjens maect in d' asch, en doet malkand'ren raden,

Wie dat noch eens zal zijn u aengenaem gedeelt :

Dencke eens dan op u zelf, dat ghy nu heet van bloede,

Haest stijfen kout van le'en, tot asschen zult vergaen.

En zoo ghy niet in tijds geweest zijt op u hoede,

Raed, hoe, by onze God, u dingen zullen staen.

Uyt-legginge.

In een zoeten onnoozel vermaeck, dat in ons zinne-beeld vertoont wert. En hoe wel het vry zijn kindsheyd smaect, het geeft ons nochtans heel mannelicke en ouwelicke (niet alleen houwelicke) bedenckingen. Men vint by de Roomanisten geen zoo kleynen kappelleken, of het heeft zijn zand. Alzoo en werter in onse zinnen niet in-gevoert, dat niet, tot heylzaem voedsel onzer ziele, kan werden gekeert.

Gedenck dan, hier by, *uwes scheppers in de dagen uwer jonckheyd, eer dat de dagen des quaeds kommen, en de jaren naecken, van de welcke ghy zeggen zult, ick en hebbe in haer geen wel-ge-vallen. eer dat de zonne, en het licht, de mane, en de sterren verduystert werden, en daer wolcken keeren naer den regen. Ten dage dat de huyswachters zullen beweeght, en de krijgh-mannen gebogen werden, en de maelsters op-houden, als zy verminderd werden, en die door vensters zien, verduystert werden; en de deuren op de strate gesloten werden, en het geluyd van de meulen nederligge, en op-gae als het geluyd van een vogeltjen, en alle de zangh-dochters om leege vallen. eer dat-men oock van de hooge vreeze, en de schrickfelen op de wegh; en de amandel-boom bloeye, en de sprinck-hane versware, en de begeerte vernieticht wert. als de mensche gaet naer het huys zijner eeuw, en de klagende op de strate keeren. eer dat de zil-vere koorde wegh-gedaen, en het gouderond-vat gebroken werde, en de eemer op de springh vermorzelt werde, en het radt op de born-put breke; en het stof keere tot de aerde, als het geweest is; en de geest keere tot God, die hem gegeven heeft.*

Men houft geen zekerheyd op dezer aerd te hopen,

Het vlieght al uyt der hand, niet anders als de wind.

't Verandert al wat is, 't is al daer toe geropen:

De tijd, die ons hier maect, de zelt ons oock verslint.

Prins,

*Prins , Koningh , en zijn ſtam , 't gaet alles benen drijven ,
 En ander dier-gelijck herſpruyten uyt haer dood.
 Daer is geen dingh , dat leeft , dat eeuwelick zal blijven :
 De deughd op dezer aerd , is alleen buyten nood.*

Maer 't is verre van huys , dat dit by velen zoude over-dacht werden. 't zijn andere koten, die de jonckheyd zoekt. Dat is by haer , als de Griecten ſpreken , in een put met honden vechten , en noyt van vreeze ontlagen te zijn. men moet dan de ellebogen vry , en het herte zonder ſwarte zucht hebben. En komt haer noch de dood te vooren ; 't is dan met deze hupſche op-weckinge :

*Waerom doet ghy u zoo veel moeyt ?
 Waerom verkerckert ghy u leven ?
 De wijle ghy noch jeughdigh bloeyt ,
 Waerom wilt ghy u niet begeben ,
 Tot vrolickheyd , en liefd' aen-kleven ?
 Ah , arme menſch ! en weet ghy niet ,
 Dat maer een koorts en hoeft te wezen ,
 Om u te brengen in de vliet ,
 Daer niemand oyt van daen en ſchiet ?
 Wat dat-men zeggen magh , of lezen :
 De dood is vol ſchricks en verdriet.*

Iae voor zulcke wereldlingen , die dit tegenwoordige leven om-helzen , als haer laetſte en operſte goed. gelijk het oock haer is. want de dood is by haer , de beul der natuere ; de vloeck Gods ; de rent-meester der helle. Maer zeker , die het licht haerder ziele uyt-schieten , tot in de toe-kommende wereld , en dit leven gebruycken , als niet gebruyckende ,
 V v 3 houden

houden de dood, gelijk zelfs een Heydenspreect, voor een zeer schoone en kostelicke vond der Natuere; en, naer de spraecke der H. Schrift, een woecker en gewin.

*Comme un bon pelerin s'esjouit en son cœur ,
D'avoir de son voyage accompli la longueur ,
Pour revoir au logis la face de son pere ,
Ainsi tout homme doit (pensant à la misere ,
Qu'apporte jour & nuict ce voyage mondain)
Rire d'aise en son cœur , de l'accomplir soudain.
Pour voir son Dieu là haut , & pour estre delivre
Des maux ausquels ils faut en ce bas monde vivre.*

Dit zinght de Fransche Poët:

*Als een goed pelgerim zich in zijn hert verblijft ,
Dat hy zijn lange reys vol-bracht heeft op zijn tijd ,
Om wederom te zien het aen-zicht van zijn vader :
Alzoo moet yder mensch (wy zeggh' ick allegader)
Herdencken steeds d'ellend' van deze werelts tocht ,
En lacchen in ons hert , dien t' hebben haest vol-brocht :
Om God den Heer te zien , en vry te zijn verheven
Van 't quaed , daer in wy steeds , in dit vleesch , moeten leven.*

't Is alzoo , dat wy niet vrouger en moeten van hier willen scheiden , dan wanneer onze zand-looper die van God gestelt is , uytgelopen is: nochtans als wy , die dat hemelsche licht eeniger maten deelachtigh zijn , dit leven vergelijken by het toe-kommende ; zoo zullen wy groote reden bevin- den , om met den Apostel te zuchten , en uyt te roepen ; wie zal ons verlossen van dit lichaem des doods ? 't En is dan soo heel vreemt niet , dat de Heydenen , die alleen de leydinge der natuere gevolght hebben , het beste hebben geacht , niet geboren

boren te zijn : en het naefte daer aen , haest te fterven. Waer op dit gedicht flaet , dat ick hier uyt het Griekfch overgebracht hebbe :

Tot welck een levens treyn zal ick my beft begeven ,

Om , zonder ongemack , geluckelick te leven ?

In ho ven heerscht de zucht van eer en groote staet.

Raeds-beeren zijn voltocht van liefd' en enckel haet.

De huizen zijn vervult met menigh duyzent zorgen :

Het land-werck is vol moeyt' , daer aen een mensch zou worgen :

De fchippers , zijnd' altyds in angst en groote nood ,

Zien , op twee vingers naer , de aen-komst van de dood.

Hy , die gaet , om gewin , in vremde landen d'walen ,

Vreeft , zoo hy i' huys wat laet , dat 't vremde zullen balen.

De krijghs-man gaet ter dood , met kloekheyd trots vermoet.

Het houw'lick is van zorgh en ongenucht beromt.

En zoo-men anders leeft van 't houwelick ont-bonden ,

Ons leven wert verwoeft , in eenzaamheyd verflonden.

't Geeft altoos on-genucht en huysfelicke pijn ,

Van kinders wel voor-zien , of kinderloos te zijn.

De jonckheyd wert on-nut en on-bequaem bevonden :

De ouderdom , gantsch swack , wert haest naer 't grafgezonden.

Zoo dat het beste waer , te wezen nimmermeer ;

Of stracks naer ons geboort' , te fterven jonck en teer.

Hout dit tot over-mate en besluyt van dit in-leghsel :

Het leven van de mensch , aen alle kant om-geven ,

Rolt stadigh , dagh aen dagh , met groot' on-zekerheyd :

Gelijk als aen de strand' de golven zijn gedreven ,

Daer d'een voor , d'ander naer , naer d'ander niet en beyt.

Wanneer dan op het eynd' onz' laetst' uyr is gekomen ,

En

*En dat Natuer ons eyscht het geen zy heeft geleent ;
Van ons en blijft hier niet , daer van wy kunnen rommen ,
Als een veroude dooz van vrot en vuylgebeent.*

Maerneemt-er evenwel dit noch by:

*Jamais l'homme , avant qu'il meure ,
Ne demeure
Bienheureux parfaitement.
Tousjours avec la lieffe ,
La tristesse
Se mesle secretement.*

Dat is:

*De menschen wert hier noyt in vol geluck bevonden ,
Voor dat hy eerst af-leggh' dit vleeschelicke pack.
De droefheyd , hoe het gae , wert altoos t'saem gebonden
Met 't geen' ons blijdschap geeft , of eenigh aerd'sch gemack.*

E M B L E M A T A.

XLIX.

Wacht u, ô mensch, van by-geloof!
Of anders wert ghy's duyvels roof.

Zie, waer heen dat de mensch, ô schrick! niet wert
gedreven,

Wanneer, door by-geloof, zijn herte licht verstrickt:
Een moer-struyck van onheyl en grouwel is zijn leven,

En wat ons God oyt gaf, wert in hem gansch verstickt.
Natuere wert verzaeckt. want ouders hebben konnen

Met hare oogen zien, jae wreedelick begeert,
Dat't geen was uyt haer zelf, een ander-zelf gewonnen,
Zou van een gloeyend beeld tot affchen zijn verteert.

Uyt-legginge.

DE Heere God, om een preuve te hebben, en de te geven van Abrahams geloove en gehoorzaamheyd, heeft hem eertijds bevolen, dat hy zijnen eenigen zone, hem, tot een volkomen brand-offer, zoude op-offeren. Het welcke heel anders, buyten de zin des Heeren, van andere menschen op-genomen zijnde, is onder vele natien in-gebroken, het gene zy in de meeste waerde, en voor het dierbaerste hielden, den hemel wreedelick op te dragen. Alzoo heeft Iephthe niet alleen beloofd, maer (gelijck het van velen verstaen wert) zijn eygen dochter bestaen te slachten, en als een gods-dienstige offerhande, den Heere toe te eygenen. Even het zelve verhaelt CICERO van Agamemnon: die, als hy de Goddinne Diana toe-gezeyd hadde het alderschoonste, dat in dat jaer zoude geboren worden, heeft hy zijn lieve dochter Iphigeniam op-offert. Alzoo dede oock der Moabiten koninck: de welcke ziende ('t zijn de woorden van de Schrift) *dat hem de strijt te sterck was, nam hy zeven hondert mannen tot hem, die het sweerd uyt-togen, om uyt te vallen tegen den koninck Edoms: doch zy en konden niet. Doe nam hy zijnen eerst-geboren zone, die in zijn stede zoude koninck werden, ende offerde hem ten brand-offer op de mueren.* Maer beter dede Alexander de Groote; die als hy, door een lot-stemme, vermaent was, dat hy zoude doen om-brengen, dat hem eerst buyten de poorte zoude ontmoeten; heeft hy een ezel-drijver, die hem eerst te gemoete quam, bevolen ter dood te brengen. de welcke begeerigh zijnde de oorzaecke te weten, en wat hy, onnoozel mensche, bedreven hadde, dat de dood weerdigh was; de zelve verstaen hebbende, heeft den koninck met deze antwoorde bevredight en genoegh

noegh gedaen , dat hy dan niet hem , maer den ezel zoude
 flachten , die voor hem gingh. Die van Phœniciën en Car-
 thago , naer het exempel van veel andere volckeren , heb-
 ben langen tijd , de voornaemste en treffelickste kinderen ,
 by lote getrocken , met een konincklick çieraed overtogen ,
 Saturno, als een heylige offerhande, toe-geweyt. Deze gods-
 dienstige heyligheyd , of veel beter heyloosheyd , hebben
 zy eenigen tijd verlaten : maer naderhand van Agathocle
 overwonnen zijnde , meenende dat de Goden op haer ver-
 gramt waren , op dat zy de zelve , tot verzoeninge en mede-
 lijden , bewegen zouden , hebben twee honderd kinderen
 van de besten adel , aen de autaren geslachtet. Het welcke
 niet alleen onder de Heydenen gebleven is , die buyten de
 hemelsche beloften , en voordeelen , gesloten waren , maer
 is zelfs deur-gedrongen , tot binnen de mueren Ieruselems ,
 tot in het herte dergener , dien God de Heere tot zijn erf-
 deel geroepen , en zich zelve tot een erfdeel aen-geboden
 hadde. Hoor David , dien grooten harp-flager , klagen en
 quelen , in de honderd en zeste Psalm :

*Gods volck heeft , zonder meer op zijn bevel te mercken ,
 Met d' Heydens zich gemenght , geleert haer booze wercken ,
 Haer beelden steeds gedient , zich met haer doen bevleckt ,
 't Welck haer heeft tot een strick en ergernis gestreckt.
 Zy hebben bloedigh-wreed , tot Godes groot misbagen ,
 Haer dochters en haer zoons , de duyvel op-gedragen :
 Haer eygen vleesch en bloed , dat van haer was geteelt ,
 Geoffert aen het vyer van een af-grijzigh beeld.
 Zoodat het gantsche land , van wet en recht ontbonden ,
 Bedeckt was en bevleckt , met schrickelicke zonden ;
 God kende nauw zijn volck , zijn volck en kend hem niet ,
 Maer , als een vuyle hoer , God als haer man verliet.*

't Is wel te bedencken, wat dat listige serpent hier mede voor heeft gehad: namelick, te verduysteren en wegh te nemen de heymenisse van onze zaligheyd, die Iesus, de wijsheyd en verlustinge des Vaders, dat beveleeschte woord, door zijns zelfs offerhande, te wege heeft gebracht. dien God de Vader (noch hy zijne eygen zelve) niet gespaert en heeft, maer voor ons, tot een volkomen slacht-offer, heeft over-gelevert, op dat wy een eeuwige verzoeninge verkrijgen zouden.

In somme: ghy ziet dan, gelijk PLUTARCHUS zeght, dat de *superstitie*, of by-geloove, het begin en de oorspronck geweest is van alle goddeloosheyd. *Gens superstitioni obnoxia, religionibus adversa.* Het volck, zeght TACITUS, dat de *superstitie onderbarigh is, is de gods-diensten tegen-strijdighe*. Daer en is niet ter wereld, dat zoo strafen eerbiedigh gelaet bewijst, als het by-geloove: niet, dat zoo anghstige moeyte, en keurige pijn aenneemt, om de ware godvruchtigheyd naer te bootsen. Maer onder-tusschen, zoo ghy geen schele, of beschelde oogen en hebt, zult ghy bevinden, datter niet zoo hinderlick, en tegen-partijdig is van alle hemelsche heyligheyd. Gelijkkerwijs de wolf, die niet qualick den hond en gelijckt, maer is evenwel van een heel andere en tegen-strijdige aerd. of wel gelijk een Courtizane, ofte over-spelige vrouwe, die door haer smeekende minne-grillekens, en kleyn mondekens te maecken, meer genegentheyd en herts-liefde schijnt te dragen, als de ware bruyd of eegade, die geen smeucksel, of uytterlick gekletter en kent, noch uyt eerbaerheyd en kan bewijzen. 't Is een zieckte van een swacke en oud-wijvige ziele: een gantsch on-zinnige dolinge, die de minzame vreest, en schent die-ze eert en dient. *Superstitio error insanus: amandos timet; quos colit, violat.* 't Is een verdichtfel

fel en poppetuygh van menschelicke herffens, die de misgebouwde zielen deerlick uyt-strijckt, en doodelick quetset. een helsche smisse van onheyl en onheyligheyd, verziert en vergiert van benaude en verkniesde menschen, die God den Heere, als een bijtebauw of bulleback vreezen. Welcke, zoo zy mochten naer eygen-dunckentheyd te wercke gaen, en beramen een eygen-willige gehoorzaamheyd, God en zoude geen beter of getrouwer dienacrs konnen hebben; maer zoodanigh, als zy nu zijn, geen erger of ongetrouwer.

E M B L E M A T A.

I.

Dekeur-wijz' leert van't geen hem zeert.

NU on-tanghs, als de Zonn' was van ons verst ge-
legen,

Dat d'aerde was verkorst, het water stijf als glas;
Eenjonghman, anderzins niet onbequaem, genegen
Te weten, op het nauwst, wat van de koude was:
Gingh, met een zoet bedrijf, een yzer-sta've lecken,
Waer aen hy een groot vel van zijne tonge liet.
't Was kluchtigh om te zien zijn labbe zoo te reken.
Geloofeer, als ghy wat met schaef of schand beziet.

Uyt-legginge.

Gelijck wy zeer groot on-gemack lijden, van de onregeltheyd des lichaems; zoo doen wy noch veel meer, van de on-getempertheyd der ziele. die, gelijk zy nergens regel noch mate houden en kan, zoo toont zy oock byzonderlick haer ongestalte, wanneer zy zich alles onder-wind, en haer selyen uyt-streckt, om alles te deur-pluyzen en onder-zoucken, daer zy geen belanck met allen aen en heeft, en daer uyt zy geen nuttigheyd ter wereld en kan bekomen. David ziende, dat Sauls wapenen hem niet en pasteden, heeft de zelve van hem geworpen. maer wy trecken dat alder-meest aen, dat minst voor ons gemaect is. Wy geven ons zelve allesins schoon spel; engelijck of alle dingh van onsgewey ware, daer en mach ons niet voor oogen kommen, of wy en mic-ken-der naer elcke vogel moet-er pluymen; elck wild moet-er hayr of huyd laten. Zoo neus-wijs, en keur-wetigh zijn wy gemeenelick, al is 't zelfs dickwils tot onze schade. Wie isser onder ons, die als hy yet ter halver ooren verstaen heeft, niet alle steenen en verlegt, om het eynde, en gelijk men spreekt, het finael te weten. Daerom ziet-men, hoe jeloers gemeenelick de doovaers zijn, en die door ouderdom, of eenigh ander gebreck, hard-hoorigh geworden zijn. zy en rusten noch en houden niet op, voor dat zy alles van de naelde tot den draed weten. Wie en weet oock niet, waerom dagelicks zoo veel schandelicke ont-eeringes geschieden? Waerom zoo veel graen-schooven buyten tijds en plaetse gedorst werden? Men verstaet wel winck, al en is 't met geen schuer-deure. Al proevende brant de kock zijn tonge, zeght ons spreek-woord.

*Wilt ghy weten, waerom menschen,
 Nu naer dit, dan daer naer wenschen,
 Waerom zelfs een eerbaer hert
 Zomtjds wel bedrogen wert?
 't Is een koorts om al te weten,
 Wat-men houdtet voor secreten.
 't Is een scurfte vinnigh-beet,
 Dat ons kittelt tot ons-leed.*

Maer hier van is voor dezen meer gesproken. en andere dingen doen my haestigen, om eyndelick een eynde te maecten. neem dan dit volgende voor een sluyt-steen.

't Is zonder eynd.

Zo gaet het oock met ons, en al des mensches dingen!
Men ziet het eerst zijn laetst, het laetst zijn eerste
bringen.

Geen werelts dingh ons wil, noch onzelusten ent,
Daer zijn wy altoos kindsch, en nimmermeer gespent;
Het moet dan yet wes zijn, dat hier niet is te vinden:
Want hebt hier wat ghy wilt, 't en zal u wil niet binden,
Noch wilt hy voort en voort. Wat is 't dan? kort gezeyt,
Het klaer gezichte Gods, des hemels eeuwigheyd.

Uyt-legginge.

DE mensche heel vleesch en aerde zijnde, heeft dit alleen met den hemel gemeyn, dat hy in geduerige beweginge is, en geen ruste en heeft, dan in zijn on-ruste. t en zy dat-men met de nieuwe wis-konstenaers houden wil, dat de hemel vast en onbewegelick staende, de aerde geduerigh om-gedreven wert.

*Quod petit, spernit; repetit quod nuper omisit;
Æstuat, & vitæ disconvenit ordine toto.*

Dat nu de mensche wil, dat zal hy flus versoeyen,
En daer hy flus van gingh, daer zal hy nu naer spoeyen.
Een on-gestuymde zee! van boven tot bene'en,
Gelijck de moeder-stoff, vermengt onder een.

Een volgh-lust steld zijn opperste goed in het vleeschelick gebruyck der vrouwen: en als hy nu bekommen heeft, daer hy lange naer gehaect en gesnackt heeft, dan staet hy dickwils verklempt, en steect de braeck van het gene, daer hy zich meende met een volle geneuchte in te wentelen. De uytterste wel-lust, zeght ergens een, heeft een lucht van zuchten en stenen: 't is swackheyd, beswijminge, vaddigheyd. Al het geluck des werlds, dat ons toe-gezonden wert, wert ons op de hoogste marckt verkocht: dat is te zeggen, dat wy geen geneuchte zuyver en onvermenght hebben, en zoodanigh als die is, moet die noch van ons gekocht werden, met het gewichte van eenigh quaed.

*Pinguis amor, nimiumque potens, in tædia nobis
Vertitur, & stomacho dulcis ut esca nocet.*

Dat

Dat is:

*Een al te vette liefd' , en al te sterck van krachten ,
 In wan-lust dick verkeert , en schijnt gelijk te smachten
 De prick lingh van het vleesch : niet anders als het zoet ,
 Dat ons de maegh verquabst , en dickwils braecken doet.*

De gierigaerd desgelijcks on-machtigh in al zijn macht , draeyt en keert in zijn goed , gelijckeendeure op haer herre (als de Wijseman van de luyaerd spreekt :) en waer hy zich vint , zelfs midden in den over-vloed van het gene , daer hy al zijn geluckzaligheyd instelt , noch steeckt hy zijn hals aen alle kanten uyt , om te hebben de oorzaecke van meerder heb-lust: dat is, om te drincken, op dat hy meerder dorst hebben zoude. en gelijck een tweeden Achab , verdwijnt hy van zieckte , om eens anders acker te hebben. Al dat een ander heeft, ontbreekt hem noch: en als hy 't nu al hadde, dan zoud' hy even zoo vernoeght zijn , als dien rijcken vreckaerd was; welcke verstaen hebbende, dat het gelt, daer van zijn kisten verstickt waren, af-gezet was, liep henen van mis-moedigheyd, en gingh hem verhangen.

Meer gelucks en is oock by den eer-gierigen niet te vinden. ont-ledet en beziет hem wel: hy is waerlick een blinde staet-mol , die altyds wroet, en aerde om-worpt, tot dat hy zelfs in aerde verandert. het eynd-teecken van zijn loop-bane, is de voor-deure van een nieuw prijs-spel. al dat hy heeft, en is maer moortel om kalck te maecken, en wat hy oock krijght, al waer het zelf een Keyser-rijck, en dient hem maer tot steenen, om een tooren te bouwen, diens grond veste in het middel-punct der aerde geleght wert, en diens spitse verre buyten Gods throon zich uyt-strecke. *Vnus non sufficit orbis.* Een wereld en is niet genoegh. Hy verdraeght on-

eyndelick veel quaeds, om meer quaeds te bekommen. en daer hy in alle andere dingen, een slave der on-gerechtigheyd is, wert hy hier in rechtveerdigh bevonden, dat hy hem zelven op de pijn-banck legt, alwaer hy zijn eer-lust zoo geweldig uyt-reckt, dat alle de zenuwen van zijn ziele, tot berstens toe, gespannen zijn. Maer hoe-wel van yemand niet on-bequamelick deze herts-tocht, het *hemde der ziele* genaemt wert, als een kleed zijnde, het welcke laetst van allen af-gelegt wert; zoo mach-ze oock wel de helsche rouw-mantel genaemt werden, die deze ramp-zalige dragen, zoo lange zy zijn, dat is, in eeuwigheyd.

Dier-gelijcke staeltjens mogen oock genomen werden van alle andere feylen, jae van alles, dat aerdsch en wereldsch zijnde, geen deel en is, noch en heeft van dat verborgen *Manna*, dat boven in de hemelen bewaert wert. Geen dingen des werelds zoo heunigh-zoet, die niet vol bitterheyds en galle en zijn. het zijn al moes-kruyden, daer van tot de *man God* gezeyd wiert, *de dood is in de pot*. Daer en is niet zoo goed, zoo kostelick, zoo vermakelick, dat de mensche eenighsins kan geluckzaligen, als *het aenzicht en de rechter-hand Gods, daer verzadinge der blijdschap, en volheyd der vroughden is*. Hy alleen, die onze zielen geschapen heeft, kan haer grondelooze begeerte vervullen, en haer dorstigen brand uyt-lesschen. Alle het gene dat God of Godes niet en is, is armoede, en doodelick gebreck. *De Heere is mijn herder, my en zal niet ontbreken*, zeght de Prophetische Koninck. het welcke geen princen, noch zelfs de aldermachtighste van deze wereld en kunnen getuygen; als wiens gebreck vermeedert, naer dathaer grootheyd zich verder uyt-breyt. Die alleen, welke gehouden werden voor het uyt-keersel en wegh-worpel dezes werelds, de dienst-knechten Iesu, kunnen met een

een zekere vastigheyd zeggen, *my en zal niet ont-breken*. ende, alles zal alle andere ont-breken. Als een water-zuchtige zijn dorst door het drincken vermeerdert, zonder oyt verzadight te werden; zoo en kunnen de dingen dezès werlds, met groote hoopen op-getast, den afgrond onzer begeerten niet vullen, maer maecken het gat altyds wijder en dieper. De verquistige zone, van God gescheyden zijnde, bekent, dat hy moet van honger sterven. 't is zoo: wie deze meester niet aen en hanght, zal midden in het water van dorst vergaen; en, naer zijn meeninge, te licht geladen zijnde, onderdat wereldsch pack neder-zincken. Men zeght, dat de toovenaers en swarte konst-meesters een tafel kunnen toe-richten, daer alle vruchten en leckernyen des werlds schijnen opgedischt te zijn; maer zoo wanneer-men die genaect om aen te tasten, 't en is anders niet als lucht en ydelheyd. zoo zijn de dingen dezès werlds, oock in haer meeste glans en luyster aengezien zijnde. en meynt ghy evenwel noch yet in de hand te hebben, 't en zal evenwel uwe lust niet boeten, noch uwen honger verzadigen: niet meer als de maeltijden, die *Heliogabalus* zeer kostelick op-pronckte, daer van alle de spijs, zomtijds van wasch, zomtijds van hout, zomtijds van yvoor, zomtijds van aerdwerck, en dickwils oock van marmer en porphyr-steen gemaect was. Aen-merckt vry, met open oogen, alle de groots-heyd, die onder de zonne aen-gebeden wert, 't en is maer lichte sauceen zilte, die niet en streckt om den eet-lust te stillen, maer veel meer te scherpen, en gaende te maecken.

*Want als het doove wyer wert in den beyrde ontfteken,
Door sulphur ofte wind, door yemands bulp verweckt;*

*Zoo groeyt des menschs begeert , vol allerley gebreken ,
Wanneer hem met haer gunst de wereld over-deckt.*

Naer dat de Heere , door de zangh-meester Israëls , zijne wetten wel ernstelick bevolen en aen-geprezen hadde , besluyt hy met deze woorden:

*Doe wijt op den mond ,
Neem aen mijn wel-daden :
En ter zel-ver stond ,
Zal ick dy met goed ,
In al over-vloed ,
Vullen en verzaden.*

Tekennen gevende , dat buyten hem , niet als honger en gebreck is ; en by hem alleen , die zoete verzadinge , zonder verzadinge te vinden is. Want de ziele des mensches , naer Gods beeld en gelijkenisse , geschapen zijnde , kan wel met alle andere dingen bezigh gehouden en vermoeyt , maer niet vernoeght of vervult werden. Want gelijk zy in haer zelve gantsch onvermogene zijn , soo veranderen zy oock lichtelick , en vergaen , gelijk een wolcke , van d'eene plaetse naer de andere , en storten eyndelick , en breken tot niet. Die haer daer van ververren , naerderen tot God ; die geen andere schattinge van ons en eyscht , als dat wy willen geluckigh zijn. En niet en zal ons daer van meer afleyden , als de bedriegelicke luyster des werelts : welcke als die valsche vierkens , diemen stal-lichten noemt , en des nachts ontrent de rivieren gezien werden , geen ander schijn en geven , als in de dicken nevelen der duyfternisse , en leyden , die haer volgen in het water , al waer zy oock verdrincken moeten , zoo zy in tijds niet om en zien , en te rugge keeren.

O wel geluck-zalige ziele , dien God alle dingh is , en
buyten

buyten God niet zoet, niet kostelick, niet aengenaem en hout, maer veel eer, als bitter en verdrietigh, verfoeyt en wegh stoot! het is on-mogelick, dat ons gemoet, gantsch hemelsch engeestelick zijnde, eenige genoeghsaemheyd, of wezentlicke vertroostingescheppe, in de slijmige vettigheyd van het vuyle grond-zop der aerden. De put-eemer, zoo langh hy vol in het water hanght, en schijnt geen swaerte ter wereld te hebben; maer zoo haest hy uyt het water begint verheven te werden, begint haer oock zijn swaerte te openbaren. Dit heeft zijn recht bescheyt en natuerlicke reden. Want het water zijnde in zijn natuerlicke plaetse, en druckt noch en perst niet: gelijkmen in de duyckelaers sien kan, die zomtijds ettelicke vademmen waters boven haer lijf hebben, zonder eenigh gewicht te gevoelen: maer het zelve water buyten zijn element getrocken zijnde, gelijk als worstelende met het geweld, dat hem aengedaen wert, neemt een swaerte aen, om weder, zoo het mogelick ware, in sijn plaetse te geraken. Past dit oock op de menschelicke ziele, die als van God, door sijnen asem, geteelt zijnde, in hem oock alleen, haer wesentlicke plaetse moet soecken, soo zy anders lustigh en vernoeght wilt wesen. Want soo haest dezelve van God, haer geboortigh element, by maniere van spreken, in de wereld getrocken wert, wert sy met een swaer gewichte over-togen, waer door zy allesins verdrietigh is, en verdrietigh maect. Voor het herte, dat hem zelve in Godes Boezem gestort vint, is alles licht en gemackelick: maer dat in de kolpen van dit aerd-schemodder verswalpt light, moet alles swaer en verdrietigh vallen.

Laet ons dan onsen oorsprongh erkennen, en al onse krachten en zenuwen in-spannen, om met de zelve vereenight

nicht te werden. Daer is alleen het eynde van alle onruste, en de volheyd van alle genoeghsaemheyd te vinden. Soo lange moeten wy draeyen en om-loopen, tot dat de naelde onzer zielen naer dese noord-sterre gestreckt staet. Oock en isser niet ter wereld te vinden, dat die holle diepte van onsen geest eenighzins kan vullen, als dat on-eyndelick onverdeelick punt, dat onse zielen, gelijk gesteken en gegraveert heeft. Versint en past al wat ghy wilt; de diepte van het af-drucksel, 't welck een zegel in het was maeckt, kan alleenelick van de selve zegel, sonder schenden, gevult werden. Doen wy van God gemaect zijn, sijn wy oock met zijn eygen beeld gezegelt: waer door zulcke diepten in onse ziele geprent zijn, die de heele wereld, al waer sy noch soo groot, in geen en kan stoppen. De volheyd Gods, die geheel volheyd is, kan de selve vullen, en noch on-eyndelick over-schot hebben. Want om yet van hem te stamelen, daer van selfs der Engelen tongen swijgen moeten:

*Hy is een swelgh-diep, zonder grond,
Die over al is, in dit rond:
En buyten al, wat datter leeft,
Iae wat by oyt geschapen heeft.
In al, maer nergens isser wat
Dat in het minst zijn volheyd vat:
En buyten al, doch niet met al,
Zijn wesen oyt wyt-sluuten zal.*

Hy is de volheyd aller vreught,

*Die yder, wie hem ziet verheught,
Vol van hem selfs, in al geheel,
En al oock in een yder deel.
De zonne der gerechticheyd,
Vol van al licht en heerlicheyd;
Die ons naer dese droeve nacht,
Zoo wy hem eeren naer ons macht,
Vyt dit bedruckte jammer-dal,
In vreughden volheyd brengen sal.*

Maer 'tis te jammeren, en met natte oogen te beklagen dat wy soo aerdsch, en kindsch gesint zijn: Dat wy die hoo-
ge

ge en Hemelsche dingen soo sloffelick versuymen, en alle onse oeffeninge besteden in het vuyle slijck-goed deses Werelds; dat ons eer kan vermoeyen, als te rechte verblijden; dat ons voor een kleyn vermaeck, een langhduerigh berou, en on-rust in ons herte laet. Dit kont ghy ooghschijnelick in dit volgende Beeld, als in een tastelijke Spiegel bemercken, en tot een sluyt-leer met u dragen.

Zz

E M-

E M B L E M A T A.

LII.

Al's Werelds goed,
Is Poppe-goed.

Al wat men hier op Aerden siet
Is Poppe-goed, en anders niet.
De Mensch, al wat hy daer van vint,
Die speelter mee, gelijk een Kind.
Hy heeft het Lief een korten tijd,
Dat hy daer naer licht van hem smijt.
Zoo is de mensch dan, als men vindt,
Niet tweemaels, maer altijd een Kind.

AEN ME-VROU DE KNUYT.

ME-vrou, of hebt ghy liever Nicht
 Genoemt te zijn, in dit Gedicht,
 Ik wensch u, met een recht gemoed,
 Geen Rijckdom, of geen werelds
 goed,
 Geen gunst, geen eer, geen groote
 staet,

(Want daer van hebt gy overmaet)
 Wat dan? dat ghy, met hert verblijdt,
 Altijds meught wesen, dat ghy zijt.
 Want God, so ick de zaeck' wel vat.
 En heeft u niet, of dit, of dat,
 Gegeven stux-wijs, tot u deel,
 Maer al by een, en in't geheel:
 Wat dat eē mens, van mens gebaert,
 Sou konnen wenschen op der aerd,
 Eend'ing misschiē ontbreekt eraen,
 Gelijk ick somtijds hebb' verstaen,
 Dat ghy, hoewel ghy zijt getrouwt,
 Gelijk een staet van Weduw hout:
 En dat u Man, in groot gedruys,
 Gelijk een ballingh is van huys,
 't Is waer, Me-vrou, een kleyne Vrou
 En heeft geen oorfaeck van die rou:
 Maer als men 't recht en wel in siet,
 't Is meer geluck, als 't is verdriet.
 Doch, Nicht, verstaet mijn me-
 ningh wel:

't Is, sonder twijffel, maer gequel,
 Te derven zijn gewenschte pand,
 Dat meestendeel is van de hand:
 Maer bovē, dat de dienst van 't Land
 Hem altijds van u zijde bandt,
 En dat van sulcken alleen niet,
 Als met de grootste eer geschiet,

Zoo merck ick, dat de eenfaemheyd
 Ons van de Aerd' ten Hemel leydt.
 En dat 't geduerigh Aerds gewoel
 Ons maect in Godes dingen koel
 Soo dat, om hier oock op der Aert,
 By God zomtijts te zijn vergaert,
 Geen ding so noodigh wert geseyt,
 Als is de soete eenfaemheydt.
 Daer gaet men dan, met goede sin,
 Zijn herte zien van binnen in:
 Daer wert van hoofde tot de Voet,
 De mensch ontleedt in sijn gemoed;
 Daer siet men dat de Mensche is
 Een vat vol dreck en vuylenis:
 Daer siet men, dat de goede God
 Ons' wonden gantsch vervuylt en
 wrot,

Moet zalven, en genesen heel,
 Zou eens de Hemel zijn ons deel:
 Daer siet mē Gods barmhertigheyd,
 Die daer soo diep haer Wortel leyt:
 Daer siet men, en daer hoort men
 vreughd,
 Die met geē Penn' kan zijn geheugt.
 Dat weet ghy, Nicht! u Herre kan
 Een goed' getuyge zijn daer van.
 Soo dat ick seer wel, in 't begin,
 Gewenscht hebb', met een goede
 sin,

Dat ghy, met een gemoed' verblijdt,
 Altijd moght wesen, dat ghy zijt.
 Maer noch so wensch ik, tot besluyt,
 Dat ghy meught lange zijn de Bruyt
 Van uwe Man, en waerde Heer,
 U Kroon, en al u Werelds eer.

En als het Godt believen sal,
 Die 't alles doet, naer zijn geval,
 Zijn Ziel te halen uyt het Lijf,
 Zo wens ick, dat dit Graf-dicht blijf:
 Hier onder light mijn Heer de
 Knuyt,
 Doch daer die wacker ziel is uyt:
 Die eer hy 't Aerdsche deel verliet,
 Een vyer, een vlam, een blixem hier.

Een groot en seldsaem politijck,
 Van Geest, verstand en oordeel rijk.
 Die om s' Lands saeck was zelden
 t'huys,
 En nochtans over al was t'huys,
 Eē groot Christoffel van zijn vriend,
 En daer zijn Prins was mee gedient:
 Daer van, indien m'het zeggē dorst,
 De nijd en spijt in stucken borst.

*Aen de zelve, op occasie van de volgende Rede-spreucken,
 haer E E. toe ge-eygent.*

Et ambacht van de Oude Wijsen
 Was eertijds deughd en eer te wijsen,
 Met reden kort aen een geknocht,
 Daer uyt men wijsheyd leeren mocht.
 Die konste niet genoegh om prijzen,
 Hebb' ick gepooght oock hier te wijsen:
 Gepooght, doch gantsch niet uyt-gewrocht,
 Daer van ick Lofverwachten mocht.
 Het zy, hoe 't zy, het Sap is soet,
 Offchoon de Schorffe niet is goed.
 Ick bidd' u neemt het doch in danck,
 En houd' het voor een ganze zangh.
 Doch eer ghy 't noch met d'oogen fiet,
 Zoo hoort hier tusschen noch een Liedt,
 Gefongen, op de selve wijs
 Tot Eer en Lof van Nicht Tenijs.

NIEUWE-IAER-GIFTE,

Aen Ionck-vrouw ANNA vander MERCKT, Huys-vrou van
de Hr. Meester Cornelis Thenijs Raers-Heer, &c.

WEerde Nichte, eerbaer vrouw,
Die ick in gedachten houw;
Die van my dan wert geheught,
Als men spreekt van vrouwē deugd,
Ander eeren uwen Staet,
Daer ghy minst van al op staet;
Of misschien u oude Stam,
Die van deugd haer oorsprong nam,
Of misschien u groot geslacht,
Nu ter tijdt soo seer geacht!
Of misschien het tijd'lick goet,
Daer voor elck nu buygen moet,
Of misschien yet anders oock,
Dat ghy al en acht maer Roock.
Maer voor my ick min u deughd,
Sonder welck dat niet en deught,
Sonder welk geen mensch die leeft,
Rechte vreughd, of blijfchap heeft.
Och! hoe menigh soete spraeck,
Och! hoe menigh groot vermaeck,
Hebb' ick nu en dangehad,
Als ick ergens by u sat.
Altijts tracht ghy weerde Nichte,
Om te spreken yet dat sticht.
Nu van s' Werelds ydelheyd,
Dan van s' Hemels Heerlickheyd;
Hoe de Menschē loopt en jaeght,
Naer het gene Godt mishaeget;
Hoe hy acht dat groot gewicht,
Van Gods glory hier soo licht,
Hoe hy aldermeest betraght,
Met sijn Geest en al sijn kracht,

Dat (soo Godt ons veel vermaert).
Recht den wegh ter Helle baert.
Niet dat ghy soo geern hoort
Als de spraeck van Godes woort:
Daer met ghy u ziele sticht,
En u Dochters jeughd' verlicht.
Och! hoe soet is uw' t geluyt.
Van die groote Davids Luyt.
Och! hoe luyfster dan u oor,
Als daer yet van komt te voor,
Nu men spreeckt uyt Godes woort-
(Dat ghy met een yver hoort).
Of ghy kont met goed' beleyt
Daer van geven goetd bescheyt.
Dit en wat ick noch veel meer
Konde seggen tot u eer,
Is u niet licht aangewaeyt,
Maer allenghs in u gezaeyt,
Door des Heeren wijs beleyt.
En u Moeders neerstigheyt:
Die my is ten deel bekend
Uyt haer wens, en Testament:
Daer van dat ick hier den sinn'
Woort by woort sal brengen in.
Dochter seght sy lieve kindt
Dat mijn hart soo seer bemint,
Soeck om recht te wesen rijck.
Boven alles Godes rijck,
En sijn heel gerechticheydt
Die ons klaer voor oogen leydt:
Seker zijnde dat de Heer
U sal geven dat en meer:

Dat hy u toe werpen sal
 Alles, naer sijn wel geval;
 Als ick door Godes soet beleggh
 In mijn self bevonden hebb',
 Want hy heeft my toegeleyt
 Buyten mijnen arrebeyt,
 Daer van dat ghy naer mijn doot
 Meer sult sien als daeghlicx broodt,
 Soo het Godes wille zy
 Dat het my al blijve by.
 Maer dit moet zijn u gebedt
 Savonts, als ghy gaet te bedt:
 Smorgens als ghy sult opstaen
 Heer ick roepen bid u aen,
 Geeft dat niet des wereltds goet
 Distels zijn in mijn gemoet;
 Dat daer door uw' heyligh woort
 Niet in my en wert versmoort:
 Dat ghy door u goedigheyt
 In mijn herte hebt geleyt.
 Denckt dat eer een Cabel-tou
 Door een naelde raecken sou,
 Als dat yemant werelts-rijck
 Komen sou in Godes rijck.
 Denckt, dat niemant baten kan
 Of hy heel de werelt wan,
 Als hy niet sijn ziel behout
 En op Christus liefde bout.
 Daerom seght dat Hemels vat
 Dat soo voor sijn broeders badt,
 Seght de Rijcken defer aerd
 Daerby Rijckdom is vergaert,
 Dat sy met een dertel schijn
 Niet daer op hooveerdigh zijn:
 Niet en steilen haer gemoet
 Op het ongeftadigh goet.
 Maer alleen op Godt die leeft

Die elck naer sijn wille geeft.
 Niet dat ick het goet misprijs
 Of ter Hellen van my wijs:
 Neen; het is een gaef van Godt,
 Als het heeft sijn recht genot.
 Maer men siet dat in 't gemeen
 Dat die mensch die 't heeft te leen
 Daer deur opgeswollen wert,
 En sich tegen God verheret.
 Dat hy prachten overdaet
 Daer deur in sijn herte laet.
 Maer ghy Anna overleght,
 Wat dat ons Iohannes seght;
 Hebt de werelt niet besind,
 Noch warm' in de werelt vind.
 Hoort wat ons de wijsheyt spreekt,
 En dat in uw' boesem steekt:
 Kind, weest geern, metter daet,
 In een kleyn en leege staet;
 Want dat u veel meer verhooght,
 Dan al daer de mensch nae pooght:
 Want de Heere wederstaet
 Hoverdy als duyvels quaet:
 Maer die leege zijn van geeft,
 Geeft hy sijn genade meest
 Laet u herte van de werelt,
 Die soo kostlick gaet bepereld',
 Door haer schoon en zoete schijn,
 Nimmermeer bedrogen zijn.
 Maer, om altyds vast te gaen,
 Laet u van Gods woord' beraen:
 Hebt dat altyds in de hand,
 Als een onwaerdeerlijck pant:
 Leeft daer in by daegh en nacht,
 't Zal u geven geest en kracht:
 Zoek daer in, tot u behout
 Wijsheyd, als geloutert gout,

En ghy sult die vinden wis ,
 Want zy daer te vinden is.
 Zoeckse daer , en bidt den Heer ,
 Dat hy u sijn gunst vermeer.
 Klopt hy sal u open doen ,
 En met zyn genade voen.
 Dan sult ghy te recht verstaen ,
 Wat hy voor ons heeft gedaen.
 Dan sult ghy sijn Liefde , en trou ,
 Kennen , tot u ziels behou ;
 Engewilligh , sonder pijn ,
 In het goede vruchtbaer sijn.
 Maer hier voegh ick dit noch by ,
 Weest niet met de wereld bly ;
 Speent u van de dertel jeughd ,
 Die niet soeckt , als ydel vreughd.
 En al seghtmen nu en dan ,
 Datmen niet wel leven kan ,
 Of men moet , in al sijn doen ,
 Volgen het gemeen fatsoen :
 Neen , mijn Kint , geloofst het niet ,
 Of ghy raect in u verdriet :
 't Is een wijs , of een bevel ,
 Uytgespogen van de Hel.
 Want al wat de wereld doet
 Of het schoon het vleesch is zoet ,
 En oyt wonder wel beviel ,
 't Valt seer bitter voor de ziel.
 Maer ghy , sonder omme sien ,
 Voeght u by de vromelien ,
 By 't geselschap , die de deught
 Houden voor haer grootste vreugt.
 Dit heb ick , mijn soetste pand' ,
 U altyds seer ingeplant ,
 En met goeden yver hier
 Voor gestelt op dit papier ;

Wel verseeckert , dat wanneer
 My sal halen Godt den Heer ,
 Dat ghy dan sult t' allen tijd
 Lijden een seer grooten strijd :
 Dat ghy , als ghy volght mijn wil
 Noyt sult sijn gelaten stil :
 Hier de wereld daer het vlees ,
 Nude Duyvel , ende vrees ,
 Zullen , in dit aertsche dal ,
 U omringen over al.
 Daerom bid' ick met ootmoet
 Dat u Godt die gunste doet ,
 Dat hy u gemoed' versterck
 En die gave in u werck ,
 Dat ghy met ootmoedigheyt
 Naer Gods wet u leven leydt :
 Dat ghy binnen in u hert
 Buyten oock vernieuwet wert :
 Dat ghy naer dit aertsch vertoogh
 Meught verheven zijn om hoogh :
 En met Gods verkooren volck
 Opgetogen in een wolck ,
 Meught besittend' heerlickheyt.
 Nu , en in der eeuwigheydt :
 Dit is Nicht te ront en plat
 Uytgetrocken uyt het bladt ,
 Met u Moeders hant gestelt
 Hier op maet van nieus vertelt :
 Neemt het dancklijck van u Neef ,
 Die 't met eenen azem schreef ,
 Tot een onbeveynst bewijs
 Dat hy uwe deughden prijs ;
 Met een wens dat u de Heer ,
 Tot u heyl , en sijne eer
 Geve in dit nieuwe Iaer ,
 Hier u wenschen meer hier naer.

Z E D E - S P R E U C K E N .

^{1.}
EEn Vrou die wandelt in Gods wegen,
 Is tegen Goud' niet op te wegen.

^{2.}
 Sraet op voorspoet niet te breed',
 Het eynd' van alle vreughd' is leer.

^{3.}
 Op 't laest van alle schepsels dinck:
 Want t'eynd' bevestight alle dinck.

^{4.}
 Of semtijs t'eerste mach behagen,
 Het eynde moet het packjen dragen.

^{5.}
 Wanneer het Cruys wert wel gevat.
 't Wert maer een halve last geschat.

^{6.}
 De waerheyt kan niet t'onderblijven:
 Want 't vet wilt altijdt boven drijven.

^{7.}
 Dat heet het eygen van een man,
 Dat niemandt van hem nemen kan.

^{8.}
 Het lijden is een heyligh werck
 Voor hem die daer genoegh is sterck.

^{9.}
 Gedenckt by tijds den ouden man
 Terwijl uw' jeught noch wercken kan.

^{10.}
 Begeert en oogh is altijdts hol,
 Geen mensch en kan die maecken vol.

^{11.}
 En seght niet altijdts, dan als dan;
 Maer denckt vry aen den ouden man.

^{12.}
 Die wat aen den armen bringht
 Aen sijn selven dan gedinckt.

^{13.}
 Selden, in dit aertfche slijck
 Wertmen sonder sonde rijck.

^{14.}
 Hy heeft genoegh voor sijnen staet,
 Diehem met 't zijn genoegh laet.

^{15.}
 De mensch die is een seldsaem dier,
 Nu eens een Kemel, dan een mier.

^{16.}
 Men komt niet sonder sweet en stof,
 Aen dingen die verdienen lof.

^{17.}
 Aen dingen die met lof bestaen
 Men komt daer niet al lacchend' aen.

^{18.}
 Menschen die in d'aerde vroeten,
 Moeten steeds verketel boeten.

^{19.}
 Noyt en quammer deughtsaem kindt
 Van een Vader onbesint.

^{20.}
 Niet dat soo lange jeughdigh blijft,
 Als vyandtschap eens ingelijft.

^{21.}
 Niet isser dat soo traegh verout
 Als haet, diem' in sijn herte hout.

^{22.}
 Soo langh ick leefen hier verkeer.
 Ick vinde altijdts dat ick leer.

^{23.}
 Van een goeden dispensier
 Daer is Godt van Threforier.

^{24.}
 Helpt eerst u selven, seght de Heer,
 Ick sal u daer naer helpen meer.

25. Voor

25.
Voor de dooden hoort het graf,
Voor de Verckens hoort den draf.

26.
Het graf komt toe den dooden mensch,
De beenen zijn der Honden wensch.

27.
't Beleyt en doet het, noch 't verstandt,
Maet 't luck dat komt van Godes handt.

28.
Voor hem die reyn is van gemoet,
Is alles reyn, en even goedt.

29.
Een sulcken man die heeft gebiedt;
Die op bevel der wijfen liet.

30.
't Is voor een onrechtveerdigh man,
Groot onrecht, datmen recht doen kan.

31.
't Exempel kan veel wonders doen,
Het heeft meer krachts, als wel 't Sermoen.

32.
't Sermoen dat klinckt:
't Exempel dwinght.

33.
Een fraye tongh magh ons behagen,
Maer 't leven doet ten leven jagen.

34.
Tot beden, die gantsch niet behooren,
Heeft 't medelijden doove ooren.

35.
Wat blijftmen aen de goederen hangen?
Die aen een Sprinckel vyers maer hangen.

36.
Rijckdom is een broose waer,
Vol van sorgen en gevaer.

37.
Godt wreeckt,
Wanneer hy niet en spreeckt.

38.
Al borghet Godt wel een langen tijdt,
Hy scheld daerom de schult niet quijdt.

39.
Men kan een ander wel bedriegen,
Maer 't hert en kan den man niet liegen.

40.
't Gewisse doet den mensche buygen:
Dat hout de plaets van veel getuygen.

41.
Hoe meerder vyandt datmen heeft,
Hoe grooter prijs oock Godt ons geeft.

42.
Om goedt te doen verliest geen tijdt,
Want d'Huyre loopt die ons verslijt.

43.
De Gierigheyt is ongebonden:
Sy is de moeder van de sonden.

44.
Den dorst en honger van het Goudt
Den mensch tot vreemde dingen stout.

45.
Mint Godt, en gaet de rechte wegh,
En niet en past wat datmen segh.

46.
Vergeefs men nu naer yemant vraeght,
Die anders yet als winst behaeght.

47.
Om een handeken vol leven
Ziel en lijf te pande geven?

48.
Des menschen leven is een punt,
Dat noch ter leene wert vergunt.

49.
Als wy maer hant slaen aen de ploegh,
Godt geeft ons dan van als genoegh.

50.
Geen rijcker man noch meer gepresen,
Dan die met 't zija te vreen kan wesen.

51.
Een moort al gaet de moorder doolen,
En blijft geen seven jaer verhoolen.

52.
Dickwils om een kleyne deught,
Krijghtmen somtijds groote vreught.

53.
De Duyvel , vaer der leugenaers ,
Die heeft oock wel sijn Martelaers.

54.
Niemant, waer hy went of keert
Vint genoegens , nae begeert.

55.
Hovaerdye zijnd' in 't bloedt ,
Is de worrem van het goedt.

56.
Waerheydt staet op vaste beene ,
Leugen die en heester geene.

57.
Niet te hebben doet benijden ,
Veel te hebben doet verblijden.

58.
Die met grooten honger gaet ,
Benijt de geen , die is versaeft.

59.
De oogen van de nae gebueren ,
En konnen sonder nijt niet dueren.

60.
Deschaemteloos die 't al begeert ,
Besit het derdendeel van d'eerdt.

61.
Is 't groot geluck? of ongeval ,
Dat Godt u schickt , gebruyckt het al.

62.
Men moet met een gestaegh gepeys ,
Voorfien sijn tot de groote reys.

63.
Geen wijfer , noch geleerder man ,
Als die zijn selven kennen kan.

64.
Hy is niet arm , die weynigh heeft ,
Maer die met veel begeerte leeft.

65.
Hy mocht wel kennen meer als al
Die yet voor God verblinden sal.

66.
Die recht voor ons daer heenen gaen
Dien gaetmen recht oock achter aen.

67.
De deghd is stout yet te staen
Zy ranst een yder selve aen.

68.
De liefde altijd nederlijcht
En nimmermeer om hooge stijcht.

69.
't Is goed te sijn dan wel gesint ,
Als yemand alles gaet voor-wind.

70.
Het is hem licht geduldigh sijn ,
Die daer is sonder sorgh of pijn.

71.
Die Mensche heeft een groot geluck ,
Die daer van niet en komt in druck.

72.
Noyt was Propheet van groot verstand ,
Ge-eert in eygen Vaderland.

73.
Geen deught die niet en heeft haer feyl ,
Geen werck volmaectt in allen deyl.

74.
Denckt op het oordeel ,
Daer geen heeft voordeel.

75.
Denckt op het oordeel over-al ,
Daer niemand voordeel hebben zal.

76.
Denckt altyds op dien laetsten dagh ,
Die niemant oyt voorby en magh.

77.
Die duldigh lijdt,, Die wint de strijt.

78.
Die onder leyt,, Dat hy wat beyt.
Men sal misfchien,, Sijn eer haest sien.

79.
Die onrust zaeyt,, Veel moeyte maeyt.

80.
Groot Huys,, Groot Kruys.

81.
Het groote goed,, Maectt groote moed.

82.
In weeld' siet toe,, En vrees de Roe.

83.
Behoud u reyn,, En acht u kleyn,
Weest geern alleyn,, Met God gemeyn.

84.
't Is al goed,, Wat God doet.

85.
Naer het lijden,, Komt verblijden.

86.
Neemt waer den tijd,, Die altijd glijt.

87.
Vermaen van sterven,, Doet sonde derven.

88.
Hy is van slijck in bloed geweeckt,
Die in sijn wreethed niet verbleekt.

89.
Een Man al is hy vroom en goed,
Neemt somtijds wel een quade voet.

90.
Geluck en heyl dat yemand heeft
Is Spijse daer de nijd van leeft.

91.
God laet ons somtijds neder sincken,
Maer laet ons nimmermeer verdrincken.

92.
Wilt ghy u van u Vyand wrecken,
Wacht u van allerley gebreecken.

93.
Geen meerder vyand heeft de mensch,
Dan voorspoed, en sijns herten wensch.

94.
Die God alleen maer heeft te vriend,
Al watter komt, ten goed hem dient.

95.
Die op sijn eygen wijsheyd steunt,
Die valt seer licht, daer hy van kreunt.

96.
Die heel de Wereld wel besiet,
Wat is het als een enkel niet?

97.
Die God den Heer mint over al
Hem treft geen quaed, of ongeval.

98.
Die God maer tot sijn vriend en heeft,
Hem schaed geen schepfel datter leeft.

100.
Die maer en heeft het geen hy eet,
Dat hy vry al sijn leed' vergeet.

101.
Die hooger klimt dan hem betaemt
Die valt om leegh eer dat hy 't waent.

102.
Die my aen seyt dat my mis-staet,
Dat is mijn vriend, en beste maet.

103.
Die quaed zeyt, eer hy quaed daer siet,
Al sweegh hy stil, verbeurde niet.

104.
Die slapen gaet in wat geval,
Weet niet, of hy ontwecken sal.

105.
Of Paulus plant, Apollo sproeyt,
Nochtrans niet sonder God en groeyt.

106.
Die alles overwinnen wil
Die leere lijden, en zy stil.

107.
Die sijnen Oeght voor by laet gaen,
Betreurt zijn dwaesheyd achter aen.

108.
Die rijcker geeft, en wijser leert,
Is veer van wijsheyd afgekeert.

109.
Die God alleen heeft aen sijn zy,
Geen mensch hem krenckt, wie dat hy zy.

110.
Die 't altoos naer sijn wenschen gaet
En weet ter Wereld goed noch quaet.

111.
Die zijn leet met leet wil wreken
Sampsons kracht sal hem ontbreken.

112.
De deughd en wert noyt wel gekroont
Dan sijnde met ondeughd' beloont.

^{113.}
Den overvloedt die maeckt ons mal :
Genoeghsaemheydt gaet boven al-

^{114.}
Een goedt woort vint een goede stee ,
Waer dat ghy gaet soo brengt dat mee.

^{115.}
Een mensch ondancckaer is niet waert,
Dat hem of lijd' of draegh de aerdt.

^{116.}
Geen mensch en woont onder dack ,
Dieniet en heeft sijn feyl, of lack.

^{117.}
Godt houdt ons van te groot geluck :
Want daer op volght wel grooten druck.

^{118.}
Gods vrient , en al des wereldts spot ,
Wenscht vry dat sulcx mach sijn uw' lot.

^{119.}
De mensch sou eer van sorgen worgen,
Eer hy een stroo in twee sou sorgen.

^{120.}
Het is de aldergrootste man ,
Die moed' en lust bedwingen kan.

^{121.}
Hoe blijder leven datmen leeft ,
Hoe droever sterven dat men heeft.

^{122.}
De hoovaerdy met groot beslach ,
In Hemel , noch in aerdt en mach.

^{123.}
Hy is de rijkste die daer leeft ,
Die hem vernoecht met 't geen hy heeft.

^{124.}
Met reden hy voor 't sterven heeft ,
Die 't niet te voor geleert en heeft.

^{125.}
Let op den tijdt en daer uyt leer :
Voorleden tijdt komt nimmers weer.

^{126.}
Wat van den Hemel neder komt ,
En schaed' ons niet hoe 't is genomt.

^{127.}
Godt sent jae selfs oock leyt den draet,
Daer het getouw' geduerigh gaet.

^{128.}
Het is seer goedt een trooster zijn ,
Want die daer trooft en heeft geen pijn.

^{129.}
Tot yeder quaedt , is hulp en baet.
Maer tot de doot en is geen raedt.

^{130.}
Die regen Godt met pijlen schiet ,
Die krijght op 't hooft , en wert te niet.

^{131.}
Die naer den Hemel spuygt om hoogh ,
Die krijght het spuyghsel in sijn oogh.

^{132.}
De mensch , die met den sweerde slaet ,
Ook naer Gods wet , met 't sweert vergaet.

^{133.}
Die doet het geen hem niet betaemt ,
Gebeurt het geen hy niet en raemt.

^{134.}
Die jonck aen eenigh quaedt gewent
Al is hy oudt , daer van niet wendt.

^{135.}
Die tanden heeft en heeft geen broodt ,
Die broodt heeft , tanden heeft van noodt.

^{136.}
Den Man met een bedorven smaeck ,
Den heunigh schijnt een bitter saeck.

^{137.}
Van 't aerdsche goedt , den overvloedt
Verarmt ons van 't Hemels goedt.

^{138.}
De matigheydt
Is moeder van de deughtsaemheydt.

^{139.}
Die regel altyds vaste gaet ,
De Heer de sijne niet verlaet.

^{140.}
Komt al tot my die zijt belael ,
En met u sondigh pack begaen.

Ick sal verquicken u gemoet,
En ghy sult vinden ruste goet.

141.

Een nedrigh hert, en teer gemoet,
Des Hemels poorten open doet.

142.

Seght u belanck aen God de Heer,
En laet hem wercken tot sijn eer.

143.

Al uwen noodt den Heer op draeght,
En laet hem doen wat hem behaeght.

144.

Daer de Schat is van de mensch,
Daer is al sijn herten wensch.

145.

Die den Heere recht belijden
Moeten al vervolgingh lijden.

146.

In voorspoet naer sijns herten lust
Is niemant seecker, en gerust.

147.

Geen dingh ter wereltd hooger gaet,
Als dat de wereltd gantsch vermaet.

148.

Hoe dat sich yemant meer verkleent,
Hoe meer by Godt hy wert gemeent:
En hoe sich yemant meerder acht,
Hoe min hy is in Godts gedacht.

149.

Die nedrigh by sich selven is
Is hoogh by Godt, en gaet gewis:
En wie sich selven recht mishaeget,
Behaeght de Heer, die grootsheyt plaeght.

150.

Weest in uw' oogen kleyn en teer,
Op dat ghy groot zijt by de Heer:
Want hoe ghy meer u self veracht,
Hoe Godt u heeft in meerder acht.

151.

Hooghmoed gaet altijd voor den val,
Dat blijckt by elck een over al.

152.

Ons leven en is anders niet,
Als roock en schaduw', met verdriet.

153.

Beter noyt te zijn gebooren,
Als de deught niet naer te spooren.

154.

't Is beter staen en voort te gaen,
Als vallen, en weer op te staen.

155.

Van sulken vreught, en blyschap vliet,
Die in toekomen geeft verdriet.

156.

Die dickwils aen de dootdgedinckt,
Ten Hemel levend' opwaerts dringht.

157.

De Duyvel mach ons wel bekooren;
Maer daerom gaen wy niet verlooren.

158.

De stercke moeten sonder klagen,
Der swacker kranckheydt helpen dragen.

159.

Het Hemels vyer ons dickwils dreygt,
Maer Godt tot slaen niet is geneyght.

160.

't Volck wert verwoest, en ongebouwt
Wanneer de Prophety ophouwt.

161.

De tijdt gaet wegh, de dootd komt aen,
En roept dat elck een moet vergaen.

162.

Geen stroo kan voor het vyer bestaen;
Geen mensch als Godes vyer gaet aen.

163.

Dit is alleen het ware goetd,
Dat oyt, en eeuwich dueren moet.

164.

Het soet dat ons dit leven brenght,
Is met veel bitter ondermenght.

165.

Als 'werelts soet, haest t'eynde moet.

A a a 3 166. Godt

166.

Godt is ons naest, wanneer men denckt,
Dat hy is verst van ons verlenght.

167.

Veel ongeluck en tegenspoet,
Maeckt ons Godtvruchtigh ende goedt.

168.

De onderganch van't lootsch geflacht,
Den waldom van de Heydens bracht.

169.

Genoeghsaemheyd in dat men heeft,
Is 't grootste goet, van mensch die leeft.

170.

De doot die ons ten Hemel leydt,
Is 't eynde van ellendigheydt.

171.

De ziel die in de Hemel licht,
Gaf roock op aerden swart en dicht.

172.

Godt laet alleen het Kooren wassen,
Voor handen reyn, en schoon gewassen.

173.

Geen menschen die de aerd' betreen,
Zijn oyt met haren staet te vreen.

174.

De Zee is woest, en weerom stil,
Naer Godts bevel, en enckel wil.

175.

Die daer wel worstelt met de Heer,
Al breeckt sijn heup, hy wint te meer.

176.

Godt schenckt sijn kinders wel de wijn,
Maer menght die met een schulp-Azijn.

177.

Daer schaemt ontbreekt en sedigheyt,
Daer heerscht al ongebondentheyt.

178.

Een gift verweren, Wert haest verwenen.

179.

Daer eer en is noch groote staet,
Geen nijd', noch spijt daeromme gaet.

180.

Die d'arme lien in nootd versiet,
Al geeft hy veel verarmt niet.

181.

De mensch die wel doet vint oock wel,
Die qualijck doet verwacht de hel.

182.

De mensch als 't al is overleyt,
Schort niet soo seer als danckbaerheydt.

183.

Ondankbaerheyt, stinckt wijt en breyt.

184.

Weldaet vergaet, en 't quaed bestaet.

185.

Weest niet verschrickt, als vande zond,
Die lichaem en de Ziele wondt.

186.

De mensch die op een mensch betrouwt,
Op zandr, en losse aerde bouwt.

187.

Die 't nutte mengelt met het soet,
Een yeders gunst verdienen moet.

188.

En weest niet luy, noch mint de wijn,
Soo sult ghy niet behoefigh zijn.

189.

Die Godt alleen maer heeft te baet,
Vaert beter als die vroegh opstaet.

190.

De stage vliedt en neerstigheyt
Wert moeder van 't geluck geseyt.

191.

Een die onwetend' sonde doet,
Onwetend' naer de helle moet.

192.

Die goed' berouw' heeft van de sond',
Die is by nae geheel gesondt.

193.

Van Godt begin, Met hert en sin.

194.

Vat dat ghy doet, houdt altijd God,
't Begin van uw' bedrijf, en slot.

195. 't Ge-

195.

't Gefchiet al door Gods wijs beleyt,
Dat d'eenen lacht, en d'ander fchreyt.

196.

Ons leven kent geen vafte ruft,
Geen luft die niet wert uytgebluft.

197.

De liefde zy altydts de maet,
Van u bedrijf, en al u raedt.

198.

Wat twijffelachtigh fchijnt te zijn,
De liefde geeft het goetheyds fchijn.

200.

Geen meerder noch geen foeter goet
Als kinders zijn, wel opgevoedt.

201.

't Is beter dat het kintje fchreyt
Als d'oude man, gelijkmen feydt.

202.

Den Vader die fijn kinders liefst,
Niet al te veel haer wil belieft.

203.

Een Ionghman werde liever roodt,
Als dat hy werde bleyck en doodt.

204.

't Is noodigh dat men jonge jeught
In vreesse houdt, en went tot deught.

205.

De kinders vele toe te geven
Dat doet haer ongebonden leven.

206.

Dat altydts een en 't felve is,
Dat walght ons als een wrotte vis.

207.

Geen gemack, 't Heeft fijn lack.

208.

Geen gemack hoe groot het zy,
Daer geen ongemack is by.

209.

Dat voor mijn is een goede huyl,
Is dickwils quaedt voor mijn gebuyl.

210.

Geen goet en kander zijn of baet,
Dat by hem niet en heeft fijn quaedt.

211.

In de aldergrootfte weeld.
d'Aldergrootfte forge speelt.

212.

In de werelt is geen ruft,
Noch volmaecte vreught, of luft.

213.

Te grooten overvloedigheyt
En komt noyt tot fijn rijpigheyt.

214.

Al te grooten overvloedt,
Maeckt een trots en fier gemoedt.

215.

't Verveelt den menfch,
Die 't heeft naer wensch.

216.

Die spaert de roed', fijn kint verdoet.

217.

Geen dingh foo ftout, als is het Goudt.

218.

't Gefelfchap maeckt ons goet of quaet,
Want elck een is gelijk fijn maet.

219.

Zeght my, met wien ghy ommeget,
Ick fal u seggen heel u ftaet.

220.

Die recht belijt, God fchelt hem quijt.

221.

Zijn fchuld bekenen met befcheyd',
Dat is 't begin van heyligheyt.

222.

Belijd, en lijd'.

223.

Niet dat den menfche meer ontrufft,
Als een gemoet niet wel bewufft.

224.

Het quaedt gewiffe van een man,
Is als een beul, en hellsch Tyran.

225. Niet

225.

Niet dat een Mensch soo pijnlick is
Als fleken van een quaed gewis.

226.

Een boose daet,, 't gesichte haet.

227.

Een reyn gemoed' en onbesmet
Dat bringht ons klaer sijn onschult met.

228.

Die sijn gewisse wel betracht,
De leugens van de faem veracht.

229.

Geen soeter noch geen grooter goet,
Als een geruyst en reyn gemoet.

230.

Onnooselheyd' de moeder is,
Van soete rust, en goed gewis.

231.

Geen rechte vreugd', als uyt de deugd.

232.

Geluckigh, soo ghy ware vreughd,
Gantsch uyt u selven halen meughd'.

233.

Hy is geluckigh, niet die heeft
Maer die God danckt van dat hy heeft.

234.

Die met zijne is te vre'en,
Is rijckst' van al, met goede re'en.

235.

In voorspoet niet te veel vertrouw'
In tegenspoet oock niet verflouw.

236.

Een mensche houd' in waerd' en eer
Wat dat hem zend', of doet de Heer.

237.

Het Kruys dat is des Hemels leer,
Waer langht men steygert tot de Heer.

238.

Wanneer men't luck siet van ons gaen,
De Vrienden haest van verre staen.

239.

Der vroomen huys is hier in druck,
Een stapel van al ongeluck.

240.

Die lange was een onverlaet,
Drinkt noch op't eynd' de gift van'tquaet.

241.

Elcken tred' (of kleyn of groot.)
Is een naerder aen de doot.

242.

Niemant edel sonder deught,
Niemant luckigh sonder vreught.

243.

Sterven is een hart gelagh,
Voor die niet wel sterven magh.

244.

't Versaemt met vreught en ydelheyt,
Dat met een bitter droefheydt scheydt.

245.

De Mensch hoe rijck, en groot van waert,
Hy is een Pelgrim op der aerdt.

246.

Wy loopen al in 't selve perck,
En haesten naer het selve merck.

247.

De eene vroegh, en d'ander laet,
Wy spoeden al naer eene staet.

248.

Al watter oyt gebooren was,
Moet sterven op sijn tijdt, en pas.

249.

Ons lichaem is een leemen hut,
Die korts moet vallen in een put.

250.

De Vliege naer den Heunigh tracht,
De Gier naer 't doode lichaem wacht.

251.

Wanneer 't Serpent is doot gedaen,
't Vergift en sal ons niet meer schaen.

252.

Die hem bekleet met reyn gemoet,
Wert van den Duyvel niet gegroet.

253. Godt

253.

God geeft den mensche wijn en broot,
En war hy meer noch heeft van noodt.

254.

De Godt der wraek, Komt noyt in slaep.

255.

't Moet al geschien,, Wat Godt wil sien.

256.

't Moet al gebeuren op sijn stondt,
War dat gesproken heeft Gods mondt.

257.

De mensche doet wat hy kan of mach;
Godt wat hy wilt met vol gefagh.

258.

't Is Godt die 't al den mensche geeft,
En weer afneemt het geen hy heeft.

259.

De mensche lacht, en weder weent,
Soo 't Godt of wel, of qualick meent.

260.

't Gebeurt niet wat de mensche besluyt,
Maer dat Godt door sijn wijsheydt uyt.

261.

Godt heldt wel naer recht vaerdigheyt,
Maer meer noch naer barmhertigheyt.

262.

Godt stort sijn gunsten wijd' en breed,
En drupt met straffen, en met leedt.

263.

Godt is tot gramschap wonder traegh,
En thoont sijn liefd' ons alle daegh.

264.

Die telt en reket sonder Godt,
Is in de Tel-kunst dom en bot.

265.

De mensche hoopt, maer 't hangt aē God,
Wat hy sal krijgen voor cen lot.

266.

Gods ooge siet, en kent het al,
Wat is, wat was, wat werden sal.

267.

Wie sal bedriegen Godes oogh,
Die alles siet, soo leegh als hoogh?

268.

Wanneer dē mensch de hoop ontbreekt,
Godt dan de ziel noch moet in spreekt.

269.

Wanneer ons God ontrect sijn zegen,
Soo zijn ons alle schepsels regen.

270.

Daer God niet is,, Gaet alles mis.

271.

De mensche door alle moeyten breeckt,
Als Godes gunst hem niet ontbreekt.

272.

Als mensches hulp geheel op-houdt,
Gods gunst ons dan noch onder-houdt.

273.

Het moet een sleutel zijn wel goed,
Die 't Paradijs ons open doet:
De wegh die tot den Hemel leyt,
En is zoo sacht niet, als men seyt.

274.

Wie nae den Hemel spuyghet te stout
't Keert in sijn aensicht, dat hy spout.

275.

Al wat is boven ons bereck,
Dat niemant licht daer aen en treck'.

276.

Dat geen verstand begripen kan,
Geen mensche doe ondersoeck daer van.

277.

Des Hemels wegh is niet bespreekt
Met Roosen, maer met Doorens wreet.

278.

Den Hemel is veel eer te wenschen,
Als die te krijgen, voor de menschen.

279.

Des Hemels wegh is wonder smal,
En vol van Distels over al.

280.

De wegh en toe-gangh tot de deught
Is rou en steenigh, sonder vreugdh.

281.

Men wert niet goed soo by geluck:
Men leert de deugd met moeyten druck.

B b b

282. 'i Ka-

282.
'tKasteel des deugds is hoogh gelegen:
Men raeckter maer deur lange wegen.

283.
Deughds Wortels zijn vol bitterheyd,
Maer al haer vrucht vol zoetigheyd.

284.
Gods rijck en komt den Mensch niet by,
Terwijl hy slaept, of maeckt zich bly.

285.
Wat soets de deughd ons mede-brengt,
Daer is wat bitters in gemenght.

286.
Men moet door druck en tegenspoed,
Geraecken tot het hooghste goed.

287.
Door veel verdriect en ongeval,
Zoo raecktmen door dit aertliche-dal.

288.
Wanneer't de Menschliche qualickst gaet,
Gods hulpe naest dan by hem staet.

289.
En hijst u Zeyl niet al te hoogh,
Maer houdt u kleyn voor Godes oogh.

290.
Geeft 'theyligh aen de Honden niet,
Noch Peerels aen de Swijjaen biet.

291.
Kiest met Gods volck eerquaed te lij'en,
Als in de zond' wat tijds verblij'en:
Want Christi smaet, is grooter goed,
Als al Egyptens Rijckdom doet.

292.
Geen hout, dat niet een Schors en heeft,
Geen Mensch, die sonder zonde leeft.

293.
Hoe lange leven datmen siet,
Ten komt gantsch by dat eeuwigh niet.

294.
Een kort verblijden,, Doet lange lijden.

295.
Zijt niet verblijd,, Als yemant lijdt.

296.
Een dertel leven, Rijck en blijd,
Stelt dickwils alle deughd ter zijd'.

297.
Geen Mensch die sonder zonde leeft;
De best is, die de minsten heeft.

298.
't Is dolheyd, dat men zich beklaeght,
Van yet, dat Godes wil behaeght.

299.
U zelven nergens in verslaet,
Als in de zond', en in het quaed.

300.
Gedachten zijn van tol bevrijt,
Maer Godt en schelt die nimmers quijt.

301.
Een Ionghman moet zijn opgeschort,
En met de Riem van eer gegort.

302.
Een vroom Man, die een weldaet doet,
Acht dat hy self ontfanght yet goed.

303.
Van al wat datter wert gespeurt,
Niet buyten Gods besluyt gebeurt.

304.
Wat God besluyt, Dat voert hy uyt.

305.
Al wat ter werelt ommeget,
't Geschiedt al, door Gods wijfen raed.

306.
Geveynsde deughd en heyligheyd,
Is dobbel onrechtveerdigheyd.

307.
Indien u oogh u quetst of deert,
Zoo steectse uyt, en van u weert.

308.
Geen vreugd' of staet van sulck geluck;
Die niet wat zuers heeft, dat ons druckt.

309.
Die op des mensches hulpe ziet,
Die steunt op een Egyptus riet.

^{310.}
De god'loos vlucht, Van y'l gerucht.

^{311.}
Die maer een goed' gewis en houdt,
En vreest niet, watm' oock van hem kout.

^{312.}
De rijckdom en des werelds goed,
Volght meer de quade, als de goed'.

^{313.}
De vult' van alles dickwils maeckt
Dat van Gods gaven wert gebraeckt.

^{314.}
Wat is des Werelds eer en pracht,
Als roock en wind by een gebracht?

^{315.}
De Heere God en schiep noyt mond,
Dien hy met een geen spijs en zond.

^{316.}
Hoelangh een mensche leven magh,
Hy ziet noch al zijn lesten dagh.

^{317.}
Of arm, of rijck, of quade of goed,
Geen mensch, die niet eens sterven moet.

^{318.}
Des mensches leven is als niet,
Een roock, of damp, die nauw men ziet.

^{319.}
Elcken dagh, die wy beleven,
Neemt een stuckjen van ons leven.

^{320.}
De dood en ziet geen hoogheyd aen:
Of kleyn, of groot, 't moet al vergaen.

^{321.}
Heden hoogh in staet verheven,
Morgen dickwils dood gebleven.

^{322.}
Heden jeughdigh, ende groen,
Onder d'aerde morgen noen.

^{323.}
De weerld vergaet, en haer begeert:
Wat is ons dan de wereld weerd?

^{324.}
Zulck een is rijck, die God maer geeft,
Waer van hy wel te vreden leeft.

^{325.}
Een yder Iaer, jae yder dagh
Maeckt van ons sterven steedsch gewagh.

^{326.}
Hoe hooger dat wy zijn verheven,
Te meer moet ned'rich zijn ons leven.

^{327.}
Het is ons plicht, te doen ons plicht,
Als altyds zijnd' in Gods gesicht.

^{328.}
Elck blijf in zijn beroep en staet;
Daer in hy van Gods wegen staet.

^{329.}
Die 't harnas aen doen, roeme niet,
Maer die het van zijn lichaem schiet.

^{330.}
't Is zijn eygen schant vermeeren
Yemants dooden mond ont-eeren.

^{331.}
Het is een oud' en ware leer,
Daer vrees is, daer is schaemt en eer.

^{332.}
Hooft toe en ziet, swijgt en verdraegt;
Zoo weet geen mensche, wat ghy jaeght.

^{333.}
De rechte kunst, Draegt liefd' en gunst:

^{334.}
U mond van veel te roemen spaert,
Want eygen roem is laster waerd.

^{335.}
U eygen eere niet en zinght:
Want eygen lof by yder stinckt.

^{336.}
By de vromen wertmen vrom,
By de krommen, wertmen krom.

^{337.}
Bekent het gene dat ghy doet,
Want die bekend, heeft half geboet.

B b b 2. ^{338.} Be-

^{338.}
 Beter arm te zijn met eeren ,
 Dan met schand zijn goed vermeeren.

^{339.}
 Zijt inder daed , Dat ghy gelaet.

^{340.}
 Boose reden , die daer smetten ,
 Maecken goed en heylsaem wetten.

^{341.}
 Die schuldigh leeft , die schut en beeft.

^{342.}
 Met vallen , en met op te staen ,
 Soo moetmen door de wereld' gaen.

^{343.}
 Groote weeld' en hoogh geluck ,
 Heeft van doen en stijve kruck.

^{344.}
 Deduyvel , vaer der leugenaers ,
 Die heeft oock wel zijn martelaers.

^{345.}
 De opgangh van de moedigheyd ,
 Is d'onder-gangh van deughdlaemheyd.

^{346.}
 Wanneer de hoogmoet gaet om hoogh ,
 Het luck gaet neer , en raect uyt d'oogh.

^{347.}
 Dat niet met recht en is verkregen ,
 Dat is een vloeck , en niet een zegen.

^{348.}
 Geen meerder held , geen sterker man ,
 Als die zich overwinnen kan.

^{349.}
 Als Godt ons slaen wilt met de roe ,
 Hy sluyt ons dan de oogen toe.

^{350.}
 Begint , wat dat ghy doet , met God ,
 En wacht dan een geluckigh slot.

^{351.}
 Het alder-lest , Zy alder-best.

F I N I S.

